

گشین

(ردانگ)

صورت خان مری

گِشِن

(ردانک)

(صورت خان مری)

بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

www.balochiacademy.org

Email: balochiacademy@gmail.com

© بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

کتاب نام	:	کشمین (ردائے)
قد کار	:	صورت خان مری
کمپیوٹر کمپوزر	:	نذر بلوچ
ڈیزائننگ	:	غلام نبی محمد حسنی
پروف و انوک	:	آلفت نسیم
پرنٹرز	:	ہائی ٹیک پرنٹرز
اولی چاپ	:	1969ء
دومی چاپ	:	2012ء
دائے	:	500
بہا	:	300 کلدار

ISBN: 978-969-8557-90-4

لڑ

رد	سر حال	ہفتہ کار	تاکدیم
-1	بلوچی دوچ	آزاد جمال دینی	3
-2	چلتن دور	آزاد جمال دینی	11
-3	یا تانی ارس	امان اللہ گجکی	14
-4	بے سر حال	امان اللہ گجکی	20
-5	فاضل	بشیر احمد بلوچ	25
-6	جام درک و آئی شاعری	بشیر احمد بلوچ	40
-7	ہار و ہیر و پ، فاضل، بہادر و عبدالنبی	بشیر احمد بلوچ	48
-8	منہی دل جوڑتہ ڈیل آئی	پیر محمد زبیرانی	53
-9	نریان و ڈھنگو	پیر محمد زبیرانی	63
-10	بیل و بیل و تی گوہی	پیر محمد زبیرانی	70
-11	بلوچی لہز انک و شرگداری	حکیم بلوچ	74
-12	شرگداری	حکیم بلوچ	78
-13	گال، غزل و دستونک	سید ہاشمی	83
-14	ٹوفان و شیر	صالح محمد	90

95	صدیق آذات	دری لوزانی و ش آحت	-15
101	صدیق آذات	مید و گنیائے کہن ترین قبیلہ	-16
105	صورت خان مری	بلوچی فخر بانی ترکیب یاقوتی در آمدیں راہ بند	-17
112	صورت خان مری	بلوچ بانک و شاحری	-18
124	صورت خان مری	کئے منی کہ بھیریں سرا گڈیت	-19
137	عاقل خان مینگل	بلوچی لوزانی تل و توک	-20
146	عبداللہ جان جمال دینی	جنگ ہمیں چا گئے و شکر گالیں شاعر	-21
168	عبدالمالک بلوچ	دو در بیدگ	-22
173	عبدالمالک بلوچ	بتل	-23
179	صمت اللہ جمال دینی	شہداد و مہناز	-24
185	عطا شاد	شاعری مئے شاعری	-25
192	عطا شاد	داکے پہ آذات شاعری	-26
199	علی اکبر جعفری	کوچ و بلوچ	-27
217	عبدالغفار ندیم	سلطانیں چاکر	-28
237	عبدالغفار ندیم	مئے بتل بچے چوں پر چہ؟	-29
274	عبدالغفار ندیم	رسم مئے رسم	-30
286	غوث بخش صابر	بلوچی ردا تک و رنگ و داگ	-31
296	عزیز پنجگوری	گیانیں آواران و نمیر انیس شاعر شمشیدی	-32
301	فیض محمد مری	بلوچی زبان و زبٹ گوشیں شاعر	-33
308	کریم دشتی	لوز لوزانت	-34
316	کریم دشتی	حیرانی تمس ویران انت	-35

322	کریم دشتی	دوشی کپوتان نالنگ	-36
328	میر سردار خان کشکوری	میر بچار خان ڈومبکی	-37
333	میر سردار خان کشکوری	میر خدا داد خان بچارانی	-38
338	محمد حیات مری	حسن رند	-39
347	ملک محمد پناہ	بلوچی لکھ وڑ	-40
353	م۔ طاہر	لوز، لوزانت و لوزانک	-41
357	م۔ طاہر	آزماک	-42
366	عبدالقیوم	وش گئی	-43
369	میر مٹھا خان مری	رحم علی	-44
381	میر مٹھا خان مری	بلوچی ادب و پیرا	-45
390	میر مٹھا خان مری	روح کہ ماندائیں	-46
395	میر محمد بخش لہڑی	پیریں جوانسال	-47
405	میر محمد بخش لہڑی	شپ جاہ، روج جاہ	-48
409	میر محمد بخش لہڑی	شے عیسیٰ	-49
414	گکشین کار	رندی ٹوک	-50

بلوچی دوج

..... آزاد جمال دینی.....

چکلی (کسانی) ء حمر چوں مردم ء دل ء نشک ماتنت ..... مناہما بانگو (صحب)
انگتاں جوانی ء گیر (یات) انت۔ آرونج بشام ء پرپیل وسواتیں روج نکت۔ نو داں کہ
ہر بیگہ دیم ء گواریتنت، وتی و ہد اش بدل کرتت۔ دنوں صحب ء مہالہ یک شلیکے دانتنت
وشتنت۔ ویک صُحجے ء ہیلا کیس ہور ء گوارت و صحب ء زیبائیں سمیناں پشت کرت۔
نیلگیں آ زمان ء دیم در ء بوت۔ کس ء دیم ء چہ ہموچی ء ہورانی گوارنگ ء مزنیں
تالا پے جوڑ بوتنت بان ء دیم ء ساہگ ء پرج ء چترے سر ء ماہ گل نشتنگ وسوچن ء
کارگرت برزو دوریں چونیل ء سوزیں آ زمان ء دیم ء کلاگے کارتت۔ ماہ جان سوچن بہ
کار ء شولت و اشت۔ وتی ہر دو دستاں بست دراجیں شپگ و کوشیں موردانگا (لنکان)
کرت و دستانی پشت۔ بہ وتی دوئیں یکجاہ ہوریں زانانی (کونڈانی) سر ء دات و چکت
موردانگانی یک براں کتر کارنگ بوت۔ ماہ گل ء زنڈیں چم پُخت بوتنت و آئی برز بہ کلاگ
ء نیمگ ء چارت۔ کلاگ دور بہ آ زمان ء دیم ء چومرگ ء پُٹ ء الابجے ء ودی ست۔
کلاگ ء دومی گشتاں کارتت و چہ ماہ جان ء دپ ء درشت۔

”جی جی کلاگ جان۔ دشیں احوالے بیارے“ ماہ جان ء زنڈ لوند و سہریں چم

زنانیں پرچے پُ بوتنت۔ آتی وتی سر جہل گرت۔ دسوچن چہ کار ء چکت و پدی کار ء
شروع گرت۔ چہ ماہ جان ء چماں ارسان زنڈیں ثرنپ ٹپ ٹپ ء کپنتت و آئی زان

سراش ترکرت وکارمینیت۔ رندء آئی چڑینگلیں گٹء چہ یک ہنچشیں بارگیں ودرابھیں
لیکوزہیریکے بناکرت کہ من خشک و حیرانء منتوں کہ اے چوئیں ماجراہے؟

تاں روج مروچی منی سراے رازء نہ کپت وز سر پد بوتوں کہ ماہ گلء چم پر پے
چو بشامی سیاہیں کوکھراں شلیتنت۔ آئی نازرکیں و اکتہیں دست آئی زان سراے کارء ترے
جنت و دور بوتنت۔ ہرچی کہ آئی تو ارز ہیر ز ہیر بوت ہمکنہ آئی دست تیزشت وکات۔
آئی وتی سری گدء بوک دی می چکت ماہیں اوگردیں دیمء کپء چہ گیشتر چیر بوت۔ بے
منی چم دورء چہ ماہ جانء پد کمالیں لٹکان و آئی زیبا نازرک دہورتیں چکیناں (چکن)
سک ٹنت۔

ماہ گل مازہگانء باز دوست نت۔ پرچیکہ آپہ زہگان چہ بلکیں پہ میتگ و ہلکء
دوستیں مردمان مہرکرت۔ ہرجرء جواب آئی پہ کندگ و دیم روژنی دات۔ بے آئی
کندگء تہادر دور ہورنت۔ ماہ جان ہرکسء زیات کارکرت و بے تگ و توارنت۔
بلے گسء مزمنیں درست گوں آئی ریٹنت اوکسء را آئی چیسے نہ گوشت اے گراں سنگ
وزیبا نیں گودی بی بیء ستا بازنت۔ بے آئیء مزمنیں گناہ ہمیشہ کہ بزرگ و نادارنت
او بے وس و بے کس نت۔

مناشریء غیات نت کہ ماہ گلء نہ ماس نت و نہ پس۔ آپوری (یتیم) نت آئی
مستریں گہار شاہ گلء بہ سندھ آئی سیال و وارشاں بہا گرنکت او یکیں برا سے داشت کہ
شالکوٹء زمین مجبء بہر بوت۔ ماہ جان خدائی اے پراہ و شاہتیں دُنیاء تہا یک
وا یک ات۔

ماہ گل و بہ سوچن و کار و میٹگ و زال بولانی (جنینانی) تہا نام بت۔ آئی و پلکھیں دوچ
 و ہورتیں کار و ستا تاں دور شقت۔ چہ دگہ ہلک و شہران پہ آئی کار کات آئی وتی دوچ و
 مژ و پوریا گپت۔ آئی چہ وتی کمال و پد و پد و دت و گراں سہر و جرمن گواپیں پشکے (جامکے)
 گپتت و جوان پہ دل و حُب دُکت۔ آئی شلوار گراں سوزت و سہری (گد)
 سوز و دوپٹیں ویلے (وائیل) ست۔ دست چہ سنگو گب و دستو نکان پُر تکت۔ بندوک و
 گوگ۔ زباد دان گوش کونڈ و دنتاں پانچ ابریشم و پٹاں گول لونجان ست۔ گوش چہ زر و
 دُر و کڑیہاں لڑ تکت۔ اے دُر ست چہ سوچن و کار و پد و ہلک و ماسی وتی جنک و دُتگان
 و بہ ماہ جان و کر و دیم و اتنت۔ تانکہ چہ آئی سوچن و کار و ہیل بکت۔

لہتیں سالان پد ماہ جان و گون یک جنوز انیں مرد کے و آروس (سور)
 و اتنت سے و چہار سال زندگ بوت و سے چہار زہگ و اے ماس زومرت۔ انوں نہ چہ
 ماہ جان و زہگان کے پشت کپت او نہ مرد و زندگ انت۔ ماہ جان چو آپ و دنیا و تلاب و
 ودی بوت۔ کتر کے گشت و پد و گمنامی و زر و ہک و ارت و ایرشت او بنی کار بوت!
 بلوچی دوچ و چکھیں و گودی ماہ جان و منا بلوچی و اے فن و کمال و قدر و قیمت و
 نشان و ات۔ یک مز نہیں بے انصافیے بیت۔ اگہ من بلوچی دوچ و سر و نوشنگ بکنیں
 او ماہ جان و ایات مہ کنیں۔

بلوچی دوچ ہند (جاگہ) باز بڈ زانت۔ و بلوچان و اے حمر و سمانہ انت۔ ماہنچو
 اُشک کہ امریکہ (زاناں نیویارک) و بین الاقوامی دوچ و نمائش و بلوچ دوچ اوّل
 و آتک۔ چوناں چہماں گیشتر و دستگنت کہ مروچی ملک و تہاد گہ فیشنی نیں جنیناں بلوچی

دوچ و پوشگ و رواج بہ دست و گپتہ او مزین شہران جاگہ جاگہ و دوکانانی تہا بلوچی دوچ
 و پوشگ سدری (واسکٹ) پیلک (Purse) گندگ بنت۔

بلوچی دوچ و سدری و جنینانی پیلک فیشنی میں بانگانی تہا بازسکت رواج گپتہ
 بلکیں انوں پہ درزیاں ہم اے ضرور انت کہ آں گوں دگہ کمال و بلوچی دوچ و آدینک
 ایرکنگ و کار و ہم ہیل بکنت۔ دانکہ جنینانی پوشگ، آستونک، دامن و کز می (جیک)
 و شلوارانی دپان و پہ بلوچی دوچ و آدینک ایر بکنت۔ اے آدینک و ایرکنگ یکیں بلوچی
 دوچ و کارے کہ دگہ قومانی دوچ و اے کار بر نہ انت۔

مے بلوچی وانندگیں براس و گہاران و تاں مزین و ہد و چہ و تی بلوچی لیس
 دوچ، چکلین و دور دور بیدگ و چہان سک بدکات دو تی اے چہان و اے پشت کپنگی
 نشان زانتت۔ انوں کہ دگہ قوماں مے فن و کمال و بے مٹیں چہان و و ش کرتہ و ایشانی ستا
 کنت۔ تہ مارا ہم ایشانی قدر معلوم و ان انت۔ چہ گہاراں رندانوں مے کالج و اسکول
 ورنایان بلوچی دوچ و پوشگ و گور و کننگ شروع کرتہ۔ و ہدیکہ شہر و تہا بہ بازار و دگہ مردم
 مے ورنایانی اے پوشکان و بہ آہانی گور و گندنت چومور و دگہ و آہانی سرار چنت و دانکہ
 بلوچی آرٹ و اے کمال و ندرگ و بکنت۔

بلوچ چوں و دور دور بیدگ و ایرانیانی براس انت۔ و نیامی ایشیا و (وسطی ایشیا)
 قوماں چہ باز نیک انت چنتے سال پیش لندن و ”برٹلٹن ہاؤس“ و دوچ و نمائش بوت۔
 اے نمائش و اصفہان و شاہ عباسی دور و ہفدہ صدی و ایرانی جنینانی پوشکے نشان دیک
 بوت۔ اے پوشک و ڈول گرگ (Cut) چٹ بلوچی نت۔ پوشک دراج و شاہ بیت گوں

چین و گپتاں ءت۔ اے پشک ءجگ ہم بلوچی نت چے بوشمیں کہ اے پشک پہک۔
 بلوچی پشک نت۔ بس بلوچی پشک ء و ایرانی پشک ء تھا ہے پک نت کہ آئی چگیں
 (چکن) بلوچی نہ نت بلکیں ایرانی نت۔ بنجیں نشک کہ ما ایرانی عالیانی سراگنداں۔
 تاجک و ازبک جنینانی دوج ہم ہے بلوچی دوج ء ڈول ءت۔ آہانی جگ ہے رنگ ء
 انت۔ ہرکس ء کہ بہ لاہور و کراچی ء روسی دود ء ڈن (وند) ء نامداریں روسی رقاہ
 تمارا خانم ء دیستگ۔ آئی ء معلوم نت کہ تاجک و ازبک جنینانی پشک و دوج چکلکس چہ
 بلوچی ء نزیگ نت۔ پرچیکہ رقص و چاپ ء و ہدء بانک تمارا ء گور ء ہرنگیں پشکے نت۔
 نیامچی یورپ ء چیک سلوواک ء دوج ء باز نشک و چکین گوں بلوچی دوج ء ہوار کپنت۔
 پنجو کہ مکران بلوچانی دودر بیدگ ء دگہ چتانی بندر بوتہ۔ ہے رنگ ء بلوچی دوج ء کار چہ
 مکران ء آنگولبس انت۔ مکران ء دوج باز مہیم ہورت زبیا و پائیدار دسک پکنگیں کازے
 کیچ ء پاز وارانہ (چہ و کوش) سرتلانی چگیں و نشک ء صفت او مہاری و اشترانی پا کوڑہ جُن
 و مہارانی ٹیل و لاڈو ء ستامام بہ بلوچانی شیرانی تھا بوتہ۔ بلوچی کلاسیکل (کوہنیں) شاعری
 اے حبر ء شاہد انت کہ مکران ء اے کمالان ء چہ قدیم ء بلوچ منان ء کایت۔

چہ مکران ء رند کراچی ء بلوچانی دوج کہ مکران ء دوج ء یک وڑے چہ دگہ
 بلوچی دوچان گہتر و باج بُرتہ۔ پد ء حاران چاگئے و سراوان ء وار کیت۔ پہ رنگ ء
 دور دیگ ء (رنگانی گچین و ہوار گجگ ء) چہ دُرستان دیم ء انت مکران ء کار گیشتر بہ نرم
 و ناز رکیں گد ء بیت پشک باز شاہیت و پراہ نہ کنت۔ بلے حاران و چاگئے او سراوان ء
 بہ بزیں (زندیں) گد ء سر ء کار کنت و پشک ء پراہ و شاہیت کنت۔ جہلادان ء دوج

وچکین ء من نہ دیتے۔ چہ پشک ء ابید استرہ جل ء کیسگ ء ٹوپ (کلاہ) سر مہ داننی ودگہ
باز زیبا کیں چھی جوڑ کنگ بنت۔

مری بکٹی لغاری مزاری ودگہ رودر آتکی بلو چانی دوج شرننت بلے انکس ویم
نہ شتہ۔ جنینانی جیک باز زیبا جوڑ کنگ بنت۔ بلے اے ڈول ء پے برگرنگ (Cut)
وگپتانی رواج نہ انت۔ رنگداریں چچ کم پوشنت واکھتیں بجز (گد) زیات و اہم ایشانی
دوج چوہورت نہ انت۔

ایرانی بلوچستان ء جنینانی پوشاک کیشتر سیاہ انت و دوج اش گول سہریں
بندیک ء باز سادگ انت۔ پشک ء باز دراج کفت۔ پنچش کہتاں ڈگار ء گر بیت۔ بلے
ٹوپ ء وکلاہ ء گر دکفت و دیم نہ برنت۔

گرم سیل اوگانی بلوچستان ء بلو چانی لبسیں کیشتر حاران و چاگئے لبسیں و دوج ء
پیم ء انت۔ استرہ جل ء زرد تمباک ء کیسگ سر مہ دان او بلوچی کلاہ ء رواج ہر جہ است
حاران و چاگئے ء کار ہم باز دیم ء نہ شتہ۔ پنچو کہ منی زند ء رواج ہے نیمگ گوستہ۔ من کیشتر
اے نیمگ ء دوج ء سر ء لوٹیں کہ پے سر جمی ء نبشنگ بکنیں۔ منا میت انت کہ دگہ بلوچ
وانندگیں براس و گہاروتی نیمگ ء دوج ء سر ء پنچو پے سر جمی ء نبشنگ کفت۔ دانکہ اے
کار پیلو بیت و ماوتی مرادء برسیں چاگئے و حاران ء جوانیں ابریشم ء دچنت وچکین
کفت۔ رند ء ہے تر و ء جوانیں گدانی سر ء دوچنت و ہوار گچنت او پشک ء ناہیقت۔ چہ
آروچان کہ جاپان ء ورنند ہندوستان و پاکستان ء بازیں پامکان رواج گپت۔ دوج ء کار
باز پُشت کپتہ۔ ہر کس پے وتی آسانی ء چکین ء جاگہ ء پامکان ء جنت و دوچیت۔ انوں

دگہ کارے ء سر زرتہ کہ آنہ تیوگ ء چکین - انت اونہ پاک انت - بلکین ہر دو کیں
ہور و ہوارست پشک ء کار ء پانگ کنت - ونیام ء ہورک ء کنت ورنہ ء ہمے پشت
کپنگ و ہور کیں جا گہان چہ چکین ء پُر کنت -

بلوچی دوج ء کار یک تیوگیں آرتے (Art) کہ چہ دگہ آرناں کم نہ انت -
مے گہار سوچن ء گوں ہما کاران ء کنت کہ آڈولیں نشک مصو رگوں برش و پنسل ء جوڑ
کنت - اگہ اے کمال (آرٹ) گوری و دیم برنگ ء جہد بیت تہ بنجیں روچے کیت کہ
اے کمال بہ مصوری ء درجہ ء رسیت کہ پہ سوچن ء مے گہار و جنگ تصویر و عکس جوڑ
کنت -

اے نیمگ ء دو ڈول ء دوج انت - یکے پلگیں گارانت اودومی ہاگیں کارانت
پلگیں کار بازیمیم و نازرک انت اوکمال ء گودی لوئنت - ہماں گودی کہ آہانی لنگگ
چو مصو روساز جنوک ء لنگگان روان بنت - زانوکیں سراے ترکان ء ہنچو پنج کارنت
چو کہ باکمالیں مصو ر تصویر ء کشکان ء زانت - اگہ مصو ر کمال ء نہ رستہ آئی کشک مدام
ء چوٹ بنت - ہمے ڈول ء اگہ گودی باکمال مہ بیت تہ آئی سوچن سر پہ وت روت -

پلگیں کار ء تہاچہ ڈرستاں زیات زرتو ء ترک جنگ بنت - پرچیکہ زرتو ء
کار باز ہورت انت - چہ زرتو ء ابید پڑیوال، موسم، بگدادی، خام چکن اوچا بکو کار بنت
ہاگیں کار ء مزنیں دوج بست، لوپو، چوئل، گل و جنگ، پلوئک، کپ و کند، بندرومی وٹ
انت - وٹ ہاگیں کار ء تہا باز کار بیت - وٹ ء وڑ ہم بازیمت - بندی یک و کپ سندوکی
اوسندوکی ء ہم دو وڑ انت، پنج ترکی و سے ترکی توئی سر ء جہل ء دل ء سر ء گردیں نکلے

بیت۔ کہ آئی ۽ گردو گوشت۔ دوشکانی نیام ۽ کشکے بُرنت آئی ۽ تار ۽ ایر کنگ گوشت۔
 کمالی شیر زال چکین بید چہ کچ و تار ۽ کشک ۽ کشت۔ آہانی کتزو گچیر اولککانی کچ
 گرنگ و ت آہان ۽ و ت پیمانہ ۽ کار ۽ دینت۔ پنسل ۽ کشکانی بدل آچہ گد ۽ تار کشت
 و پداتار ۽ کشک آہانی کار ۽ راست بارت۔ یک سر ۽ مود ۽ کساس ۽ ہم آہانی کار
 تہا پرک نہ کیت۔ ہروڑیں چہار کنڈی (مربع) شش و ہشت کنڈی (مستطیل) و زاویہ
 بید چہ جیومیٹری و ٹرگنومیٹری ۽ وانگ ۽ جوڑ کشت۔ چہ اے ڈرستیں گپ و گالاں رند
 دور و باری لوٹیت۔ کہ اے کارانگتاں دیم ۽ برنگ بیت۔ دوچ ۽ نوکیں و ڈول در کچنگ
 بہشت پشکان ۽ نوکیں باری ۽ ڈول ۽ زیات و کم کنگ ۽ جہد بیت۔ رنگانی دور دیمگ ۽
 کمال ۽ پہ جوانی ہیل کنگ ۽ گوشت بیت۔ اے کار ۽ مئے وانندگیں جنک و مہار
 شرتر کرت کشت۔

چلتن و دور

پش ہم بیت کہ آگوستنگیں شادہ و آسرات پدء برگردیت و بیت؟

..... آزاد جمال دینی.....

چلتن و بُرزیں کوہ چہ شالکوٹ (کوئٹہ) شانزدہ میل و کساس رد کپتی نیمگ۔
روور آتکی پلو بگوش یا ایسی دامن ہزار گنجی و گنجیں لد سوزدگ و راستیں دست و گوں گوں و
در چکاں یک و شیں ندر گے پیش داریت۔

چلتن و چپانی دامن و گٹ و تارانی میانچی و پنج سال پدمہ پدیں ڈو کال چلتگیں
نزور دلا گریں پسانی رنگے چریت۔ نگ۔ و نیام و جنگے کہ آئی پہ کلبے و انوں چہاردہمی سال و
ہتم و بستنگ بیت۔ گوں در نکلیں پشک و ریڑے سری و نشتہ۔ دور و ایرشت سہریں دمبانی
نیمگ و ہورت ہورت میل کدنگ انت۔ ہمے ڈول و پہ چاریت کہ آ زمان و دیم و وتی دو چار
بو کیں پاس و روچان و وانگ و انت چم پد بنت و ارس آنی ترمپ آئی کلونٹیں چمانی
تہا چونگدنگ بنت۔ چہ بازیں پکرواندوہاں دپ پنج انت و کا گدیں رکھ کمر بستنگ و ہشک
انت۔ زانا آلویت کہ آہ سردانی کشنگ و وتی دل و ہم در کنت۔

روح ڈلان و شت ساگ گیش بوان و شنت او برتانی پیلوشنگ (تاریکی)
نزیک و تالان ست۔ انا گاہ یک پیریں بزگرے (دہقانے) جنگ و دیم و آتک و
اوشتات۔ پیر مرد و چوکر پاس و اسپیت و بزیں ریش یک زیبے و گوں چقت۔ آئی پتیں
دیم کہ چہ تبد و لوار و پیلوشنگ و گورچ و جنگ و ستکت۔ دیم و کرچ یک یک و شمار بوتنت
و چوز ہم و گردچک و اتنت۔ دراجیں بلے کموکیں چنگیں پونز۔ بزیں گمہریں برواں
سیاہیں ڈلگیں چم چوڈیہ و روک دیکنت او آئی اسپیت و بوریں مو دراج و کوپرگانی سر و
شنگ نت۔ راستیں دست و تپوکیں داسے (لشی) گپنت او توار چوگرند و توار و

ژند او چوزر (سمندر) گورمان چست و ایر بوت۔ کمنو کین ء دیمتر ء کنزت دچہ جنگ
نزیک ء ان ء گوشت۔

”چلتن و ش باتے“

جنگ ء جان پڑ بوت ولرزان ء چہ وتی جاگہ ء پادا آتک۔ گولر زو کین تو ارے ء گوشت۔
”دور تو انوں اچمن چے لوٹے؟“ پدء وتی پسانی نیمنگ ء اشارگ کرت

و گوشت۔ اچ آر مگان کہ اے دامان و کوچک پڑ بوتنت۔ بس ہے لہتیں دانگ پشت
کپنگت۔ زانانوں تو ایشانی برنگ ء اتکگئے؟ اے ہما کاہ پڑخت کہ چہ تئی گرانیں

سایگ ء خشک و سن بویگانت۔ اے سوزیں دامان اے پراہیں کوچک مے نگن دروزی
ء اگدہ دارکت۔ منی میش و بڑاے ملگزاریں سوزگاں چرتنت و شکلیں شیران اش

دانت۔ بلے بکند نوں ایشانی لاپ ہو رک و چہ آہیزگ ء شت نہ کنت کنڈگان ء چیت
و ورت کہ مرگ ء دپ مہر کپنت اوزند ء روچان ء در چکانی روتنگانی سر ء گوازینت۔

اوا! دور خدائی واہگ ء بکن !! منی دیم ء میا۔ تئی سکی و جورانی گیر ء مناچہ زند
بیزار کرتہ و روچان ء تہل۔ تئی داس ء تیزیں دناتانی مناوس نہ انت۔ ایشی جور کہ مناگیر

کایت منی جان چچ لریت و منا مرک و شتر بیت۔
مناسن ایوک ء بل دانکہ من وتی ارساں شراب ء مٹ کنین و پنگیں اودتی

اندوہاں بام ء کمین بزانیس! دور تو ہما نیمنگ ء بیرہ کن کہ اوداں راج زند ء بہار و بہارگہ ء
گول انبارکت۔ ہم روج پہ آہاں عید انت او منابل بہ وتی حال ء سر ء کہ تئی آدرنگیں

شو میں بخت ء چہ دست و دیم ء جنیں و گر یونگ ء ءوں۔ بیر مرد ء وتی داس چیر دیاں و دیم
روژناتی ء گول پنے ء عیم ء آئی نیمنگ ء وتی چم بزرگرتنت و چارت گوشت چلتن ء پلیں

ڈگار من اچ تو قدرت ء دیو کیں گنجانی یک ونڈے چچ کہتہ۔ ادپک بز ان و وتی خدء

باور بکن کہ من کتے ۽ بہروونڈ ۽ پلوک نہ وں بلکیں پہ لہتیں روچان داس ۽ زوریں
 اوگر دیں پر تریں۔ من برترگ ۽ گوں ہم کسے ۽ بہر ۽ پہ منی دل دست جنگ ہم نہ
 لوہیت۔ من کتے بد ۽ پہ رضانہ وں۔ تو پک بزاں کہ تئی ہمسریں راجان ۽ ہرچی کہ رستہ
 آہا ہانوادئی او مردم گری ۽ برکت انت تھام کہ روچے تئی گلام نت۔ آہا لیس ۽ سوب
 انت۔ کجام کہ روچے تئی گور ۽ نت۔ من وانصاف یکیں چی ۽ دو چراگاں۔ اے پر من
 شرنہ انت کہ ہر شیعے تراواتگوں ہنچو شین چیسے تئی ہمسریں راجان ۽ مہ دین۔ منی دیوان
 ۽ واہگ پہ انصاف بہر بیت۔ نوں گوں شادوینناں چوں بکنیں! چلتن ۽ ویش ڈگار!
 تراوتی ہساگہیں ڈیہانی سر ۽ نظر شاکی لوہیت۔ بکند کہ آہانی رنگ ہم تئی پیم ۽ انت۔ ہنچش
 کہ تئی مل پد تئی ڈگار۔ آہانی ہم ہے ڈول ۽ ہشک نت۔ چش کہ تئی.....!

اوچلتن!.....! اے حال ۽ کہ تو بے حال گوشے۔ اے پہ منی گہی ۽ (حیال) بے
 سمائی ۽ گپ نت۔ چہ ایشی ۽ رند پک بزاں کہ سُرگ وکار ۽ گوں وشی وشات مانی ۽ دور
 آہگی انت۔ ہاک لگت مالی او آپ و آس ۽ گوزگ ۽ چہ رند و شتریں ماڑیے جوڑ بیت
 اوزند چہ سکی و سوریانی زورگ ۽ پد یک گہتریں و شاتیں زندے ٹہیت!
 پیر مرد ۽ انگتاں جنک ۽ نیمگ ۽ وت ۽ نزیک کرت ووتی دست ۽ شہادت
 وگوشت۔ او پینمبرانی دُنگ وتی دست ۽ منادیے کہ زیارت کنیں۔ جنک ۽ آئی ۽ دست
 گپت او گوں ارسی نیں چمان چاران ۽ گوشت۔ دوروش آتکے۔ پیر مرد ۽ درائنت۔
 اوچلتن ۽ کوہ و داماں شالہ زوت یک دومی ۽ گندان۔ ہے پاس ۽ پیر مرد چوگردگ ۽ جب
 وزیاں بوت۔ جنک وتی پسانی جم کنگ ۽ لکت وگوشت!

”چش ہم بیت کہ آگوسنگیں شادہ آسرات پد ۽ برگردیت و بیت؟“

نوکیں دور کوئیکیم نومبر 1962ء

یاتانی ارس

..... امان اللہ گلجی

پلانی مرک و روج آ تک، صُحْب و سارتیں گواتے یہ نر میں پادے کثیت، چوک
 بے ماسیں کسانیں زبے و گریوک و توار ایشی بانزلانی توار و ہمراہ بیت چاگرد و مرک
 وش نوشیں کافور و مسکی بو۔ اے پلانی مرک و موسم انت و تا کانی رچنگ وخت آ تک
 و پلانی ہمراہی و لالہ مُرت۔ بے اے حمر و دیر انت۔ سک دیر انت۔ ظالمیں وخت
 آئی یات و سر و ماہ و روچانی تا مورد و نر شانک داتہ آں مُرتہ من زندگوں، زندگ! کئے
 زندگ انت کئے مُرتہ کئے زانت!

نیم گرمیں نیمروچے و ایوب گوشت۔ ”غلام جان مار ایلہ دات“۔ کئے کئے
 رایلہ دات ایوب؟ ما کہ آئی غلام کہ پھرتی سنگت یلہ ندات، سنگتاں آئز ایلہ دات۔
 مروچی آیک یاتے نت۔ پاکیں سنگینیں گے نت و بس۔

آنت لاریہے اوشتات، ورنائیں کندوکیں مردے در آ تک۔ تربت و
 روئے؟ بیایدال بند۔ من رانگ سائیڈ و بندیں جی! اسکول و وانے۔ ہو! محسن مرگانی
 شکار و شت۔ پلوکی تو پک و شور و چرہ آج گپنت۔ محسن باز پٹی پیتہ چو جٹی اولاد و تربت
 و ہسپتال و کپتہ لالہ قلات مسلم لیگ و سیکرٹری انت۔ من پہ مسلم لیگ و کندیں لالہ وتی
 کلئیں طنز و یکجا کنت، بدار پادان و نون!

لالہ حوالات و قید انت۔ گوشت ”چوری کرے مونچھوں والا“ پکڑا جائے
 داڑھی والا، مے بورڈنگ نر یک انت، لالہ بیگا و دیوال و سارتیں ساہگ و تخت

نشتہ ”نگار“ ء وانگ زائے؟ تو ہشتمی جماعت ء وانوک و نگار! جنت نکائے! تو نسیم حجازی ء
یوان۔ من گوشتیں من نیاز ء صومن ویزوان وانته!! سا حروانته۔ جی نا!

”توان مخروطی چٹانوں کو ذرا سا سرنگوں کر دے“ تاج تیرے لئے ایک مظہر
قدرت ہی سہی! تاج محل من واب ء ندرستہ۔ مخروطی چٹان چے انت؟ من کجاز انینی۔
تربت اسکول ء ہشتی جماعت ء طالب و تاج ء ساہگ ء نند و کیس علی گڑھ ء شیطانیں طالب
! لالہ گوشت اچ و تی اسکول ء لائبریری ء پے من قاضی عبدالغفار ء ”لیلی کے خطوط ء بیار“۔

ظالمیں وخت بال انت ماہ و سال گوشت و شتت، کتابانی گپ پوچ بوتنت
عاشق طبی ء دور گوشت گوزیت و روت۔ لالہ ایڈیٹر انت، سیاست کنت ماہراں نوکری
نکنت۔ مفت ء نان وارت۔ آیک بارے ست۔ و تی زند ء خیالی نیست، مادراجیں بحث
کناں تو چے نیشنل پارٹی ء نہ روئے؟ ہماہتیں سنگت کہ اول بوتکنت ہماہنت تو پر چے
ریڈیو ء نوکری نکتے۔ بحث۔ بحث۔ شپ روج۔ برے برے و تی نسل ء نا اویتی اصل
بھنگ، معجون کناں، بیڑ و سکی مان کناں، بلوچستان، بلوچستان! من ہارن ء آیلینڈ آف
گریس ء وانین۔

گوشت درچک، بزیں ساہگ ء زیبداریں جنرکانی چاپ ء گندین من
گریویں کہ اے نوک مور و کیس گورگلامان شیر دینت۔ مناسیت ء دردازگ ء دپ ء
برست و دور دنت۔ من چوسوان ء و تی زیر ء جنیں و مرین اوگارین (سوان ء بارو ء
گوشت کہ آمریت، مرک ء ساعت ء و تی گردن ء بانزلانی چیر ء کنت ووشیں زمیلے
بناکنت، و آپ ء سر ء روان روت و گار بیت اے آئی مرک انت)۔

لالہ ۽ چمان ارس چو بشاری نگورتیں رگاماں کائنات واوشتنت لالہ مرگا انت
ہسپتال ۽ اسپتالیں بسترے ۽ سر ۽ کپتہ گوں مرک ۽ جنگانہ انت۔ ماگل زاناں لالہ مریت۔
سے شب و روج انت کہ وتی دست ۽ قلم انت و دنیا آئی کاغذ لالہ وتی کلئیں درداں وتی
کلئیں گمان وتی ارماناں وتی اوماناں گوات ۽ نبشتہ کنگانہ انت۔ سے روج ۽ لالہ ۽ سے
کتاب نبشتہ گرت۔ من زانیں لالہ مریت۔ آئی چم گوشنت کہ آئی دل زانت ڈاکٹر ڈن
۽ درکبیت۔ دل گوشت اے رندا گوشت لالہ مریت لالہ چون مریت کنت؟ و اب چون
مریت عزت ۽ چون مرک گندیت۔ عزیز منا گوشت ”تو پرچے منا گوشے؟“ ماہسپتال
۽ دالان ۽ نشنگاں سارتیں گوات ۽ مرک ۽ بوانت من زی لالہ ۽ نزیک ۽ شنتوں پیشانی
وتی مورک گرت و زہر گیت گوشی ”من مرین منی مرک تھی گردن ۽ انت پرچے بس برو
ڈن ۽ درآ۔ تو زانت کہ من ناڈراؤں تو یک رندے آتکے۔ ہما اولی روج ۽ کہ من چہ
کراچی ۽ آتنگوں چہار روج گوشت تو منی ۽ نیاتکے تو دیست منا درد ۽ گپت۔ گس ۽ کس
نیست نت۔ ماس ۽ بگوشتیں منا ڈاکٹر ۽ بیارت؟ منی دیما ملک تو منا گوشت۔“

منی گئی دل وچم ارس! آ روج تاں روج مروچی تاں ہماروچ کہ وقت ہمریں
لالہ ۽ اے ظالمیں گپ ۽ شموشت نہ کنیں۔ مرک ۽ آرزو من چچ مکپتیں من شربدل
کپتکت۔

من واسلم آرا گپت ۽ جناح روڈ ۽ چوک ۽ سر ۽ واپوست۔ کوٹ کشت پادسینگ
۽ سر ۽ ایر گرت۔ تو بہ کن اے وڑیں مذاق کئے کہ نا! بلے؟

ماچ جیل ۽ دروازگ ۽ دپ ۽ اوشتو کال پراہیں ٹوہیں ظالمیں آہسنی دروازگ

بچ بوت۔ لالہ ءوتی بوریں کوٹ گنور ءانت۔ کندان در کثیت۔ من گوشیں ”ہلک ء بچک
 بورشال انت۔ نیکہ مدوک ء مٹ انت“ واہ واہ لیڈ رواہ واہ۔ لالہ کندیت تو حبر کن من وتی
 نبشتگاں ترا پیش داریں!..... لالہ ء منی جیب پٹمت۔ اے آئی ء کو نہیں عادت ست۔
 جھٹکے ء کا گد ء کشیت۔ ہر بیگاہ کہ آتک گوشتمی ”پیش بداریں؟“ لالہ خدائی واسطہ! لالہ
 کا گد ء کشیت۔

”پڑھوں“! لالہ خدائی واسطہ منا جھٹکے ء کا گدے نبشتہ۔ روچے گندیں کہ لالہ ء
 دست ء انت۔ ”میری زندگی“ پڑھوں آگے! ترا اے کئے دات لالہ خدائی خدائی واسطہ!
 پہوتی رسول ء نام ء سلم ء تو ار کنیں۔ خوب لٹ دئیں ترا! تمی پرانی تہا زرتشت ء آتشکدہ ء
 اشکر انگتاں زندگ انت۔ باریں اے اشکر کدی مئے بد نصیبیں کوہ و مرگان روژنا کنت
 و جاہلی تک چمی گوش و لوچی او بے حبری ء بدیہان سوچیت و گار کنت۔ آروچ ء لالہ
 پداوتی چمان پاچ کنت۔

لالہ تو مئے ہتم ء سنگت اتے واول چلگ ء تو مار ایلہ دات تو جوان نہ گرت۔
 مارا تمی بچکند ء۔ تمی ارسانی تمی درد ء تمی ہمت ء تمی جرات کاراستت ماگوں تو بے وفائی
 گرت ما بہار ء گوں تو قہقہہ جت واول چلگ ء ترا پہ قبر ء صدمن حاک ء چیر ء یلہ دات۔
 ہر سال ہتم چو لالہ ء قہقہہ جنان ء کثیت۔ نوکیں زند کوہ و دشت ء شاتی ء نوکیں گلہ ء
 کاریت۔ پدا سارتیں گوات کشیت پل یک یک ء مرنت لالہ مریت اے روچ مرک
 ء روچ ست لالہ غلام مئے گیا بان ء لالہ پل ست کہ گوں بہار آتک و چلگ ء مرنت۔
 لالہ ہر سال ہتم کثیت پلان نوکیں زندے رسیت لالہ ء پل وتی چمان پاچ

کہتے 'نوکیس زندہ ہتم زندہ نوکیں سال و قاصدینت ..... لالہ تو مئے لالہ و پیکل اسے
 نوکیں زندہ اول ساز گر۔ تووشی و شادہ و قہقہہ جت و بہار و اول قاصدی و چاپ جت
 تو درد و اولی زیر بنا کرت، تئی رباب و تار سستت، تئی لنگگ حوں بوتنت۔ بلے کس
 ندیست، کس و نزانن تو گوشت، بلکیں اے کوہانی سنگ موم نہ بنت، ایداں و پیلو اول
 کورنت ملے لالہ تو درد و ارت، تئی زیر کونجانی تو آر بوتہ، کپوتان تئی درد زرتہ و چو تو گر دوت
 دو کو گو کہت۔ بلے تو سئی نہ لے! تو نزانے!

ہر سال ہتم کہیت۔ پیل جنگانی سکیاں گوازینت و پداوتی بہمان چچ کہت در چک
 تاک جنت و پیکل و شادہ نوکیں زندہ و ش آ تک کہت، غور گو شیت و تو سک پسند کرت۔
 یہ ٹھنڈی سڑک یہ چناروں کے سائے کبھی تم بھی آؤ خدا تم کو لائے

پیروک و مجال انت! "میری زندگی" وانیت و بازڈرامائی صورت و من و
 چاریت، کندیت، کندیت آپرے انکس کندیت؟ پرچے؟ پرچے کہ آئی گریوک زانت
 کنگ پہ آئی زیب دات۔ مروچی کنگ مرته پرچیکہ لالہ مرته۔

لالہ تو مرته گے گوں وتی عاشق طبعی و گوں وتی دردان گوں وتی اومان ارمان
 و گمان تو ہزار و اب پیلو بوت۔ تئی کجام ارمان پورہ بیت لالہ تو عاروس کن! لالہ کجام جنگ و
 وش کنت؟ لالہ تو چے زندہ چے لوئے؟ لالہ بے مز لیس راہانی مسافر، کجا، کجا؟ دل و درد
 و پیل و لٹفانی سر و شیں پکند، ہر صاحب آچہ سر یاب روؤ و در آ تک پرچے؟

لالہ ترا آشپ یات انت کہ طوفانیں برپ رہ چکا کنت۔ رُو زمین و چہ جنین
 زہکیں برپ و چادر و وتی بدی، وتی گناہ چیر دا تک کنت۔ من و تو ہمراہ نیم شب و چہ

سریاب روڈ آشتاں، بس گس نزیک بوت تو وا تر گرت بیاتر اجناح روڈ آ سر کنیں۔ لالہ!
 دراجیس کوٹانی کالر بر زامودانی پاکیس بر پانی چنداں ماچے گپ جت؟ ”اؤزند آ
 درو بیرگ آ دردی مکن منا“۔ خیابان، خیابان، کوچہ بہ کوچہ، یم بہ یم، قرۃ العین طاہرہ قرۃ
 العین حیدر مجازوش رنگیں جنک، زند، زند آ درد وطن!

لالہ تو منا عاشق طبی دات و پدا پچ گپت و آئی جاگہ آ درد خشیت، گندگی ہیل
 دات و پدا پلت و غمیں چکند دات۔

لالہ مُرت ہر کس مریت، تو مرے من مریں، زیب داریں جنک مرنت او
 کند و کیس پچ مرنت۔ بلے خیال نہ مریت، پکر نہ مریت درد آ مرک نیست، لالہ تو کند گانی
 پل و دردانی آچ بہر گرت، تنی بالگیں آچ آ مروچی پکرانی تا موری دُور گرت، تنی قربانی
 ، تنی درد مروچی مثالے بوت۔

لالہ مُرت کہ آختی کس آ پہ لالہ کار نیست نت۔ تاریخ آ بے معنی کیں حرف
 دیوان آ بالگیں زمستانی شپ آ آچ کہ صُحب بو نگا ساری پُر بوت بلے آئی اے شعر نوائے
 وطن آ سر تاک آ تو چھاپ کرت۔ مروچی وطن بے نوانت، پدا چلگ آ یگانہ نت۔ ہے روج
 مرک آ روج انت۔ ہے روج آ لالہ مُرت، بلے چلگ گوزیت، تہا ر شپ روج بیت،
 پدا ہتم کثیت، بہار بیت، پل زندگ بنت۔ دراج تاک بنت، سارتیں سُرک (دگ) آ
 چنار شاد ہی آ چا پ جنت آحت آحت، لالہ گلام جان پیدا ک انت، دراجیس کوٹے
 گور انت، کالر بر زانت، کندان پیدا ک انت، بیالالہ، بیاتر اخدا بیاریت!!

بے سرحال

..... امان اللہ گھکی۔

ایتھنز، اولس نشہ، عدل جاہ شہ زانت کارونزانت کاریں رشلگیں سفیت
چادریں شاہین شاکلیں یونانی پیروورنا پُرائنت۔ حبر زانت وکیل وتی شہدیں زوان
ہلا لیں جوریں زہر، درشان کنگانت۔ ”یونان، آ زاتیں شہری!“ ”گوشاں بدار پھماں
چک کن۔“ شہدیں جوریں دروگیں وشیں لوزا۔ اے پیریں مرد، شاکل زانت، سقراط
زانت کاریں بے عقل، بد عادت، بد فعل، یونان، ہدایانی دشمن، ورتا ہانی بے راہ کنوک،
سقراط پہ کندگی دپ، وتی شہدیں زہر، پیالہ نوش گرت، بے گون سقراط راست، مات
ہمراہ قبر نبوت، براز گروکیں شاعر، ہنکتہ باز گشیت کہ ولجہ تئی اے شہدیں شعر، معنی چہ
انت؟ ”شاعر، آج، من جان، لکیت، منی شعر، معنی؟ منی شعر، معنی لوئیت؟ من.....!
..... من.....!“

ہے ”من“، پہ سقراط پہ مر کے چمگ، رینت، آئی گشت و شاعران، پُرسیت
کہ ”شے اے شعر، وتی جندا شعر، معنی شرو جوان ترکت۔ سقراط گڈ اجواب دات ”مزن
نایں شاعر، شاعری دیدایت، علم، وزانت، بوتین تہہ تو ہر بچار پیتیں۔“

شاعر ستک برحت و کباب بوت! راست، راست، چوتیر لکیت۔ گوشیں چوتیر،
چوہما نشتر، لکیت کہ زانت کاریں حکیم، پہ کوہنیں ٹپ دریش، جنت۔ بیمار فکرین شاعر و شاہ
نولیس فریات کنت کہ ”مروتون“! من، ایراد، راست، گشت تہ حکیم، گناہ کجام بوت؟
مابلو پھنی یک قومی جتائی، چھمانی شرم و آپ انت۔ مادل، آزاد نہ کنن بے

وٹی دل ء بازیں گندوکیں حیا لال جاہ دئیں، پھمائی شرم و آپ جوان انت بلے چونا کہ
 مارا ستے گشگے جرات ء ممکن۔ بنی آدم چہ شیر ء چوش نہ خریدت کہ شہ اولس ء ہواریں
 سرزنش ء۔ بلے اے ہواریں سرزنش راست مہیت تہ عزت ہمار دمانی انت کہ اے ہمت
 ء بدانت کہ راست ء راست، دروگ ء دروگ گشت ممکن۔ وچو سقراط زہر ء پیالہ ء
 ورنٹ، بلے زانت کاری ء رور یا ہا ملکنت۔ بلوچی شاہ نویسی (چونیں بدرنگیں لوز ء) قیاس
 کن کہ تہ اے دم ء مائے وڈیں لوز ء نہ تاہینتہ۔ کہ لٹریچر یا ادب ء پیا جہل معنی بیت)

تہ اے وخت ء مات ء کسانیں بچ انت، مے قوم پہ ایٹھی ایرا ونگپت کہ کسان
 انت دل ء آزار بیت۔ یا مات ء چم وٹی چکت عیب ء کور بیت، بلے اولس ء دپ ء کے
 بداریت؟ تام مات انت کہ وٹی دوستیں بچ ء کلیت کہ گوں دیگ و تا پگان لیب و گوازی
 کنت۔ وستان ہنچو دیما جنت کہ مات و تہجہ نیارایت کہ اے زہگے مات کے انت؟
 پت کے انت؟ راست ایٹش انت کہ باز رند ء ہنچو گندگایت کہ مے باز شعر و مضمونان
 مات و پت نیست۔ من وٹی نزور یا زانین

ما یک تیز رو کیں سہنگی دوریا ء واب ء پادا آتلگ ان و عہدی شمشو شکیں و شیں
 گفتارانی بنیاتاں بلوچی شہ نویسی ء باندا ئیں کوٹ و ماڑی ء کنگ لونوک ان مے زانت ء
 سرچمگ مے وٹی نہ انت۔ مے رومانی عہد ء و شیں شاعری و نوکیں ادبیت ء میان ء یک
 تہاریں گھامی عہد آ تک۔ تنکہ علم سینگات ادبیت خالی شاعری ات۔

نوشتو کیں لوز ء بدل زوان ء گفتارات۔ ماشہ کس ء پد نہ اتنت، بلے ہر دجی صد
 ء یورپ ء مشینی دور آ تک۔ یہ علم ء نیکیں دور ء بوت۔ و انوک زیات بوتنت، علم شہ دراج
 جاگیں و مزن پاگیں ملا و پادریانی دست ء در آ تک و دیسے در آ و کیں میانی طبق ء و جہلی

طبق و مردمان دی شت سر بوت، انگریز شاعر ورڈزورتھ وکالرج، لاریکل پلا
 (Lyrical pallad) و اول لوزانی تہا عہد کت کہ زند و بوتگلیں کاران اولس
 ہر روچی تران کنوکیں لوزان شعر کنن۔ "اے نوکیں حبر و ات فرانس و آزمانک نوشت
 کان زند و تہلی دوشی ہر دوپہ سنگدلیں راستی لوزانی تہا لکھتو و سہراکت انت، اے سنگدلیں
 راستی باز و گشت۔ جاندری انت بلے زند و کہ جاندری است تہ شاہ نوپس ون کت
 دروگیں اسپتیں چادر و چیرا بے عزتیں بیماریں زند و کہ است! شاعر وتی چمان کور کت
 نوشتوک وتی قلم و دروگ پر کت؟

بلوچی و نوکیں ادبیت، جنوزان مات و دوستیں بچ، چو شرنگلیں جنک و ناز کت
 چولاڈیں بچ و ایشی باز عیب است، بلے مسترین عیب ایشی "دُزی" انت، گرتنگلیں بے
 حبرین دُز و کسے بخشیت، بلے اے بد عادتیں بچ کہ پہ وتی شوق و کچی و دُزی کت، کے
 پہل کت! بلوچی ادبیت و تہا نوکیں بدنامیں "ٹیڈی ازم" و آتک، من گلو شین کہ مے کل
 شاعر نوشتوک کل دُز بوتگ انت، اے خالی یک ٹرندایت۔ عجب انت کہ مے اے کل
 ٹیڈی ازم شہ عالم و ملا بان شروع و ت، فارسی و عربی و جاگک و ش رنگ ات، حافظ اکظم جوان
 گشت، جامی و باز لوزانی و لہجہ انت، بلے اے لوز بلوچی نہ انت اے نرمی مے کو ہنگلیں
 قلات و تمار و زند و سکی و سوری ظہار گرت نکنت۔ ملایان فارسی و عربی آرت۔ دگر باز و
 لوز دُز ات۔ مے زانت و دو می سرچمگ اُردو بوت۔ فیض و ش کشین شاعر ایت اقبال
 جوانیں شاعری کت، بلے ایشانی دُزگ زیب و اثر انت۔ مسترین نقص کہ اے زانت
 کاریں زانت کارپہ مے ادیب و آرتگ انت۔ آردو و فکر جنگ و بلوچی و نمہنگ
 انت۔ ہرزوان و وتی طب و است۔ اے طب و مزاج قربان کنگ نہ بیت۔ لوز و دُزگ

انت۔ مابازا ہے طیب قربان کہتے دلوچی ادبیت و دژمنی گتہ۔ مادتی آراتیں و ش
 لوزیں شاعری قید و بند گت و پادان زنجیران گت۔ وتی نوکیں نوشتا کاتی فکر اول
 اردو گت و پدالہتیں بلوچی لوزمان گرت۔ وگشت کہ اے ”آسانیں بلوچی“ انت۔
 آسانیں بلوچی؟ آمان پمیشکا کہ آئی خیال اردوانت کہ ماشہ کسانئی و پے زور وتی دماگ و
 نندار نیست آئی جملہ و وڈہا اینت۔ مزاج ہا اینت کہ ما اسکول و کالجان نوشتگیں لوظان
 دیتہ و زانین و۔ پمیشکا ماگشن اے آسانیں بلوچی انت بلے راست ایش انت کہ
 آسان تے اتیں بلے بلوچی نہ انت۔

مے دزیں بچ مزن بوان انت۔ ترس ہمیش انت کہ اے لاڈین بچ ہنچوش شہ
 دست و درمہ ایت کہ دزی و پیشہ کنت۔ وتی عزت و غیرت و شموثیت کہ دُنیا ہا کس
 مزانت اے کئی بچ انت شہ تام راج ونگ انت وایشی رگان خون کئی انت! مات و پت
 و ت مزانت کہ اے کے انت۔

ادب وتی چاگرد و ظہار انت ادبیت و شاعری ہما آدین انت کہ اولس ایشی
 تہا وتی رنگ و گندیت۔ ماہ گونگے دیمائپ است بانک پہ ایشی زہر مگر بلے آدین کہ
 دروگ بندایت۔ دیسے پان چیر دنت۔ چم کور بنت کہ بکندنت گڈا؟

منی گلگ ہمیش انت کہ مے شاعری و شاہ نویسی مے زند و ظہار نہ انت۔ مے
 شاعر و نوشتوک و پاد ماتیں گل زمین و نہ انت۔ آرز و گون وتی پٹ و تار ان آدوتی
 نیست کہ بپد انت کہ بداریت آئی سوز و ملگزارین براتانی ادب و انگ ووت و کم یلگ
 شروع گتہ اے کم یلگ آرز و ادزی و گناہ و پرماینت بلوچی و نیک لوٹوکانی یک مز نہیں
 فرض و ہمیش انت کہ اے وتی کم لیکو کین براتان کہ دزی کعت پہ نرمی پہ سکی ہر رنگ و وتی

عزت و سوگند و بدینت و راستیں راہ و بیارنت۔

دلچہ شاعر اتی شعرے معنی و چہ انت؟ راستے کہ بلوچی ادیبت، شانزدہ سالیں
ٹھیکیدارے تی عمر بلوچی، اردو و نر یک آرگ و گوستہ بلے تی شعر و معنی چہ انت؟ اے
لوز و معنی چہ انت؟ آ دلچہ زہر گت، اے معنی و در گجگ ایراد گرگ انت، ماوتی شاعران
وشاہ نویسان گون وتی رومانی عہد و شاعری و دیم پہ دیم کنن۔ دلچہ جام شہ تو جوانتریں
شاعر ایت، جام شہ من جوانتر انت؟ شہ من؟

تنکہ اے من و سر پوش پر و شگ بیت تو چہ کہ ٹیگور گشیت، مانزائن کہ گوات چون
سارت کشتیت، آ زمان پون دش رنگ انت و پھل چووش بو انت۔
بلے کسے کہ ایشی مزانت آوت و شاعر و شہ نویس پر چہ گشیت۔ بلوچی دوستی ایشی لویت
کہ ما بلوچی و دزان مد کنن۔ اے بلوچی و نر انت کاریں حکیمانی سر پد کنگ انت کہ دلچہ
بلوچ وتی کہنیں بلوچی و سرافہر کنت۔

بلوچی و اے نازک طبعین شاعر و شاہ نویس سقراط و شاگرد لوٹنت کہ در وگ
وراست و پد کنت۔

مے ایراد گیر نقد و نظر پہ ہمارنگے بکنت کہ راستی و راہ انت۔ اے راست تہل
انت بلے علان انت۔

”جرات راستی، صاف گشتی، بے ریائی، پراہ فکری و آزات خیالی“ میان راہے
انصاف گشین، ایراد گیرے بلوچی ادیبت و دیم و روچانی راہ پیش داروکیس مردمانی
کار انت۔ مے ورنائیں شاہ نویس اے خالیئیں کند و پد کنگ مزئیں خدمتے کرت کنت۔

فاضل

..... بشیر احمد بلوچ.....

فاضل ء وودی بوگ ء ساری آئی مکھنیں مات ء یک شپے اجہیں وابے دیست کہ
 آئی ہر دوستانی دل ء یک ویک روک ودر پشوکیں چیزے ایرانت کہ پر آئی چم وندراں
 چولال وگو ہر ء انت۔ سہب ء سر ء کہ روج ء ٹک گت و مند ء سرگیں بازار می تلاء کارگت
 گد افاضل ء مات میتگ ء پیر زالے ء گوڑ ء پہ وتی واب ء معنی ء سوچ کنگ ء شت۔ پیرہ
 زال ء واب ء مانا کنگ ء ورنڈگشت کہ من ء پہ تو زہر کھیت تو چونیں شرطالغ و نیک بختیے
 دریکتہیں من ء پنچو تو دوہے وریں لال وگو ہر نصیب ء بوتینت۔ برودل ء بجن۔ زوت تی
 گٹ چہ لال وگو ہر ء پر بیت۔ ترادو پنچیں تلاء ہیں پنج بیت کہ نام دتوارش دوردور ء پر شیت
 و باز لائق و نامدار بنت۔ دیر نہ گوست کہ فاضل ء مات ء واب راست بوت او بلوچی
 زبان ء اے در پشوکیں استار ء ٹک گت کہ آتہا وتی مات ء کٹ ولوگ ء براہ و جلوہ نہ
 بوت۔ بلکن آئی پہ ماتی زبان بلوچی ء ہمکنیاں لال وگو ہر قیمتی تراشت و کمات کہ تا اے
 جہاں استت اے زبان سیر و آ بادانت و فاضل ء نام پہ ٹھل و شان گرگ بیت آئی
 کستریں برات ملا قاسم ہم پہ در بیانی ء بے مٹ ات او آئی گپتار ہم بلوچی زبان و شاعری
 ء بے در وریں بہرے انت۔

بلوچ تنے و ہدی ہم پہ پہلوالی وتی زند ء گوازیگ ء انت پمیشامن و تا تاریخ ء
 کنیشیں حیا ل ء نہ دارنت۔ آہانی وت من وتی حساب و داد چو پنچیں دگہ پہوالیس تو ماتی ء
 انت کہ کس چک ء اصلیں ذات و عمر ء نہ زانت بس ہمکنیاں گوئشدت کہ شیران چہ میران

بش ء سال ء بوتگ وسید گوگ پرش ء سال ء جنگ ء
سنه و سال نبشته و پہنیا م انت گڈا مردم چشمیں زہگانی بوگ
بلے و ہد ء گوزگ و تیر بوگ ء چشمیں جنگ و چوپ
ساب ہم چہ مہلوک ء دلاں روت۔ ہمیشا کس ء گڑتی نہ
بیچ ء حساب ء بداریت۔

گے ات اورندی بچے ات ہمیشا آئی ہم و دی بوگ ء حساب
برات ملا قاسم ء کہ چہ علم و وانگ ء شروکیں رزن ء
ت ملا فاضل ء بیران بوگ ء روج نبشته کتگ او ما پدیگان ء
قبر ء سرون ء سنگے سر ء عربی و فارسی ء چوش نبشته انت۔

دوس آشیاں بر زبان یاد حقیقت راز دل و جاں ملا فاضل ولد
ہاری نیم سر شہر الرضمان المبارک نزد پیشین چون پیر شد عمرش
میل کردہ جائے ساکن تمام پیشن۔

د چاوش

وتو کانت۔ کہنیں شیمز و پترانی تہا مندء نام باز جاگہ گرگ بوتگ او ہنچو گوشگ بوتگ کہ
رند مندء راہء دیم جہلادی ء شنگ بوانا پہ سیوی و شوران ء سر بوتگنت۔

ملا فاضل ء زندء بابت ء گیش حالجر (حالور) زانگ نہ بیت۔ ہنچو گشت۔ کہ
پنگ و مندریں مردمے بوتگ اورنگ و دروشم ء ہم سک زبر نہ بوتگ۔ قدرت ء
داد و ہشان مردم ء چہ یکیا کئے بہر بیت بلے دومی ء ہنچو پہ کمال ء رسیت کہ کس اولی
کمانبودی ء ترانگ ء نہ کپیت۔ پداہم ماگوشین کہ فاضل شررنگے بوتگ پرچا کہ آئی
گیتار۔ ڈولدار و جلوہ ناک انت و ش و تام دارانت۔ چہ فاضل ء چک و پسماندگان
محراب نامیں یک زہگے تاہے زوتال زندگ و ہست بوتگ۔

گوشنت کہ فاضل و ش تمیں انسانے بوتگ او عربی و فارسی زبانانی نہ تہنا کو اسے
بوتگ بلکن جاگہ جاگے پارسی و عربی ء شیر ء ہم گوشنگ درائیں حیرے کہ تنکہ مردم زبان ء
جوانی ء بلد مہ بیت شاعری گت نہ کنت۔ فاضل دیریں ڈیہہ و ہلکہاں پہ تر و گرد و سیل
و سواد ء نہ شنگ بلے البت مندء ایرانی بلوچستان ء چار حد ء سرا بوتگ ء سوب ء ایرانی
بلوچستان ء راسک۔ سر باز و کش دگر رء علاقہ دیستگ۔ اے دانگ نہ بیت کہ ملا فاضل
عربی و پارسی چہ کیہ متنگ دور برتگ بلے اے حبر پدرا انت کہ آئی استاد ہم عربی و فارسی
زبانانی سر ء سک بلد بوتگ۔

فاضل مز نہیں حاضر جوابے ہم بوتگ ہنچو گشت کہ یک برے ملا داد محمد پرومی
فاضل ء چکا سگ ء پہ مندشت آئی ساری لہتیں گال پر بستگ او گوں رسگ ء گوشتی۔

سلام عالیک ترابات پھلیں فاضل
تما میں شاعرانی اسے بلبل

گلامے جستگ و گارانت

پہ بند لائک ء من ء کارانت

ملا فاضل ہماہین ء بے تاہیری پتو چوش گردینت کہ آئی تہ ء گوشخند ہم استنت و توشن و شگان ہم۔

سلام ات بات علیک اویار

منی دوستے دلی ء سیاد

پر و میانی شکر گیتار

من دیار محمد و کینا

سرو سو جے کنناں نی ء

چمود سر گتگے پاری

دو گالت گوشتہ پہ واری

ملا داد محمد پرومی ء بس ات پیشیں تحل تریں جواب و پیوے کہ بدنت آئی زانت کہ فاضل
راست گوشیت او شاعری پہ ہمانی زیب دنت۔

دگہ برے بلوچی زبان ء اے دوئیں استار۔ ملا فاضل و آئی برات مُلا قاسم پہ تر و گرد ء

باپتاں سر باز ء (ایرانی بلوچستان) شنت۔ نشتگی جاگہ ء ورنہا ہیں قاسم ء چم پہ شر رنگے

کاڑے ء کپت کہ چہ وتی لوگ ء آسکی گرہیہ و گردن ء کشنگ و چارگات۔ دیوان ء

بازدگہ مردم چپ و چا گرد ء بچ اتنت۔ بلے قاسم وتی برات مُلا فاضل ء چیر اندری حال

دیگ لوئیت آئی شاعری ء نازر کیں اوتاگ زرتنت و گوشت۔

قاسم۔ کپودر من گلہیں دنب ء

فاضل۔ کجام دیم ء دیاں گونب ء

قاسم۔ دریگ وکا پر لب ء

فاضل۔ تپنگی ششنگ پہ جنگ ء

قاسم۔ دو تیر لگنت پہ ونگ ء

اے وڑ ء شاعری ء وئی زبان ء کاڑ ء نام کپو در بوت اوچم آئی تپنگ و تیر ء بدل
بوئنت او دوئیں شاعر اں اے جوانیں دل برے ندر گے حال یک و دوئی ء راسرکت وچہ
نہنگیں مردماں کسے ء گوش ء مورے ہم نہ وارت زبان ء سر ء لہنگیاں قدرت و کمال
دارگ ء سوب ء آئی ء استاد سخن گوشگ بیت اور است بچارے فاضل اے لقب و نام ء
جوانی ء کرزیت تنکے زبان ء سر ء مردم ء لہنگیاں قدرت و کمال مد بیت آئی زبان پہ شیر ء
چور چوک نہ بیت۔

دگہ رندے ملا فاضل و ملا قاسم وئی حلک ء نزیک ء "ناگی در ء" در کپنت
گر ماگ و آئین ات۔ مچکد گے ء آہاں دیست کہ مردے مچ ء سرائینت۔ مچ ء روپک
وکپات ء ایردیگ ء انت او آئی زال بن ء شینگ و کپنگیں ناو حر ماگانی چنگ ء انت
وکپات ء گرگ و ناہاں سپت ء تہہ ء ایر ر سچگا انت۔ آئین ء موسم ء مردم گتر انگیں ناہاں
روچے دہ بران بکند بیت دل ماں بیت او پہ ورگ ء کس ء کس ء کمن نہ کنت۔ بلے زانان
اے جن و مرد ء تقدیر چی بوئنگ کہ ایشان فاضل و قاسم ء راسلاہ نہ جت کہ شاعر انا وار وار
ز ء انت۔ فاضل ء اے بلوچی رسم ء پروشگ ء سر ء پہ مرد و جن ء بد برت وگشتے۔

ملک ء ہمدناگی در انت

مردے ہے مچ ء سر انت

جن نہنگ و مرد کیندر انت

تائے نہ دنت کہ ماہوریں

جنتیں ہرزے ماہوریں

بلے کہ مئے حونی پرانت

فاضل ء اے سوچا کیس شگان وردین گال مرد ء چولاگ لپاشمین لپشان شاپست

آئی زال ء ہادمان چہ سپت ء نادرچت او باز پہ منت آہان ء نادینت و آپ و تام کنت۔

فاضل ء شاعری :-

شاعری باز نازر کیس ہنر و کسے استاد کو اس ء زانت ء کمال چہ ہمانی وتی گال

و گپتاراں سہراو پدربیت۔ فاضل وتی کو اسی و ہنر کاری ء سرجمیں ڈس و نشان پہ پدیگاں

چو قطب ء استار اشنگ چوش کہ وت گو شیت :-

کو تاہ کن فاضل کہ سخن یکے

کس تی گپتار ء نہ کنت شکے

فاضل ء سچوئیں گال و گپتار تنگو ء ہار و گوڑی انت کہ چہ و ہد ء گوڑگ ء زنگ

و تھا مور نہ بنت۔ آئی پکر و حیال و عقل و زانت ء سمند ہج راہ درنگاں گٹ نہ بیت۔ آئی

شاعری یک بے گوازیں زرے کہ چہ لعل و گوہر قیمتی آن پرانت۔ ہرچنت کہ جہل و ہوری

آئی بہ پئے گیش مر و اردو گوہر قیمتی دراکہیت۔ ماہیں مہلخ ء کا گزیں رک بہ بنت۔ مجنوں تہیں

عاشق ء دوستدار ء دل ء درہلگ بہ بیت۔ جیموی کبک روا جییں رانی ء دل بندیں۔ مہر و

واہگ ء تجاریں ہلگ بہ بنت او سر مچاریں عاشق ء زہیر جتیں زرد ء سوزمان بہ بنت۔ فاضل

آہانی بیان ء باز پہ جلوہ ناکی ء کشیت۔ دہدیکہ آمہر و واہگ ء سند و پندان بریت و من

کوڑویں دنیا ء سرو چری ء گم و گڑتیاں کپیت۔ مردم گو شیت فاضل مزینں نجو مے آ گو سگیں

دور و باریانی بیان ء باز پہ درد و دلگیری و پدردی کنت۔ اودیگی حالوراں ہنچو نگد کنت مردم
کشیت کہ فاضل ہج جاگہ ء پشت ء پشت نہ کپنگ و دنیا چاریں کنڈان گولان بوئنگ۔

فاضل رندے ات او آئی دل چہ رندانی وت من وتی ناپتا کی و بے سریں کاران
سک پدردات۔ بلو چانی ہر کسی وت سر بوئنگ او دتا چہ کس ء سست تر نہ لیگک ء کرد ء
آدان ء چہ بن بیہہ و بند الاں گوئنگ او شادین دور ء بلو چنی ء آچار ناپتا کی ء سیہ گوات ء
درت و بو جہی پلک پلک گت۔ ہر کس ہر کس و ہر کس تا کس بوت و چو گور و صیری تراں یک
یک درگاں درگاں بوتنت۔ چا کر ء سر پہ ست گڑھ ء (پنجاب) کپت۔ شہداد مس ملتان
بے گواہی ء ہنکین ء شت او میر گوہرام لاشاری چہ دو جاہ بے جا بوت او چا کر ء دعاء
گپت۔ رند و لاشار ء جنگ و چوپ پرشت و پروش دستک و سوچ ء آس ء لبوک اوز بانگ
ء ہر روج نوکیں دیہہ مان داشت و تاسی سال ماتی وطن ء مسکین سر زمین مرد و نریانی
مز و جنگانی آماج بوت۔ فاضل ء چم رندانی دشیں دور نوتبانی چو پتی بوئنگ ء خون ء ارس
گرتینت۔ ناپتا کی ء تاوان و پتا کی ء برکتاں چوش بیان کنت و رندان ء سوچ دنت۔
رندان آئی دلگوش گوں درتیں بلو چاں انت۔ پر چا کہ بلو چانی اولی دینی تک میر جلال خان
ء انت کہ رند ہمائی اوبادگ انت۔

ہرچی کہ رندات بر حقیقت ہمراہ بت

مہر و دوستی د پر تپاک ء یکجاہ بت

نیکہ چہ شاہانی در ء دست کوتاہ بت

کیہو ریں گئے چوتلاراں بے راہ بت

پھلیں مستا گے من بشارتاں واہ بت

تپاکی ء قوم چون مہر و محکم بیت کہ آچوننگ و بے راہیں گت و تلارے بیت کہ

کس چہ آئی سرگوست نہ کنت۔ چووش بوئیں پھل ۽ بیت کہ ہر کس آئی ۽ دوست ہوا
بنداں داریت فاضل دیمتر ۽ سوج دنت کہ

ماکان تاراج و شاہاں من گوئر گندان کنت

چہماں پہ ڈاڈوئی کمندی گھٹان کنت

دیما پہ ناراست و نلیکین سندان کنت

وطن ۽ ہر گٹ و گر ۽ دلگوش و پاسبانی ۽ تواری ۽ پر جنت او اولس ۽ شیوار کنت۔ آ حشکین ننگ
و ناع گنگ ۽ سر ۽ مہ بارت پمیشا گوشت۔

ماکان تاراج و شاہاں من گوئر گندان کنت

فاضل زند ۽ جوریں تہلی ۽ ماریت پمیشا اے کوڑویں دُنیا ۽ انسان دوستی تپا کی او ایمنی
قائم دارگ ۽ سوج ۽ دنت پر چاکہ

دُنیا مکاریں جنے کہ واب کنت ہر روج پہ رنگ

یار کنت بریگانہ جنت شوہر ۽ بر پشت ونگ

پمیشا اے دنیا و اے دُنیا ۽ مال و مڈی، ہستی و دولت ۽ کس پہر و شاں مکنت۔
وتی برات دوسیا دے مہ جنت و کھر مہ کنت۔ آ ایشی ۽ ہم کشیت کہ اے دُنیا ۽ باز رنگ
بدنگ او چومار ۽ ہر موسم ۽ جان ۽ سل لگوشنگ، شاہ و وزیری ۽ دور و نوبت بوتگ، گھامی
و واجہی ۽ سیاہ بزیں جہراں اے جہان ۽ تنگ۔

انسان۔ بنی آدم اشرف المخلوقات دومی انسان ۽ کستر پاد و حکم ۽ بندیک بوتگ
او چو چار دست و پاد ۽ بلم و مہار بوتگ بلے اے کرداں بنی آدم ہیج آپس ۽ نہ ریمنت ابید چ
الاوشی ۽ سیاہ و بزیں تہاریاں و انسان ۽ چشمیں ظلم و زورانی پرک و بیترانی سنکل و زمز میل
ست و دور دانتت۔ قوماں سرچست کنان کنت۔ غلامی ۽ جہراں برات او آزاتی ۽

روشنائیں چراگ و شروکان وطن و ڈیرہ و شپ و روچا بدلینت۔

من ہمک راجاں بن جتیں آسان گپ گپ انت، بن جتیں آس۔ انسان و عقل
وزانت و دیماروگ۔ حق و موجیانی پچہ آرگ و مینگ و چچ گرگ و لونگ و داہگ و کوکار انت،
اے تو اور و ایناں اگہ کنت مستان سار کنت، زور مندان چک پروش کنت۔ کسے کسے
راخان و حاکمی و دیوال ڈرتگ و کپتگ او اصلیں پرمیاریں زانوگریں او عقل و زانت و واہند،
زر و دولت و ٹوہین قلات و کوہانی ویم و ڈیمپگ و بچپ اتنت۔ کہ سرء چست کناں انت۔
کوٹ و قلاتان بان بادگیران شاہ و وزیران گورگند جنان انت و پداپشت گجبان انت۔
فاضل دیمتر و کشیت کہ اصل کمال و دولت عقل و زانت انت۔ گنج و مال نہ انت۔

گورزی گنج و مال کس و نامدار نہ کنت

فاضل و شازی ہر پہنات و سرء برزداران انت۔ آئی عبد اللہ خان قہار و جام
درک ڈومبکی و دور و نوبتاں رند سرچست گنگ ات۔ بلوچی شاعری و وژ و دروشم و مثال و
رسم گجگ بوتکت۔ ہمیشا ملا فاضل و ت و اید اہم اولی صرف و آ ورتگ۔ فاضل و مثال ہم
چہ بلوچی چا گرد و در نہ انت۔

آسیوں مہ کن دردانگ

پہلیں اشرفی و چانگ

ہے پہلیں اشرفی و چانگ۔ ہے نک برے دگہ رنگے و دروشم دنت۔

ہر وہد و اب کنت نودی شل

گندیم گونگیں گرگی تل

استون و پیاپیں ترونگل

مہلج و شہل و رواج کبکی رفتار نودی شزگ انت کہ نرم نرم و کپنت آئی رنگ

گندیم گوئگ انت بلے چونج ء گرگ ء نازرکیں تاک ء زرد چکیں اسپت اسپت دنازک
 انت۔ چواسپتیں جمر ء پٹہ ء ڈلگ واسپتیں ترونگل ء انت فاضل ء مہلنج ہماعرشی پرین
 دروشم ء جنت کہ جام درک اش ڈیرہ غازیخان ء کوبانی مثل ء ء گندیہ۔ کہ گوں ورت
 اسپتیں پوشاکاں گردی ء چاپ وصحبت کنان جام ء تنگیں زرد ء ہوشام ء برگ
 نشکنت۔ فاضل گوشت۔

لعل گرو کے اوکوہرے ہشی

یا انارے من پتگاں ہشی

گروہگاں بیماریں دلی کشی

فاضل چاہی کپوت ء پہلنج ء کاسدور بالا کنت او آئی ہنکین ودوار ء ڈس ونشانی دنت۔

مسکیں میداں وسرگیں بازار

دورکمان انت و شش تکیں آچار

دوستدار ء ہنکیں ء پلک و حاک مسک وزبادانت۔ کہ مردے و تا پر مشنت وسرگ انت کہ

لائق چہاں کنگ انت۔ دوستدار ء تہمت (کٹ) لوگ ء دیم ء جنگ گرماگ انت۔ شش

داریں سہریں ہشانگی بستگ۔ فاضل ء ہشانگ ء بوجی ء آچار گشگ۔ دوستدار ء دست

ولنگک وموردانگانی نکش ء چوش کشیت۔

آ کہ من گروہاناں دونیں ششاش

بیدی سرشاہ وتر اشکیں ہشاش

سنش سہرانت وسیند اش پشاش

دوست ء ولنگک وموردانگ ہنچو جلوہ ناک وزبہد ارانت۔ کہ گشے درست استاد

کو اسیں واڑھے ء دار تراش تراشگ اوکالب وکیا مان کنگت۔ چونکی اے گوازی ء
ہشتانی ڈول ء چپ وچوٹ اش مان نیست (چونکی یک لیب وگوازی ء کہ چار مردم ء
کنت چار کنڈ ء قلات ء کنڈ جنت۔ ہر کنڈ ء تا دومی کنڈ ء ہپت کل جنت۔ نیام ء یک
سنگے ایر کنٹ۔ چار دار زورنت کہ قد ء بنگئے بنت ہے داران سنگے سرء دور دینت۔ ایشانی
چپی وراستی ء مردم وتی دارگاں کہ چک اش گشت تران کنٹ چوتپاہی ء دو دو مردم ہمراہ
وسگت بنت ویکے دومی ء مدت دینت۔ بلے گوں دومی جنگ ء آہانی جنگ انت)۔

دوستدار ء دست ہنی انت اوناہن ہم سہر وٹنی رنگ انت دوست ء چلہ و مندریگ ہم
دستانت۔ فاضل آہانی بیان ء چونین و شین رنگے ء کنٹ۔

مرگ زری مس بارگیں چوباں و رنگ اتنت

ہر دہیں نخلانی ثمر حونی رنگ اتنت

بارگیں موردانگ و لنگک درنچک ء شاخ انت او مندریگ زرنیں مرگ انت کہ شاخ ء
سرء و رنگ انت مہلنج ء دنٹاں ہا مڑ انت آہانی سیاہی و لنگانی بیان ء چوش کشیت۔

کا گدیں باد گیر ء نقیب سیاہیں چا کر انت

مہلنج ء لٹ تنک انت وکا گد ء ڈول ء نرم و نازک انت۔ او آئی دپ ڈولداریں

بان و باد گیرے اوسیاہیں دنٹاں چونو کرو چا کر ء باد گیرے دپ ء چونکی و پاسبان انت۔

دوستدار وتی سیاہ وڈ کمیں بیک و ملگواں چچ کنٹ او سرء رندیت وگو پیت۔ فاضل ء دل ء روج

برکت بوت او شپ ء تہاری ء مان شانت بختیں جہان ء سیاہیں چادرے سرء ایر کش گت۔

دور و اشتمس ء برنگ و اللیل ء تنگ

سیاہ جہانگیر ء بر سر گیدی ء جنگ

فاضل غم و عشق و پرک و پیہر و چوش کشیت و دو بندانی تہا جو میں بیان و کشیت۔

گم حیا لے او عاشقی چاڑے

اے دگر شکل و آدگر کارے

عاشقی یک چاڑے یک کیفیتے او آئی گم جتا میں گم انت چہ ایدگرے گماں جتا انت۔ فاضل
گم و گزتی بازانت۔

شپ کہ چار پاست گم چہار قسم و گول من انت

قسمے چہ یا قوبی خیالاتاں زیات ترانت

قسمے چہ نوک جھیں کڈی سندان تر ترانت

قسمے چہ الماسیں پلک تراشاں نیش ترانت

قسمے زاناں کہ گول دگر بیچ مرد و نہ انت

اے چاریں گماں ہر یکے ورا جتا میں قصے است او چہ و گیش گم سلگ نہ بیت

اولی و ولجہ یا قوب و بیچ و حضرت یوسف و براتان برت و چاہے و ووردات او پت و

را تک و حال دات کہ آنا ہاران دارنگ۔ ولجہ یا قوت چہ گمان چہ مان کور بوت۔ دومی گم

چہ نوک جھگمیں زخمے و انت کہ جو ہر آب دارانت۔

وسک تیز و بروک انت۔ دگر رنگے چہ پلک تراشیں الماساں ہم تیز ترانت کہ

جان و سببان انت چہ و روکین ریش و ناسور و انت۔ او چارمی قسم ہنچو گران و سنگین انت کہ

اگر گران باریں گراب و آگ بوئے و چہ آئی کچ و کس اس و کیش بار بکنے تہ آبدیت۔

مہلخ و دوستدار و جتائی و نادر لگوشی و فاضل اینکیاس گمانی سر و کپک و رند ہم دل بیگم نہ انت۔

آوتی ارادگ و پکائی و پدرو سہرا کنت۔

بیاست منی شاہی شیر تپا کیس براہند گاں

من گمانی رنجی تگیں اولاک نہ باں

قول انت کہ نوکیں آبادگارے رنگ کنناں

گوں وتامہ رنگ ۽ گماں ہم تنگ کنناں

نوکیں رند پدو کشکے زورگ ۽ ہر کس گشت کنت بے نوکیں رند پدو درہ پدے

رنگ کنگ گوں فاضل ۽ متنگ ہے آئی وتی رنگ درہ بندات آئی رنگ کنگیں کشک

چو کلکشان ۽ پوہ تنگت کہ رنگی پھیر نہ لگو شیت۔ مہلنج و مہ رنگ ۽ گمان گوں و تا ہم تنگ کنگ۔

ہم نوکیں حیا لے دگہ جا گے ملا فاضل وتی ہے وڑیں اراد گے دگہ رنگے ۽ پیش داریت۔

مہ رنگ پہ آئی کمار نہ کنت یا آگوں مہ رنگ ۽ عہد و قول دو وعد ہے بتنگ او آئی ۽ ہمیشی

پیش داریت کہ من زبان و قول ۽ پابنداون۔

سی مہ مانان و بر سہاں بوشتاں پد نہ گروان وعد ہے دوستاں

بزاں من ہنچو زور و عاجز بہ ہیں کہ تچک وکی ۽ اوشتات مہ کنین چش کہ کسے

سرین ہمراہ مہ بیت و پا دوست ۽ ہمراہ مہ بنت اولٹ ۽ جک دیگ ۽ باہوٹ و واسطی پہ

بیت۔ فاضل کشیت من تچکی ۽ اوشتات مہ کنین اوگوں دوکیں پادانی ہمراہی ۽ لٹ ۽

وازمند بہ ہیں پداہم چہ وتی عہد و قولانی پر نہ تریں ملا فاضل ۽ باز گاں مثال و بتل

بو تنگت۔ باز بران پیریں مردم گپ ۽ تہہ ۽ ہمیشانی مثال ۽ دینت چش کہ:-

عاقلیں مرداں شپ اگر ہر چند انت تہار

شپ روگروشتاں نشانت مات و گہار

ہے وڑیں دوگال ملک دینار میر واڑی ہم گشتکت:-

ہر چنت بہ بتیں شپ تہار

پیدا ورت مات و گہار

ہر کس زانت کہ پولات ء دگہ چیز نہ بریت بلے فاضل اے گپ ء دگہ ڈولداریں ورت
بیان کنت۔

تیشگ گوں پولاتیں کڈی ء کار نہ کنت

ملا فاضل ء یک دراجیں شیرے طوفان ء سر ء گشتگ اے طوفان فاضل ء جنہ
ز مانگ ء تمپ و مند ء علاقہاں کپتگ۔ ایٹی ء سر ء ملا عبد النبی بوہیر و ملا بہادر ہم شیرے
فاضل و تی شیرے تھا اے طوفان ء روتج و تارتخ ہم آ ورتگ۔

چارت و چار شنبہ ات ماہ ربیع الاول

بجرت ء دوازده صد و پست و نہ ات صاحب دلاں

آز مانگ ء ملا فاضل، ملا بہادر ہر دو ورتنا بوتکنت پر چا کہ فاضل 1270 ھ ء ہیران
بوتگ 1229 ھ ء آئی ذات پست و سی سال ء نیام ء بوتگ چمے طوفان ء آفت و سکیاں کہ
بنی آدم ء چہ تاوان رستگ او آئی چہ حال بوتگ ایٹی حال ء فاضل ء جنہ ء زبان ء بشکت۔

کوش منتیں کور ملان ء سر رچاں بوت دور سریں

گواشی گما شنتت ہزاران سندنا راست ڈینہریں

بُر زگیں بچپ ابیریں بند و بند گاہ کا ملیں

گردگین بگ بے حساب ء گوک ء پَر گٹ فاہدیں

بے گزر بہتقت چہ مال ء آ بخیل بے لکڑیں

اسپ زیں سچ انت مہری پاکڑ و پل و ترزیں

من زرع اوگار نئے مرد و نریاں دلدیں

فاضل ء چم و نظر ان ہر چہ کنیت بیان ء آگٹ نہ بیت۔ بلوچی ء شاہراں

چار چیز ء ستاء پہ باز دراجیں شیئر پر بستگ انت اے چاریں چیز مہرنگ۔ سبزیں

سگار تر دوکیں مرکب او آسگواریں تو پک انت۔ فاضل ہم یک ہے وڑیں شیئرے کشنگ

کیکد ء کا بزگی لہیں اندام

سو سنیں شاہی ء تکلین شہرگام

زرہ بریں زرمشت ء نمیں انجام

ٹوہچیاں زینائی کشت دشنام

یادگہ پینا اے چاریں بے مٹ و بے درواریں چیز چو شقت۔

مہوش ء مہنا و حریریں شار

مزل و پخندانی ترہیں الگار

زیادہیں مٹان ء گڈنت تلوار

ماہلال ایرجیک کشت آسگوار

فاضل ء شاعری ء گیشتریں بہر عشقیہ انت او آئی زبان پہک و خیال برزو بالا

انت جاگہ جاگہ دینی شیئر ان ء آئی ء عربی و فارسی ء لوظ ہم باز پہ جوانین رنگے ء بلوچی

کالب ء گیتلگ انت۔ پریشی فاضل ڈوہدار نہ انت۔ اے وڑ آ دور و زمان ء عام رسم

بوتگ۔ پرچاکہ عربی و فارسی ء وانگ و زانگ عالمی و زانوگری ء نشان بوتگ۔ ہر جاگہ کہ

فاضل عربی و فارسی ء لوزان کار بندیت شیئرانی تہہ ء آج در آمد زانگ نہ بنت۔

(الس سالتاک 1964ء)

”جام دُرک“ و آئی شاعری

..... بشیر احمد

”دُرحدیث..... آس جام ء بالذہ ما آنہی ء دونہوان“ مست توکلی ء اے گل
 و حیر کہ آئی گوں محمدان گشکوری ء کنگت۔ جام ء مزنی ء مسترین نشانی انت۔ مست دت
 ء جام دُرک ء روک کنگیں آس ء دوت حساب کنت۔

تہ بز ان کہ جام ء شاعری ء آچنکیاس بُرز و بالامتت اے ہماوخت ء حیر انت
 کہ مست توکلی شب جاہ روج جاہ ات۔ برے من سیوی ء پٹ و ڈناں دبرے مری ء
 کوہستان ء برے۔ من سندھ ء شہر و بازاراں و برے دیر دے ڈن و ڈگاراں گشت و تی دل
 ء زنگانی رچگا من سیوی ء گون میر محمدان گشکوری کہ وت باز بلدیں زبان زانت
 و شاعرے ات داشت۔ گد اہر دکان یک دومی ء راوتی شیر اُشکنائیمت ہر وار کہ مست ء
 شیرے بکشتیں گد اجام ء نام ء ضرور گیت و ہے حیر ء کت کہ ”اے آس جام ء بالکنین
 انت“۔

جام دُرک کے ات اوبلوچی زبان ء اے درپشنا کیں استار مے ادب ء نیلیں
 آسمان ء کدی سہرا بوت و کدی سبت اے حیرانی بارواکس پکائی ء سئی و معلوم دارنہ
 انت۔ جام دُرک ء بابت ء ولجہ لانگ ورتھ ڈیمزوتی کتاب ”بلوچانی عام پسندیں
 شاعری“ ء تہا ہمنکیاس ہشتہ کنت۔ کہ جام دُرک خان نصیر خان نوری ء دربار ء شاعر
 بوتگ۔ نہ آئی ودی بوگ ء روج و سنہ زانت و نہ آئی مرک و بیران بوگ ء ہند و جاگہ ہنچ کہ

اے انگریز زبان دوست و کو اس اے شیرانی کتاب و چھاپ کنگماراوتی منت وارنگ
 ہنچو آئی جام دُرک و گیتارانی ہنچیں گھین و ہے کتاب و ہوارنگ۔ کہ آوانی وانگ و
 جام دُرک و شاعری و مرنی۔ آئی حیلانی رُزی و آئی شاعری و نوکیں و رُدی و لانی ہنچیں
 یک نماداریں دروشم و وانوکانی و یما کوشتیت کہ مردم و دل جام و دگہ گیتارانی وانگ و
 بندی بیت۔ جام و انگن، نصیر خان نوری و دربار و دور و شاعر و بزاناں تہ مروچی ہم آریا
 دیرنہ گوستگ۔ زندگیں قومانی پشین نامدار و دل پسندیں۔۔۔۔۔ دُر بیانیں شاعرانی یات و
 ہزار ہزار سالان و پدیوان و مجلس بنت۔ ہر سال آوانی و دی بوگ و شاہدہ یا بیران بوگ
 و پرس دارگ بیت بلے جام پہوالیس بلوچانی شاعرات اے بزگان پہ وتی چند و غم
 و گرتیاں وارنہ رسیت۔ تہنا جام دُرک نہ بلکن سے زبان و دگہ باز و گیتاریں شاعر و شاہ
 نویس بے گواہی و بزیں مَجانی پُشت و پُشت کپتگت۔ بلے مابدول مہاں پرچاکہ:-

سنگے اگہ چات و کپیت

قرن و دراجے مدتے

آپ و شلواں ہیرت نیت

اے گالاں و مے چند و دور و شکر گیتار و کشنگ، ہنچو کہ آ ایتانی چراگ و گندیت

اومار ادلبڈی دنت کہ:-

ہنچش بلوچ دُر دانگیں

دور و زمان و پینہاں

لیگار و دھنزیں نہ بیت

چوسھر و الماسی مثال

زرنگیں چہ نہیاں بھیت

پر چاکہ مروچی اگن باز نہ بے چختے ملیں دربان سرین بستگ پہ وئی زبان ہر مہر

وہا

زماں کہ ورنہ انگریں

روپے چہ لوگاں در کھنت

بندخت رندی پہلوان

شرطاں گوں قدسی چو نوون

سوب ہا چہ مسک نمبرون

کشت ووشتا میں وطن

جام ڈرک زندگ انت۔ چیا کہ ہر دی صدی ہ آئی کھٹکیں گال تار وچ مروچی

بے منت و بے در و انت۔ آئی زرنگیں شاعری ہ نوکیں دو دور ہنداں بلوچی زبان ہ انت

چہ اعل و گوہران ہر کر تک پہنچ کہ وت کھیت آئی گپتار کھٹکیں شیمز نہ انت ہلکن۔

گو شدارت حدتیاں یاراں

جام ہ کھٹکیں کچناراں

جام ڈرک ڈومکی بلوچانی عہدی دور و پار یانی یک و ش تا میں یاتے من وئی

کہیں کچناراں ہ ہنیام و اہنگ جام ڈرک پہنچ کہ وت گو شیت کہ۔

کالین کھٹکت

ڈرن سہنگت

اے گال۔ لعل انت اولانگ سُبگ وگورا کنگ انت؛ جام دُرک نصیر خان نوری
 ء کوٹ ودر بار ء شاعر وشہ نویس ات۔ درباری شاعرانی ہج ٹک و نشان جام ء شیران
 سہرانہ بیت۔ پرچا کہ جام در بار ء پہ درباری شاعر ء نہ شکت۔ بلکن چہ جام ء بے مٹ
 و بے درویریں شاعری ء آئیارد در بار ء براہ و شان زانگ بوتگ ات اے کس ء نہ چارت
 کہ جام پہ در بار ء شاعری کنت یا پدت ء۔

جام ء شیر چو کہ بلوچی دفترانی دگہ شیران چنگ و ہوار کنگ نہ بوتگت و کس نہ
 زانت کہ آئی گپتار چنگلیاس بے گواوگار بوتگ بلے ہرچی کہ شیر ء مخلوک ء ایات و از برات
 ایشان تہہ ء یک شیر یا پشین بندے نیست کہ جام دُرک ء آ دور ء رسم و رواج و ضرورتانی رُو
 ء آ در بار ء صفت و سناحا کہانی وش کنگ کشنگ آئی خان پہ ملک گیری بہادری مہمان
 داری زغم جنی او پر میاری ء تار وچ مروچی نامدار انت۔ نصیر خان نوری ء نام ء ہر کس پہ شان
 کپت۔ بلے جام دُرک ء یک شیرے ہم آئی توصیف ء۔ آئی جنگانی توصیف ء او آئی
 در بار ء بابت ء نہ کشنگ پرچا کہ جام دُرک ء شاعری پہ پشین حیران شات نہ بوتگ۔ آئی چم
 و نظر ان آئی زند ء زیر آئی دل ء واہگ و ارمان۔ آئی درتیں جہان ہما شر رنگین زیبا نین۔
 سادگیں مہلج انت کہ آئی غم ء جام و جام ء دل مہر شپ تا صباہ ء گر یونت آئی جتائی ء گرانیں
 غمان جام ء جان سچیت و آپ بیت۔ دوستدار زیب و رنگ قد و بالاد ڈیل و ڈول ء بیان کنگ
 ء جام کسی حد ء نہ انت۔ ہمد مردم زانت کہ جام ء شاعری بن پد چہ ڈول ء ایر بوتگ۔ عشق
 و واہگ ء نشانگ جام وتی دوستدار ء دروشم ء چوش بیان کنت۔

رک بارگ انت چوکا گدان
 حدان پہ سلطانیس پران
 ریچی امل چو جوہراں شمعے ء کلیت شعلوان من لیل وتاریکیں شپان
 دیمتر اگشیت کہ :-

دوشی پہ حیا لے نوکیں

دیتن مزدے لڈوکیں

کھندیت ورچنت مر وارو

جزیت گل زمین روک بیت

شاعری ء نوکیں رند پد کہ جام ڈرک زرتکت پہ بلوچی زبان وادب ء یک
 نوکیں رہندے بوت۔ مئے قدیمی شیرانی تہ ء شاعرانی دوستدار ء ستا و صفت ء
 بازو دلداریں گال کشمکت بلے نہ کہ جام ڈرک کہ وتاوتی دوستدار ء یک نہ سدوکیں بند
 یا کماہتہ کہ آ مہلج ء گٹ ء گرگ ء وتا جاڑی زانت۔ دوستدار چہ انت او جام چہ انت :-

منی دل جوڑتہ ڈیل ء تی ء

بے تو آ سکلو پٹ ء چروکیں

منت تو پچی باں پہنا دگر وکیں

پینے تو بارگیں تازی تچوکیں

منت زوارباں چابک جنوکیں

پینے پھلے کہ مس پٹ ء رڈوکیں

مناں پینگ مہسک دم دم کنوکیں

ہمو پھل ءدپ ءواس ءگرو کیس
دگہ جا گئے :-

توئے چار وہی ماہ۔ من ماہ ءگب

توئے روج نیم روج۔ من ایرنواں

توئے گروگیں بگ۔ من گھوڑواں

تو حاکاں لیئے۔ من تئی چتر اں

تو پاواں شپادے۔ من تئی لقران

توئے سیاہیں سید مار۔ من جوگی سران

مندراں جنان ء۔ من دستت گراں

ہے شیسر ءجام ءنوکیس رند پدے ز رنگ۔ آ دوستدار ءرنگ و صورت ء بیان ء

کنت۔ جمر و نودان تو اء پر جنت۔ مرگ و بانزانی کونج و کپوتانی منت وار بیت و سر بیان ء

رندائے گالان کشیت :-

گوشد ارت بیلاں جام ءزار ہاں

ایش و ہمیش انت من تئی ءگشاں

ہے بیان ء امل ءبار و اچہ کشیت :-

امل ماہ بر جے من سیاہیں شپاں

امل زحم رچو کیس من کو پگاں

چہ چشمیں امل ءجتائی ءشاعرے چہ حال بیت :-

اگہ تو نیائے تہ زانے وت ء

چہ ز بریں زبان شاعر ء بار بیت

گھڑی عاشقاں ء گوزگ سال بیت

جام ہما زبان ء زوریت کہ ہر کسی زبان انت۔ آ کملک لفظانی تہادرا جیمن قصہ بان

بیان کنت۔ دوستدار ء رنگ و صورت بہ بیت یا آئی جتائی و دور نیادی ء۔ بمبویں دوست ہ
 ہلا ہوشاں جام ء دل نہ مرینت گڈا چوش گشت کہ :-

من گنوکاں کہ گوں دل ء جھیر داں

دل گنوک انت کہ گوں من ء جھیر بیت

گر کنت تنگ و درو شمیم بچے

زور کنت شاہ و ظالمیں شڑ کے

انج مجاں زنجیر مہر ء لوٹیت

ہنچو کہ گرنہ و گروک جام دُرک ء را آئی دوستدار ء بر چکنک عیات ء پریشنت

اوزری نوڈ آئی حکمین ء۔ ہمید دل ء جام ء دل ء ارزانی شریدار۔ غمانی تالان کنوک آئی

مرکب و سواری انت۔ جام وتی دل ء بے تاجیری ء حالان دنت وائے پسو ء گیت :-

ڈاہ بُر تہ بری ء روکین ء

شنگ کنت موری زامریں ڈمب ء

بجٹ آہ سر زاناں ملو کین ء

اومنی دلچہ بھنگ و مسکانی

ماں تنی پاگ ء مسک خراسانی

قادر تھی ساہرا نگہ دار بی

من ترا بیگاہی بران اودے

اودا من میری دیوے دیما

صُحْبِ ءِ سِرِّ ءِ كُوشِ وَ كَوَاتِ سَمِينِ ءِ هَرِكِ وَ تَى قَاصِدِ كُنْتِ اُوپَهٗ مَهْلِجِ ءِ سَلَامِ وَ كَلَهٗهِ دِيمِ

ذنت۔ بلے جام ء کہ سمین لکیت تہ آئی دوستدار ء اوشیں بو اسر کنت آ سمین ء قاصد نہ کنت
بلکن ہمیشی کشیت کہ سمین وت چہ دوستدار ء نیمگا کھیت۔

جی سمین بے پُرس ء بہشتی ء

ارچ لطیف ء تو پھلو ء کائے

گوں گل ء دیما میل گتے دوشی

بوئے شہہ بیکال زرتنگے و شیں

چو جام ء مرکب ء صُحْبِ ءِ سَمِينِ هَمِ گُوں جَامِ ءِ هَمِ تَرَانِ بِيْتِ۔

صُحْبِ ءِ سَمِينِ گَالِ اَحْتِگَانِ

کہ ”پیری شمو دازرتگان

شیریں لب ء ششنتا تگان

سارزانت جام ء اختگان

سارزانت جامیں دُرُکِ ءِ

کرموے سولیں پَسَنگِ ءِ

”ھارو ھیروپ“

فاضل، بہادر، او، عبدالبی

..... بشیر احمد

یکیں شے ۽ بابت ۽ جتا جتا میں شاعرانی خیال ۽ شہارو پکروزانت ۽ مڈنی
جتا میں رنگاں سروشا کشتت۔ بلوچی کہنیں شاعری ۽ باز شاعران یک وڑیں شے آئی
بارو ۽ وتی پکرو خیال ۽ سمندتا چیتنگ، چوکہ اے چاریں چیزانی بابت ۽ فاضل، احمد واجو
ابراہیم سر بازی اوللا الہ داد حارانی ۽ ڈولداریں شیئر گشتکت۔

ہنچو پہ بلوچی ۽ اے ہر چاریں چیزانی بوگ مز میں شرف و عزتے ہے ڈول ۽
شاعران ایشان ۽ آ زمان ۽ برنگ و سر کرنگ۔ ہیردرو شمیں مہلنج باز گیریں کمیت۔ سوزیں
سگار و گرنڈو کیس تو پک پیش ۽ زمانگ ۽ اے یک رسے بوتگ۔ انگریزی زبان ۽ مزنا
نابیں شاعر شیلے ۽ دورڈ زور تھ (Sky lark) ۽ سر حال ۽ شیئر گشتکت۔ کہ تامر وچی
باز نامدارانت۔

ھارو ھیروپ ۽ سر حال ۽ ملا فاضل، بہادر و ملا عبدالبی ۽ ہم شیئر گشتکت اے
مز میں ھارو طوفان ۽ ماہ و سال و روج ہم ملا فاضل و تی شیئر ۽ تہا دانگ آ کشیت :-

چارات و چار شنبہات ماہ ربیع الاول

ہجرت و دوازده صد و بیست و نہات صاحب دلاں

پہ حساب یکصد و پنجاہ و چار سال و گوستگ۔ فاضل و چند و مرگ و را یکصد و دوازده سال
گوستگ او اے ہار و ہیر و پ و ملا فاضل و چند زندگی و سلامت بوٹگ رچم و ت و بے
دیستگ۔ ہمیشا و ہدیکہ آیشی و بیان و کنت۔ وانوک و اشکنوک و دیما پد اہما تاوان و بے
وی۔ لوگ۔ کاپر مال و ذلوت ہار و آپ و گوں انت۔ وبران انت او مردم و جان و
پٹ پنورنت۔ ووتارا گیشینگ و گم و گرتی و کپیت۔ چونکہ گوشتیت :-

سر سری چیرات نہ گورتان گوں نلکیکیں مادلاں
گوارگی اسپتگنت استوں گوں دریکوکیں شلاں
در فلک نیم ہار عد و پہ مصیبت کرند گنگ
نوبہ نو ساعت پہ ساعت سر زمین پر چند گنگ
ناگماں و ہر گور و شہکور گیا میں پر شگنت
من لداں سالوس و اشفال و پلنگے گشگنت
چپ دراست مردانی صلواة و منادی رستگنت
تخت و بالشاں پری پیکر چہ و اب و جتگنت
سردار و پاشا و دم پہ کوہاں رتگنت
مردنا کا مداریں ناکام چہ جیالاں کشتگنت

شاعر و کمال ہمیشنت کہ آئی چم و نظر ان سکیں ہورتیں چیز ہم نہ شگوسبت
و شاعر آئی گندیت و آئی پنچو ڈولداریں لوزاں بیان کنت و پہنیا م داریت کہ آگن آئی
بیان و ش رنگیں مہ گونگیں کہے بار و انت۔ ہائی رنگ و دروشم مردم و چھانی پشت و

بیت۔ اگن بدی وگندگی ۽ نیمگ ۽ انت تہ مردم ۽ دل چہ ہما کار ۽ باہند بکت او اگن
 شاعر چہ گوشداروک ووانوکاں پہ نزور و نیز گارانی بزگی ۽ مدت و کمک ۽ اُمیت ۽ بداریت
 تہ آئی اُشکلنگ ۽ رند ہر کس لانک ۽ بندیت و جاہ بخت۔ اگن شاعر قدرت قہر و آہیت۔
 ہار و ہیر و پ ۽ بیان ۽ انت تہ مردم بزانت کہ چدوزیات سکی و سوری آدمی ذات ہر
 میاہات۔ ہے حال اے ہار و ہیر و پ ۽ شیرانی انت۔

ملا بہادر ۽ شیر ہم بے مثل شیرے۔ حمرانی بندگ۔ گزند و گروک ۽ راجا پ و سہبت گشگ
 آئی کمال انت گشیت :-

ناگمان ۽ خیزنت استوں چہ نیل بوئیں زراں
 سر سر چیرات گورتاں گوں نلکیں ماو لال
 مولما ایران ۽ گوں انت مثل باد سران
 نیم آ زمان ۽ بگوستت از ہشی این تہراں
 مس شہی لنجیں کتے و ت من و صالح و تران
 رعدی حکل و نہیہاں سنگت بار گران
 صحبت و چاپ ات گروکاں مثل آس و انگران
 ترنپ اتکت بے گمان ۽ تراک ترہکت کہبران

حمران سیاہ و تہاریناں ماں شانت و گوات و حمران لنجیں شپے تہاری ۽
 شورکت۔ گزند ۽ بازیں تواری حمران کنگ سستت و گروک ۽ چیلک بستت و چاپ
 جنگات۔ ہور ۽ ایردیگ ۽ ایر و ساری ۽ چونین ڈولداریں بیان ۽۔ و حدیکہ ٹوہیں ترنپ
 ڈگار ۽ کپتت گدا آئیانی تواری ملا بہادر ناچ و صحبت ۽ نام ۽ دنت و گزند و حکل ۽ حمران

ترس گیرت و ہور بوت۔

ملا عبد النبی ولد ملّا بوہیر رند ہے بیان و دگر رنگے و کنت۔ آئی پارسی و لورزان
 و در گوز کنگ بہ بیت۔ پرچا کہ آ و ہدی پشمن شاعری و روانج بوتگ۔ ہر کس و فارسی و
 لوز شیرانی تھا آ ورتکنت۔ پرچا کہ اے علم و زانگ و نشانی بوتگ :-
 ناگمانی ابر و قہر و باد صرصر بہر خلق

گپنگے روئے زمین نازل ات تقدیر حق

گرنگ رعد و پہ ہیبت در سماء نہ فلک

جنگ تخت ثریا تاک با پشت ہمک

مہتر میکا نیل بہ امرقاد و جنگ گمک

تہری ابرستکنت استوں رچو کیس سر پہ چک

گپنگ ظلماتیں گباران دیدگانی مردک

بے ستوں و پرشتنت مثل دریائے عمق

حمر و جزانی بندگ و ہور و ایردیگ و ورنند

و ہدیکہ ڈن و ڈگار ہارانی شہماتاں زور مد زوراں کت۔ گڈ املا عبد النبی بنی آدم و بے و سی و

نا چاری و بیان و کنت۔

با چہیں تھمپ و گیا میں شہرے گیواستنت گلہیں

مس زر و گرکاب کنت شیر ہنگہ و ورنایلیں

تنگہیں بچ و ہزار نازیں جنگ شرچا ملیں

صورتی کٹ و عروس بزم و بالشت مہپلیں

ملا فاضل اے بیان ء اے وڑء کنت۔ فاضل ء کمال ہمیشہ کنت کہ چہ الی حیا
 و پکر چم و نظراں ہج چیز نہ شگوسیت۔ ہمیشا آ نیار استاد سخن گشت۔ پر چا کہ آ ہر دہ
 حیا لے ء باز ڈولداریں وڑے ء بیان کنت۔ حار و ہیر و پ کنت تر و خشک نہ چارہ
 فاضل ء اے بیان ہنچو کہ حیرتی گنگ۔ مردم گشتیت چہ ہار و ہیر و پ ء درند پہ آ ڈن و ڈ
 ء در چک دار لوگ و ماڑی نہ آدم نہ آدم ذات۔ نہ پس و دولت ہج پشت نہ کچنگ :-

ملگزاریں شہرے نہ اشنگ شہر و آ بند میزریں

گلشنیں بازار و قصر و ماڑی خیبریں

چندھا حور و ہزار نازک کینزیں چا کریں

وڑ با و چم شمار۔ کلی بانک در مگوریں

کوٹ و تکی و کلیم و پکی نالداں زیوریں

گجرات بندیں لہیف جل و گالی بے گوریں

ترشت و لوہی طاس و تلی کر شوآ پوریں

باز مڑ دار غنی زر زوال نام آوریں

کار سہری چیت غلام رئیس دہکاں بز گریں

باز تو اندار غنی و میر گہدا مہتریں

اے درست ہار ء مڈاں کنت و پہ نیل بوئیں زر ء اوگار تنت اے شیسر پہ تو پان

ء شیسر ء نام ء سک مشہور انت و پہلواں و گوازیان دل ء بنداں دا شکت و قرن و مڈتاں

گوازیان انت۔ چہ فاضل و ہم پاداں و رند باریں چنکیاس ہار و تو پاناں گلیں زمین

چیر مالگ و چپی گنگ بلے کس اش حال ء سئی نہ انت۔

منی دل جوڑتہ ڈیل ء تئی ء

..... پیر محمد زبیرانی لہڑی.....

چو بر مہ کشم گیسوئے عنبرین معلق زخم ماہ را بر زمین

لکھ دہزاریں ثناؤ تو صیف پہ آپاکیں ذات و ہنرمندیں کارگشاہ ء کہ ہر وہ
ہزار نمونہ و ڈول ء مخلوق ء پیدا کت والے کھاں چہ آدم ذات ء ”فی احسن تقویم“ ء بلند
و بالا کیں شان و منصب ء گول شرف و شان ء ولجہ و گلزمین دھرتی ء کل شے آنی سردار
و حاکم کت و بازیں تک و ٹولیاں تہا بہر کت۔ و جتا جتا کیں زبان و بولی ء گپ و تران ء
سہت و زیور ء گول سپہ دار و نمادار کتہ۔

اے گلزمین ء سر ء ہے آدم ذات ء مردچی ہزارانی زبان بولی انت۔ کہ ہر یک
بولی و زبان ء زبان زان و تی بولی ء اندر ء شاعری و شبہ نویسی و قلم کاری کتگ انت
او کنگا انت۔

شاعری یک دودیم زخم ء کہ آئی ء چے شاعر بازیں کار کرنگ کت۔ یعنی مودہ
و ماتنی شعراں کتگ حند و کیں مردماں گریوانگ، یا صوت و زیلاں کتگ و گریوکاں
حداکتگ، او دابیں قوم و الساں گول و تی زبر زبریں شعراں ہنگل دینگ و گران و کبھویں
و اباچے آگاہ کنگ اودومی دومی ڈول ء گپ و گالانی بال آرگ اودوتی ترشکیں مہہ گونگ
و مہہ کج ء دلاسا دینگ و رام کنگ شاعرے کار و قطار انت۔ شاعری کسی کیں چچی ء نہ
انت۔ بلکن، شاعری جزو است از پیغمبری، یعنی شاعری یک خدا آتگیں چچی ء نہ کہ ہر یک

بولی پرورش و زبان زاتیں مردم شاعر بیت کنت۔

ایں سعادت بزور بازو نیست

تا نہ بخشد خدائے بخشندہ

اے بیتہ جملوین زبان زان و بولی پروشیں شاعر و قلم کارانی گپ و ترانہ
ہر یک وتی وتی بولی و زبان و شاعر و قلم کار او زندگیں کار گشاد آنت۔

نمین بلوچ زبان و بولی ہم ہے آدم زاتانی یک تک بلکن یک زندگیں استہ
و بولی و زبان انت۔ قوم اے خاطرء کہ وت خداوند عالم ہم کشیت کہ ”آدم زاتان
قبیلہ و نکانی تھا پہ اے خاطرء بہر کت تا کہ آج آرگ بہ بنت“۔ او اگہ نہ تمام آدم ذات
یک پت و مات و اولاد انت :-

بنی آدم اعضائے یک دیگرند

کہ در آفرینش زیک جوهر اند

اے بنیات ء اے زبان و ہم وتی کت و دامن ہمقدر پرہ و تالان انت چو کہ
اے سر بزین ء آدم زاتانی دومی زبان و بولی انت۔ بلکن اے جہلی یعنی مے پیشیں
شاعرانی شعر اچے چو معلم دار پیرگا انت۔ کہ بلوچی زبان ہم وتی ہم سر ہم جوڑین زبان
و بولیان چے پزماندہ نہ بلکہ باز دیم تر و پرہ تر کن کہ یک شے ء ہر دو دمان ء جتا کن
جتا کن تو صیف و ناماں گویا کنت۔ نمین ماں دوست خواہ ء تو صیف نمین نام ء شعر ان
پہ وتی در تگیں کت و کانبو ء بستہ نام داریں و انوکاں پہ قدیم بلوچی شاعرانی شعر اں چے
مشت نمونہ از خردارے ”چن نمین کارین“۔

ہے مے کستگیں و نادر یں شاعر و شہ کار ایشنت :-

خان عبداللہ خان شہباز کوہستان، خدامرزی جام دُرک۔ شے مُرید۔ مت
 توکلی ملافاضل، ملا بہرام۔ اودومی ہے ڈول و شاعر و شہ کارانت کہ یک صدوی و یک
 توصیفیں نام و گون مہلج و نامدار کنت۔ او اے ہم منی و تی کتریں زانت کاری و چینگ
 چنگلی انت او اگہ ند اے ہم پیتہ کنت کہ ایشی و چہ ہم ہے نام و صفت زیاستر بہ بنت۔
 ع:-

بیا اودل مروچی اچھل زیر

اول سرء عزت مندیں وانوکانی دیما یک پہ یک ہما تو صفیں نام ایر بنت
 او آیاں چہ رند ہما شعر ہم و تی اصلیں جاگ تہا پیش بنت۔
 ع:-

این است رسم دلبری

- 1- دُر ابا بت۔ 2- یا قوت۔ 3- گہور۔ 4- لال قیمتی۔ 5- لڈوخ۔ 6-
- کو تر۔ 7- کوہانی نہہ۔ 8- لیلی۔ 9- آہو۔ 10- دُر نجاد۔ 11- آسک
- گردن۔ 12- کیگد۔ 13- آہو پر۔ 14- کمال میاں۔ 15- گل اندام۔ 16- بارگ
- میاں۔ 17- پل حدگ۔ 18- موری دانگ۔ 19- بھم و پل۔ 20- لال گلین
- طولی۔ 21- موٹا ڈویں جن۔ 22- سیہ مار پٹ۔ 23- ابریشمیں جن۔ 24- پل
- گد۔ 25- گونڈل۔ 26- سومری۔ 27- لڈوکیں پری۔ 28- شمیں
- گروک۔ 29- واہیں دل و آگاہ کنوک۔ 30- کوہ سری کوک۔ 31- سبک
- گام۔ 32- لسی کار۔ 33- ٹین ٹلیں آسک۔ 34- جانداریں لیمو۔ 35- تھانہی
- نود۔ 36- سیمنی سرگوات۔ 37- کپوت۔ 38- گل پری۔ 39- کاڈ۔ 40-

- ڈھنگ۔ 41۔ شبہ۔ پری۔ 42۔ پری ذات۔ 43۔ ڈر۔ 44۔ بیہوش
 قمری۔ 45۔ شکر گنتار۔ 46۔ ماہ صورت۔ 47۔ درم گوریں شیشار۔ 48۔ راج اور
 وسوعات۔ 49۔ بدر سہاوات۔ 50۔ کج۔ 51۔ کبریا میں ہنگ۔ 52۔ دابانی
 گل۔ 53۔ مہرنگ۔ 54۔ نودی شل۔ 55۔ گندیم گوئہ۔ 56۔ گرگی تل۔ 57۔ استیں
 و پیاپیں تر ونگل۔ 58۔ شپ چراغ۔ 59۔ گنج۔ 60۔ ڈردانہ۔ 61۔ اشرفی
 چاند۔ 62۔ سیم صافین۔ 63۔ چارده و ماہ۔ 64۔ در شپو کیس سہیل۔ 65۔
 زائر چیز۔ 66۔ تنگودیم۔ 67۔ جانی۔ 68۔ لعلیں لیلی۔ 69۔ حیر دروشم۔ 70۔
 لستائیں صید۔ 71۔ پکتگیں مور و درچک۔ 72۔ امل۔ 73۔ شف گردوک۔ 74۔
 روئیں آس و چے دودھ سپہ دار۔ 75۔ نوخ بڑواں۔ 76۔ تر پونخین جو ہر و تاں۔ 77۔
 شماریں۔ 78۔ شراب دیم۔ 79۔ شمشغ پونز۔ 80۔ نود گوار۔ 81۔ گورغ۔
 82۔ کارگشاد۔ 83۔ زمریر مافر۔ 84۔ نود۔ 85۔ عاقلی لال۔ 86۔
 چیندو۔ 87۔ دیرزن۔ 88۔ دیر نیاد۔ 89۔ گرانمل۔ 90۔ گواڑخ
 پھل۔ 91۔ ڈرگل۔ 92۔ نیوگے دار۔ 93۔ شمشغ۔ 94۔ مہلخ۔ 95۔
 دابانی پری۔ 96۔ گل و نوک۔ 97۔ چنے روک۔ 98۔ درین دکنی۔ 99۔ استیں
 اجب رنگین۔ 100۔ ڈرگوش۔ 101۔ آف و ماہی۔ 102۔ نیلغیں گنب۔
 103۔ کوہ و کاہن۔ 104۔ امل۔ 105۔ روش نیمروچ۔ 106۔ چچجوڑی رانزی۔
 107۔ ڈر حدیث۔ 108۔ راجی بانک۔ 109۔ شمس۔ 110۔ جنتی لاڈ۔
 111۔ آسکو پٹ و۔ 112۔ بارگیں تازی۔ 113۔ پٹ و پل۔ 114۔
 لطیف۔ 115۔ آف بندیں ٹھرد۔ 116۔ گندھی بہوئیں۔ 117۔ آہو تر وئیں۔

118 - ڈیو ابولوحیس - 119 - پُر خمار چم - 120 - کاہن ء کپوت - 121 - حیرت
 دروشم - 1 2 2 - مزن ماپر - 1 2 3 - درگی ژوخیس زامر - 1 2 4 - کمان
 ابرو - 125 - رک بارگ - 126 - کاغذ رک - 127 - شتر -

اے شش نام ء شعر من ء دست نہ آتگ انت - پرہ اے صفت ہم استقت -
 پرتی توس گل توس ماہ توس کونج گردن بوجری ہنجری -

☆..... دوشی من واب ء ذرا بابت ء دوست وتی

دیرتہ یاقوت و گہور و لال قیمتی

☆..... ہار خراسانی من کہیں آسکی گردن ء

دیم گوں بقالی زبا دیوئیں چندناں

کید ء گوش گوں پوردر شپو کیس کتلاں

☆..... آہو پریں کمان میاں خوبصورتیں گل اندام

☆..... جانی اودا من ہفت براں زر شانت کناں

بارگیں میان ات چو قرآن ء زیارت کنین

☆..... ٹپ منی سرپوش انت گبکباریں دردے کشت

منی پتانی در مان حاں جان ء پلتیں حدگ انت

☆..... من نظر شاک داتن بما موری دا نگ ء

بہم ء پل ء رستہ ماں دیم ء مہنگ ء

☆..... لال گلئیں طوطی وت بما سیلا ء سنہمی

سازانت لال و چنگ ایران ء نمئی

نشتہ جنے مونگا ژدیں
نشتہ جنے ابریشمیں
جوگی اُن ہے کلائی

سربند سیہ ماری نہیں
حانی ہمانت پل گدیں
کہ شاری ء شتی اش مان انت

سیہی گونڈ لیس حاں جان انت

دبابنی گلیں مہرنگ ء
گندیم گونگیں گرگی تل
رحم کن شپ چراغ سراوانی
قولیگاں تئی پادانی
پاکیں اشرفی ء چانگ
دُریں ہتلی سیم صافیں
درشپو کیں سہیل جبراکیں
حاں جان لڈوکیں پری

برگوں کہربائیں ہنگ ء
ہروداداب کنت نودی شل
استین ء پیاپیں تر ونگل
گنج و قیمت و نیادانی
آسیگ مکن دُردانگ
دوستی شپ بزرگیں پہکیں
ماہ ء وہ چہار بے باکیں
تو کہ نہ دینتہ سومری

حاں جان جنکانی سروک: سیاہے شپے شمعیں گروک: دواہیں دل آگاہ کنوک
چو ترا حاں جانی نشانی آسن دکیں

کوہ سری کوگے پہ سبک گاماں ایرنت

لسخی مارے گردن ء درستال چہ دراج ترانت

دوست منی جاندار لیمواں یکے

رستہ ماں ارغونی گری سایاں

دروشاؤنت چوتھا نہی نوداں

لرزی چوسرگواتاں سمیدگاں

گاڑ مناں پیدا کت گنوکانی
 نئے ماہ گوں استاراں تڑپی
 عاشق مناں معشوق توئے
 کاڑو گنچنیں دُحکاں
 شبہ ہدی مثل چارو ہی ماہ ء
 ہر قدر موجبیں خاطر ء پناں
 باادب دُڑ ء لہہ کیں گیوار
 آؤ تانی رماں صورتیں زہدار
 لال وئی راج ہٹیں وسوغات انت
 کج کجے بیت چو چارو ہی ماہ ء
 منی دل جوڑتہ ذیل ء تنی ء
 منت تو پئی ہاں پہناد گرو نہیں
 منت ازوار ہاں چابک جنو نہیں

مناں بینگ مسک زم زم گنو نہیں

اش لطیفانی بیدغاں کایے

اوسمین بے پروں ء بہشتی ء

دوست منی درین ء اے کوشتی من آف بندیں کہلراں

چیک آں جتناں چوسا نوڑی آف بندیں ٹھراں

زور انت چو کندھی آں بیو نہیں آں

بزنّت چو آ ہواں تر ہو نہیں آں

روح انت چوڈیو آں بلوئیں آں

لائٹ کنت پتہماں پُر خماریں آں

عاشقاں جاگینی بے قراریں آں

مُر گے نیاں او در حدیث

منی کیگدے کلن ۽ دیر ۽ چم چار کن

بانزلاں نزیکا گرو دار کن

گیشتر پماراجی بانکلیں کاڈ ۽

شمس و مہرنگ و جنتی لاڈ ۽

دل گوں خیالاں گوں مکلف

توئے آف ماہی من تی کندوان

توئے نیلغین کلب من تی تارواں

توئے چار دہی ماہ من تہہ مہہ گراں

توئے روش نیمروچ من روش گران

حداں پہ سلطانیں پراں

واب انت ماہیں سومری

بیا او بیامنی کلن ۽ نوک

رستہ یک درینے دکنی پار ۽

چم جتہ درگوشیں مہیری ۽

مڑدک اژسندھے پلو اکایاں

تراں کتہ زمزیر ما فریں نود ۽

شاہیں مرید ۽ محرماں

پہ بجن ۽ لہمیں غماں

ریچی امل چو جوہراں

مہلج واپانی پری

بیا او بیا منی چنے روک

پہ گیوار ۽ استینے اجب رنگین

جت ہے گال ۽ بل دیے چیری ۽

چھبوی رانزیتانی پیا نیناں

چومنا کھتیں چار دہی ماہ ۽

کیشتر مازیردا انبراں رخشیں
 ہڑدن دیدغانی ساہ ء
 برگور دیرزئیں دیرنیاد ء
 گنداں دیروی گر انملاں
 آسکی گنبد داد یریں در
 مے دلاجوژئن چاکر ء حانی
 یاخذالال ء توبد ء مارء
 رنگ زیبائن دراج شیشارء

نے من دواڑتہ نے عاقلی لال ء
 میو جیندکے دوست خواہ ء
 دیریں مزلانی جلدی جن
 عیناں پہ ہجم بُرزاراں
 داتہ سومری آہ زورء
 گواڑنے پھلتے کڑتہ ارمانی
 ناٹمان آتن دُرگل ء پارء
 ڈیل وبالا دنیوگئے دارء
 شیشغ گوانکن زاتعین کوہی آں جن
 کیش بھورنت قیامت ء بمباں کفنت
 بانگہیں مہلنج پادکیت نوخ آنی گلان
 دیم شودیت ودیم گردناریں تشکواں
 آمل پے گدارے دینہ ماروچ ء
 گل کیں دوست بامد اشف من گروخاں
 سپاہ ء ودھنی پے آس روخ ء
 دوئیں بُرواں دینت چونوخواں
 خماریں عین بادامی دوخاں
 میانجی پوزتئی شیفغاں رچوخت
 شراہیں دیم تئی مزدوم کشوخت
 پیغام کا خفتت نو دگوارء

دف ء دنٹاں مثل جو ہر ترپوخ انت

پیغام و سلام نامے نام
 من کا ختاں گورغ و چارکل و
 آست آتیں من و جاگ داتہ
 کر گزان شف و رنگ گتہ نوخیں
 ماتئی دوست ماں لذغاں دینتہ

بڑتیں چہور و کار گشاوانی
 پتہ ہنگ و مکہیں مات و
 ژمب شلمنتی زامری چیراں
 پن شراتی تنگوس و یما

ولال او مہ سند جانی
 دیتھ لیلوا العلمین و
 میری زانسر و ایرکت

اشتو نیکی انت ولانی
 گوشتہ لیلوا العلمین و
 ہیری دروشما گندیت

لسہ میں صیدے ہشیاں بڑ زاجری
 دل منی ترکی کیگد و دینتہ گوں ہسراں
 پیغام کتہ دوست و منی و
 پیادگی پند ہاں پھاد نہ بنتی

شاہوت زانت کہ لال منی سہرے تنگی
 پلنگیں در چکے موری گوں ہمبوئیں براں
 ہیڑت دروشما مزہ مافر و
 لوڈ کتہ پیداغیں ریل و سر و کان کپوت

برات گشتت بیاتر اشراں شوں ڈیوں
 ابر و کشیت چوکمان رک بارگ انت چوکا غذاں
 بل کا غذاں بارگ ترانت

نریان و ڈھگو

..... پیر محمد زبیرانی لہڑی.....

زبان و اندر ادب یک گراں بہائیں شے او آ زبان و نہ ن کہ آنہی تہا ادب
 و علم و پے آنہی و گٹ تنگ بہ بیت ہر زبان و اندر آ شاعر و ادیب او فکر کار ہر زمان او ہر وقت
 موجود چنگ انت بہستنت ادبیت زبان و تالان و پراجی او علم و قی اندر و گرگ و جذب
 کنگ او عالم گیر حیثیت اختیار کنگ آنہی و شعر و ادب و چہ ظاہر بیت چنانچہ بلوچی زبان
 ہے ڈولا یک زبان و اولی شئی اندر آ ہم علم و ادب و جذب کنگ او گرگ و پورا پورا طاقت
 مروچی نہ بلکہ باز صدال سال پیشاچے موجودن اے مارا بلوچی زبان و بنیاد و شعر و اندر
 اسے گرانیں صفت بیگ لوننت او آ ایشنت۔

قالی حالی خیالی نہیں ہما شعر و گشتت کہ یک بے زبانیں چہی و حال شاعر آنہی
 و قی زبان و چہ زندگ و زبان و چہ بیان بہ کننا نینت کہ من یک امیر و بادشاہے اتاں یا یک
 فقیرے وغیرہ۔ ایشی و را گشتت حالی۔

او قالی ایشی را گشتت کہ زندگانی زبان و چے شاعر شعر و اندر و حمر کنت۔
 و خیالی و مطلب ایش کن کہ قج چہی موجود نہ بیت۔ مگر شاعر شعرے کشیت۔ جہلی بیان و
 اندر و من کہنیں شعرے و تہا یک حالی قصوے بیان کنان کہ شاعر د بے زبانیں
 و جانوران و موت پے و ت گپ و تران او دعوی کنائیں تہ یک بہترین نمونہ و ڈولے و تہا شعر
 تہا بیان کنت۔ آ و جانور گوک (ڈھگو) ہسپ (نریان) انت۔

او بلوچی کہنیں شاعرے اے خاصیں صفت ن کہ آ قی شعر و اللہ تعالیٰ و یا کہیں

نامء گول شروع کنت او آنہی ۽ رنداوتی پیر و مرشد ۽ نام ہم ضروریات کنت۔ آخر و شروع
 ۽ رسول ﷺ کلمہ ۽ سرء ختم کنت چو کہ جہلی شعر ہم ہے ڈول شروع کن۔

شاعر و تی بیان ۽ چادر ۽ چون تالان کنت۔ او شعر ۽ ڈر و مر و اردان رچیت۔

مناگر خاوند اتاریق شکر کن الحجابات قل کن ادا الحمد ذکر کن

یعنی منا اللہ در گاہ ۽ باز شکر کن۔ صفت و یکتائی او تمام ثنا گون آنہی ۽ ایات گیری شروع کن

دلون ہر وقت مناشا ہیں خدا کن گشادوخ مشکلیں کارا ہمائیں

یعنی منی دل ۽ اندر ہر وقت اللہ کن کہ مشکلیں کارانی آسان کنوکیں۔

تختینیں پیر و پیراں بادشاہین مناہہ گون فامبر ۽ نکاہین

یعنی حضرت غوث منی مرشد سخی اوکل پیرانی بادشاہین۔ او منی کندا آنہی ہر ولے مہر ۽ نگاہ

کن۔ نین اصلی قصہ شروع بیت۔

دینتہ من قدرت ۽ چندی لقائے نریان و ڈھگو از ڈتہ شرعے

یعنی من اللہ تعالیٰ بازنگ دینتہ۔ کہ نریان و ڈھگو گون پہوت شروع کتہ جھگڑا ۽

نریان گشت۔ جواب داتہ ڈھگو ابہ مر کفارا نحن بے ناحقا گون من تو ارا

یعنی ڈھگو گشتہ نریان ۽ را کہ گون من بے فائدہ گفتگو کن

چڑیت بشام بندت گاج کارا زمیندار پُر کنت ملک و ڈغارا

یعنی موسم بٹنے کیت نود بندت ہو رگواریت او زمیندار و بزرگروتی ملاک و ڈغار آف دات

نیوان پُر کنت۔

شفا کور کنڈ شو کنت من ڈغارا

پُری و ڈنگ و سبا ہیں سیہ تہارا

یعنی وروکیس پشگانی اوسیاہ تہاریں شفانی اندرا کورگنڈ مارانی ڈغار ء اندر ء
 من نہ یلاں وتی نگارا کارا ترا نیلاں بغیر عدل و شرعیما
 یعنی ہے حال ء اندر ء ہم من وتی نگارا اوکارا نیلاں۔ او من ترا گوں ہے حال ء فیصلہ ء
 کنگ لوٹیاں

نمین ہر لودرند پہ رندر اہی بیتہ۔ دیر تریں مزلاں جتہ قاضی گورا ہے فیصلہ پدنت۔
 سراپتہ نریان ڈھگو پہ رندا بہم تاں دیر سریں پٹی و پندھا
 یعنی دیما نریان رندا ڈھگو اواریک جا دیر دراجیس پٹ و پوٹوانی پندھاں جتہ۔
 رونت تا عالمانی جا دہندا نریاں چار گام شتہ پیشا تری ء
 قاضی صاحب ء گورو ہندار سنت۔ مگر نریان کہ تیز گام ست دیم ء کشتہ پیشا پتہ
 سلام داتہ بہ ہجارتی ء ملوکا کتہ بیاجی گیشتری ء
 یعنی نریاں کہ قاضی صاحب ء دربار ء سر پتہ ہجا گوں سلام داتہ۔ قاضی صاحب ء نریان ء
 کیشتروش آت کتہ۔

درا ڈھگو چو شتہ جدر وی ء کشیت قاضی ختالی ء وتی ء
 یعنی درا ڈھگو مسکین ڈولا دیر اکتہ۔ مگر قاضی وتی طالب ختالی ء حکم داتہ۔
 بیارت ڈھگو انزنج تری ء بنیادیں ہڑدونا گر پہ گری ء
 کہ ڈھگو ہم نزیغا بیار او ہردوناں گر پہ گرا بہ نیاریں
 مثال چودعوی ء مدعی ء کنت پہولاشمئے چہ شرعیمن
 یعنی داعی و مدعی ڈولا۔ او چہ ایشاں پہول و جت کن کہ شمئے چہ دعویٰ ئن۔

گشیت ڈھگو کہ چھکینڈ رہا سُن سری جانور ہما ہی ہم روا سُن

ڈھگو قاضی ء دربار ء گشتہ کہ مدعی نریان سُن او اولی حمر کنگ و بیان دیگ ہم ہما ہی ہا سُن
سُن۔

جواب دات مر کفابہ مولوی ء من ء دل دل رندا پھائی

یعنی نریان قاضی ء را بیان داتہ گشیت کہ من حضرت علی ء دل دل ء بیخ و بنا چے آن

علی زوار پیتہ و داتہ مڑائی مُسلمان پیتغت پوج بادشاہی

او ہما دل دل ء بیخ و بنا چے آن کہ آنہی ء سہرا حضرت علی زوار پیتہ کافر ان گوں جنگ کہ
او بازیں کافر ی او شاہی فوجاں مسلمان کتہ۔

سوک و سنگھارتاں تنبیلوانی بیاہنت سودا گردیریں دھانی

یعنی من زیب سنگھارتاں نریانی تنبیلوانی او سودا گردیریں علاقہاں چے منی خرید کہ گاپہ کا مکہ
تنت۔

اغانجیں جھول گوئت قیمتانی سویتیں زرد سہریں تنگوانی

یعنی ایشانی کٹ و جھول منی گر گاپہ۔ سویتیں روپی او سہر و تنگواں چہ پُر تنت۔

نہ سُن حاجت غریبیں ڈھگوانی

ہے قیمت لائق غریبیں ڈھگو نہ نمت۔ ایدانریاں وتی بیان ء خلاص کتہ۔

نہیں۔ ڈھگو نریان را جواب دات او بیان کتہ۔

جواب دات ڈھگو ابہ مر کفارا

یعنی ڈھگو نریان ء را جواب داتہ گشیت۔

منی نیکی ترا توڑاودانی۔ کسانا حیت چھڑتے سبز غانی
 یعنی منی۔ ترا گون اول ءچہ گرداں آخراکت اگر تہ زانے چو کہ تہ کسانا ءحیت سبزیں ریم
 وکاہ چھڑتے۔

انہنجیں موٹھ گھنڈی باڈرانی جتھتے کھڈو سوری کھوندوانی
 یعنی بے گانجیں اوبازیں موٹھ ہوشگ ء شیرہ آخرا تہاواڑتہ تے۔ اوزمین ء
 اندرا کھورڈو لامستی ءچہ پاداں گون دستر وکتہ کھڈان ءجتہ ء۔

بدیں نظر پھرکتہ سوداگرانی منی تہ تھیر غودانا منع ہے۔
 پے خاطر اسوکھاپتہ سوداگرانی نظر پھرکتے منی اگر کشوکیں کشارانی داناں چہ منع ہے۔

من آلمی پہداں چینکاں یلہ ہے چرنکا لاغر و حالان بد ہے
 گڈاتہ پہدا ہما بوجانی تہا یلہ ہے دنیا گندیت کہ تہ چرنکا لاغر اوبد حال ہے۔
 کچھوتہ بھاؤ قیمتاں سر ہے۔

کپاتہ چو نمیں گرانیں قیمتانی سرار سگ کئے
 ڈھگوشتہ تہاے کہ منی صرف یک بنکارے کمال نن۔ نین دیما اشکن کہ من دومی چے چے
 کاراں ایسر کنان۔

جواب دات ڈھگو بہ مر کفارا تہی چھوڑیل نزریرنت پشت بارا
 ڈھگو انریان ءرا جواب داتہ گشتہ کہ تہی پڑاج و بند لیں پشت بارا ہم زیرگ نہ کنت۔
 منیے واجہا وقت ء کشارا گشتوں گوڑ دیکتوں من کارا

یعنی تہ واجہارا کشت و کشاراں وقت ء کارندیے۔ او من وقتیکہ بے کارا و کار دیگ نہ کنت

منامنی ولجہ کشیت اُحلال کنت او منی گوژ دو اژت۔

ککشوں پوست کیتوں من کارا جھت پوستامن پادے پادگزارا

یعنی منی ولجہ مناکشیت او منی پوستاوتی کارتہا کاریت او وتا پر چھبو پیزار جوژ کنت۔

نوال تاواں رادیں واجہارا ہے عیونت دودیمہاہر کس ءرا

اواے حال تہا ہم وتی واجہارا تاوان و نقصان نہ دیاں۔ اودودیکی نیس عیواں چہ کئے خالی نہ کن۔

تئی گبگیری کنت دست گیر زوارا نہ مزین ء کھوڑی ء چابکار ء

اوتئی گبگیری ودیمہاروگی وتی واجہارا گراء نیت دست گیر کنت۔ اوتہ نہ کھوڑی ء پاد ء مزین ء اونہ لٹ و چابکارا۔

ہدیں بیت لشکر و پوجاں تیاری بزیر ء تو شغو دانا بسیارا

اواگر جنگ و مزائی تیاری بہ بیت۔ تہ وتی وژد و کدیمہا پرداں و تو شغ ہم منی کشار کنوکیں فصلانی داناں چے زیرے او جگا رے۔

دھڑوان ء جنے تہ واجہارا دوئیں گوشان ء چاڑیے تھیر غارا

اودھڑوان جنے ولجہ و مالکارا او ہڑدوئیں گوشانی سرا تھیر غے بند و ساداں سر براکنے۔

کیا دیۃ حوآ زوار پیتہ غی ء ڈاڈا آدم بورانی چڑی ء

حوآ یعنی انسانیت ء بلک ء رانریان ء سراکے زوار پیتہ غی ء دیۃ۔ اونہ آدم انسانیت ء

پرک ہم بورتا چچی بور سواری کنت۔

ہدات اڈے کہ داں اوژک زینا

دوڈھگودا سی ہم کوفعی ء

بلکہ ڈھگوا دارو ہم کو فغ دارو کت۔ اوہے ڈھگوئے برکتا چے ڈراہیں ڈغار آ بادن۔

ہزاراں واڑتہ بھئے رندا منی ء پت نُن ڈبامنی چیرے زمینا

اوہزاریں مخلوق منی رندا چے سیرن او من باز شان و اجہان کہ اے ڈراہیں ڈغار۔ منی پت

وتی شاہانی سرا دارو ک نُن یعنی چیر زمینا یک ڈھگوئے کہ آنہی ء شاخ ء اے وراہیں زمین

ایرن۔

جہاں واشتمی یک شاحا وتی ء کلمو ابیارٹ ڈریں نبی ء

اوہے چیر زمین ء منی پت جہان ء وتی شاح ء سرا داشتہ۔

ڈھگوئے ہے گشتہ سرا شاعر وتی بیان ء ختم کتہ او آخر ء بلوچی شاعر ء اے ہم دو دن کہ وتی

شعر ء رسول ﷺ ء کلمو سرا ختم کت۔

(اولس کوئٹہ جون 1962ء)

بل او مل وتی گوہی ء

..... پیر محمد زبیرانی لہری

اے نوشتا نکتے تہا مار ء بلوچی زبان ء علمی ادبی تالانی و پراہی و رنگینی زور بیالی
بو یک شے ء جتا جتا ئیں ناماں گول یات کنگ ء حبر ء سرا قابو ندرہ کشنگ ء تو ان
و پوار بیان کنگی سن۔

اے حبر ہم راست و درستین کہ بلوچی زبان دگہ ملکی زبانانی ڈولا قلمکاری
و کاغذ ء دیم نہ دستگ انت۔ مگر اے علمی وساطت و پوار اے زبان ء کوہنیں و قدیم
و گوستگین زمانہ ء سرزبانی شعر و شاعری اونذیرانی رگران بہائیں سامان و موڑی ء چاے
حبر اظاہر و سہراکت کہ اے زبان باز تالان و پراج و کوہنیں زبان ء۔ ایٹی ء ثبوت
ماراے جہلی شعر اں چے دست کپیت کہ بلوچی شاعر یک شے ء وتی وتی صوابدید
بنیات ء جتا جتا ئیں نام ء گول یات کرنگ انت۔

جہلی بیان ء تہا ماہاں شعر اں کہ آیک ویکیں ہسپ ء چنقد رنام بیان کنوک
انت پیش ء صرف ہا ناماں لوظانی تہا و انوکانی چتانی دیما چے گوا زین نمن او پدا ہا شعر اں
اصلی شعر ء جامو ء تہا بیان کن نمن۔ ع

گر قبول اقتدز ہے عز و شرف

و ہونڈا۔ 1۔ بارگیں بور۔ 2۔ دہ صدی تازی۔ 3۔ لسا ئیں گمیت۔ 4۔ حملیانی
فیل۔ 5۔ زین مرنجان۔ 6۔ شہ گام۔ 7۔ قلم گوش۔ 8۔ نوک
نال۔ 9۔ جو مت۔ 10۔ سبک گام۔ 11۔ آمتیں بور یعنی نہ

لد-12- پرشوق-13- مزن گوات-14- شہینہوی-15- باز-16- مل-17-
 مرکف-18- گروچین نریان-19- حیت دارین بہان-20- پشت لاکی-21-
 پیروزی بہان-22- سُر خنگ-23- کولگی-24- گراں قیمت-25- آسن
 پاد-26- سوک سینگھار-27- شاہی کپوت-28- رگودنال-29- سنگدار-30-
 دیرمزل-31- شاہی پُرنگ-32- گل پائیدار-33- وقاب-34- شتم سینگھاریں
 ہلی-35- سیاہ-36- چاہک سوار-37- شش تل کیں نال پروش-38-
 رخش-39- نریں پیل-40- دور کنار-41- آتلیں باد-42- عراقی-43- مزن
 کود-44- سوک شاہی- اے پیگ انت صرف لوطنی تہاہسپ ء لہتیں نام انت نین شتا
 ہماصل شعران ہم بشکنت۔

گورگیں کلانی نشوں آنت	بارگیں بورش مادپ ء جلینت
بارگیں بورودہ صدی تازی	من پر آشون داتگیں پدا آتکان (بالاچ)
مسک و مہلوان نوشے	نالان شش تلی پروشے (نامعلوم)
تواگر رخش ء کز گابیارے	پرمنی تحت ء پادک ء بندے
اگر بچارانی چمون کورباتاں	گر بہ بوجانی دستوں مند باتاں (مہناز)
بندے چل برہ اودا گول زمزیلا	پر مہار گوازی نگے مزیں پیلا
حلو تیں نشت و نہار پری رنگے	ترد و میدان دور کنار و نگے
ہر پیس شتم کنت گروک سرادے	مند روکو ڈال آتلیں بادے
شہہ پری و اب کنت کھیانی	ڈاہوئت عراقی رقیبانی (ملافاضل)
جی منی پیروزی بہان بازیں	ماترا تیماء کتیں بازیں

(قادر)	ملن ماکن ء با نزر ا بستون	ما بہانا پہ تو کئے شاخا
	سُرِ جِزْگا سوک گامے نا	دودل ء عرض گتے گوں سُرِ جِزْگا
(بالاچ)	شپتہ گونڈ لال رندیال	دودل مہ کو لنگی ء زینا
(نامعلوم)	مرنجیس شینہڑا گراں قیمتے نا	متاچ درنا بور بارغینا
	مُلّا آ سنیں پاداں دیئے	چا کر سورتوں سگھانی
(بی برگ)	پھا دے مار کیفاں داتوں	سج بستغیں معصومے
	بیانتت سودا گردیر دیہانی	سوک سینگھارتا تنبوی لانی
(نامعلوم)	ڈاڈا آدم بورانی چڑی ء	کھیادینہ حوآ زوار پیتہ غی ء
	دینو ہردونانی ساہے	شاہی نمیں کپوت دُر شائیں
(جام دُرک)	ہردونیں دیدعانی ساہے	میو جیند وے دوست خواہے
	گڑدناں سنگد اردیر مرزل ء را	مزن کود شیراز گران قیمت ء را
(نامعلوم)	چکن کیسگے توفکے تلن کاریت	شاہی پُرنگ روم گل پاندارا
(نامعلوم)	نرایا ناداتہ شہ مُلی	شتم سینگھارتہ کھلی
	مہرودوسی ء نیکہ برسیم وزر کنت	بوروقاباں جنگلی باندا تاں گور کنت
	سج بیت لسانیں کیت چالیں	واب کنت کتے مہہ لقالا لیں
	حملیانی فیل شصت و شاگ کنت	شہہ جنانی کل سیل باغ کنت
	تنگ و گور بند زین مرنجانے ء	قد و بالا درنگ کمان میان ء
	سوسنیں شاپے تگمیں شہہ گام	کیگدے قابزگی کسین اندام
	آ قلم گوش ء گردن و چندریگ	کو ترے کچھی ساز تگمیں مُندر یگ

کرگزے گوش کنلانی نال	دشمنان پا د مال کنت نوک نال
ہاز کنت ملغورہ جنگ ماہیں	سج کنت جو مست نقیب سیاہیں
دوم پرا گولانی سبک گاما	سوم پیر مٹھنیں فلک فاما
زال حوادیا قید و بند اکن	احمقیں بورمہ لوند اکن
جن اگر شر اصل و کساں ذات ن	بور اگر پر شوق مزن گوات ن
من گون شینہرہء بازی نا	پیری بڑتہ من پر گولے
ہے ہند بارگیں بورانی	بل اول وتی گوہی ء
سٹیں بانہڑ و ہنکینا	
گپتی مر کفے نرندیں واگ	درناتہ ملوکے شے جواں
روت شینہرہی شلانا	ہاری ء روت ملانا
گپتی ء سر سائیاں بوتگنت کش گرو	خیں نریاں
	پا د سر ء سر کار پیگ انت حیت وار یں بہاں
پشت لاکے حدابنداں گپنگ انت	زورمہ کہدی و پنیزاں داتگ انت
بشکتے ناڑی بشکتے سیبی چار کے	اے تی بھاگ آتی بور ء سوزیں تیرگ
ہپت براتاں پرینت من د بور ء	داں کمیٹ ء ابر شمین بگشاں
داں اے زیان ء چند نیں زین ء	جہلت و سوز ناگست من و سیاہ ء
ایشنت ہما غیب ء تو اء بول بنت	بلوچ چا بک سوار

بلوچی لبرائیک ء شہرگداری

..... عبدالحمید

بنی آدم زند چاگرد لوزانیک شہرگداری ماتیس گل زمین نیلیں آزمان ہلگہیں
 زراوے ڈراہیں "کازماس" بنی آدم اے کلئیں شے آنی ودی کنوک نہ انت بے ودی
 کنوک انت دی۔ ودی کنوک چون انت؟ اے ڈراہیں چچی بنی آدم ء ودی بوگہ
 سراست انت۔ تو بنی آدم ایشانی ودی کنوک چون بوت؟ بنی آدم ایشانی پیا ودی کنوک
 انت کہ اے چیزانی نیام ء وتی ووتی چاگردے نیام ء نوکیں سیالی ء گندیت چہ وتی پہ
 ایں زانت وگندوگیں جم ء برکت ء اے سیالی ء گندیت و آئی شاعری آرٹ
 یاسازوزیرانی صورت ء درنگازکت۔ اے برزیں سرگیں ودوگیں کوہ۔ کوہ بوگہ
 وگران پل وگواژگ کوہ ء وٹ زیدیں ٹل ء صدف رنگیں برف برف ء سرماہکان
 شیر رنگیں سری و آہانی من زحریریں تحکاں جز شک آزمانیں رہ سرے مستیں جز ء کوگ
 ووتی شک و بے آپس ڈگاروکس مزانتیں ایشانی نیام ء سیالیانی پیداکنگ بنی آدم ء۔
 ہما جذبہ ء منت انت۔ کہ بنی آدم ء وتی چاگردو چاگردے شے آنی پہہ و سرپد بوگ۔ آہانی
 نیام ء سیالی پیداکنگ۔ وتی ایکی ء گارکنگ دوتراگون دراہیں کازماس ء یک کنگ وانچیں
 سیالی ء دیگر پرمانیت کہ آبنی آدم ء تان ابد مانگ ء وشدلیں دلہڈی ودلجی ء انت۔

ہے جذبہ وکس مزانتیں لیکہ ء ہر دور لوزانیک ء گل وگلزار بوگ ء راہ دور پانچ
 کنگ انت۔ لوزانیک روئے زمین ء ہر کنڈ ء بہ بیت۔ آپہ سے ڈولیں لیکہانی ہیلہی ء۔
 زانت یا پہ کس مزانتی۔ بنی آدم ء دور بیدگی ء بہر بوان ء شتہ۔ گوٹگیں و عہدی دورانی

میراث تان نوکیں دور باریان سرگرتہ۔ نوکیں پسرگان ء کہنیں میراث ء گیر داتہ نوکیں زند ء باہند کنگ ء مستاک داتگ کہنیں دور نوکیں دور ء نیام ء ہج نہ سندیں سیالی نے پیدا کرتہ اُستمانی یکی ٹہوری ء لیکہ محکم کنگ و بنی آدم ء یکی و تپاک ء دلمجمعی داتگ۔

بلوچ شاعر ء بزان کہنیں بلوچ شاعر ء اے ردا کرتگیں خدمت سک انت۔
مئے دراہیں تو ارتخ و آئی ڈس و نشان مارا۔ کہنیں بلوچی شعرانی تہار سیت۔ مارا عہدی دورانی بلوچ ء وشی وند وشی دیتمین و گوستین۔ راجی تند و نیا دوشاعر ء ء دُراہیں لیکہ۔ شاعر ء جندے داتگیں لیکہ ہما کہنیں شعرانی تہا۔ دست کپنت اوتینا یک دو صد سال ء سرے شعر و شاعر ء تان ماسر بوتہ آدی نیمگ و نیم سبت ء۔ بلے ہے نیمگ سہتیں میراث و تی مزنی ء و ت ثبوت انت۔ بقول یک پوہیں سر یگا۔ مالیشی ء روژنائی ء تان و ہدان سکت نہ کنیں تاکہ دیدگ ایشانی گندگ ء ہیل وارمہ بنت۔

بلوچ ورناء اے علم و زانگ زانت و سر پدی و سائینس ء دوراوتی سر جُست گرت و ترا وانگ جاہان دیتہ اُستمان و میان اُستمانی لیکہ دیت انت۔ اُستمانانی آزاتی و ت واجہی و تی جند ء دور بیدگ ء پدازندگ کنگ آئی برقرار دارگ و آرادیمابرگ ء جہدان ء دیت تو آہم چو و تی پیش ء شاعر یگا چہ و تی چاگرد ء بہ ترا نگ نیات میان اُستمانی پُخت ادایر آزاتی ء مہر تاریخی اُستمانی زند ء زوان و لوژانک ء المی و ایندگہ دراہیں لیکہ بیان آئی دل ء پاہارے پخت گرت۔ آئی انچوزانت کہ آچہ و اب پاد اٹگیں زبگے اواد و اُجست جنگ ء گلت و تی کہنیں لوزانک و شاعر ء ء چنگ و نزا رگ ء اواہگ ء چون پیلہ بکنت دسترس اے نیست۔ بلے گوں ہمیں نادستری ء آئی و تی جہدان ء بنا گرت۔ ہے جہدانی برکت ء بلوچی زوان ء نوشتہ و وانگ بکج بوت۔ بلوچی ء اولی

ماہتاک اومان شنگ بوت اے دورا کہنیں بلوچی شاعری ولوزانک ء نیمکا زیات دگوش
دیگ نہ بوت۔ چونکہ کہنیں شاعری ء باروانوشته کنگ ء آیارا مہلوک ء آرگ یک دوسرے
ء شرگداری ء انت بلے ایتر اہما صورت ء شرگداری گوشگ بوت کنت کہ چہ آئیالید
وسنگ وپارسنگ درگیجک ونوکیس شاعری ء تہا کارمر وکنگ ء جہد کنگ بہ بیت 'من شاعری
ہے سوب ء کشین کہ کہنیں لوزانک تیوگا شعری لوزانک انت 'ماراردانک تنے وہدی
دست نہ کپتہ ردانک کاری تہ نون بلوچی لوزانک ء الہیں بہرے بوتہ نران بلوچی
لوزانک ء شرگداری گوں بلوچی زبان ء اولی ماہتاک ء شنگ بوگ ء بکج بوت۔

بلوچی لوزانک ء شرگداری ء الہی ء بارواولجہ امان اللہ گچی ء پہ زانتیں اولی جہد ماہتاک
بلوچی ء دسمبر 1956 ء تاک ء تلک کہ آئی ء تہا آئیانوکیس لوزانک و شاعری ء پہ
شرگداری ء ضرورت والہی پیش واشتک بلے آئی رندوگہ شعوری جہد کنگ نہ بوت۔

اگن جو ایناچارگ بہ بیت تو بلوچی زوان ولوزانک ء شرگداری و باقاعدہیں شرگداری
ہماوہد اہنا بوت کہ گورنمنٹ کالج کونہ ء کردے درنایان، بلوچی لوزانکی دیوان ء
ماں 1962 ء ء بکج گرت۔ وتی ہشتگی وپانزدہ روچی لوزانکی دیوان بنا گرت انت۔
اے دیوان ء تہا لوزانت و شاعران نوشته کرتلیں وتی آزمانک شعر و ایندگہ لوزانکی نوشته
واننت و آہانی سرا سازی این لوزانتان شرگداری گرت اگن دیوان ء کارروائی شنگ بہ
بوتین انت۔ تو اے بلوچی شرگداری جوانیں دفترے جوڑ بوت۔

ولجہ شیر محمد مری ء کہنیں بلوچی شعرائی کتابے چنگ ویکجا کنگ و آئی اپ ء بلوچی
شاعرانی گفتار ء ابید آہانی شاعری ء سراکسانیں ہم شانک ہم ولجہ کار ء نوشته سنگ انت
کہ اے کہنیں شاعری ء پہ شرگداری پیش دارگ ء رواکتلیں مستریں جہد لیک بیت۔

نوکیں و کہنیں بلوچی شاعری و لوزانک ء باروا' بازین نوشتانک ماہتاک اولس و ہشتگی نوکین دور ء ہم شنگ بوتگ انت۔ میرمٹھاخان مری، عطا شاد صورت خان مری کریم دشتی و ایندگہ بازین درناہاں شرگداری ء باروا بازین جہد کرتہ۔ وچہ اے جہدان بازین لیکہ سہرانت کہ نوکین شاعری و لوزانک تان نیمگا روگ ء انت و شرگدار آرا۔ کجام نیمگا، برگ لوئنت، نوکین شاعر چہ کہنیں شاعری ء چہ چور فاندہ زورگ ء انت۔ و نوکین لوزانک ء گوں کہنیں لوزان و نوکین حیلان چہ طور سمبہینگ ء انت۔

من انچو کہ وتی پیش چاپ بوتگین نوشتانک ”مے نوکین شاعری“ ء تہا گوشگ ات۔ کہ مے شاعر، لوزانت و شرگدار اے حمر ء سراد و بہرانت کہ نوکیں لوزانت ء مستریں راجی خدمت چہ بوت کنت وچہ بہ بیت، انگتہ آہے دوئیں بہرانی تہا بہرانت یکے گوشت لوزانک ء گوں سیاست ء کارنیت و دوہمی لوزانک ء پیلوں لیکہ ء سیاست ء پلو بندیت، اے ڈول ء ہردوک لوزانک ء دامن ء گونڈ کنگ ء قصور دار انت و ہمے پیما زند ء دامن گونڈ کنگ ء ہم بے شرگدارانی یکے مکے ء ہمے ایمان انت کہ ہر چیز وتی چاگرد ء رویت، چاگرد ء راجہ زند ء و زند ء راجہ بنی آدم ء جتا کنگ نہ بیت۔ ہمے ڈول کہ لوزانک ہم چہ زند و چاگرد ء در بوت نہ بیت۔ اگن آرا، در کنگ ء ناسر پدین کس ء جہد ابکت تو آ لوزانک ء گوشت۔ نون شرگدار مستریں خدمت ہمیش انت کہ آ بے چاریت۔ لوزانک ء کے زندگ دارگ ء انت و کے گوشگ ء انت، ابید چہ ایٹی کہ آئی لیکہ زند ء باروا چہ انت۔

شرگداری

..... عبدالکلیم

”لوزانک زندہ شرگداری انت“ ء شرگداری لوزانک ء شرگداری انت اگن

اے دو مین گا لوران ماجوانی ء گندین تہ ہے لیکہ سہرا بیت کہ لوزانک ء سیالی گوں زندہ

اہارنگا انت کہ شرگداری ء گوں لوزانک ء انت اولوزانت ء گوں زندہ لیکہ ء شرگدار ء گوں

لوزانک ء لیکہ یک پیم انت۔ دنیا ء مستریں لوزانت ہما بوتگ انت وہنکت ہست انت

کہ آہاں وتی زندہ ء دستن وگوستن ووتی چاگرد ء حالت پہ جوانی وایمانداری وتی جنہ

رنگا پیش داشنگ دارانت۔ تہ بزان جوان ترین لوزانک ین آرٹ ہر پیہیں آرٹ

ہما بوت کنت کہ آئیے تہا لوزانت ء آرٹ زندہ ء بازیں چئی گندیت او آہانی نیام ء

یک پنچشیں سیالی ءے پیش داریت کہ ساری تران پیش دارگ نہ بوتگ ہمیشا ہر آرٹ ء

بارو ء گوشگ بیت کہ آرٹ ء ودی کنت۔ ماگل زانوں کہ آرٹ ء کارمرز رنگیں شے

پیراں ہست کنت تہ آرا چون ودی کنگ گوشگ بیت۔ فرانسہسی نامداریں فلاسفر

سارتر چو گوشت کہ فنکار ء مستریں لیکہ ہمیش انت کہ آ دنیا زندہ ء باز تہریں چینیانی نیام ء

ہنچیں سیالی ء شوں دنت او بنی آدم ء رما کنت کہ بنی آدم اے ہجوئیں کسماس ودی کنوک

نہ انت بے اودی کنوک انت چون؟ آ زانت کہ اے برزیں دوگیں و سرگیں کوہ آہانی

سرافد رنگیں برف و برف ء سراماہکان ء شیر رنگیں سری پد آہانی جز شک من زر حریریں

تھکاں کل آئی برکت ء۔ آئی پوہیں چم وئی میں زانت ء برکت ء من شعرانی تہا ین

کیفوس ء سرانو کین رنگے ء پیش دارگ بوتگ انت اے دراہ نبی آدم ء منت انت اگن

نبی آدم ہو تھیں تہ اے سجویں دُنیا گوں وتی وٹش رنگی و چلوہ تا کی ء سیاہ و تہاریں گار و گساری
 ء ہنچ نہ ہلو کیس بے تواری ء اندر ا بے نام و پیام ہو تک ات۔

زند ء اے سجویں سیالی و قوت من وتی ء شاعر ء وتی شیرانی ہما ساز گروتی
 سازانی تھا آرٹ وتی کیونس ء سر اپیش داریت۔ بلے پہ پوہیں و سکیں وزارت کاریں
 جہان ا پہ ہما چہماں کہ آہانی دید و کاں در آ حنگیں نور ء را " ایکس رے (X-Ray)
 ہمیں پترگی سپت است ہنچ کہ شاعر ء ولوزانت ء و آرٹ ء دید و کاں ء ہستیں!

بزاں پہ شر گدار ء پہ مسترین صفت ہمیش انت کہ لوزانت کہ لوزانت ین آرٹ ء و دی
 حنگیں سیالیان بکند یت چون اے سک ہورت انت آہاں پہ مزن کنو کیس چشمک ء
 ضرورت دی کپیت۔ برے برے آپیر انت چو تنگوا جہلا نکلیانی اندر ا گار انت۔ تہ پر اہانی
 در گجگ ء تیز وز بریں ازبانی ضرورت انت ہنچ کہ شاعر وتی شیران ء وتی خون ء دنت۔
 لوزانی ردو بندان ء و آہانی نیام ء نو کین لیکہ ء و دی کنگ ء سک جہد کنت۔ تہ اے
 وڑیں جہدے ء پوہ بیگ ء پہ لمی انت کہ شاعر ء کسا سیں بلکن چر آئی زیاد ہیں جہدے
 کنگ بہ بیت۔ یک وارے چارگ ء رند پہ دیہیں گے چنگل دیگ بوت تہ اے ہمیں
 چنگی سک ہٹ کنت۔ وہا مردے چند چشل بیت۔

شر گداری ء اولی لیکہ جو انیں شیرے ء در چنگ۔ آئی پہ ہنگ و پوہ بیگ انت
 پد ا ہے چارگ لوہیت۔ کہ شعائر لوزانک ء کجام کیاس و کیلو کارمر و کنگ انت، شر گدار وتی
 ہنگیں ہن سپر یکیں شر گدارانی اڈنگیں کیلواں کارمرز بکنت بلے اگن پریشان آ جوان
 دراند بوت تہ ایسی معنی اے نہ انت کہ شاعر ء بس ہنچ دیچی چہی ء شان دانگ۔ شر گداری ء

مستریں لیکہ ہے بئیک لوئیت کہ شارء ہما لیکو چون کار مرز کنگ انت پہ ایمانداری کنگ
 ریاز و اے صبر و مانا ہمیش انت کہ شارء لوز انت زند و بد لو کین بتان چون پیش در است
 اوزندا و شتا تگمیں شے و نہ انت۔ بلکن زند دیماروان انت کہ کہنیں شے و چومار و پوست
 لگوشینیت اونو کین پوست و وت در ابیت بلے نو کین پوست و عام مردم چون زوت
 دیست نہ کنت چو کہ شارء لوز انت آیار ادیست کنت۔ او اگن آنو کین گالور و زند و نو کین
 کلبہ و نو کین رنگے و وتی آرٹ و تہا سہرا کنت تہ شرگداری ہنچو ہمانی پیما اے در ایست
 برزو جہل نو کردنویاں دی سئی بہ بیت۔ اگن آسراجیر یتگیں یالان وتی دلابداریت۔
 شرگداری بے ریاز و نہیں دپہک و سیں شے و نہ مانیت۔

یک پرنگی شرگدارے گوشتیت کہ آرٹ و دنیا و تہا و رگ و وہداں مرد مارا چاہے
 دنیا یاں و پیما و لیکواں ہنچ شے و گوں مہ بیت تہ آئی و مرا و ہمیش انت کہ آرٹ و دنیا و وت یک
 آزاتیں دنیا ایت۔ اودا ہما دنیا و یتگیں قانودانی پابند بوگی انت او ہے پیما ہر مز نہیں آرٹ
 و چند و دنیا ایت او مارا ہمانی دنیا و قانود پیما و رگ لوئیت۔ وہدیکہ ماشرگداری کنگ لوئیں۔

شرگداری و مطلب ایوکا اے نہ انت کہ فلاں شیر جوان انت یا خراب انت
 آیارا چکا سگا و رند یک بیرگیں ہے دیگ و وت کنت۔ بلکن شرگداری وت یک آرٹ
 ایت۔ شاعری و عکاسی و پیما۔

ہو چونا شرگدار و ترا چکا سوک گوشت کنت بلے چکا س قول ایلیٹ و گا آخری
 منزل نہ انت بلکن آخری منزل و سر بوگ و خاطر ایک راہ ایت۔ بے انت پہ مستریں
 منزل و پہہ بوگ و لذت گرگ و منزل و سر بوگ و اگن شرگداری اے مقصد و کامیاب

بوت تہ آرا شرگدار گوشگ کرزیت۔

آرٹ ۽ مسترین لیکہ تمہیات انت۔ و شرگداری ۽ مسترین لیکہ ہما تمہیات ۽ راتام وارکنگ انت۔

مرچیکیں مہذبیں دنیا ۽ سہا سچ ہمیں زانگ و علم و ت سراوت پیدا نہ بوتگ اوہے پیا لوزانک ۽ بارواز انت و علم آئی ردوم ۽ یکجائی معنی و مطلب ۽ لغتیا ت لیکہانی۔ راجی و اولسی لیکہانی و اے کلانی سیالی ۽ بارواز انت ہما و ہدا فاندہ مند انت کہ آ لوزانک پوہ بیگ مدت بکن انت شرگداراے زانت پہ لوزانک ۽ پیمگ و دش رنگی ۽ پدراکنگ ۽ پہ کارم و کنگ بہ بیت۔ تہ ما گوشت کنین کہ شرگداری ۽ لوزانک ۽ دنیا ۽ پروت ہندے در کپنگ۔

شرگدار ۽ آرتلڈ ۽ مہذبیں مردم ۽ ڈولا بوگ لوہیت۔ آ گوہیت کہ مہذبیں مردم ہما انت کہ ہرچی ۽ ہمائی اصلی حالت ۽ بکندیت تہ شرگداری ۽ حق ۽ پہ جوانی اداکت۔

من ساری تراں گوشتہ کہ شرگداری و ت یک جتا میں و آزاتیں ہمیں سیت مان بہ بیت۔ آرٹ پہ رہ گوزی پیداکنگ بوت نہ بیت۔ بلکن پر آئی جو شینو کیس جہدے ۽ ضرورت انت تہ شرگداری ۽ ہمے ہمیں جہدسک المی انت۔

یک مردے و زالبول نمائشے ۽ شت انت آہاں گوگان ۽ یک عکس ۽ دیت۔ اولی رندا چارت اش یکے ۽ درتہنت گندیں کہ و تراں چو حضرت عیسیٰ ۽ شان انت تہ منارا سک نادوست انت اوہنچو راہ کیت انت اگن و انوکے بگوہیت اے و اجہ تہ چشمیں شینر

گشیت۔ مناراسک نادوست انت۔ اوپدا آئی باروا شرگداری کنت۔ ووقی نادوستی دوسر
 داریت۔ ووقی خیالاں پہ زور راست گوشگ و پدا بہ بیت تہ آشترگداری نہ کنت۔ بلکہ
 گداری کنت۔ اوچشین بدگداری ء پہ لوزانک ء دنیا ء سچ تمیمیں ہند نیست دشرگداری
 بنیاتی لیکہ گار بیت۔ بز ان زند ء پہلکس آدینک ء لیرگاریں سچ ء لگشیت۔ اوپدا ووقی جہ
 دیمانہ گندیت۔ زہر بیت کو کار کنت اے تہ زند ء آدینک نہ انت۔ من ایشرا لوزانک
 زانیں ولجہ تہ ووق آدینک ء تپنا کی گارگتہ بے ولجہ چومغیت۔

شرگداری بز ان لوزانک ء یک صنف ایت۔ تہ باید ایش انت کہ لوزانک
 ایند کہ صفائی پیما ووقی جند ء جتا کیں خاصیت ء بداریت ایوک ء زور یانی پت و پول
 وسراجوز پینٹکس لیکوانی پہ نہ زانت کاری کار مزگ ء سرگردانی ء نام شرگداری نہ انت۔

شرگداروت لوزانک ء زانت۔ وت لذتاں نوشیت۔ دوہمی مردمان دی ہے
 لذتاں سرکنت۔ بے تاہیں نظریہ یکجا کنگ و عیب گیری ء سچ کنگ اوشرگداری گوشگ
 وت لوزانک ء کم نامی انت بلکہ شرگداری پنچشیں وت پابندیں لہڑیت کہ وشی ء پُرانت۔
 دو انوکان ء لوزانک ء نیمگا راہ زمانیت۔ شرگدار ء باید انت کہ چگا سگ ء حق ء ہے
 پیا ادا بکنت۔ مے لوزانک ء تہا شرگداری ء نوک باہند گنگ۔ تنے و ہدی مے لوزانک
 اندرا شرگداری زہگ ایت اورا بے کہ لوزانک ڈنیا ء ہزا انوکانی ء سر پد بہ بیت۔ تہ برے
 ادا جست جنت۔ برے اودا جست جنت بے روج پہ روج چیزانی اصلی حالت پہ بیان ء
 روت اوآ روج دیر نہ انت کہ مے راجی لوزانک چہ طفلی ء رودیت و بالغ بیت۔

گال، غزل و دستونک

..... سید ہاشمی .....

چہ روچے کہ بلوچی لچہ گوشی و نوکیس دورنج بوتگ۔ گیشتر لچہ کاراں اردو و پارسی و رنگ و ”غزل“ گوشی دست و کپتگ ایسی و دست و گرگ و نیمون و بنگلی لچہ تانی بارہ و اد و گپ جنگلی نہ انت مراد ایش انت کہ چو کہ اردو و پارسی و بلوچی زبان و تہ و غزل و گال کارمر و کنگ بوتگ بلے کم و گیش سا لے نیم یاد و سال انت کہ لہتمیں مذکاران، غزل و بلوچی گال کنگ ہے غزل گال و بارہ و چیزے گپ جنگلی انت۔

گال

اے گال پہ ”غزل“ و بزانت (معنی) و نوک کارمر و بیگ و انت بلے ”گال“ و بزانت ”لفظ“ کلمہ Word انت البت لچہ کارانی کپتاراں گال و گپتار ہم گوش انت۔ دگہ بلوچی کو نہیں لچہ تانی تہ و ہر یک بندے و ہم ”گالے“ گوش انت۔ انچوش کہ گوشگ بیت کہ ہلانی و لچہ سی ۳۰ گال انت یا نو د ۹۰ بند انت بلے اد و ہم ”گال و کپتار“ و سر جمیں بزانت اش دیم و ایر بوتگ و چوش اش گوشگ۔ انچوش کہ ”کلام“ و گال انت کہ ماں پارسی اردو و پہ کسے و گوشگیں لچہ تانی گوش انت۔ کلام داغ یا کلام حافظ ہے رنگ و پارسی و۔ ”سخن“ گال باز جا کہ و پہ لچہ گوشانی گوشگیں گپتاراں کارمر و بیت کہ پہ لچہ کار و آیانی گور و ”سخنو“ و گال پہ باز شر بزانتی کارمر و بیت۔ ہے رنگ و ”سخن و ر“ ”سخن سنج“ بلے اے ”سخن یا کلام“ و گالاں پہ ”غزل“ قصیدہ یاد کہ رنگیں لچہ نامانی بزانتاں زورگ رد بیت ہے ”گال“ و دگہ

بزانت۔ ایش انت کہ گون ایشی ء دگہ گالے یکجا کنگ ء دوگالی گال جوڑ کنگ بہنگ انت
کہ چہ ایشانی بزانتانی کیشینگ ء ”گال“ ء بزانت ہم کیش ایت۔

گالوار:۔ بزیاں لہجہ یا ہبر ء توار ء زیریا آئی ء گوشگ ء وڑ زہر گال:۔ ہماچہ کار کہ آئی
گپتار باز ژند انت (توری ہر رنگیں لچھے بہ بیت) ڈرگال:۔ پے وش گالین لچھہ کار ء گوشگ
بیت۔ ہے رنگ ء دشگال کہ وش لہز ہم بیت۔ سرگال:۔ عنوان پیش گال پیش لفظ۔
اے ڈرگال وش گال ء زہر گالیں لچہ کارائی ہر رنگیں لچھے ء اگاں اے رنگ ء مان
بہ بیت ہے رنگ ء ساڑا ایک بنت۔

دگہ یک گالے۔ جدگال۔ انت کہ ہماٹک ء گوش انت کہ بلوچستان ء خشگ
ء۔ ”جدگالی“ زبان ء گپ جنت۔ بلوچان اے ٹک ء نام ”جدگال“ بستگ بزیاں
جتایا جدائیں گال ء مردم ہے رنگ ء ”جد مادر“ یا ”جد پدر“ بزیاں ہما دو برات یا گوہار کہ
چہ پت ء آیات ء جتانت۔

گرامر ء تہ ء ہے ”گال“ من اے رنگ ء کیشینگ۔ گال لفظ کلمہ word
کارگال فعل Verb نامگال:۔ اسم Noum پنماگال pronoun یا ضمیر۔ گلاگال
صفت گوانگال کلمہ ندا، بھما نگال:۔ کلمہ حیرت دگہ دگہ اگاں اتھنا ”کار“ نام پنما بھینگ
یکنیں ہم رونہ بیت۔ بلے ایشانی رند ء ”گال“ ہمگر نچے کرتگ تاکہ وت گوں جتائیں
رنگے ء زانگ بہ بنت ء گوں آدگہ گالاں مہ اڑانت ہمیشہ کا ما گوشیں و نامگال کارگال
گلاگال تانسر.....

ہمیشا: گال ء بزانت لفظ کلمہ word انت ء ”غزل“ ء ”گال“ گوشگ روانت۔

غزل

نوں پشت کپت "غزل" ء جنہ "غزل" ء کمال ء جنہوت "عربی" یے کہ پارسی
 ء چہ آئی زرتنگ ء پد ء اردو ء گیرگان گرتنگ ء انوں ماں بلوچی ء کار مرویوگ ء
 انت "غزل" ء جنہ ء بارہ ء جو اہر الادب ء تہ ء "الظہم والشعر والشعراء۔ (۱) اغراضہ
 وفتونہ ء سرگال ء چیر ء ہشتنگ انت۔

لنظم العرب الشعر فی کل ما درکتہ حواسہم وخطر علی قلوبہم من فتونہ و اغراضہ الکثیر ء
 کانسیب۔ یسمی والتغزل وطریقہ تکتون بذکر النساء وما سحن شرح احوالہن وکان لہ عندہم
 القابل الاول من بین اغراض الشعر حتی الوداع ثم الیہ غرض قدم النسیب علیہ وافتح بہ القصید۔

بلوچی ہر چیزے کہ عربانی زانگ ء سماء رسینگ آیاں ماں لچھاں کما تگ ء چہ
 ایٹی ء بازیں مراد ء جو انیس براہاں النسیب "ہم کیے" بوتگ کہ ماں ایٹانی دلاں پترنگ
 کہ ایٹی ء الشبیت ء التغزل ہم گوش انت۔ ایٹی ء رہند جینانی بارہ ء گپ جنگ آیانی
 جاوہر سرجی ء گوشگ ء آیانی شرمی جو انیانی بیان کنگ بوتگ۔ ء چہ ہر نکمیں لچھاں ایٹی ء
 (بزاں غزل ء) جاگہ دیم ء تر بوتگ۔ اگاں لچھے پہ دگہ مرادے ء ہم گوشگی بوتگ بلے پد
 ء ہم غزل ء جاگہ دیم تر ء گوں ہمیشی ء بیگیج کنگ بوتگ۔

اے ہے غزل انت کہ عرب ایٹی ء التثیب 'النسیب' التغزل یا غزل گوش انت مصرعہ
 ذاکر طہ حسین ء بنی امیہ ء سردارانی زمانگ ء غزل ء بارہ ء وتی واکمن۔
 "حدیث الاربعاء" ء یکمی سبند (جلد ۱) ء AV امی دیم ء ہشتنگ :-

اذکرانی عرضہ السنہ المافیہ للغزل ایام بنی امیہ فقسمتہ ثلاثہ اقسام مختلفہ :-

الاول "غزل العذرتين" الذين "الذين كانوا اللثغون في شعرهم هذه الحب الافاضل
العذيف، كجميل وعوده وقيس بن ذريح والنجون۔ والثاني "غزل الابهاسين الذين الذين
اسمهم الحفقتين" وهم الذين كانوا اللثغون الحب ولذاته العمليه كما ^{فيهم} ^{مهما} ^{ناس} جميعا وازيم
لحو لاء عمر بن ابى ربيعه۔ والثالث۔ الغزل العارى الذى ليس حوفى حقيقته الامر الا استمرار
الغزل القديم المألوف ايام الحاضرين۔ اريد به الغزل الذى لا يقصد الذات كما يقول
اصحاب المنطق وانما يتخذ وسيلة الى غيره من فنون الشعر الى المرح والهجاء والوصف ونحوها۔
بلوچى "من آيات انت کہ پاری من بنی امیہ ء سرداری زما نگ ء غزل ء بارہ ء گپ جنگ
ات کہ من اے سے ۳ جتا جتا میں بھبراں بھبراں گریگ۔ یہی غزل العذرتين اے
(عذرتين) ہا (لچہ کار) انت کہ ایشاں افلاطونی گھیریں واہگ ء بارہ ء پلہ پرہنگ کہ
جہیل عروتہ قیس بن ذریح ء مجنون ہمیشاں انت۔ دومی غزل الابهاسین انت ماں آئی
کر تلمیں کارانی بارہ ء تھکیں لچہ گوہنگ کہ چہ ایشانی مراد اں ہر کس سر پد بیت۔ ایشانی پیشوک
عمر بن ابی ربيعه انت۔ ء سیوی الغزل العادی انت کہ راستی ء کوہنیں بے راہی ء زما نگ ء
ہیل کپتلمیں غزل ء نہ پسندی ء ابید کہ ہج نہ انت۔ منی مراد گوں اے رنگیں غزل ء ہا غزل
انت کہ گوں وتی چند ء ہج مرادے نہ داریت انجوش کہ راہند کر (منطقی) گوش انت بلکیں
چو کہ "گلاستون ء ندرگ" ء رنگیں دکہ لہتانی گوہگ ء نیونے جوڑ کنگ بیت۔"

اے گپ نون زانگ بوت کہ "غزل" عربی گالے کہ ہا لچہ ء گوہگ بیت کہ
ڈاکٹر طہ حسین ء کیشیتلمیں میں رنگاں انت۔ ایشانی تہ ء مہرنگ ء مہکو تلمیں جنیں یاد دوتے ء
بارہ ء گپ جنگ بہ بیت۔ آئی ء رنگ ء دانگ گلا گیک ء آئی ء مہر بانیاں دس گپی یا کہ

دوری ء جتائی یا آئی ء زورا کیانی بارہ ء بزرگی پشدارگ یازنگ جنگ بہ بیت بلے باز برء
ہے ”غزل“ پہ دگہ مُراداں ہم گوشگ بیت آ اے ڈول ء کہ گندگ ء آہما ”غزل“ انت
بلے واہگ ء دوست ء نام ء گوارج ء پشت ء دگہ انچیں گپ جنگ بنت کہ ہمک مردم
آیاں زانت نہ کنت ء ابید چہ ایشی ء باز انچیں گپ بنت کہ لچہ کار سہرا گوشت اش نہ
کنت۔ گڑا دوست ء واہگ ء نیمون ء ہما گپان جنت کہ ہے دوست ء واہگ ء گال آئی
ء تاوان ء بیرانی ء دیمپان بنت۔

اے ہم زانگ لوٹیت کہ عربی زبان ء تہ ء پہ اے ”غزل“ ء پر بندگ ء دگہ
نوکیں رہندے نہ بوتگ۔ لچھانی گوشگ ء رہند درست یک انت۔ ہرج لچھے کہ گوشگ
بوتگ ایشانی ہر یک بندے گوں دگہ بندے ء ہم سنگ بوتگ ء درتیں دومی بندانی پیشرو
تافیہ) یک بوتگ بلے ماگندیں کہ اردو یا پارسی یا کہ انوں پہ بلوچی زبان ء کہ ما ”غزل“
گوشیں پہ ایشان یک جتائیں رہندے ایر کنگ بوتگ اے گپ ء ہنیں کہ ادء مار دو ء
رند گیری کرتگ کہ اردو پارسی ء گیرگان انت۔ راستیں گپ ایش انت کہ بلوچی ء ہما کوہنیں
لچے کہ مٹلا پازل ء آئی ء ز مانگ ء لچے کاراں یا کہ چہ آیاں ء پسیر تر ء لچے کاراں گوشگت انت
کہ آیانی تہ انچیں رنگیں لچے ہست انت کہ دوست ء واہگ ء بارہ ء گوشگ بوتگ انت بلے
چو کہ دگہ اے بلوچ لچھانیک ء دُر اج ء پیشرو ء بند ء انت ہے لچھانی جند ہم ”غزل“ انت
کہ ماں آیاں گیشتر ”عاشقی شعر“ ء نام ء پر کنیں پر چا کہ اے عاشقی شعر ہم ہے ”غزل“ ء
جند ء گوش انت۔

بلے انوگیں دہد ء کہ پارسی ء پارسی ء گیرگان اردو ء غزل ء رہند کپتگ کہ پتا

نہو نے بوت کنت کہ اے نوکیں رنگ ء ماوتی بے وسیں زرد ء کجام رنگیں باہندے
 ارزائیں رنگے ء تربنت کنیں۔ پرچا کہ کوہنیں بلوچی لچہ گوئی ء رند گیری مارا لم
 دوکار پر مایت۔ یکے ایش کہ چہ کوہنیں لچہ گوشگ ء رہند ء پیسر لچہ کار ء باید انت کہ بے
 پونگلیں زبان ء ہما پھلکین بلوچی چپ ء چاگر ء گنجاں وتی دست ء بیارایت کہ ہج رنگ
 مرچی دست نہ کپ انت ء دومی راہ ایش انت کہ لچ ء دور بکنت ء کوہنیں ڈرگالیں لچہ
 کارانی لچھانی تہ ء پہ ارادھے ایر بدنت۔ لچھے ء گالاں سر ء رند یا بنداں دران ء گونڈ بکنت
 وتی نام اش بکنت یا کہ انچیں کوہنیں لچھے ء سرجمی ء وتی جند ء نام بکنت کہ پہ آئی ء زانگ
 اے لچہ کس ء نہ اشلگ اے کار ء ہما کس کنت کہ شپ ء روج ء روج ء شپ گوشگ
 جہد ء بکنت پرچا کہ ہر رنگ ء اے رنگیں لچہ کار روچے نہ روچے گرگ بیت۔

پیشکا من گوشاں کہ اگہ انوگیں لچہ کارے وت ء کوہنیں رنگ ء لچہ کارے جوڑ
 کنگ بلوٹ ایت۔ بزاں آوتی پولنگاں ہج بر ششت نہ کنت۔ البت بلوچی لچہ ہج رنگ ء
 گوں دگہ زباناںی رہند ء ندرک ء گالاں پولنگ مہ بیت۔

اے رنگ ء من گوشاں کہ مرچکیں بلوچی ”غزل“ کہ انوگیں نوکیں ”غزل“ ء
 رنگ ء گوشگ بیگ ء انت وتی رہند ء باز جوان انت۔

جہدوں بوتگ کہ پہ ہے نوکیں غزل ء بلوچی گالے شوہاز بکناں کہ بلوچی
 ”غزل“ ء بزانت ء سرجم بکنت۔ بلے من ء چوشیں مذکاری شر رنگ وش زیمیر ء مز
 بزانتیں گالے دست نہ کپت کہ آ ”غزل“ ء جاگہ کار بدنت پے بزانت ء کہ ”غزل“
 گوں جنین ء سیادی کنت یا کہ چدو گیشتر ”لچہ“ ء جندوت انچیں چیزے کہ آئی ء جنین ء

درور گوشگ بوت کنت پمیشکا من ”لچھ“ ہم چوکہ جینے ء وتی دیم ء ایر گرت ء چہ آئی ء
 سمجھگ ء چیزاں پہ ”غزل“ ء نامے درگیجگ ء جہد گرت نوں من چارات کہ اے رنگ ء
 کہ انوں یا ”غزل“ گوشیں ”غزل“ ء تہ ء ہر دو بندانی بزانت جمانت۔ رگوں اے گپ
 ء گوں یکیں چیز ء سیادی کن انت اے رنگ ء منی زرد ء من ء گوں بلوچ جنین ء
 دستونکاں دگوش گرت کہ دستونک ء شاموت زان ات کہ ہما مہرگ ء دانگ انت کہ جنین
 آدم وتی دستان اش بندانت اے مہرگ ء دانگ باز رنگ ء بنت۔ بلے ہنچو رنگ گوں ہے
 رد ء بند ء یک دستے ء انت۔ دوئی دست ء ہم ہے رنگ ء ہے رد ء بند ء انت۔ بزاناں
 یک تاپے اے دست ء ء یک تاپے آ دست ء یک جتکے جوڑ بیت۔ پد ء ہر یک جتکے وتی
 جتائیں راستیں رنگے ء انت۔ انچوش کہ ”تلمل“ ء بگردانگہ ”کھریا“ ء برس انت ہے
 رنگ ء ہر دو بند وتی جتائیں رنگے دارانت ء وتی جتائیں بزانت ء وتی پادانی سر ء وت
 اوشت انت۔ گوں ء گپ ء کہ دُرست پد ء ہر دو ہم بند انت۔ اے رنگ ء من ”غزل“
 بلوچی نام ”دستونک“ ایر گرت۔ چوناہیگا عربی ء گال ”نظم“ جند ہم ”کماگ“ ء گوش
 انت کہ پہ ایسی ء ہم ”لچھ“ ء گال پہ ہے بزانت ء زورگ بوتگ۔

پہ زانتکاریں مذکار ء لچھ کاراں گیشتر گیشینگ ء گوشگ نہ لوٹ ایت۔ اگاں
 جوان زان انت اے گال ء وتی بکن انت۔ اگاں چہ ”دستونک“ ء دگہ جوان تریں گالے
 دست بکپ ایت۔ ہم منی چم سارت بنت۔ بلے پہ ”غزل“ ء گال ہنشینگ مکن ات کہ
 ”گال“ چچ رنگ ء ”غزل“ ء بزانت ء نہ دنت۔

طوفانِ شعر

..... صالح محمد .....

1228ھ سالِ باگچین کیجئے سیم سرتان، ملکی چیدگات۔ اے وحدی میر شیش
قاسم خان گچکی و حاکمی دور و باری ات۔ آئی ء سہ سال اچ باہو کلات ء مایت
گپت 1228ھ سال ء وتی دستور ء پیم ء آگون وتی میر و کہد ادکار دارانی ہمراہی ء پیہ
مایت گیری ء ماں باہو کلات ء نیمگا جزوت۔ اے سفر ء مئے نامداریں شاعر میر عبدالنبی
بوہیر آئی ء ہمراہ وہم رکاب ات۔

ہور گواران ء ساچان ات بلے کاروان وتی منزل ء روان ات۔ دانکہ باہو
کلات ء نزیک گت۔ کاروان شپ ء گپت۔ باہو ء نزیک ء ماں جنگل کور سئیل اومزن
کور باہو ء آیان دوارکت ناگہاں حمزے بست۔ ہر نیمگ ء ہم لسون بوت۔ پدا کہ ہور ء
ایرات تہ در سین کوروشیپ اچ نوک آپ ء تلان بیتان۔ کور سئیل اومزن کور باہو ء
ہارگرت۔ دوئیں یک جا بوت انت۔ میر شیخ قاسم خان گچکی او آئی ء ہمراہ در چکانی سر ء
درستان بلے کلین اولاک اوسامان طوفانیں ہار ء مستیں چولانی سر ء شتورگران ء ماں
جہلا کلین زر ء پہنات ء روان اتنت۔ اچ مزن کور باہو کلات ء ہما دست ء یک مردے ء
کہ دو جن ء سانگ کنگ ات میر عبدالنبی بوہیر ء پچاہ آروک ات۔ مئے شائر ء
توارجت۔

”ولجہ! تو چون نے؟“

مئے شاعر ء ہم یہ کوکار ء پتہ دات۔

”من ہنگبہ چہ دو جنی یاں گیش اون“

اے طوفان ءِ مزنیں کار بیرانی ءِ اونقصان ءِ دات بلے میر شیخ قاسم خان
گچگی ءِ یک ہما ہے دی زوال نہ بوت۔ اے مزنیں طوفان ءِ بارو ءِ میر عبدالنبی بوہیر ءِ
پنجاہ وہشت گال ءِ یک لچے پر بستے اے تاریخی توپان ءِ نمیران کرتے۔ ہے لچے
سرندیں گال نویسان کہ پیگیں توپان ءِ ندرہ ءِ جوان سہرا کنت۔

دیتگ منی چمان علامتے بصدق غیر شک

ناگمانے ابرقہر باد مرمر بہر خلق

گچگی روی زمین نازل ات تقدیر حق

کر تگ رعد ءِ بہ ہیبت در سماء ءِ فلک

جنگ تخت ثریا تا کہ بر پشت سہک

مہتر می کا ئیل بہ امر قادر ءِ بیتگ کمک

تہری ابر سنگت استون رچو کین سر بچک

گچگ ظلما تیں گباران دیدگانی مردمک

عابدان دزگیر نہ بیتگ زہد تقویٰ و نمک

کافر و مسلم ہمہ در کب خود بیت انت رفک

ہور دو گوات توپان جمر ءِ گرند و گروک ءِ ندرہ ءِ پدنون کور ءِ ہار و طوفان ءِ سیل

کنت و ڈان ءِ آہوان گریشگانی، شیر و پلنگ، بورینیت اے تران ماں میر عبدالنبی بوہیر ءِ

زبان ءِ چون نام دارانت۔

ناگمانی من سراپد شتگ جهان سوچین نہنگ

برق زد تئغی گروکان، بتلگنت ز بریں ادہنگ

من خلا نچان راست ہامون پتگ انت بروج النگ

از حصاراں بکشو شگ از گریشگان شیر و پلنگ

پرو شتگ و بوریتگ انت خلقئے کتنت گرداب تنگ

اے تو پانء تہنا بکشو شگ، شیر و پلنگ نہ بورینتہ بلکن شیر منگہین ورنہ، تنگہیں پنج او ہزار

نازیں جنک گرکاب کتہ

من زری گرکاب اتنت شیر منگہہ و ورنہء یلمین

تنگہیں پنج ہزار نازیں جنک، شرچا ملین

صورتی کد عروسی نرم بالشت مخلمین

بارکیت، پنج پدء نیلیت، طوفان بیت، ہرچیء روپیت و باریت نون کہ ہارمان اذوپان

مادر چک و داران ملان انت ایشیء سیلء دی اچ چیری گالان بکن ات۔

منہہ کی سول اژدھان چک پروش بیت انت جاہلمین

من پشان دزگیر اتنت گور کرگ و آہوتلمین

وڈ سرتلان نہ منت انت حیدو حشی ماہلمین

پر گچمین اوگار برتنت، مردنریان دلدلین

دگہہ جاہے کشیت :-

مملکت شاہنشی بیت انت بیک موجا سیر

ہم تر از ویتنگ انت سُرگمیں خوشبوینِ غیر
 چچ ازین حکما مر بخت قیامت ء خونئی بزر
 حکم روا جیس صاحباء واسطین جہان ء داد گیر

میر عبدالنبی بوہیر ء اے ہاروہیروپ ء قصہ (ایشی توپان شیخ قاسم گچکی ء ہم
 گوشتت) جوان بیان کرتے ہنچش وانوک ء سائبیت کہ گوشے آدی چم وت ہار ء توپان ء
 گندگ ء انت۔

ایشی ء سوب ہمیش انت کہ میر عبدالنبی بوہیر ء اے طوفان وتی چمان گوں
 دیتے۔ وت توپان ء کپتہ، کپنگمین توپان ء گم وگر وتی ء شریدار بوتے۔ ہمیشکا اے درد ء گیشتر
 مارتہہ۔

اے گپ برو بر انت کہ آئی لوء گالانی تہا عربی وفاری ء لوزگیش مان است۔
 ما آئی ء چیا میاری کنون؟ پینگمیں ء وحد پیدا آ دور وباری ء اے کمال ءے زانگ پیتہ۔ ایشی ء
 ابید فارسی نوشت وخوان او علمی زبان بوتے۔ اگان گپ وتران ء زبان بلوچی پیتہ تہ کاگد
 و پڑھگ ء زبان فارسی، ہمیشکا نیامی دور ء بلوچی شاعرانی گالانی تہا پارسی ء اثر است۔
 او ہرنوک وژین زبان وتی ہما نگمین زبان ء اثر زوریت۔ اردو ء بنگلہج ء بچارات۔ آئی ء
 شاعران چہ فارسی ء گیشتر اثر زرتے۔ ہے پیم ء وتی دومی ہمسائگیں زبان ہندی ء چہ ہم
 رنگ ءے زرتے۔ انون امیر خسرو ء اے شعر ء چکاس ات۔

شبان ہجرال دراز چون زلف وروز و صلت چو عمر کوتاہ
 سکھی پیا کو جو میں نہ دیکھوں تو کیسے کانوں اندھیری رتیاں

یا سعدی کا کوروی ء اے شعر:-

سعدی کہ گفتہ ریختہ در ریختہ در ریختہ

شیر و شکر آ مینتہ ہم شعر ہے ہم گیت ہے

ہے حساب ء عبدالنبی بوہیر ء ملامت کنگ ناحقی ء بیت۔ ہر کس چہ وتی

چا گرد ء حالتان اثر زوریت۔ عبدالنبی بوہیر ہم چو امیر خسر و او سعدی کا کوروی ء اے قاری

زبان ء اثر ء مجبورات۔ بلے آئی ء شعرانی وشی وروانی وتی جاہا برو برانت۔ آئی شاعری ء

پہ بلوچی لوزانک ء اوسکی واہگ و ہدنا کی ء راہ ء راتچ گرتہ۔ پمیشا مروچی ہم آئی ء شعر

مہلوک ء دل ء یات انت۔ او آئی ء اے شعر سک مشہور انت۔ اے شعر ء پنچش کہ شیخ

قاسم خان گچکی ء تاریخی طوفان ء رانمیرا نین یات ء داتہ ہے ڈول ء وت شاعر ء راہم

نمیران گرتہ۔ طوفان وت طوفانے بلے اے شعر ہم دگہ طوفانے۔

دَری لوزانی و ش آحت

..... صدیق آرات .....

کلیں جہان روج پہ روج دیم ء روان انت۔ زانت کاروسائینس زانت
لوکین نوکین چیزانی جوڑ کنگا انت۔ دگنیائے تہاروج پہ روج حال دگر پیم بوگا انت۔ کلیں
اولس یک دگرے واز مند انت۔

پیشکا مزمنیں و پر راہ و گشادیں زبان ہن پہ مظل ء فہمگ ء واسطاروج پہ روج
وتی تہا نوکیں لہظ جوڑ کنگا انت۔ پرچا کہ آنوکیں نوکیں چی او حالانی نام پر بندگ ء نوکیں
لہظانی محتاج انت۔ آنوکیں چی آں نام پر بندگ ارزانی گپے نہئے۔

ا کہ من بگوشیں کہ مرد چی ایٹم ء دوران انت۔ دگنیائے مستریں زبان ہن۔ ہمکے تنگ
پہ مظل ء فہمگ او پوہ کنگا آنوکیں واہگانی پور دکنگا انچونا گشادانت کہ نوں سائینس زانت
ہمی فکر جگانت کہ لہظ جوڑ کنگے یک چرک (مشین) ء اڈ کنگ بہت تہ من دروغ بند نہ
کبین۔

سے بلوچی زبان ہمکے پراہ و گشادیں زوانی پیگ کہ انگریزی 'فرانسسی' لاطینی و
عربی زوان انت۔ بے کوڈ کیں دگنیائے جوہریں جفاہاں سے زوان زانت۔ شاعر و شاہ
نویسان ء امی موہ و وارندوات کہ وتی زبان ء اندگر زوانانی رد ء ہکھت۔

دگنیائے جفاہے مئے زوان زانت و شاہ نویساں می سرا انگہ نہ کنگ انت بے
بلوچ ء کشک کہ سار ترست چہ جن ء گنو کے ترس چے ایگ انت۔ انوں سے زبان
زانت و شاہ نویس چومشل ء گنو کہ انت کہ زما نگ ء جوہریں جفاہانی ترس ء چہ بے ترس

و بے پرواہ انت۔ وتی لانک اش پہ دلجی ء بستگ و پٹ ء در آ خنگ انت۔

من ء سدک انت کہ آ روج دور نہ انت کہ مے ردا نک نویس و شاعر زبان
زانت۔ و کو اس وتی زبان ء دگنیائے اندر گزردانانی ردا و شتاریعت۔ نون گشے زبان
چاریں نیمگائے چار رستگ کہ :-

چہ جنت بیلان سنج کنت بوراں

دور نہ انت راہ و دور نہ انت منزل

راست انت کہ راہ دور نہ انت و منزل گار نہ انت۔ شمارا ست لوئے تو مے
زوان نوکیں ز مانگ ء واہگانی پور و کنگے قابل نہ انت۔ پر چا کہ اگن مے کراچد و پیش لبط
پتگ انت تو آیانی گیشتریں بہر ماشموشتہ اوزبان ء کوہنیں دفتر ہن مہ نہ چنگ و یکجانہ
کرتگ انت کہ اچ ہماہانی پدرند ء ما زبان ء نوکیں واہگان پور و یکنیں۔ ہمیشا باید انت کہ
بلوچ و رنا شغربی و مغربی ء قبر و کفن بکنت اوگوں نوکیں واہگاں جہہ بخت انچو کہ ایران ء
ثلثیں و رناہان کت۔ او ”فارسی قدیم“ ء بغل ء ”فارسی جدید“ اش دات۔
بیات کہ ماہن وتی ”کہنیں بلوچی ء“ ”نوکیں بلوچی“ ء بغل ء بدیں۔

ورنا او سوال چکنت کہ چہ پیم ”نوکیں بلوچی“ پیدا کنگ بیت؟ من دَر آئینہ کہ
بیات دگنیائے زندیں و مزنیں اوسی زبانانی سراچم شانک ء دور دیکس ات و چارنت کہ
و ہدی دنیائے اولسان وتی زبان پہ مظل ء فہمیگ ء ناکشاد دیست گداچہ پیم ء آیان نوکیں
لبظ جوڑ کرتنت و نوکیں چچی آں چہ پیم نام بستت؟

نوکیں چچی آں پہ وتی زبان ء نام پر بندگ و وتی زوان ء وڈ ء آ یار گوشگ زوان ء

زمنہ میں، خلوات و پور و کنگ انت۔

فارسی و زبان زانتاں نوکیں جی آل پہ آیانی یک صفت و سوب و نام داتگ
ہنچو کہ ماشین دودی چرخ زنبوری، راہ ہن واندرگہ

بازے چینی نام اش ہما ہند کہ آپیدابت ہوارنگ و پر بستگ ہنچو کہ زرد آلو و
آوارمنی لاطینی زوان و آرا (Prunus Armenica) گشت کہ معنی و مصل
ہمانت۔ بز ان ارمنی و آلو۔ دار چینی، چین و ہند در چکے و کوچل انت۔ گوجہ فرنگی براں
انگلستان و نمائے۔

بازیں جی آیانی نام ہما مردم و کہ رواج داتگ انت و چہ یک ہندے و دومی ہند
و آورنگ انت۔ پر بستگ انت ہنچو کہ فارسی زبان و طالبی کہ یک گوٹگ و نام انت
صاحبی یک انگور و نام انت داودی اندگر۔

نوکیں لفظانی جوڑ کنگ یک مردم و ذمہ نہ انت۔ ہر کس و ناکس و باید انت کہ
لفظ جوڑ بکت بلے ای زوان زانتانی کار انت کہ آہی جوڑ کنگیں لفظان قواعد و شرطان
گرن ہر پ بکت۔

عالمی و پر بندی لفظانی جوڑ کنگ تیوگا عالم و زانتکاری کار انت۔ فارسی زبان و
کو اسماں و ہدیہ چارت کہ آوانی زبان ای ہمیں لفظانی و استیگ انت۔ گڈا آیاں ای
و ڈیں لفظ جوڑ کت انت کہ آیان مرو جی ہر کس پوہ بیت ہنچو کہ ”بافت شناسی ناوشکن“
ہوایا ہوانور دہمب آفکن اواندرگہ

دگنیائے تہاچ زبان چشمیں نیست کہ دگہ زوانانی لفظ آنیاراج ماں مہت۔

ایوکا بلوچی یک ہنچیں زبانی کہ دگہ زبانی لبظ آئیے تہا نیست۔ بلے آئیے بازیں لبظ
 دگہ زبانی لبظانی مان نہ بوگ مارا اومے زبان ء فاندگ نہ دنت۔ منی حیال ء امی زنگریں
 نقص ایت پرچا کہ اگن منا زبانی سرء پٹ ولوٹ پکنن تو ما گندن کہ ہما زبان مروچی پرہ
 گشاو زانگ نبت کہ آیانی ہتا در آمدیں لبظ بازمان بیت۔ بلے آیانی ہجگ وکش
 وڈمینگ بنت۔

بیات کہ البانی زبان ء سراچم شانک ء دوردکیں۔ البانی زبان سکیں کہنیں
 زوان ء۔ بلے و ہدی کہ ما اے زبان ء بلد کتاب ء چست کنن و چاریں تو گندگ بت کہ
 اچ پنج ہزار یک صد و چہل لبظانی تہا البانی زوان ء چار صد و سی لبظ اصل زوان ایک انت
 اندگر سر آمدیں چار ہزار ہفت صد و دہ لبظ چہ یونانی (ہیرومی) ترکی، فرانسیسی و انگریزی ء
 زورگ پیگ انت۔

ہمی پیم ء ای وڈیں پٹ ولوٹ اندگر زبانی تہادی کنگ بوتگ ارمنی ء قدیم
 زبان ء یک ہزار و نہہ صد و چہل لبظانی تہا چار صد و سی و ہشت لبظ اصل ارمنی ء گنت چہ
 سر آمدیں لبظانی شش صد و ہشتاد پہلوی زبان ء یک صد و ہفتاد فارسی ء یک صد و سی
 و شش چہ آشوری اوچنچہ صد و دہ لبظ چہ دگہ زبان ء در چنگ و ہوار کنگ پیگ انت۔

ہمی پیم ء روس زبان ء تہا نہر ہزار نہہ صد و دہ لبظانی تہا سہ ہزار و پچہ صد و شصت
 و شش لبظ در آمدیں زبان ء لبظ انت و ایوکان شش ہزار و سہ صد و سی و ہفت لبظ اصلی انت۔
 ہر زبان ء سرا کہ پٹ ولوٹ کنگ بیت تو ہمی پدر بیت کہ کیشتر لبظ اچ دگہ زبانان زورگ
 بوتگ انت۔

اگن کلیس درآمدیں لفظانی کہ چہ یک زوانے ءدومی زبان ء آتک انت معنی
مطل ء بچاریں تو زانت کنن کہ ای لوظانی مٹ پیر ء آ زبان ء کہ وتی کنگ انت نہ
بوٹگ انت بلے رند ء کہ آیاں پر ایشان کارش کپنگ گڈا کمی مٹ وسٹ ء رند وتی زبان ء
پیرینگ انت اش ہنچو کہ شکر ہندی لفظ ء بلے یونانی آں و ہدی کہ کارکت
گڈا آیارا (Sakxa Aconx) نامش بست - لاطینی زوان
زانتاں (Sactrarun) نام بست؛ فرانسیسی آں (Sucre) انگریزی Sugas
اوعربان سکر نام بست -

ہی پیما ”تباک“ انت منی خیال ء ای درچک اصل ء امریکہ ایگ انت اوچہ
ہمودا اندگر مکان آرگ ورودینگ بوٹگ - بلے عرب آراتنج گشت - انگریزی Tobacco
فرانسیسی Tabaca ایرانی تمباکو او بلوچ تمباک ء گشت -

گیشتر پٹ ولوٹ ء ما ای حبر ء دی درگینگ کنن کہ درآمدیں لفظ چہ یک زبانی
ء پدومی زبان ء چہ پیم اتک انت او حوار بوٹگ انت -

مے زوان (بلوچی) ء نوکا مے زانت کاریں ورنا ووا اندھان چیزی بے کارا ونا
ہوڈگیں لفظ چہ اردو انگریزی ہوار کرتگ کہ ایج آیان مے زوان ء اصل دیم اندیم بوٹگی
انت -

وانندگان خیال ایشنت کہ آ و ہدیکہ وتی زبان ء تہاگپ ورپ جنت تا و ہدیکہ
عربی و فارسی اوردو انگریزی ء لفظان ہوار مکنت - آیانی وانندگی وزانتکاری پیدا ورنہ
ہیت -

یہ آسانی حیاں و قوتی علم و زانتکاری و لائقیت و پیش دارگ و طاہر کنگ و وڈ ہمیش
انت کہ گپ و رپ و دگہ زبانانی لفظ ہوار بکنن -

اگن مے ورنانا و انندہ ای ہمیں زبان دشمنی و چہ و قوتی سر اگرنٹ گڈامن سڈک
اون کہ مے زوان پہ یک روچے پہ بن گار بیت -

من نہ گوشین کہ دگہ زبانانی لفظان مذورت بے ہنچہ کہ اندگر زبانانی تہا و رگ
بوٹگ آسانی گشگ و قوتی زبان و بیت - انچو کہ فارسی زبان و پست (Post) تیار
تھیئر) ہنر پیشہ (Actor) کٹ (Coat) یک دست لباس (Suit)
تمبر (Ticket) راہ آہن (Railway line) فارسی زبان و زانتکاران پما شریں
پا و پد ایرنگ - آہاں و قوتی زبان و کہنیں جاگ و سرانو کیس جاگ پو شائنگ آہاں
ہالغانی مظل و معنی زرنگ کہ پر آیان کارش گپنگ بے آسانی زوان و ودی نہ بوٹگ
انت -

مے زوان اچ و قوتی و انندکیم ورناباں ہنچیں لفظ لوہیت کہ نوکیس بنت بے طب
اش بلوچی بیت -

زبان ورناباں توارجنگ انت - اچ آیان نوکیس واہگ داریت پہ و قوتی چم چاری
مے زوان سک پدروانت بے دور نہ انت کہ مے زوان سیریں زوان و بیت -

مید

دگنیائے کہن ترین قبیلہ

..... صدیق آزات .....

بلوچستان ۽ بندر ۽ یک ۽ قدیم ۽ آبادانت کہ آرا مید گوشت ای میدانی بارواتنگہ کس ہج نرانت کہ ای چونین انت او اوج کجا اٹگ انت۔ ایشے سوب ایش انت کہ نگہ ای ہند ۽ قدیم تو ارج ۽ سرا چوننا ہا ہج کس ۽ تحقیق نہ کنگ او میدانی بارواتہ بوج ۽ کسان ۽ تحقیق نہ بوتگ۔

بلے چوننا ہا ای قدیم او کہنیں ٹک انت و دگنیائے کہنیں نکانی پیا ایشے دودر بیدگ اور سم و رہند کار پد و کردار قدیم و کہن انت۔

دگنیائے مزن تو ارج دان و لہجہ رتھ بینڈ کٹ ۽ وتی ہشتا نکلے تھا گشتہ کہ بلوچستان ۽ بندر اتانی مید ۽ ٹک باز کوہنیں ٹک ۽۔ آوانی دودر بیدگ باز کہنیں بلے پشکلپتگیں میداں وتی آ کہنیں راہ و رہند شمو شنگ انت۔

ولہجہ بینڈ کٹ ۽ دعویٰ گرتگ کہ میدانی دودر بیدگ درانہ ہی صدی ۽ ہنچو دیما شنگ او ترقی ۽ گپتہ کہ دگنیائے مزنیں قومانی برابر بوتگ او انکتہ دیما تر بوتگ۔

آدیم ترا کشیت کہ آہانی دودر بیدگ ۽ قیاس اچ ایشے کنگ بیت کہ امریکہ ۽ پیو بلونک ۽ اچ آہانی دودر بیدگ ۽ اثر گپتہ۔ دیما تر آہا پاد دعویٰ کنگ کہ پیو بلونک یا چہ میداں انت یا گوں میداں تا باز اد ہدا ہوار و تو ارج پتگ انت۔

میدانی قدیم رسم وراہندہ انی سرا آئیائشتریں علمی گپ ورپ نبشتہ کرتگ۔

ولجہ بینڈ کٹ ء آوانی عام زندء باروانبشتہ کتگ کہ ای نک ء ہر مردم تیار قوم
اومزن ڈبل ء پیٹگ انت۔ آوانی دود اورسم چہ اندگرکل ہمسایگان جتا پیٹگ انت۔ آوانی
جوش و خروش آوانی نشانیں صفت پیٹگ کہ آوانی دگر ہمکنز گلہیں قومان نہ بوتگ۔
اندگر قومانی پیا ای ہن سیر و آباتیں قوم ء پیٹگ۔

دولت گور آہاں سک باز پیٹگ پرچا کہ آوانی مستریں سوداگری جنس ماہی پیٹگ
۔ اوانی وردن دی ہی پیٹگ چہ ماہی ء آہاں قسم قسم اوڈوڈیں دراک جوڑ کرتگ۔
پاگاس گور پین پشک اودریائی مرگ پہ آوان زرء کنگ ء مزنیں جنس پیٹگ
انت انچو کہ اکتہ استت۔ بلے نو نیں زمانگ ء اوان زمانگ زمین اوآ زمان پرک انت
مروچی ء ناخدا گوں وتی جانشو آن زرء ایر کپنت تہ سے وچار روج ہے نیلیں زرء پہ یک
پاگاسی ء بری دام ء اود ورونت برے اودا بلے کٹ اش لہتیں لوحہر بیت۔
آہانی وحداپہریں سال ء ماہی گرگ پیٹگ۔

بینڈ کٹ ء دیم ترانبشتہ کرتگ کہ انوگین مکران ء کیشتر بہر آوہد ء دریا پیٹگ
اوانی زند کیشتر ہی نیل بو نیں زران گوستگ ہنچو کہ وپت وواب ودراک وپوشاک ء ابید
زندہ گوزیت ہی پیا ابید دریا ء آوانی زند نہ گوستگ۔

تیاب ء کرز وگور ایز مات بنددی پیٹگ بلے آج ای مات بندان بے
سما پیٹگ انت آوانی زند اندگر ہمسایگان بتل ء پیٹگ۔ آوان پہ وتی زند ء اووشحالی ء پہر
پیٹگ۔ ہنچو کہ دہقان زانت کہ کشار ء کجام وہد ء کاوشات دینت۔ ہما پیٹم ء آوان زانتگ

کہ فلاں وھد فلاں ماہی ہیگ دنت۔ اوفلاں وھد فلاں ماہی ۽ چک ڈلگ اوگرگ دورگی
بنت۔ فلاں وھد فلاں ماہی ۽ شکار ۽ وھد انت اوفلاں ۽ نہ۔

آہانی روگ و آہگ راہ ہن دریاات۔ آوانی بوجیگ چہ زنجبار ۽ عراق
اواندگرستان ابید گنیا ۽ ڈراہیں کنڈان پہیل و شکار اوسوداگری ۽ شقت۔

میدانی ثور و سانگ ۽ بارو ۽ ولجہ بینڈ کٹ ۽ ہشتہ کرنگ کہ آہانی ثور ۽ رسم عجب
تہریں پیگ انت کہ آہانی ساہگ تنگہ بندنی ثور و سانگ آنی تہا استت۔

آوانی زبان ۽ باروادی آیا جوانیں علمی گپ و رپ ہشتہ کنگ۔ آیانہشتہ کنگ
کہ آہانی زبان ہمدیں زبان ۽ نہ پیگ۔ ہک ہند ۽ زبان دگہ و دومی ڈیہے دگہ بوتہ۔ اوسی
صوت و ونازینک گھانی یک پیگ انت۔

نام گتہیں ولجہ ۽ آوانی مذہب ۽ بارو انہشتہ کنگ کہ آہانی مہذب عجیبیں مہذب ۽
پیگ سال ۽ دو بر آہانی یک مزنیں مہذب می پیگ آچی ۽ مستریں بہرم ۽ ناچ پیگ
اواناچونچو بے وت و بے سد پیگ کہ آیا دگنیا ۽ چ بدونیک ۽ سمانہ بوتگ۔ ہی ناچو ۽
مخلوق ۽ ناچوڑی اوانا ڈراہی ۽ بارو ۽ چہ غیب ۽ دو اودرمان ۽ سوج و سراہم کنگ۔

منی خیال ۽ ای مم ۽ ناچ مردچاں مٹ پیگ اوہنچو کہ ولجہ بینڈ کٹ ۽ کشنگ کہ
آوانی دو دور ہندانی تنکیں ساہگ ۽ انکتہ میدانی تہا استت۔ ای رسم مردچان گواتیانی
مست کنگ انت۔ اوتنگا انکتہ مزنیں ناڈراہیان بارو گواتیان مست کنت اوانچ آیان
سوج و پول کنت۔

ولجہ بینڈ کٹ گشت کہ دار تراشی ۽ مید آزمانگ ۽ توام دگنیا ۽ چہ دیما پیگ

انت۔ آہاں مزنیں ماڑی وباد گیر چہ دارے تختگاں اڈکتگ اوانچو نقش ونگار کتگ انت۔ کہ
 اگن مروچی آپشکپتنت تو دگنیائے مستریں قوماں منت کہ میدانی دودور بیدگ چہ کلمیں
 کہنیں قومانی دودور بیدگ ء کھن تراددیماتر بیتگ۔

ہروڈیں پیتی کاشی رضان کاسگ کشرشی اوکھہ دان چوب آموڈ تخت وپنگ
 سُرگ دان اواندگر گسی چی آواں انچوڈ ولددار او نقش ونگار جوڑ کر تگ انت کہ مروچی نہیں
 زمانگ ء چی آنی ہمسری اش کتگ۔ آواں دارانی مزنیں پٹ و ہنچو برتگ اومانداگ
 انت کہ ماندیگ ء ہچ ٹپ و پدگندگ نہ بوتگ۔

آوانی آرٹ (Art) اورت اوانازرک نہ بوتگ بلے انچوڈ ولددار وزہناک
 بوتگ کہ اندگر قومانی قدیم آرٹ انت۔

تیاب کزے ای دودور بیدگ چہ ہفت صدی ء بزاں ہفت صد سال مانگ بلے
 ایسے تواریخ چنگ ویکجا کنگ نہ بوتگ۔

۱۳ سیزدہمی صدی عیسائی ء ای دودور بیدگ چہ دنیا ء گار بوٹ نوں آئیے
 ساہگ پشکپتنت ایچ ای ساہگاں قیاس کنگ بیت کہ کشنگیں گپ راست انت۔
 ادای میداں کہ مروچی ماہی گیر انت دگنیائے تواریخ ء مزنیں بہرے بیتگ بلے
 وائے شو میں قسمت کہ مروچی آوت دی نزانت کہ کے انت۔

بلوچی فقرہ آنی ترکیب

..... یا .....

وتی درآ مدین راہند

..... صورت خان مری .....

چوش تا بلوچی باز کہن این زوان ئے۔ گوشے جی او گوشت کہ بلکن روت
 او کہنیں کلدانی ء یا کے گوشت سنسکرت ء ہوار بیت او اے رد ء بازیں مثالے دی دے
 بیت کہ ہماں ٹوک وانی وتی اصلی گونات ء انت او پدا بلوچی لڈ بوژانی او دومی تو ماں
 نندو نیاد ء ایسی گوناف مثا مینتہ۔ او درآ مدی بے لیکویں پٹا وتی کتفاں۔ بلے بلوچی نبشتا تک
 کہ تحریری نشر گوشت ہمکر نوخ انت چو کہ بلوچی زوان او شاعری کہن انت۔ شاعری وتی
 کہنیں گوں دی ماچا کر ء آنگو دومی..... شاعری ء نہ گندوں۔ منی خیال ء آشتو گار پیتہ
 نبشتا تک بزاں نشر ہا تک نہ روتا کہ تعلیم و وافع نویتہ ہو۔ اے ٹوک استیں کہ کڑدے سال
 پیش پیش مذہبی کتاب لکھ جیتفاں بلے باز کم لیکو امن وتی اے مضمون لاف ء بلوچی نشر با
 رد او آں دی فقر ہانی نوخیں جوڑم کہ انگریزی ء (Corstrue) گوشت چچی ء گشاں؟
 اے رد ء مارا بلوچی تحریری نشر ء تاریخ گندخی بیت۔ تہ چو کہ مس کرغا گوشتہ
 بلوچی نشر ء عمر باز گونڈ انت۔ مذہبی کہنیں کتاباں ابید کراچی ء ”اومان“ بلوچی ایسی
 ہنگیہی ء کتت۔ نوکیں دور او اولس ایسی مثال انت۔ ایسی ابید لہتیں کتاب ورید یو ء شنگی
 کار انت اے ٹوک ء شہ پیش کہ مس نشر ء اے بہرانی سرا بیاں مس ہماں چچی آں گندال

کہ آہاں بلوچی نثرء مدت داتہ۔

انگریزی..... اردو..... فارسی او عربی ہماں مستریں زوان انت کہ سہ
 نویسوکان وتی نثرء جوڑم مہاتائی یا نزانئیہ اے زواناں شہ زرتہ۔ عربی زانوہ ہماں انت
 موڑی ء آہاں بلوچی زوان ء بشتہ بنگلہ گتہ۔ چوش کہ مذہبی کتاب، بلے ایلام اے
 خیالداری پیتہ کہ فقرہانی جوڑم عربی مویت مس نزانناں کہ اے ٹوک پہ زانت کنے حیوہ
 یا عربی ء ژاپیلویں ناپوہی ء بلے عربی جوڑم ء باز کم بہرے گپتہ فارسی ء کاہریں بہرے
 بلے گوں بولی ء یک رنگ بٹنغ ء اے فرق باز کم مردم ء تور تہ او آہاں زانتہ بلے نزانناں کہ
 پرچے؟ ایٹی ء شہ رند انگریزی کنیت۔ اے ڈل باز کستر انت۔ آں پریشہ پیتہ..... کہ
 انگریزی زانوہ گو ماکم انت بلے ہر کس ء انگریزی جوڑم وتی کتہ اصل سہرا بیت۔ مزنیں
 بہر اردو جوڑم او بتلانی وتی کٹغ انت کہ مس دی گونا گوں۔ بلے اے پریشہ پیتہ کہ بلوچی
 اول تاوا بٹغ نوی او ہر کس کم بازوانندہ انت۔ آں اردو المازانت او مدام وانیت۔ نہیں
 کہ آکیت چہی ء بشتہ کت آئی زانت و نزاننت ء اول اردو یا انگریزی کہ کسے زانت
 کیت و وتی نزاننت آ بلوچی ء ترینتہ او بشتہ کنان انت، او اے المی ٹوکے انت کہ ہر زبان
 ترین جی او ترجمہ کنے جیت۔ آہماں اصل او بنگلہی زبان ء ہم رد بیت نی باز کم چشیں مردم
 بنت کہ آ بنگلہی زوان او ہماں زواں کہ ترینتی انت یک ڈول ء بزانت۔ نیں چے بیت
 کہ فقرہانی جوڑم بدل بیت۔ ایداں منایک ٹوکے بلوچی ء باروا گیر کیت او مدام مزدوم
 دچار بنت کہ اگن کسے دوئی آ اے بگوشی کہ ”برات ٹوک و شپامن متاں کل بلوچی انت بلے
 بلوچی ء چوش گلوشت“ تا آں اے ولدی ء دات کہ ”عجب انت، شہا لوشت کہ من

ہمارنگاں عیشہ کنناں چوک ٹوک کنے جیت اے تاگڈ لہراکھی (ادبی) زوان
 نویت۔ پہوالی بیت۔ " بلے ما اے بے خیال کنوں کہ مئے اصلی زواں گوں وئی زبیا کیں
 گوناف ء ہمانت کہ پہوالاں وانی دی وئی بھانکرا چو وئی ساد ء داشتیہ انت۔ منی زوان
 ء دستا کنوخ دی ہمانت۔ من کہ بدلی ء لونناں در آدیں وت پیتغیں زوانے ء کاراں۔
 باید ہمیشد کہ ہے پہوال بیازتیناں او ہمشی آنی ٹوک ء بہر ما وئی رہند کتیناں۔ پرچے
 کہ مرشی زوانے مائے گوشاں او بستہ کنناں۔ لہظ وٹپا ہو کہ بلوچی انت۔ بلے آں بلوچی
 نہنت۔ مناں جوانیہ گیر کیت یک دھکے من کہ کوہستان ء شتغاں یک شصت سالی پیریں
 بلوچے ء مثال ژاچی ء پول گتہ۔ حداز انوک انت کہ چے پول ء من شیکہ گیت منٹ یا
 نیم کلا کے ء وانوک گتہ۔ آں دی حیرانی ء او باز بیڑتی ء گند غا من وئی دلا گوشت منی ٹوک
 آنہی دلامان آغا ہیست۔ من کہ وئی ٹوک پیلوکتہ۔ اودلا شاپاش لونوں تانا ترس چے
 شیت ٹوک گوشے تئی کل جوانیناں بلے من پوہ نہ پیتغاں کہ تاچے گوشتہ۔

ایمان ء ہما وختہ کہ منی حالے پیتہ منے زاناں۔ منیں کے بگو شیت کہ چوش پرچے
 انت؟ تا منی یکیں گوشغ انت کہ مئے نفر ہانی جوڑم وئی نہ انت۔ مانزاناں کہ دومی زوان ء
 کہ مالے ترنیاں بلوچی کنناں چش کہ من اے گوشغ لوناں۔ مارا لیشی ء پے دی نیٹ چئی
 کفنی بیت۔ منیں اے ٹوک ء پے من زاناں بلکن اے دی بلوچی مویت مئے دل ء مہا
 تائی اے کیت۔ " اس صورت حال کا مقابلہ کرنے کیلئے ہمیں کوئی قدم اٹھانا پڑے گا۔"
 منیں کہ اے مئے دلا آتکہ من گار پیتغاں۔ منی دل ء برادری ء اے کیت کہ من
 سادا و مہا تائیں چئی ء ہیشنا بکناں تہ گڈاں بے چس بیت اودا بیت نوی۔ بلے ما اے نہ

گنداں کہ ایسی مہباتی منی چس او ایمان انت۔ من کلاں ژا بے سما چوش ہشتہ کنان۔ منے
 صورت حال ۽ سیالی ۽ پہ مارے گا مے زورگ بیت۔۔۔ پیشک کلین لبط و پتہ بلوچی انت بلے
 گڈدی بلوچی نہ انت۔

یار یڈیو ۽ گشتا کے اے فقرہ اگن چن ژی ۽ گشتا تک بھٹو ۽ گشتا تک ۽ آدینک ۽
 چارگ بہ بیت۔ بزاں ”اگر چن ژی کی تقریر کو بھٹو کی تقریر کے آئینہ میں دیکھا جائے“
 انت۔ کلیں لبط بلوچی انت بلے سیم و خیال بلوچی نہ انت بلوچی ۽ آدینک ۽ پہ آہری
 بلوچی لبط ۽۔

من ایسی ۽ چوش نین گوشاں۔ ”اگن چن ژی ۽ گوشا تک بھٹو ۽ گوشا تک ۽
 آہری ۽ چارگ بہ بیت۔“ نین اے ٹوک مہباتی ژا اردو ۽ آتکے بلے ما کہ آہری ۽
 کاراں تا مزدوم الما کن دیت پرچے کہ بلوچی آہری ژا اردو لبط آئینہ ۽ باز جد انت۔ اکر
 جدا چو کہ آف ورغ او پانی کھانا من شدی پیتھاں۔ میں بھوکا ہو گیا۔ ہے ڈول ۽ دوئی
 بازیں چئی انت۔ من جہل ۽ لختیں لکر شہ جتا میں کتاباں زیریاں او پڑ ہو خوت ہکنداں۔
 ”چہ درستاں جوان و دیما تریں ادب ۽ زانتکارانی ٹولی ۽ خیال ۽ پدا ادب ۽ را
 باید انت۔ کہ زندگی ۽ آدینک بہ بیت زندگی ۽ درستیں رنگ دوانگ۔ قد ۽ او بالا ہے
 آدینک ۽ تہا یک پہ یک ۽ صاف ظاہر بہ بنت۔ ادب ۽ ماڑی راستی ۽ راہ بند ۽ حق پرستیں
 ادیب ہنچ بریلہ نہ دات پرچیا کہ اُستمان مدام راستیں ہبر ۽ دوست داریت۔ با عزتیں
 زندگی ۽ خاطر ۽ سر پچارانی اصول حق پسندی انت..... آخر ۽ ماہے خواہش ۽ گول کہ بلوچی
 ادب ۽ اے دور ۽ اے رنگیں کار پہ تیزی دیم بروت وتی گفتار ہم ختم کنان۔“

”انچوش کہ انگر و تر و نکل و پیش گال و تہ و گوشنگ ات کہ آئی و تہہ و منی ہماں لچہ انت کہ من چہ وتی لچہ کاری و بیج و کہ دسمبر 1950 و بوتگ تا اپریل 1953 و پرستگ۔

”بلوچی زبان و چند و بارہ و ماں اے وانگی و گپ جنگ نہ بیت و نہ بلوچ راج و بندر و درگیج و بارہ و چیزے گوشت کنناں۔ بلے چہ روچے کہ بلوچی زبان و بارہ و سر و پرنج بوتگ۔ ہر کس و موہ پیگ۔ بلوچ راج و بندر و پٹ و پول و شوہاز و زورے۔ جنگ دہے گوشت کرتگ نئے کہ چہ رنگ و بلوچ راج و گوں یک مزنیں زندگیں راجے و ہمکر چ بکت کہ پہ منی نزا اے رنگیں۔ سرکن و پرکن ہب کن و چ ”و بتل انت۔“

”اچ وفات و پیشتر بابائے ملت گوشت اگر چہ منچہ دیرا گوں شما موجود نہ اوں مگر شما گندنت کہ پاکستان بعض زوت دنیا و مستریں ملک جوڑ بیت۔“

”مشرقی آزمانک بنیاں چہ ندہب و بازار زررتہ پمیشکی شرق و جواں عادتی ادبی و سبق دیوکیں آزمانک گیشتر گندگ بیت کلیلہ و منہ کہ ہندوستان و اولی آزمانکی کتاب انت ہم ہے صورت و انت ہر وہد یکہ کا گد و قلم نہ ات۔ مردم آزمانکاں چہ دگر مردمانی و پ و اوشت انت۔ آزمان آروک آہروش کنگا شعرانی تو کا بیان کت۔“

یا اے یکیں مضمونے من دو نکر یکے شہ سرا او یکے رندازیران بواں انت۔ او پچارت انت۔

”فاضل و ودی بوتگ و ساری آئی ملکنیں مات و یک شپے اجہیں و ابے دیست کہ آئی ہر دوستانی دل و یک و یک روک و درپشوکیں چیزے ایرانت کہ پر آئی چم زانت و نذراں چولال و گوہر انت سہب و سرا کہ روچ و نک کت و مند و سرگیں بازاری تلاء کار کت گد افاضل و مات میتگ و پیرز الے و گور و وتی و اب و مانا و سوج کنگ و شت۔“

”فاضل ء شاعری ء گیشتری بہر عشقیہ انت او آئی زبان پہنک و خیال برز و بالا انت۔
 جاگہ جاگہ دینی شیران ء آئی ء فارسی و عربی ء لوز ہم پہ باز جوانیس رنگے ء بلوچی کالہ
 کیگ انت۔ پریشی فاضل ڈوہدار نہ انت۔ اے وڑ آ دوروز مانگ ء رسم یوتگ۔“
 نیں باقی کلاں بل اے دوئیں ٹکراں، گندوں، آگن اے دوئیں ٹکر جتا جتا او ایوک مادہ سرتال
 تامنی خیال ء ماچھر اے باورنخت کہ اے یکیں نیسوک انت۔ پرچے کہ ایشی تہا بیوچہ
 لبظانی جتائی ء بزاں عجب ء گوں الف ’نبشتہ کنگ نظر‘ ء راندراواندگہ انت نیسوک باز پت
 و پولی ات او آ اے خیال داشته کہ ترکیب او جوڑم وتی بہ بنت بلے نون کہ رند اہجوتہ تارے
 بڑتی اولبظاں گوں بلوچی ترکیب تہا نیاڑتہ۔ چوش کہ بلوچی کالہ ء گیگ منی خیال ء بلوچی
 بتل ء نہ انت (آگن ہست انت تامن نزانان) ہے ڈول ء بڑزی دوئی ٹکر کہ من زرتقال
 من بے پٹ و پول ء کلانی پیش گال یا مضمون ء اولی بند زرتقال اے کلاں آگن ما پے پٹ
 و پول گنداں تا یکیں ٹکر اواریہ دوئی فقرہ پدا بلوچی راہند ال یلہ کنت۔

ایشی لاف ء ما کس اڈوہداری نہ اولں پرچے کہ مئے نبشتہ راہ بند گیشتیہ نہ انت
 او ما کہ جی ء نبشتہ لوٹوں کہ تا گڈاں ہما خیال مئے وتی انت تہ مئے خیال بارو اے زانگ
 شہ در آ مدیس زبانان بوتہ چش کہ نیں من بڑزادی یک ہندے لکھتہ او پدانی خیال ء
 آتکہ کہ من گوشغا باڑاں۔ ”ما اے راہ بندے زرتہ یا مئے تہا آتکہ ایشی جوانیہ پہ جی ء نہ
 چچی ء مارکنی انت۔“ (من نیں اے دی گوشت نکناں کہ اے فقرہ مئے وتی انت
 یا زانت شہ دگہ زبانی ء ترجمہ بیتا۔ مئے دلا برادری ء اے ٹوک کیت۔ ”ہمیں اس
 صورت حال کا مقابلہ کرنے کیلئے کوئی قدم اٹھانا پڑے گا۔“ او ما ایشی بلوچی ء چش کنان
 ء رواں۔ ماراے صورت حال ء سیالی ء پہ گامے زورگ بیت۔ اے کلیم فقرہ ء تہا پت

جتائیں لفظ نیست بلے گڈ دی وانوخ ء توری..... پرچہ کہ اے بلوچی نہ انت ایسی لاف ء
سہ اردو جمل، صورت حال ”مقابلہ کرنا“ او ”قدم اٹھانا“ آتکغاں او من بتلانی بلوچی کنغایاں
کہ ردانت یا بلوچی اے کسائیں ٹکر ”اگہ ملکہ تہا بودنا کی کار باز بوت مگہ ماراچہ اے بود
ہاکی ء باگ باگ بوگ نہ لوٹیت۔ پرچہ کہ مادژمن ء چالاں بے حیاں بوت نہ کنناں۔
پہیشکاراوتی رکھینگ ء خاطر اروچ دو گڈ شپ چارکار ء جہد کنگ لوٹیت۔ نوں سہرانت
کہ ولجہ کار ء اے شہ دومی زبان ء تریتہ۔ او من گیشتر ء اے دیتہ کہ ء۔ ”ء“۔ یک فقرہ ء
تہا زیاست آنگ درآمد ء ترجمہ ء نشان انت۔ چو کہ منی ہے فقرہ پیتہ یاید ایشنت کہ
پہو الی ترس ء کہ با کنناں ماراے نام دے جیت وتی اصل زوان ء میلان۔ پرچہ کہ منی
لہیں سنکائی گوشغ انت کہ ماوتی ادب ء پہو الی ء سر ء قربان کت نخناں چوش مئے زوان
اوبی نوی بلکن زا اوڈرمانے لغت جوڑ بیت۔ اگن مارا ایتکس ترس انت تا گڈ ماے راج
ء یلہ بدیان۔ ناتا دومی دگے نیست انت۔ اگن راج سر اندر تا گڈ راج ء پہو الی و پہو الی
ترانی سر اندر..... اے دروغ انت اووت پر مغے کہ مئے ادب پہو الی بیت کئے گوٹیت
کہ اگن پہو ال تو ار کنت۔ ڈر وچنڈی انگوبیا..... زن طلاق ہمینگو مرد..... مادی ہر کسے ء
گوانگ ء جنان تا ڈر وچنڈی اوزن طلاق ء ہوار کھناں۔ مئے پکار فقرہ بانی ترکیب
او جوڑم انت نہ کہ آئی گوانک ضغ ء بہر انگوبیا..... یک وڑے پہ مزن وکسان ء۔ نہ کہ
سید و پکوشتغے۔ ولجہ سید خان شما پکو تشریف بڑتہ ”یاشما پکوشتغے“۔ چوشیں بہرانی وتی
کنغ۔ زوان ء تہ براتاں بیگانغ کنگ انت۔ پرچہ کہ چوش وانغ او نبشتہ ء رندا المائے
روش روزینی گوشغ بدل بیت اونیت ماوتی دومی کلگی براتاں گوں ٹوکی نہ دوں۔

بلوچ بانک و شاحری

..... صورت خان مری

بلوچ زائیفخ درماتی لولیا تی بانک نہ انت، بلکن نیم شفی در پوخصیں دسل لولیا
 تواردی است انت اگن یک تکی آجنگ و گر میں ساعتانی نواشیں پڑ و بانزی انت
 تاہا ساگی این ہندا آ بے موسی گیمر تغیں حانودی استیں۔ اگہ ما آراہنگوین برہانی
 دیر نیازیں دھیروانی گوہارگشوں، تاما آنہی و برنگل ریشیں چوٹ بروتیں۔ درہیاں
 ایرر تلغیں زہیرغاں دی پدی شفی جنتری پاساں اش کنوں۔ جیڈی دزگوہارانی نیام
 سالونک و پے شہدی تواراں، حالو کنوخصیں سیمک پے ساگی این نتھا و سیغ و ادڑت جی
 گیسوسر اد بے سر بیغ۔ ہے ڈول و بلوچ بانک وتی شادہ و ملیری و قدرتی زند لاف و گوں
 وت رڈیں یل اوسواداں چھاپ جتاں ادانارکاں من پڑ کی ارساں براہ ناخ انت۔ آ
 اے قدرتی یل و سواداں حیران دگارانہ۔ آنہی و دیم و ہشی این کوہ و کندغ و روش و
 برانز گوانزغ و و پتغیں یک سالی شیر مشیں چک و گوانزغ و کند بالاذانت، نیم شفی بے
 منزلیں استارانی ماہ پے آنہی و چک و نزانہیں گریوغی ارسانی گواڑغاں، بام رنگی جنت و توارہ
 گوں چینڈ وراو بیدھانی وش لو انیں توار سرور و بے گواہیں تاراں توار آ تلغیں لولیاں۔
 ہے لولی بلوچی شاحری و بزگاہ او بنگیہ انت۔ پاند او پندانہ۔ لولی درماتی دل بے کج
 و کسا میں دوستہ۔ ہمازانتیں توارانت کہ پے چک و ساڑنیغ و تغاروپ و کرکا گون
 اوگراں باراں چروخصیں کوگی توار و زاہگ و گوڈ و ہاوی پلنگا او پرا تاں توار اثر راڑیں
 دلا در کیت۔

لولی لول منی بیچ ءرا
 و ہش و ہا و منی لعل ءرا
 لعل منی پھل گدیں ورنابا ت
 چرے گوں امسراں گرانیناں
 زہیرے ہر شیش ہتھیاراں
 لولی لول منی بیچ ءرا

اے بلوچ بانکیں شاعر ء بے سمائی ء پہ چک ء و ہا و برغ ء و ش کشی ء چھی ءے
 گوشتہ چوش دانی دی کا کڑدے لولیاں ہماں حالینی ڈول ء کمیں دیٹ کنوں۔

لولی لول منی بیچ ءرا
 و ہش و ہا و منی لعل ءرا
 منی ساہ او شاہیں میر
 لولی لول منی بیچ ءرا

پچی بزگلاں چار نیئے..... گندے چاہی کونتراں بشاریناں

لولی لول.....

بلے نیٹ آنہی ء اے زانت آتکہ کہ اے و ہش تواریں ٹوک چک ء را حالینی
 و ہا و برغایاں اوروش روزینی لوئے آنہی ء زانت جز تغیں کڑدے ٹپا د لایا ت کتو جو ان
 اوزیبا کتغاں او ہے جو ان اوزیبا تئی شاحری گوناف ء اولی بھرا نت۔ نمین آنکو اید ا بلوچ
 بانک مکہیں درماتی لولیا نی گودی نہ انت؛ بلوچی لہز انک ء اولی دردا نگیں شاحردی استیں؛
 نیس ایشی اے پر بندانی لاف ء زانت ء کمیں رنگ آتکہ آوتی پر بستغیں گالاں
 ردا گوناف و امطلو ء کاری چا گرد ء دروشاں کشیت۔ دودر بیدغانی تانز و تیلانکاں جہمیاتی

چکاس ء گندی سیم و خیالانی بڑسریں گوات۔ گر ء بندی ء ژا تو ار کنت۔

لولی لول منی گراں وھا وء

(ابا) رتخ ء جزغ او پیریں زال

درنائی سراسار ء باژت

مستیں مازن او ترندیں زال

تکائی دینت بازیاں

ساڑتیں مازن او چیں زال

حوناں رادلما دیناں

لولی لول منی لعل ء را

ایدا آتکولولی ء پیلویں شاخری گوناف گپتہ یک ردے زانتے او شاحری ء
بیرغیں لوئاں پیلو کنگا ینت۔

ہے ڈول ء شاحری ء یک مزائیں تو صیفے چا گردی گوناف یا عہد او دور ء
گونافلشی گوشنت تائے چی ء ژادی شاحر بے خیال نہ انت، آں بلوچی عہدی چا گرد
او دور ء لوئانی گوناف ء پیلوی ء ڈسیت کہ بلوچ چوں پیلوانت۔

اے منی لولی این درماتی کہ
زحماں گوں و تار سر ساکن
گوہار پدھیرواں دیریناں
قوم پتئی بلوچی نام ء
کہ من جنگ ء ساقتاں گر میناں
حیل انت تئی شاردواں
کاڑیہ سمیں قولی ء
من پد اتعیں لولیاں

ایدا آنکو بلوچی مات درماتی لولیانی ایوریکا بانک نہ انت بلے آپیلویں قوم ء
 دوداوجیرت ء گونا فلش، آکلیس قوم ء دف ء ٹوکا ینت۔ یک شاعرے بلے تھاں؟
 ہما شاعر کہ آنہی ء وتی چاگرداودوگون قومی لوٹ وجیرتاں چودلے بنداں تشوخیں خون
 اوساہ ء دوست انت آلوٹوخ انت کہ بلوچ زاہگ جنگ ء نواشین پٹ ء تیغ رہیں لورانی
 توخاں شیر تر تعیں آجوئی ء پٹی اوکشیت۔ تاوتارز جمانی حوں چکیں رحانی ساء ساجیل
 بکت۔ اوہے ساجیل پہ تو آجوئی ء سہیلی کاناف بیت کنت۔ تی گوبار گلگیں چمانی جوریں
 ارس چون شاروانی ہے کشاراں نہ سوزیت کہ دیر نیادیں دھیروانی سمیں کشغا ینت، گوں
 کاڑ ء سملیں قول..... قوم پہ مزن شانیں بلوچی نام ء..... دت شاعر دگہ مچی ء حیل نہ
 انت۔ وتی داتعیں دریں لولیانی پنت ء کہ کز اں بچی سوب ء برش کندغا ٹہک کنت، بلے
 اے ٹہک قہرمانیں پنت ہذیں بیت کہ ہاذغ دل ایں شاعریں بانک کشیت۔

لولی دیاں لعل ء وتی لعل ء وتی لولی دیاں

چم ء چراغ زرڈ دے مراد پہ سر بچاری مڑ تغنے

زخم اٹ بٹونامے در آڑت من نوخیں سرگوائے کناں

کایاں تی قورے سرا موتک ء ہنداھا لوکناں

تی مٹ ء دو پد پیدا کناں لولی دیاں لعل ء وتی

لال ء وتی لولی دیاں

سدک اوں! بے آرام اوٹکو سوخیں بے تاہیریں چک ء چو نہیں دوستہ ء گوں واو

برغا ینت۔ سہ ۳ برا آنہی دلانیا دغا ینت کہ تہ منی لعل ء لعل ء چم ء چراغ اوڑڈ دے مراد

اش تو دیمیا کس نے بلے ایشی ء رندا ہما ساگی ایس درماتی پر بھنج گال، نیم ساہ ء دروستہ
 گیزرت۔ اومات پہوتی چک ء مرک وکوش ء پٹا آ رغا کینت کہ مرشی واہج ماتے ء پہوتی چک
 ء نیاڑتہ اونہ جھیرتہ۔ ہے ڈول ء سیم و حیا لانی برانزے دوستہ او ہشی پدا شاحری در بھنج۔

اے بلوچ بانکس شاحرانت کہ چک ء مرک اوکوش ء درسی ولراں تھاپ
 جناں انت کہ زہگ ء مرک ابدینی پنتی سفاری ردوم ء۔ اے نوخ ردومی ء شادیہہ
 پداوتی زہگ ء قبر ء سراہا لو کنگا کینت۔ پنت ء کہ چوشیں تیغ رہیں سفاری ردوم ء دات
 پرچہ گڈ موتک کنت۔

چاگردی گونا فکشی ء ابیدی اگن شاحری و ہش بیانی رداما اے ککر ء گندوں
 اکرین درآ ژپاندیں سیم او خیالانی چیارٹالاف ء آرگ
 ہے یکیں بانک کارنت دوستہ مرد آدمی ماتی شا کہ بے پاندانت۔
 لولی دیاں ء لعل وتی لعل ء وتی لولی دیاں
 چم ء چراغ زرد ء مراد

بس منی خیال ء اے ٹپاں ابید دوستہ ء سیم حیا لانی پیلوی ء چچ بہراو ڈولے
 سرینا تکہ۔ چکر پیلوانت او اے گونڈ گیٹ ہی حالینی ایس شاحری انت ایدا تھاں؟
 لہز و جذبہ بانی کڑو کنگ او دوشاں کنگا تو ماں لیکوی شاحر پیدا کنگاں او ہے لیکوی شاحرانی
 پیلویں دیوال ہج بیرغیں گوناف کشی ء کتہ نخت، بلے
 لولی دیاں لول ء وتی لعل ء وتی لولی دیاں

چم ء چراغ زرد ء مراد ء گون نیم سیاہی ء اے گوشخ کہ سر پجاری مڑتھے۔

شاحری ء سیم اولہڑانی آخری دنگ انت کہ وس ء ژا درانت ..... مزدوم چوش در یہی کہ باز
کم شاحری لاف ء گندے۔ جی ..... او اے وتی دود و جیرت ء پاسبانی اود دوستہ ء گونڈیں
مثالے۔ آنہی ء پتہ تابلو چچی کلیں دودسرو چمان انت۔

لولی لول منی لعل ء را   بندیت ہر شیش ہتھیاراں
ڈھال اوتو پک اوکانارا   زیری جا بہہ ء موڑتیناں
اگن بلوچ بانکیں شاحر دود او بلوچ جیرت ء پاسبان انت، مکہیں گل زمین ء
شل سرین تیراں ^{شکنیتھیں} نازلی دیمپاں دی استت۔ ڈیہہ ء پاسبان ء گوانگی۔
لولیاں دیاں.....

سردار قاصدے شستائیت   بیارت زحم جنس علم دین ء
مے جنگ انت گول دژ مناں جوریناں   گول ڈیہہ ء ظالمیں بدواہاں
یک پوہ اوز انتکاریں بنی آدم او شاعر ڈولا کہ حساسیں دلے واڑہ بیت بانک ء نشخ دی ظلم
ظالماں او ایشانی جوراں تر و زء کنت۔ آدمی ظالم ء شکول دیم گند غا لویت۔
آخربوب ء منی پچی کنت   جوریں دژ مناں پر امیت
کاریت گوہراں گرانیناں   گول لکھ او ہزاری فوجاں
لولیاں دیاں بچ ء را

مکہیں گل زمین ء پاسانیں بانک لوٹوخ انت کہ ڈیہہ ء ظالمیں بدواہانی سیالی ء
سوب ء آنہی پاسانیں چک بکنت او گول سوب ء لکھ ہزارانی بلوچ فوجانی سروغانی ء
گرانیں گوہراں بیارا ات۔ نیں کہ ژا سیہہ دفیں گری پتھیں چھوڈاں گل زمین ء دیمپان ء

سوبہ کہ لوہیت۔ تانوخ سراں نوخیں آجونی ء چچ مشیں بے ماتس چک ہر شنی کھڑی
 پراتاں ہاذغ دل او بے نیہریں بے سکیں عیشفا بے وی جانپول ء سر ہنغ مہ بیت؟ بہت ہارک
 بے ایدادی درینی سند در لائخیں گیواری بانک، چاکری پوتران پہ مزار وچیم او در لائخیں
 بذتھیں سر ء گوں درتھیں جراں آ دلہ پاوی ء بے منز لیس راہے ء گنوخنی تچاں انت۔

من رواں راہی رہرے ننداں

ناگہ وتی ملک ء مردے گنداں

شہ وتی دستیں ء جزے ننداں

شہ وتی گوش ء کنلاں ٹالے

شہ وتی پاؤین ء پدی کالکے

شہ وتی شارے دامن ء راڑے

راہ گوزی مڑدے پھلو اتبداں

(ماہناز)

کزاں ماہنازی اے پارت لاشاری تیغ رہیں زحماتی گد تھیں گوہری جراتی
 چالک بیت یارندانی پراموہیں درد ہوڑی چھاتی پٹی..... بے نیم شنی دوروخنی آہ اوکیان
 دومی بانکیں شاحر چھاپ و تاڑی ء تو از انتو براتی سیری شادہ ء کنگا مینیت۔

لیلا ڈولا ڈولیا ڈولا ڈو

اداتی سیر ء من ایر کنناں گئے

لیلا ڈولا ڈولیا ڈولا ڈو

گوبرت سیہ زوارغ نوادیناں

لیلا ڈولا ڈو.....

عہدی و حشمیں دور و بلوچی باری و گوہر کہ مانیت اودم باڑت۔ اے کوڑوئیں
کوڑی و بے تاہیری کہ بے آسرانت۔ بے پاندات۔ منزل و نیام و دم گیرت
اوسا ساری اوساہ آسانیت۔

اے شرا داں نوش کنواد لہیبہ مس ڈھری و

اے شف و سر باس کنواد انند گوں پری و

اے حلو حالو اللہ و حش حلوبات

اے بزری گونڈیں پیرایا بلکن کسی اے بگوشی کہ بلوچ بانکلیں شاحرا یوریکا دود

اور بیدغانی گونا گلش انت زندے دومی پہنا ڈا نہی و اہتغاں تاروانت۔ آنہی شاعری

لاف و کہ بلکن تغزل و گوشت اللہ و چے آدی پیلوی و است انت۔

لاڑے لڑے لاڈے لڑے

بیٹو زندا من چوں کنناں

بیٹو من بچ زندگ میاں

بیٹو منی درد و دوا

آرام نیت بیٹو دلا

چم تہی خمار او کجلاں..... ٹپ آرغاں غم جلاں

بیٹو منی درد و دوا..... آرام نیت بیٹو دلا

لاڈے لڑے

لاڈے لیلوے لاڈے لا۔

دل منی قد ہیں پر پیتہ..... ترساں ڈو برعہ بوری نی

لا نچاں ہر دو آستیناں..... دو بابایاں جناں دارانی

لاڈے لیلوے لیلوے لاڈے لا۔

منی خیال ء بلوچی صوت یا غزل ء گنیش تغیں ٹکراں ماے بڑزی لاڈواں ابراہ

کھنوں۔ قدرتی وتی سیم خیال اووتی چاگردی شبین او تشبہہ چوش کہ دل ء قدرتی چوش

اوپریں دے لے گوں دو بابایاں دارغ مڑدے ہما کہنیں بلوچی چاگرڈ او ڈیہہ ء سرکت۔ کہ

آحالینی ایں بلوچی چاگرڈ او ڈیہہ بیت۔ ایسی لاف ء و ہشی شرکنی دی ہمکر زیات انت

چوش کہ نوک خیالین شینی شاحری ء..... اے دوستی او براہندغ کو نج آنی موسی کرانغا۔

بلوچ بانک یک پیلو یں حساس دیس شاحرے چوش کہ آنہی ء وتی دو دوست انت، غلم ء

نفرت انت آہے ڈول ء زراو طمع او زدا و طاغت ء دی جہل جنت۔

ماسہرا دسہتاں کاروں کاروں

زر جٹکوی لوغ ء بروں در جٹکوی لوغ ء بروں

شوا کہ سہرا دسہتاں کاریں کاریں

(دی ما) زر جٹکوی لوغ ء ندوں در جٹکوی لوغ ء ندوں

(گڈمل حاکم ء اژداں کاروں کاروں)

زر جٹکوی لوغ ء بروں در جٹکوی لوغ ء بروں

(ادی مادی) بلوچی اڑواں کاروں کاروں
زر بھکوی لوغ ۽ ندوں در بھکوی لوغ ۽ ندوں

بلوچی متلے

زراں مدے زر زوال کہ زرد اتغیں برات نوال

اگن زرائی دا اتغیں برات یتغیاں تا گند سھر چھمیں گل زمین ۽ وتی پُسخ اے وخت
وازندنا لوڑت او ایر بڑتغانتاں۔ بلے بانکلیں شاعر ۽ پہ زر ۽ طمع نیست انت اوڑ سینی کہ
ما حاکم اڑواں کاروں۔ مے بلوچی ۽ یک مستریں لہزانتے ۽ ایشی ۽ باز وھیش تشریح ۽ کتہ
کہ۔ ایدا بلوچی چا گرد ۽ غلامی ۽ او حاکمیت ۽ ہر مہب انت۔ بلے آپہ غلامی زمریلاں
پروسخ ۽ تلو سخا کینت او دست پاد جبغاکینت او آنہی ۽ وتی بلوچی اڑوائی سرانخر انت کہ
آ حاکمیت او غلامی زمریلاں روشے پروشینت۔

بڑزی گیدی بانکی شاحری ۽ گوناف او دروشم ۽ کمیں سہرا کتغا کڑدے ٹکر کہ
ماواتغاں اوکل ۽ کل ناسی ایس نامعلو میں جنیں آدماں وت بستغیاں۔ ہے گیدی شاحری
۽ ابیدی بانکلیں نام پتغیں شاحردی گوشغت انت او موڈی ۽ کہ ایشاں وتی سیم خیال من
گیدی ہالولادوک اوند گہاں پدر اسکتغاں۔ آخر ۽ بلوچی بانکی شاعر ۽ حدیثانی پیرا کے
پیروی ۽ مانا نام پتغیں بلوچ بانک شاحر گودی ہمک ۽ چچی ۽ نمونہ دواں تہ مے اے حدیث
بلال پیلو بیت

بڑزانت چوماران ۽ کمین ایس کوہ ۽

شپ گروخ بیان ۽ گو بریں تیغ

ترنمپ تی موڑتیں جا بہہ تیرانت

شہ مڑاں استینے سرا کشیت

کو کر چونتھا ۽ سرا پاغ انت

جمیر تی ہمنو کیں گلاسکاں

گرند چوتی تو پک ۽ گوانگ انت

نیں چوشیں مکر ۽ قدرتی سیل اوسادی؛ بلوچی شاحری لاف ۽ بیشک کہ بازانہ
 بلے آپوش شہینی پیلہ نہ انت شہ مزاں آستیں ۽ کلیں تو صیف نھالاف ۽ استاں.....
 کوکری پاغ..... شپ گروخی میان ۽ لگہزرائیں تیغ..... ترنچی موڑتیں جاہہہ
 تیرا وچو گرندی تو پک ۽ گوانگ تا مرشی بلوچی متل انت؛ بلے پدانھائی آب بندیں استین ۽
 بانگ سیمک دز بندی ۽ دی کنغا انت۔

تانہی نوداں گوشہا عرض انت
 لنڈو ۽ شانک ۽ منغیت پر ضیں
 شہاں شہیدانی زیارتاں منیت
 پدے مونگاژو کنت ترنچیاں
 شوازداد بونیں جہیراں بلیں
 اش سمینانی گل گل پھلاں

تھاں شہیدانی..... ہما شہیدانی کہ آنہاں بے لیکویں جو ریں؛ چک او معصومیں
 وتی اوبانور بے گت او گمان بے ڈوھ او قصور پینم شفی کچلیں پرات اباواو بوکڑوئی اشتغال
 وت من وتی او تمنی زہرینین جو روئیں زحماں چنگس رن او جنوزام موتگی اشتغال..... کسے
 سیمک ۽ پول ۽ کنت۔

گال الا بولی پیتہ گوں تانہی نوداں
 شواکیئی چمانی گرتیغیں ارس ات
 اے جواز داتہ تانہی نوداں

ماسک و چمانی گریتھیں ارل اول

ماجنے دیراں گوں نگاہ دینے

رن و جنوزامی گوں جو ریں چکانی بے موکی کونجانی ولرو پراتی کرانغ چوٹیلی

آہرات ششی اوگیدی کوڑی ء آزدات ادانلیس نپلتی چہاٹ ء پرات کت۔

ادر کینت مالونک دروشمین نتھا ندرشچی ء شہ تنک دنیں گورا

شرنہ انت براہندغ ہماں گیفا کپتہ گور ء کلراد ہیدمان

ایدا نیں بانکین شاحر سالونک دروشمین نتھا ء شہ کور ء کشغائینت..... بلے سالونک

دروشمین نتھا کہ بانک ء سیم او حیا لانی نرگاہ انت۔ گورے کلراد ہیدان ہما اولی بھہر ء شرنہ

اشہ..... بلے گڈوی دیم ء شیرے ء گوشت کہ اے کلر وحید شہ زو ادانی بو کیت۔

چوش تا بانک سیمک ء شاحری ء حدیث وراثت بلے ماوتی حدیثانی پر اے

گونڈ کیرہ غا سیمک ء رندی سیم اونہمت ء گوشوں

نیں چوں پہ سیاہیں سریمغاں سکنت

ماوتی جیغ پہ نہمتے کشہ

موت گیشنو یا سورہ ء نتھا

اے مے بلوچی بانکین شاحری ء رندی پاندانت۔ اگن بانک بے سریمغ انت

اودرت جیغ۔ تا گڈ شاعری ء سیم او حیا ل ڈوم آنی لواری بے شبیں او تشبہہ بیت۔ پریں

دلانی قدح شک ہناری یک ترنپے آپ ء پہ گٹ ء تری ء بے آسر بیت۔ گڈ نہ شاحر ء

ترندیں وانغ دستہ کائنت اونہ لال کیت سنج بیت۔

(اولس کوئد جون 1966ء)

کے منی گہگیر میں سراگڈیت

..... صورت خان مری

لہمیں برانی گہگیر میں بلوچ اٹھ یہ پلوے جنگ و نواشیں پڑا گنزہینو نہیں گری
مزار و ترڈھانہ کو ڈال جناں چو بشامی چیلک بستغیں نمتی بیلو شاں گوزیت۔ تاہا ساگی
اسی سیاہ و لیس بلوچ روہو بستغیں زمستانی نیم شنی زارہاں یک پشی تلامدرینو نہیں دلے پہ
وتی درایانی بانک و حیل انت۔ پٹی شاخیں گوانزغ و بلوئیں اردوئیں چکاں کہ روش سرا
بے پتی پلنگا گندیت تاں آنہی و ہوناں اتی بستغیں کو ہیں دل ہل بیت و مومی و رشیت
شصت و شش مڑکشیں بالاج روشے سر کپتھی کیت و:

بچاں او گنداں شیننگل و

وہا و رواں روش و سرا

تاڈ کوٹخ بن و بستغیں جیہر تلامریں و لسراں چیرنت او پچماں تر تننت۔ ہے
ڈولانیلیں کلباں و اچڑی ہلانجاں و زردیں کرایاں جلا بوچونو نہیں دو لاکیں بانک جیڈی
اسراں چو آپ بندیں بشامی روشے ٹیللی کرامغاں کلیٹ۔ تاکس اے گشت نخت کہ
گندیم گوئیں گرگی تل و استین پیاپیں تر ونگل۔ اس جن روشے سر زوریں سک و انیس بور و
گوں بلوچی ششیں ہتھیاراں بول، چلمسی سینگاریتہ چوٹ بروت و برنگل ریشیں ورنایاں
دیم بانزی ای ترک پوڑاں چک چینیں شینہوی ماں رشیت۔ بلوچ جاہے بھنڈ ڈ بستغیں
گودیاں او ار چومو و گیشلو اں ابدیں درنگ و پانچ چمانی چکا ایرکتو۔ بلوچ براہندغ و بے
وختی مرک و بخیل انت تاہا ساعت و تر ونگلیں ارسانی دو لاکیں بانک و زربانزریں گودی
و دزگپتو آجوتی و پٹی تراں کتغیں آسکو و کوہ و گئیں گران پٹ و بیدھاں چوشام جتغیں

اٹی نہیں رکھناں بستتیں تلنتتیں پاذاں لنگھڑ و جھولوی ء لوہغا نینت۔ نہیں کہ پلت کیت
و نہیں ثلت۔ باریں کے دست ء ڈو برا جنت و دیم ء بہیت۔

کے منی سائڈین گردن ء گڈیت
من حرپوی دروازے ء ٹنکیت
ہوادا پرچہ نہ گوشے کہ:

آں مزں چیریں رند مناں سجاں
چا کروا رانی نریان زئڈیں
بلے نہیں کہ وت بلوچ مڑ گھکیر بیت تا گڈ ”چا کر ء ساڑتیں سامنی پانیں گوشوئیں منت
و تور دانی بلوچ دیم پہ دیکھی مستیں لیر ووی بڑکیاں بندیت:

ہلاں کہ سڑدارے موسیٰ راضی
آں نبات وادناں بندکن
بارغیں بوراؤں مہشکائی

رند نویت لاشاری بلوچ برات انت

اوانہ ایمان سیوت پیتہ تازم چھا پاں نہ جھٹتہ ہندی ایں لڑانی زوریں رہ وت جھودانی لاف
ء دی ہندادات او پدا لے دی تا استت کہ چرغوڈیہانی سواد جوائیں بلے پہ مست ء کہ بے
پر یہہ و مستالہ ات نا ہے وختے سیل اوسوادوی ترانغاں پرینت او:

سہوی شکارے رپتغاں
پر کوہ بن ء من مگوستغاں
ہند کہ من لعل ء دیہتغاں

گر پیغ دلا دادا ہے

انزوی و حونی گر پیغیاں

اے شکارانی قویہیں کواں واژہ مریدانت؛ باورا بیارنت ساگی ایس مریدانت کہ باز
ایرمانیں براہند غی دے لے پوہ کنت:

گا لے مرید دیوانغا

اوشریں باوامنی

آں چا کرانت مس شیبہ پہاں

من دی بدیں مڑ دے نیاں

(انغہ) آں گوں ہزاراں چڑی

مس گوں وتی ہمزادغاں

راست انت برآنی مریدا! کہ آں ہزاراں چڑیت تاتئی ہمزادغانی آسرانا ہے تئی گہکیریں
پرآنی دیما آچے انت:

سئی آں کہ میریں چا کرے

شہک ء سولیں پسغے

رند ء قویہیں داژہے

(دی) شہہ ایس مرید منٹ نئے

ہو کہ تمنی او براتی یک بڑیلوانی انز تکلیں گہلیں ورنناچم جتغیں تراس کتغیں نریاں ء وگ ء
اول وسول ء نہ گندیت بے بلوچ ء دانا قویہیں واژہ وختے گز بندیت تا تراس کتغیں
سک واغیں ترندیں نریانی درکاں دات۔

تہ بلیر وء گوڑزائکتے

تہ رندے ء لاشار نوئے

نو د بندغ اے گندیت مہاروے مروشی سڑدار درغی نہ انت۔ ڈھینگا ایرمانی گو شیت
او حالینی ایں دلی حال ء دات۔

رندے نیاں لاشاریاں

اش رند نومی پیدا کتاں

لولی مدی ء داتغاں

(کہ) روشے تا پکر چا کرء

(سڑدار) ہماں روش مروشی آ تلغاں

رندانی نا حقیں بن داتغیں آپتی آس ء برات و براہندغی ستلغیں گوجلو ہیں گواہرام اے اش
کنت تاہتر آ نہی ہڈاں آس لگڑیت۔

تہ گوں سفیدیں ڈوڈو ء

ڈونمھی سینگار تے و تا

کپنت برات شہ چا کرء

گی شتر تئی پیریں پت ء

لینا، تما اور براتی توروانی دی یہ حدے نیں کہ کسے ریشاں دستا باڑت تا و نمہ کے بلکن
شہلا کنت ہرے بلوچ پھلیت :

آں روش ترایات ء نیاں

مس ڈیوانغ ء رنج ء سرا

گلی و بیوٹیخ ذ نہیں

(کہ) ترکاں پہ ہڈی بستغاں

ہیت مدر بہاں تنگ بستغیں

گول پانڈ و پونڈیں لیرواں

داتغ "امیریں" چا کرء

پہ لاشارء لجانی بنیا

دائکو دفء ریزء دیئے

میر چا کرء نامء گرے

بلکن نود بندغء ماتى گرء شیرانى اویامامانى لنیا و تمنائے ات کہ چوشیں ولدیء دائی۔

سیر تمنائیں قولانی پالوخیں جاڑ و و تقیں مستیں کایغری پونشغاں کہ کلایت تہ کلاں شہ لانگو کنت:

گوش دیئے اوکنڈیں مزیدو

او مزیدو بانگوے حالاں

بانگوے حالاں او باز خیالاں

دروغء مونت چا کرنوا دیں

دروغء مونت کہ دروغی موعے

دروغاشہ دنتاں درابنت

وتی وختے قویہیں واژہانی دیما تاش کیش کہ دراہیں سل زونڈ کونڈیء جھراناروت

بلے ایداتا ہکل ہوڑ انت کہ:

بچارانہ جوانہ کئے

اوپاں اٹھ جواں کئے

بیارو ملک سہراو بکند

پہ سہ براں حامی ہی

آموژنی پاداں بچک

تڑیں بجانیں چک چین بکنت یا پیشکائی اکر جور و تہلی ء دے ساژانی کشغ یا گڈ رحم علی
کارنت:

میں سلماں خیر نژادیتاں

نیں وت ء کائے نہ کایاں تئی ولدی

بنانزی کیتش کچھی

بشاریں گاجرو مچی

ورنت چاہاں و لملیٹاں

کناں وتی مژدم ء چیتا

اے بڑزی چئی ء پچار من شاحری گالاں وت من وتی راجی و تمنی تانز و تیلانک بک

بڑیلوئے گونڈیں حدیثے ات بلوچاں من وتی شاعری گالاں بے چپ و چوٹی سہرائی بے

روریائی گوشتتغاں ہے ساگی ایس ڈولاروش روزینی زند دات و گپت ء حدیث انت۔

اے سیالی گھسو دات و گپت راجی زند ء بیدوی سملیں قولیائی کوڑائی مہلنجانی دروہانی دی

ہے ڈولا ڈسنت مٹویں آں بلوچ برنگل ریشیں ورنابیت یاویر حیلوانی سومری۔

ایدا مژدم دلا سومریائی نام گرغا یک ٹو کے کیت کہ بلکن اے چوں پیتہ کنت؟؟ بلوچیں

زایفغانی نام چوں سہرائی گرے حییتہ۔

نیں گڈ مارا اے پیرا منغی بیت یا گڈا اے نام کپتغیں سومری سیم و حیالی نام انت نام ہے:

حانی گو شیت دُردانغیں

تئی گئییں سرورژ دیں کنال

دشتارغ ء نام ء سرا

پہ در کغاں باہ د اتغاں

یا

بیر ہبیری گال آ تکہ

گوژ تو فتمیں سوزیں مرگ

جھٹے سور کن ایدانند

منی قولی سرگپت گوخاں باڑت

چکی وھا و براں و سی ء

حانی ہبیری اغد سیم حیالی نام نہ انت، جائی پائی نام کپتغیں بانک انت تاں گڈ ہماں وختے

شیر بندی بیدشہ ایشی ء ہج نیست ات کہ

کے منی گہکیریں سرء گڈیت

پچار چر تہوتی ساگی ایں ہندا آ تکہ کہ کے منی گہکیریں سرا گڈیت۔ زانت اودلائے کھیتی

آئی ء گو شیت تہوس نانہست انت ہر کے ء چئی ء کنغی انت، بکنت، ایشی ء کے دروغ کنت۔

کے وتی جوانیں شے آں

لورغ ء ایلین مژدماں

بشکیت و پید کس ء ندات

بلے بلو پھیں ء مرید ء چہلی زانت کہ حانی ء ہساریں دلادی ہے انت بلے زور نہ انت
دلایے آس ء پوہ تات پڑیشہ گو شیت:

حانی مناں تیراں مجن

ہلین تہاں من ڈوبرا

(پہ ہے رنگا سا ہوں نہ روت)

پہ ہے رنگا سا ہوں اروت پکھیں پڑزء آس ء بے ساہیں اڑ گیہوی چڑنگے دی ڈسے
وکیت وودھانا روت نیس تریں ہے پڑزء شہ و تار نکو داغ ء دیے پکھیں تیاریں ملکے ء
آس ء ماں دھارے یا تو س ء گار کئے لو ہانزء کنت و بو ء دات۔

عومر چو اپتارے بشارانی

کہ راہک ء رے سیت کشارانی

عومر ء ڈوہ..... کئی بے عقلی..... پڑزء.....؟ آس ماند روخ ء؟ نیس گڈ بلوچ بانک ء
ژادی بش کن:

تہ شتی کارو پیشغاں کہتے

نیس عیو کئے نندے جن ء جو دء

آس بن کپتھیں زانت کہ تاں ہند لو ہانزء انت بلے گڈ دی من نہ لو شت۔ تاوا اثرہ ء۔

من تی لوغ ء چتر ء گو پتاں

پکھیں بڑزاں سٹکھیں جان ء آس کہ دلا لگڑیت تا گڈ بلوچ آنہی درمان ء دی زانت۔

بلے ونخے بلوچی شہ کہ دیما کیت تاچر اڈسیت و حال ء دات کہ:

عقل ات چو کلی ء چلو نھیں
 من شفا نکانی کو فغ ء دولیس
 ہر من وختا پادغ ات حسکیں
 عقل ات ژا مرگو ء گورینتہ

اے حال وڈس ژا زحمانی زوریں رہاں دی تکائینت۔ بلے لاف سیرھا وھا سکارے کتھیں
 کارانی عاقبت راست یا پہ دروغ،
 مارا پہ دروہستانی کتھی ادا
 من زہر نو اڑ تو ہڑ جتہ ہندی
 ڈھل ء دات مہلنج ء کرائی ء
 نزانتیں ہا سکارے ء چو شمس شترا ..... او پدا
 مکھیں مات ء پہ جھیر واں بستہ
 مان ء ودھات لاف شوئے دڈھات
 (کہ) شوال حاضرین یاراں کنت ادا
 تاں ترا زتے من سرا سائیت
 برات کفغ یارانی اولائینت
 راست تا گوشیت بلوچ ء قول انت کہ:
 نہیں پہ ساہ ء مادق ء بہائے

نیم شفنی زارھاں ٹیلغ، گوڈوھاوی او پدا دل تیخنی او چوشیس کارے کہ:

من دستے زراتی در زرتوں

اوشاہ بنگو ۽ پاغ ۽ جتوں

کے ۽ گجھ دات نخت؟ بلے آنہی ۽ کہ بے بہائیں ساہ ۽ گوں بیت تاکئی تما یمنی
پدا ڈی پوخیس دل دی گجھیں وسوساں کاریت:

البت کہ دیر و دوستی ۽ کتئی نوخیس

یادست من مالی لیکوے بندیں

یا لاغر و کنگھالیں کمیت کوشیں

یا زرد من براتی میڑوے و ہش انت

دیریں دھیروانی بانک ۽ باندانت کہ اللہ اللہ کشیں کہ نواں مونجھائینت بلے دوئی پھلوادی
بلوچ بانکے لیما نے کہ ایرمانیں ولے گوئی:

زرد من براتی میڑوے رنج بات

لاغر و کنگھالیں کمیت کوش بات

دیر و دوستی ۽ ورات مارے

دست شہ مالی لیکھوے بند بات

بلے پدا دی بلوچ ورنادلا دست ۽ ایر کنت کہ:

وت خدا سئی انت کہ داشتغاں زوراں

حدیثانی اے پچار تات پچاری وختے نشتمیں گنجیں جنکانی دف ۽ کپتو جاہے پہ شغانانی

پھلو ابندے جیا غانت تا وختے وت من وتی براتی مچی آل کھڑو بیتویالی گھسو۔ آتی بک

بڑیلو، دشمنی تانز و تیلانک دی بیغات بلے دور و عہد اے کلاں شہ بے نما و سرگوز کپتہ گام

گیوہی پونشانہ یک ترا حکمہ ۽ ساسار عا دست وانی سرین ۽ نہ بڑتہ کہ لوانی کھر و پیرہ:

سیوی گھوڑوی گڑ داں بات

داریں گوہر ۽ مرکاں بات

گوہرام ترا دو جہاں بے جاہ بات

نہین گور بات دئیں گند اوہ

ترافت صند بنگویں ورنایاں

(کہ) پانفش پہ گہوی بستاں

بورگوں بے لغاماں تا تکاں

آنہاں شہ نشاں یکے نے

تیغاں چرتغت ہندییاں

زحمانی رہاں زوریناں

کل من گوہر ۽ کامران انت

تڑیں گوہریں مرکان بنت۔ یا موچی جنک ۽ یارندی وروہانی بلے اے راستے کہ:

دھش اتنت عہدی دور بلو چانی

سبزنت تل اوخ نت تازی

کردنت مولائی دپ ۽ شاہ جو

چاکرتی ہاریں گورم ۽ پختنت

سکیں سیہ دلیں پت اے نزانہ کہ آنہی سکی ۽ برات کشی ووت من وتی پپواندہ دختے

گہکیریں سراگڈنت نخت تاوختے کیت آنہی ۽ چک بے وی برویدھاں چوٹو ۽

نایت:

(کہ) دوران بلوچ و ہلینغت

چا کرء گوہرام پہ وتء

ہوتاں پہ لاف سیرھء

پیل گوں ہرواں تا تکاں

ٹرکاں منی برات بنگویں

ژابامی سرا اریگیہ تغاں

میبی نایت۔ گلای ابا بوکت بلے دل ء ٹوک ء دی گجھ نخت 'زانت کہ اے مئے لاف

سیرھات تا پرچہ لکینیتی آنہی دل زانت کہ جواں چے اوڈھلا چے..... گنوخنی وزہرء بز

کائنت۔ بلے گڈدی ناسی وچکے نہ انت زانت کہ:

آس ء من لدا ماں داشتوں

شصت و شش "بلوچوں" کشتوں

یک پھلوے اندہ دورانی و ہلینغتیں پشومانیں بلوچ اے نیت کہ شصت و شش بلوچ برات

کشتو و تار بے میارکتوں تا آ زانت وئی زانتیہ اے دی گو شیت:

پہ بلوچی ء چک لیہاں

زال پہ جامونی گالا نیت

ایدادی ٹوک نہ چکیت گہکیریں سرء شاعر آ نہاں نشک میچی یک پہ یک ء ڈسیت زور

باڑت بچاں زرینان انت۔ عاریفیں پتاں آں حکم جاری مدائیں پولیس و ناظرین

ماہذیں کایاں تو دورء پہ رشنی درے بلاہ زیراں عاریفیں پت زرغابشیناں دی جواں

ات بلے:

آں نریں مادغ کتغاں چیرواں پہ بڑا

گڑ تو صاحبو دی کا ختاں جہلا من سندھ بنا

نو کرمی بازانت پہ ہماں کلئیں سر دار گلا

ایذا کیت و پیرادت کثیت و جکیت بلے پیرا گونڈنت دی ماگندوں چوں جاہے

وت گہکیریں بلوچ دوپادی جکتو نریانی نکواں دیہ غائینت وختے آں زان سرا کر موخیں

سومری یرنگ ے کیت۔ تا جاہے بے لئیا کیں سیر تمائیں شاعرے بلے است انت بلوچ

ہرچی دیت زانت سئی کت دلا گوشت ہو۔ دومی ٹوک نے۔

(اولس کونڈہ اپریل 1967ء)

بلوچی لوزانی تل و توک

..... عاقل خان مینگل .....

بلوچی ایرانیانی (Iryanani) ایک کہنیں زبانے او اے گپ ء پھر بندیت کہ آج تیوگیں بریں (Bryan) زبانانی توک ء تنزگا بریہیانی لوزاں اما ساری این ڈول ء داشنگ و سانجنگ اے زبان ء پراہ و جہل این لاپ ء آنکس بے کچ و کس اس لوزا اما ساگی این ڈول ء چون پیش کپنت؟ ایسی سبب دو بوت کنت، اوایش کہ بلوچستان ء بینار و دراج کشیں کوہ و کوچگاں کیشتر اچ آبادیں فیہاں دور و گستاگ بوتگنت۔ دومی مزنیں سبب اے ہند ء مردمانی وتی مجلس و دیوان انت کہ آدگہ زبانان و خاص کرسامی زبانان باز کم موکل دانتت کہ آمنتکہ اسر دور بدھنت کہ پارسی، ہندی، کردی، پشتو، و دگہ ایریای زبانانی سرء کچنگ کیشتر زبانانی Ling uists حیاں ہمیش انت کہ بلوچی میدیں یریانانی کہنیں زبان ژند (Zend) ء یک پاڑھو Dialect ء او اے زبان ء دگہ پاڑھو لری گودی او بہتیں ماژندرانی پاڑھوانت، زند زبان میدی ایریانانی دینی کتاب اوستا Avesta زبان ات اے کتاب اچ حضرت عیسیٰ ء یک ہزار سال پیش ماں کوہ البرزی گروگٹاں نمشنگ کنگ بوت اے کتاب ء پست و یک ریچ یا تاب ء اتنت کہ دو انزدہ ہزار گوگساختاں مازری این ہر فال نقش اتنت۔

زندارومی دیونانی و تروکانی بے پناہیں ارش و ہلگار ء ایسی بازیں تاب زوالی بوتنت اولی صدی عیسوی ء یرناتی پدا سمز تننت او پارتیا کہول ء بادشاہ والگاش اول اے کتاب ء پد متگیں بہتیں ٹکر و یڑماں مچ کرت و ماں پہلوی زبان ء تر کینت پارسی یریانانی

بادشاہ اردو شیر (پہلی صدی) ام اوستا پدوپانچولال ماں پہلوی ء ترینگ ء کوشت کرت
 بلے اے دوران ء عربانی ارش و ہدگا امان آہت او اے نکر سیری ہم لگت مال بوتنت۔
 نوزدہمی صدی عیسوی ء علم دوستیں وزانتکاراں اوستا ء باز کم تاک دست کپنت۔ اے
 تاکاں ماں دگہ زباناں ترینگ ء کار بوتگ و بوگانا۔ بلے تنگا انگہ زندگیں زندگیں
 زبان ء مہر شنگ انت۔

1898ء پیرس دانشگاه (یونیورسٹی) ء پروفیسر دار میسٹیر Dar

Mesteter اوستا ء لہتیں تاک ماں فرانسی زبان ء ترینت رندا ڈاکٹر جستی Justi دتی
 کتاب..... Hand buck der zend parche چھاپ شنگ کرت۔ اے
 ایشاں بید پروفیسر گلینڈر Gelnder او جنیکسن اوستا ء بے میں فرہنگ یا لوزا نکلے ناہنگ
 ء انت۔ اے ہر دو وانتکاراں اوستا ء اما تاکاں کہ پروفیسر گجر Geiger و لہجہ پیٹرس برگ
 و لہجہ سینگل دو لہجہ مکر و باز دگہ کلمکاراں نزا آتکت گند و چار ء گنت۔

نون ایش کہ بلوچی زبان گواچینی زند زبان یا کہنیں فارسی (پہلوی) انت؟
 اے سوال ء پسو ء تہنا بلوچی زبان ء رو بندی کشک و ڈولاں و کشک و گواپ (گرامر)
 دات کنت کہ آتام زبان ء پاڑھو ء او آئی سرچمگ تام زبان انت۔ پرچے کہ تہا
 بلوچی گپ و گال آہانی تک و تو ارنونانٹون ء رسائی انت اے بے کج
 و کساس انت۔ آئی ہر ہند ء پاڑھو اچ ڈول ڈولیس لوزاں بارو برانت۔ یریا نانی ہر سہ ہند
 کہنیں زبان پہلوی 'زند' او سنسکرت ء بے شمار لوزاں انتش 'لوزانی اے زر ء ہر چکے کے
 مٹی یوارت امنگہ گیش پرنگ و تملل ایں درو مر وار دوست ء اش کپنت کہ بز ان کہنیں

یہ میانی زبان زندگی و ذراہ انت بلے سیاہ سماں و گارانت۔ من اے بابت و پچی و اچ و تی
کم و کسائیں علم و گوں زبان دوستیں براتمان دیم و پیش دارگ و کوشت کنیں او اگہ کوریں
چماں پڑھنے در بیتی تہ بز ان بازانت۔

رو کپتی ڈھال بلوچی زبان و کارکن اوزانو گر چوشکہ ولجہ ڈیمز، پروفیسر پیٹرس
مارسٹن میجر گلبرٹسن، میجر موکلر، آرائی بروس، ولجہ جے ایلفن بین او ولجہ عبدالرحمان بارکر
اودگہ زبان زانتانی کتاب گند و چارکنگ بلوچی کتاب او بلوچ نگد کارانی نمشنانک
و کتابانی سر و چم شانک و بلوچی گپ و گال دتک و تواراں ماسہ مزینیں و نڈاں بارگرت کنن
(گواپ یا گرائمر ماں نہ انت) انچو بلوچی زبان و بازیں پاڑھوانت بلے اگہ ڈلگ
چارگ بہ بیت تو اے سہ مزینیں و نڈانت۔

نون زند یا اوستا و کتاب و کژدے گپ و گالان دیما کارن کہ گوں بلوچی و
گالان ام پیم انت او کژدی لڑی او ماژندرانی یا ڈھوان ام گندگ و کاینت۔ اے گپ
و گال اور دگال، گیشتر ماں رودر آتکی بلوچی و ام گونگ دام تو ارانت، گیشتر لوزیا گال
اما ساگی و معنائ ماں بلوچی و استت۔ اے بابت چھئے مسال اچ اوستا و زند و نڈ و گالاں
بچارت۔

پاری	بلوچی	زرد۔ اوستا
مژدہ	مستاگ مژدہ	(۱) مژدہ
روح	اروا	(۲) آورہ
	اشتر	(۳) اشتر
	برشونک	(۴) برسوم
	مہتر	(۵) متر
	اسپتہیں ہمت	(۶) اسپتہیں ہمت
	دلدل اء دھنز	
موزوں	مرز	(۷) مرز
دروغ	دروگ	(۸) دروج
رسم	دو	(۹) دو
دیو	وت (دیووتو)	(۱۰) دو

اے ڈول ء بے شمار گال استت کہ بلوچی زوال ماں وتی لاپ ء اماں کہنیں
تکت وتواراومنی آں داشنگ۔ نون اے گالان کتے انگت ہورت چارت۔
اشتر یا اشتر مننگا استت۔ نون ام بلوچ یک دگر ء بند بندگ ازگا و کنگ اودگ
چی آل اما ڈول ء کک دینت کہ اوستا ء کتاب ء کشنگ بوت۔ برسوم یا برشونک اما بلوچ ات
کہ البرزا برزیز و سارتیں کوہ سراں آج روک کنگ منگ و بانڈ فرانی بندگ ء کار دات اد
اوستا ء کتاب پیشا ایشر ء پاک یا مقدس کشنگ۔ نون عام بلوچ آج روک کنگ ء آج

ایشی کارگرت۔ زور استری مدام وتی آچاں گوں پر شو تک ءء روک کرتنت۔

آپتتیس مت۔ استارانی امارج انت کہ شپ ءء آسمان ءء درایت۔ نون باز
 ہندان بلوچ امر دلدل اءء دهنزام گشت۔ پیش ءء مت (فارسی ءء مہ) یا متالعہ Mist یا
 دهنز ءء گشتت اوگت یا کتا لو fog ءء گشتت کہ رود اتکی بلوچی ءء گیتلو گشتت 'تناہستی
 صدی ءء بلوچانی زاگ اور وجمہرانی واسطہ اے ڈولیں شیر جقت او او کس کس ءء گشتت:
 ڈوئی ڈوئی متالو سیاہیں جمہر گتا لو

ڈو یک مزنیں رسنگ ءء ات کہ یک جکت زرتش او بچک یک زحم ءء زرتنت کہ
 بلا گشتت۔

بلوچی زبان ءء گوں زند ءء چکا سگ ءء واسطہ لہتیں ردگالانی مسال آج ایم اے
 ڈھلا اء کتاب 'زور استری نیاش' ءء بکندیت۔

(۱) اوستا: ارزیں ہوہتر از و شیات بوات زم ءء آہورا، وازم یادژد اترم آپم
 تھیتم یادژد اترم آپم خایانم یاد اترم آپم زریانم یاد اترم آپم آزماہیشتم۔
 (نون ایشانی جزانک یا ترجمہ ءء بچارت)

(۲) پہلوی: اویں امت خورشیت بالا اوزایت پیہوز میک اہور مزد دات
 پوزد اسرمیایے (مایہ) خانیک پوزد اسرمیایے زری پوزد اسر۔

(۳) پارسی: آل زمان کہ خورشید بالا آید باشد زمین ہور مزد آفریدہ پاکستر
 آب کاریز ہا پاک شود آب چاہا پاک شود آب دریا ہا پاک شود آب استادہ پاک شود
 (۴) بلوچی: اروی کہ رژان در بیت ہمد امر زاء زمین ءء تپو کیں آپ اوزارنت گہنانی)

خُونانی) آپ اوزارنت، زرانی آپ اوزارنت، اوشتو کیس (ہاراء پد محکمیں) آپ اوزارنت (تا کدیم ۳۰-۳۱)

برزاء مسال یک چچی ء شتر چارگ بیت کہ پاری و پہلوی ء ترانک آں اور
 اء وتی گالاں ام زرنگنت چوش کہ مروچاں قرآن پاک ء دگہ زبانان ترینگ اء وہم
 ترینوک گیشتر آئی وتی لوزان کارنت، و ام برزاء مسال گوں بلوچچی ء نزنینکتر انت چوش
 کہ اوزارگ نون ام روکپتی بلوچچی ء آپ اء پاک بُو هگ اولر دگ اء جہل کپگ ء پء اشگنگ
 بیت اے ڈول ء زرتچک اُردیس ساگی ء بلوچچی لوزانت، کہن: بلوچچی و گردی ء چات ء او
 فارسی ء چاء گشنت۔ اش ایشی بید کہانی یا کانی بلوچچی و گردی ء کوہانی توک اء کسانیں
 پئمگان ام گشنت زرام بلوچچی و گردی انت کہ پیش ء بکیرہ کپسن اء نام ات۔ دومی ایش
 انت کہ اوستا د بلوچچی اء جمع یک بیم انت چوش کہ:

اوستا	بلوچچی	پاری
(۱) زریان	زِران	دریاہا (سمندر)
(۲) خانیاں	کانیاں	چاہا ء چشمہ ہاء
کہانیاں	کہنان	

انچو اوستان و پہلوی ہر دو آریا و اجو (آذر بائیجان) ء چہ درکاینت و لے دا ام باز ہندان
 اچ یک دگر ء کمتے ڈور کنزنت، البت اوستا ء ترانک ء پہلوی گوں آئی ہم بیم انت چوش
 کہ:

اوستا:۔ (۱) آشت ء بوبات آہامی نیرے

(ب) یاسہ عتیٰء باز فرایز اہتہ

(ج) ایس ماں زست عتٰ برسون ماں زست، گو ماں زست، آدنوزست عتٰ۔

پہلوی :- (۱) بزیشٹو مند سیہونائے نیاسہ شٹو مند بین ماں عتٰ نشوتان۔

(ب) نیوک، سیہونات ولت گبرامون لک باستان فراج پیزہ شٹو نیت۔

(ج) ایسم یدت، برسم یدت، بسر یایدت، ہیاداں یدت۔

پارسی :- (۱) نیک باد آن مرو (کہ)

(ب) تراہمسایہ بسیار بزرگ دارد

(ج) بادست خاکستر (ایسم) بادست برسم بادست جیوان و بادست آلات۔

بلوچی :- (۱) وش بات ہمانرینہ

(ب) سرمایہ عتیٰء باز پراہ داریت (پراہ زردی دنت)

(ج) اشکر (اس) ماں دست عتٰ۔ برشونک ماں دست عتٰ! گوشت ماں دست عتٰ اونگ ماں

دست عتٰ (تاکدیم ۱۵۵ آتش نیاہش)

بزء گالانی معنا ماں انگریزی عتٰ چون ترینگ بوتگنت۔

(۱) فرایز :- فراخذلی پراہ دلی (۲) یاسہ :- سرمایہ (سریاسہ) (۳) ایس :- آج اء پُر کہ

باز بلوچی یا ڈھواں اس گشگ بیت۔ (۴) برسوں۔ برسوں۔ برشونک کہ تنگا ماژ ندران اء

مردم گوں ایٹی آج عتٰ روک کشت۔ (۵) آدنو :- آسن اء جو گن کہ بلوچی اونگ گشتنش

من تنے خذ عتٰ اے گپ سہرا کرت کہ بلوچی اء لوزانی پاؤ وردنگ ماں زند zend عتٰ سک

انت او۔۔۔ اوستا، کتاب اچ بکت عتٰ بلوچی گالان پُر انت چوش کہ:

بلوچی	زند	
اومیت	امیت	(۱)
اُگدہ	آختہ	(۲)
ہارغ۔ اشی	ہارہ	(۳)
سد	سد	(۴)

اگہ مالوزانی مقابلہء بکنن تو گردی لری، ماژند رانی وزند اوستاء یزاراں گال
 ام تو ارادام معنی انت اے کشک ء پاری ام گوں بلوچی ء ہمکو پگ بوت کنت بلے پاری
 اء تو ار بندی (phy Nalojy) کردی و بلوچی ء گوں ام پیم نہ انت چوش کہ:

فارسی	کردی	بلوچی
چا۔ چشمہ	کان۔ کانی	(۱) کہن، کانی
خر	کر	(۲) گر۔ ہر
خروس	کروس	(۳) کروس، کروسک
خندیدخ	کینین	(۴) (کندگ)
خریدن	کرپن	(۵) گرگ
خورد	گرت	(۶) بورت

اے ڈول ء گردی گوں رودراتکی یا ہلھی بلوچی ء گوں بازام گونگ انت۔

پاری	کردی	بلوچی
پیست	گیست	(۱) گست (ہلھی)

گورگ (۲)	گیرا	بزا
گوں (۳)	گہ گل	با
گازگ (۴)	گازگ	بطخ
گین (۵)	گیان	بین

اش ایشی اے حبر سہرا بیت کہ تو اور بندی ء بلوچی و کردی آج نوکیں پارسی ء
دور گستاگ انت بلوچی ء برزاء مسالانی مز نہیں لڑ ء مان انت چوش کہ:

بلوچی	فارسی	بلوچی	فارسی
(۱) گوارگ	باریدن	(۲) گرنیگ	بریشہ
(۳) گوات	باد	(۴) گندگ	بیندن (کہنیں پارسی)
(۵) گوانگ	بانگ	(۶) گوازی	بازی
(۷) گیش	بیش	(۸) گیابان	بیابان
(۹) گہتر	بہتر	(۱۰) گیر	بیر (یادداشت)

اے ڈول ء دگہ بازیں تو اراں بلوچی اچ پارسی ء دُورندیت۔ نون مارندی
نمشانک آں اے پیش دارگ اء جہد ء کتن کہ گرانہریا گواپ ء بلوچی و پارسی و کردی
چٹکس ام پیم انت۔

(نوکیں دور کوئٹہ 16 نومبر 1966ء)

جُلگہیں چاگئے ءِ شکر گالین شازر

..... عبداللہ جان جمالدینی

چاگئے ءِ پراہیں کوچگ اوگانتان ءِ جاندی نیمگ ءِ چار صد میل دران گوں سیم
روت ورد کپٹ ءِ ایران ءِ سیم ءِ کثیت۔ اگہ سیاسی کیں سیمان مردم کستر گئے چہ دل ءِ
ببارت گڈ اتاں دور ایران و اوگانتان ءِ بلو چانی ہے دو دور بیدگ 'شازری گندگ بیت کہ
چاگئے ءِ انت۔

نوشکے ءِ ٹک ءِ ابید کہ کمنکے آبادانت و آپ چہ چاگئے ءِ دگہ علاقہمان کیشتر انت
و پمیشا کشت و کشار شر تر بیت اے ضلع ءِ مز نہیں بہرے خشک و پٹ و بیدہ انت و کوہانی
سیاہ حسمیں بند تانکہ چم کار کنت روان انت۔ اے ڈہیہ ءِ آپ و ہوا خشک انت۔ چلگ ءِ
گورچ ءِ سرد تیزیں گوات چوکارچ ءِ بریت و تیرمہ ءِ لوار چو آج ءِ جل و زراب کنت
قطب ءِ چہ نوشکے ریکانی سہریں روت شروع بنت و گوں سیم ءِ ہوار صدانی میل دران
کشت۔ چہ ڈالندین ءِ دیم پہ ایران ءِ سزک ءِ ہر دو نیمگان سیا ہوشین دشت ءِ پھنادان
ہر نیمگان کوہانی بندانت کہ رونت میر جاوگ ءِ ایران ءِ سیم ءِ ہوار کپنت۔

چاگئے ءِ بے دیہاں صدانی میل ءِ آپ ءِ گواہ نیست ایران و اوگانتان ءِ
روک و آد کیں کاروانان ءِ بازیں مز لانی جنگ ءِ رند چاتے پہ گٹ ءِ تر کنگ ءِ آپ
دنت۔ اے کاروانانی آپ بہ جتا کیں اشتران بارانت۔ و سے چار روج ءِ آپ مز
مز نہیں مشکانی تہاز ورگ بیت۔ اے لوچمین لوتان ہر گام ءِ سر ءِ موت راہ ءِ چاران انت۔
مشکے ءِ تل گرگ و اشترے ءِ تیل کپگ مردم ءِ قبر ءِ راہ ءِ سر جوڑ کنت تاکہ دگہ راہ گزوکے

عبرت بزوریت ولوت ۽ مہیت، درایج و سبزگ ۽ نام و نشان ہم و دی جنت۔ بے جاگہ جاگے ۽ ”تاگز“ و ”لاژگ“ ۽ یا شفر ۽ دراجیں روئگ خدا بزانہ چہ کجا آپ چکنت و برے آج ۽ زراب ۽ سوز و شات دراکنت۔ پہ دگہ سوزگ ۽ اے گیابان ۽ زندگ مانگ خرام انت۔

ہے رنگیں ”لاژگ“ ”تاگز“ و شفرانی دیار ۽ سفر ۽ و ہد ۽ چہ دور ۽ ریگستان ۽ جہاز بلوچی زندگی ۽ کہنیں سنگت اشتر پراہیں کو چک ۽ پہ بے پرواہی سر ۽ چست داران و چپ و چاگرد ۽ چاران ۽ و دی بیت۔ آزانہ گورچ ۽ پرواہ انت ویکہ لواری۔ نہ تن ۽ نہ گون ۽ بلوچ ۽ ہے عادتان چہ وتی اے کہنیں سنگت ۽ ہیل کرتہ۔ پیشا آزا ہم اے سکلیانی چندان پرواہ نیست پداناگت ۽ اے بے آپ وکاہ ۽ ڈگار ۽ ولجہ انسان یا آئی نیکیں زہگ، پادشپاد و سردراچکران و شیمز جنان ۽ گندگ بیت، چوکہ اقبال ۽ گوشہ آزا بلکہ اے دشت و بیابان ۽ گوات ۽ ساچہ پیشا اقبال ۽ گمان ۽ آ اے پٹ و گیابان ۽ چہ دلی و بخارا ۽ کہ آوانی نامان ۽ ہم آزانہ زیات گندیت۔

ہرکے کہ چاگئے ۽ پٹ و گیابان و ریگستان ۽ سفر کنت آئی ذہن ۽ ہما ساعت ۽ اے سوال پیدا بیت کہ اے ڈیہہ ۽ مردم چون زندگ انت اید اتو زندگی ۽ یک سامانے ہم موجود نہ انت، بلکہ آوانی جواب ۽ سبزیں لاژگ و گوات و رانیں تاگز ۽ سبزیں شنک بدینت بے انکہ جہل کئے چاریت، ظاہر انچش دراکنت کہ قدرت ۽ چو مالو ۽ اے چکو ان چہ ہرچی ۽ کم نصیب کرتہ کہ پہ زندگ مانگ ۽ ضروری انت و مردم چہ آوانی بنگ ۽ آسودگ بیت۔ بے حقیقت اے نہ انت، قدرت ۽ اے ڈیہہ ۽ ہما دولتان ۽ چیر زمین ۽ کھڈ کر تکت کہ اگہ اے خزانگ اے ملک ۽ مردمانی دست ۽ بیابیت، آدنی ۽ چہ درستان

آسودگیں مردمان گول حساب بنت، بلے ہنومین حالت دگہ پیم انت چہ اسے سب
 وبے کیسے مردمانی وسے اے خزانگانی دولت رگستا انت۔ اے درستیں خزانگہ نام
 میراث انت کہ ہزارانی میل دور نشنگ وموج کثت، خداوت زانت وبنگ سب
 چے بزانت کہ ہزارانی میل دور نشنگیں اے مردمان گول کجام مقناطیس عتوت انت کہ
 چہ ڈگار عچیرے اے دولتیاں چون کش انت و برنت و زندء پہ پیش گوازینت؟

چو کوئے کہ در آمدین مسافر دیم پہ زاهدان رونت و ہے بین الاقوامی سڑک چہ
 آوانی موٹر تچان انت یا کوئے زاهدان یریل ے سوار انت و چہ ریل ے در سچگان چش بہ
 خشکیں ڈگار ے کپنت یا آوانی نازر کیں دیمان ے گور تچ ولوار سوچیت۔ آوانی دیم تباریت
 و اے ڈیہ ے بے مہر ے نام دینت و زوت تچگ ے کوشش ے کثت۔ بلے چاگے مردمان
 بکندیت کہ چہ زندگی ے تمام کم نصیبی و تہلی ے باوجود پھر وتی ڈیہ ے بے مہر نہ گوشت۔ بگ
 آوان ے وتی ڈیہ چہ ساہ ے ہم گیشتر دوست انت وطن ے حاک ے ہر زرگ آوان دوست
 انت آوانی مشہوریں بلوچی بتل ”وائے وطن خشکیں دار“ کہ ہر وہدے چہ آوانی زبان ے
 اشکنگ بیت۔ آوانی وطن ے مہر ے سہرا کت۔ یا گدا آوانی وطن دوستی چہ ہما بے حسابیں
 شیران درابیت کہ آچہ صدانی سالان پہ وتی اے جذبہ ے دراکنگ ے گوشان ے کائنت۔
 سال ے ہر موسم ے اے ڈیہ وتی یک خاصیں زبے، قوم کشان ے آرائیں وبے تواریں
 روج بازربا انت۔ تادور ے تالانیں پراہیں دشت باز صاف ووش دراکت۔ دشت ے ہر
 سنگ وجر و بوج یک پہ یک ے ودی بیت دشت ے نیمروچان گول زوریت وتیوگیں
 ڈگار یک بے کسائیں معلوم بیت و اے ”زر“ ے تہا ہر چپ وریک ساہدار ے عکس چہ دور ے
 ودی بیت کش وگور ے سیاہیں کوباں اے پڑاموکیں گول ے زورگ گیشتر زیبا کت، کوہ

گیشتر سیاہ و سوزور یک گیشتر سُہر دراکنت۔

زردین دیگر ء اودرست کار ء کنگ ء چہ ژند بندین پہوالیں بلوچ روت
 و نمہلین ریک ریکانی یک بُر زترین زندگی ءے سر ء دراج کشیت و سر و شک ء جنت و وتی
 نکلیں بیچ ء راہ ء چاریت ء آئی بیچ ٹوہیں ریکانی پراہیں دور بینیں لوپانی تہاروچ مچ تھیاوتی
 کہول ء مڈی ء شتر و سپان ء چارینیت و روج کہ بیگہ بیت دیم پہ وتی گدان ء واگرد کنت
 پہوالیں بلوچ ء نگاہ وتی بیچ ء راہ ء چاران ء چاران ء دور روکت ء ہماہر نوریں یومپ ء
 بیگ ء چست بنت و آئی پدا کنت کہ وش وش ء یلہ بیان انت و ریک ء زندگیانی پشت
 دور چیر بیان انت۔ اے ریک چون ہمدوانت و وش وزیبا انت؟ روج نون وت یک
 زیبائیں ٹوہیں ریک ء سُہرین زندگی اے درابیت! برزبزرین آسمان ء دیم ء شیکانی
 پاشانکلیں نگر رنگ رنگ ء شکلان اڈ کنت و پدا بے گواہ بنت ایر کشیں پہوال ناگت ء
 خیال کنت کہ آئی ڈیہہ چنکہ زیبانت!

تیرمہ ء اودرست لیوار کشیت و روج ء مزل ء جنگ مشکل بیت، گڈا پہوال
 گیشتر شپان پہ سفر ء در روت، شپانی ء سفر چنکہ مزگ دینت دور چہ کوهانی سیاہیں و بُر زین
 بند ء پشت ء ناگت ء کہ چار دہی ماہ وتی طلاہیں گردیں دیم ء پہ کہیے ء دراکنت و وتی
 زیبائی ء نشان دنت۔ کوچک ء انقلابے پیدا بیت ریکے زیبا و بے تواریں زندگی و دی
 بنت و دشت ء ہر جز و دار نور ء تہا جان شودیت ماہ پہ وتی زیبائی ء جادو ہستی ء ہرچی ء راز ء
 سہرا کنت وریگستان ء نرم و بے تواریں گوات کہ ہنوک آس گوات ناگمان ء ہر بیگ ء
 وش گوش ء یلب کنان انت۔

نوک ورنائیں پہوال روت اشتر ء بوجیت و کاریت چو کینیت۔ کئی ء کہ چہ

سرویں آپ عہد انت چہ منہہ ء دار ء ذور کنت و کاریت بہ اشتر ء رہت بہ ہنریت
 کنت 'اشتر ء سوار بیت و مہاران راست کنت' سیاہیں گدانانی دیم ء یک دست
 غوغائے چست بیت و گامان ء تیز کنت و ماہکافی ء تپوکیں 'چومار ء تاب و روکیں دست
 نیام ء روکیں راہ ء زوریت و ژیان انت کہ روت اے دراج کشیں راہ ء ماہکافی
 سفر اشتر ماہم مزگ دنت و وتی پادانی و شین و ہم ردین تواری سہکتین راہواری آزانت
 کنت - گیا بانیں تنیائی' بے تواری' ماہکافی ء زیب' صحراء نرم و نازر کیں گوش ذریا
 آزا تین سوار ء ہم مست کنت' و آمدان مدان ء گوں اشتر ء پادانی تواری ہم سز کنت
 و ہنچشیں شیرے چست کنت کہ آراہم دورین چارکلن یا گدان جنوکیں امل ء کج ء باک
 ء و شیں خیال کیت اے پیم ء آ "بے مہرین" ء پٹ و بے دہ ء کچلتین زہرین زندگی
 سکیان شمشیت و تیوگیں ماہکافی ء زیب آراہم و کنت و آراشے مرید ء شیرانی گوہگ
 پر مایت و آ گوں پدیم پدیمیں چار دہی ماہ ء پرلوزیں دیم ء برابر کنت و گوشت :-

دوشی کج و ماہ چار دہی

ہم کو پگ ء اوشتا تک انت

ماہ ء چہ کج ء رنگ شر تر انت

(کہ) ماہ ء گبارے من دپ ء انت

اے رنگ ء آراوتی دوست چہ چار دہی ماہ ء ہم کیشتر زیبا و جلوہ ناک معلوم بیت - بشام ء
 کوہیں کوہکر بلوچی شاعری ء جان و ہدے کہ چست بنت' بلوچی زندگی چہ درستاں زیبائیں
 زمانگ ء کارنت' پہ کوہکر زیبائی و محبت ء سوگات و کونوانت - گرند و گروک ء شاتیں زمانگ
 ہر و ہدے کہ کوہ ہمیں ٹوہیں کوہکر سیاہ ترنت و نڈر آسمان ء دیم ء تالان بنت تو شر ساعہ کوہ

و کو چگ و سرء چپتی و بے تواری و حکم بیت و دشت تہار بیت و ریک گیشتر سوہر کوہ سیاہ تر بنت
ہماں دمان و کہ کو بکران و گروک چیلک جنت و گرنند و گزینبک دلان و لرزینیت و کو چگ و
آسمان و توپان و ارش بیت و دور کوہ دیم و سیاہی و شپانی اسپتیں کشک و دی بنت و ہر نیمگ
و فضا شوگ بیت و پاک و صاف بشام و زندین ترنپ یک دم و کو چگ و چہ آپ و
پر کنت۔ کور و ڈور چو مستیں لیز وان ورجنان و وتی و ران و گج و کف کنان و تچان و رونت
چہ قدرت و اے زیب و زینت و انقلاب و بلوچ شاعر سکت موج و کیت و وتان و ت آئی
دپ و گال جوڑینیت کہ اے کو چگ و کوہ و گیا بان نند و کانی زند و رنگی کنت !

زمانے بند کنت نو دان

شماپہ شاذہ و شوران

پیا بین کو بکر گرنان

بگوارت مینز ریں بندان

امل و جا گہہ و ہندان

زمین و در گہیں کوہان

زمانے پر کنت جوہان

بیارنت کیگد و بوہان

(فقیر شیرجان)

دمبر و جنوری و ترین چلگ و وہدے کہ شپ دروچ ہمز آسمان و مند ام
چیر دینت گڈا چا گئے و بز گراے دراجیں شپان و احتو کیں روچانی و شیں حیالان
گوازینیت آئی کڈ و (لوگ و) سرء ہو و ہم ردین و ش توارین ترنپ آئی دل و
ساتت و دیم و روچانی او جتانی و شیں حوال و دینت۔ چلگ ہے رتلیں دراجین شپان بزگر

۽ وشالیں روچانی مستاگی ۽ گیرت اگہ ہے رنگیں دراجیں شپان یک کرار ۽ ہور بگوار بیت
 وتاں باز روچاں روچ درامکت۔ بہار گہ ۽ رنگی نیں روچانی گمان پک بیت۔ فروری ہوا
 ۽ ڈگار ۽ رنگ تریت و سبز بیت، تن مارچ ۽ کوہ و کوچک وریک بن سبز و سہرورنگی ساز فضا
 تہا عجیبیں رنگے پیدا کنت ہے موسم ۽ پہوال و ترا ”وطن ۽ بادشاہ“ زانت کاہ آب
 ورگ، پچی ۽ کمی نیست۔ ہے موسم ۽ مرد جنیں زہگ و رنا پیر در راہ چہ گسان در کپنت و مکان
 و کوچک ۽ کاوچنت و بہار گہ ۽ شین و زندگ کنو کین گواش ۽ مزگ ۽ زورنت دشت
 سہرین پھلانی بندانی بند در اہنت۔ گواڑگ و سہرین پھل و تی دل ۽ محبت ۽ سیاہیں درگ
 ۽ ہر بلوچ ۽ پیش دارنت و مہر و محبت ۽ کولو ۽ ہر کس ۽ رسینیت و دوستین ۽ امتیانی روژناتی
 شیرین ۽ گالان چو بیان کنت۔

شیشاری فد و سہور گھان

جسم بنت در کپنت اچ گھان

سندت گواڑگ و سہور پھلان

جیگ ۽ ہم جنت سر بلان

من تی راہ سران چار انان

واگال بد دل ۽ دار انان

(گل خان نصیر دوستیں شیرین)

اے ڈگار ۽ ہے رنگیں چپ و چا گردان و ہے رنگیں حالتان ہر وہد ۽ اے جاگہ
 مردمان ۽ متاثر کرتہ و آوانی دل ۽ نازر کین قابل ستاورگی نیں جذبیان پیدا کرتہ کہ
 شیر و لیکوانی صورت ۽ چہ گیشتر جتا سیں و زائیکاریں مردمانی دپان سہرا بوتکت اے

نازکین و زیبائیں جذبہائی خالق کہ آوان ء اذنت شیرانی زیبائیں پوشاک پوشائیت
 بے شمارت چہ ایشان گیشتر شاران اے علقہہ ء مزین نام پیداکرت ووتی اُستمان ء توک
 ء مقبول بوتنت بلے وانندگ نہ اتنت پمیشا آوانی شیر بنشنگ نہ بوتنت مروچان ایشانی
 آنا ریسنت و ہدیکہ زبان کواسے یا علم دوستیں مردے متمدن ور بیدگ کہنیں دنبانی چیرے
 پٹ دلوٹ کنت۔ پہ مشکے ء لہتین شیر چہ اے شاعرانی گالان دست کنت۔

ریکی :- ہمیں رنگیں پٹ و لوٹ ء نتیجہ ء چاگے ء یک کہنیں و ناموریں
 شائر کی ء بادریہ چاگے ء ہونوین بلوچی ادب ء مزین نامیں شائر گل خان نصیر ء (کہ آئی
 حمرند ء بیت) یک گونڈکیں مضمونے ء چیزے بنشنگ کرتے۔ من چہ نصیر ء ہے مضمون ء
 استفادہ کنیں۔ چہ اے مضمون ء ابید منا اے شائر ء بارو ء باز کم معلوم بوتے۔

ریکی ء زندگی ء بارو ء بیدار چیشی دگہ بچی معلوم نہ انت کہ ”آچہ زنگی شاہی نام ء یک پنچشیں
 ڈتے ء بوت“ کہ آدگہ دگہ نکانی تہامنت و نک ء جنگانی بارو ء شیر گوشنت اے رنگ ء
 شیران نک ء ناموریں مردمانی ستاشا ہسوار و زحم جنی ء صفت ’ لگوران ء ایر جنگ
 و بہادران ء برز نشان دیگ بوتے دیمہ ہے ڈل ء بارو ء بنشنگ کنت۔

اے بلوچانی مزین عالم زانتکار زبان کو اسیں ڈتے بوتے کہ آئی بلوچ قوم و بلوچی
 زبان ء سر ء احسان بارانت ’ بلوچانی تاریخ کہ گیشتر شیرانی صورت ء بیان بوتے ہے ڈل
 ء منت وارنت کہ ہنگہ زندگی و تابناک انت و بلوچی زبان ہے ڈل ء مردمانی محنت
 و خواری و زانتکاری ء سوب ء انکہ تابناک ’ زیبا ’ جہل ’ ڈولدار شیرکن و روان انت.....“

ریکی چہ زنگی شاہی ڈل ات و ضلع چاگے ء مینگانی نک ء جنگی کارنامگان
 شیرانی توک ء بیان کرت چہ و بید زندگی ء دگہ چیزانی بارو ء شیر گوشنت ’ نصیر بنشنگ کنت۔

”ریکی قلات ۽ میر خدادات خان ۽ دور حکومت ۽ شروع ۽ روچان تان زندگ ات۔
 وہدیکہ انگریز ۽ فوجان قلات ۽ سرء ارش کرت خان محراب خان اے جنگ ۽ شہید بوت
 و آئی زہگ دومی نصیر خان کہ کسانى ۽ آرا حسن خان گوشنت بوت ونوشکے آحت و مینگوانى
 باؤٹ بوت اے بارو ۽ ریکی شتر دراجیں شیرے گوشتہ کہ آئی یک بندے ایش انت۔
 نورى نصیر خان ولى!

اسپ چه لگام ۽ ترس کتہ
 روج مے مروچی دیگر انت
 باندا حد اوارے بدنت
 آحتہ حسن خان زحم جنیں
 محراب بیچ درد انگلیں
 شتاباش کنت اے بنگان
 باز اشتر و سیاہ جنگلان
 بیران دوسر نیم گرت

نوٹ:- من وت ہے گالان ۽ برا ہوئی ۽ اشلکتکن بلکہ نصیر ۽ ہما برا ہوئی گالان ۽
 بلوچی ۽ ترینتہ؟

روز پرنگی چه بولان ۽ راہ ۽ آحتت ۽ سردار و میران ۽ چه زردان بارش
 کرت۔ ریکی ۽ سردارانی غیرت ۽ سرء سوگ کرت و دراجیں شیرے گوشت کہ آئی اولی
 شیر ایش انت۔
 پرنگی آہنگ بولان ۽

دنت ززان پہ چولان ء
 "یک دم شیرے ء ریکی پرنگیانی اے زڑے شلوچک و ہابلوچ ورنابانی بارو ء کہ آوان
 پرگی ء ززانی خاطر ء وتی غیرت ء یلہ دانتت افسوس کنت و گوشت!
 مردچہ شہ مستران کستر ہشارانت
 سرین ء بستگ وززش تیارانت
 پرگی ء گوں مثل بچ و یارانت
 مزاداریں سرش حا کاں ہوارانت

شاعر شفیع خان :- چہ ریکی رند شفیع خان ہنچش شاعرے کہ آئی بارو ء کم و باز معلوم
 انت و چیزے غبتگ کرت بیت ۔ آئی نام و توار باز پرشتہ نون ہم چشیں دیوانے نیست
 کہ اوداشیر و ساز بہ بیت و دگہ شازانی گالان بگوشت و شفیع ء شیران ء گوشت شفیع
 خان ء نواسگ حاجی فتح محمد کہ نون بیران بوٹہ شیر گوشت و شفیع خان ملن
 وڈیڈاروڈاک ء کوہ و کوچگ و ریک بنان گشت و پہوالی ء آزاتیں زندگانی ء گوازینت
 و مال داری گرت ہانکہ نیزگاری و تنگی ء سوب ء بد حال ات بلے پدا ہم زندگیں مردے
 ات و زندہ دلی ء یلہ نہ دات جہل ء گال آئی ہے تب ء درا کنت :

شاعر شفیع خان انت کہ گون بزکان انت

گلگنگ جکت و گون شدگان انت

شفیع خان ء نام و توار ء چہ و ت سہرا انت کہ آئی شیر بازانت بلے قسمت ء
 اے درتین شیر دست نہ کپنت ۔ آئی مشہوریں شیر دروگ و راست انت آئی تہادر وگ
 و راست ء مقابلہ بیت چہ اے شیر ء ظاہر انت کہ شفیع خان ء وتی دور و زمانگ ء شتری ء

چارتہ آزمائنگ ء حالتانی سرء ایرادگیری تے بلے وقتی صلاح ء ہم دنت۔ جہل ء دروگ
 وراست ء چیزے شیرے پیش کنگ بنت کہ چہ آئی نواسگ حاجی فتح محمد ء دروگ
 بوتکت (اے شیر ”بلوچی ماہتاک کراچی ء تیوگ ء چھاپ بوتہ)

من رہتکن وت پہ گدارا

دستقن دوپوچ ء ہیر وھار

دروگ ء وراست ء صوبدار

پرفتنہ ء بوتنت دوچار

من کہ نظر کرتہ پہ وار

دروگ ہول پوشنت چوپہ وار

بے چہرہ دریا ء شفیع خان ء دروگ ء منصب دار ہم دستکت۔

ھرچی کہ میر و سر درانت

ملا وقاضی و شرع انت

چو بدار خاصین نوکر انت

آخگ و دروگ لشکر انت

پہیشا۔

دروگ ء گل انت و شادہ انت

فوج حساب ء زیادہ انت

دروگ ء مقابلہ ء ”راست“ پچارت کہ چوں بے وش انت!

راست عاجز و پیادہ انت

بے رونق و بے وعدہ انت

راست و بڑگی و شائر کہ گندیت دل پزاوارت دراست و گمک بیت!

من آتکن کہ چون کنین

راست و تاراگون کنین

کاران من پہ شون کنین

لب جاہ و زوان تیر کتہ

برنا و کان تقدیر کتہ

شائر ”دروگ“ و پلہ مرزان پنت دنت کہ ”دروگ“ و کوت مہنت

ہر کس کہ دروگ و یار بیت

من باطن و آزار بیت

نام و نشان گار بیت

بلے ”دروگ“ و سکتانی سر و شائر و حبر اثر نہ کنت۔ آوان وتی خیر بہ دروگ و بندگ و

دستہ۔ ہمیشا یک ”دروگ بڑے“ شائر جواب دنت!

تازندگیں و ش کنین

آروچ مرین بس کنین

شائر آخر و بے وس بیت و دگہ چارگ نہ گندیت و دروگ بڑان و چہ قیامت و روج و

سکیان تر سینیت، بلے آقیامت سیامت و چہ زانت!

ترس اچ نکیر و منکر و

حکم قرآن انت و شرع

تندے گون نمرود کا فرء

ماں تہتریں گچت ترا

حیات خان :- چاگئے علاقہ چار سرء دگہ مزن نامیں شائے حیات خان نامی
 نہیں گوستہ کہ چہ سا سولیا نی تک ء بوتہ آئی باروء ہم باز کم معلوم انت، جہل ء آئی یک رگی
 نہیں شیرے ء لہتمیں گال انت :-

دوشی ماں بانگو ء نورین ء

من پہ سوزل ء حیرین ء

پیری من رہتگیں بازار ء

پنجینی اگیا میں شہر ء

دیستہن چار دہی رنگ ء را

یا قوت گہورین رنگ ء را

رخشی چو سہیل ء تار ء

بامب ء رو شمن استار ء

بمزدکت کدہین پیمان ء

سوچی واگ دنت بندان ء

زر گوشین حیات خان وانا

تندے سوزلی دیوان ء

بس کن عاقلی یمن تران ء

فقیر شیر جان :- چہ شفیع خان رندا سے فیہہ ء چہ درستان مشہورین شائر فقیر شیر

خان انت کہ آئی باروہ چئی گیشتر معلوم بوتہ شیر جان نام فقیر یا پکیر اور پیہا
 ہوار انت کہ آئی پیرک و بن پیرک درویش و صوفی و خدا ترس بوتکنت ہانکہ شیر جان
 شائری چہ وتی پس و پیرکان رستہ بلے آئی وت مذہبی کیں شیرانی راہ بندیلہ واتہ ورگی کیں
 شیر گوشتہ و مروچان اے ڈیہہ چہ درستان مشہوریں رگی شائر حساب بیت سی و چہل
 سال ساری شیر جان زندگ ات و جہلگہیں نوشکے کوہ و کوچگان گشت و شکار کرت و شیر
 گوشت شیر جان و پس ملنگ جان و پیرک رحمان شاہ شرین شاعرے گوشتکنت شیر جان
 یکین پنج ملنگ جان ہم شائرات۔

شیر جان و دیم جئی و درین تب و آئی چپ و راست و براہندگانی پنچشیں ٹولی و
 پیدا کرت کہ پہ آئی پھلین مجلس و درین گیتارانی اشکنگ و گنوک انتت و ہر کس پہ دیم
 آئی شیر ان یات گرت مروچی نوشکے چاگئے و حاران و چشین شیر گوشو کے نیست کہ کہ
 آ شیر جان و یک دو شیر مزانت شیر جان و گال باز چپان و چو آپ و تچان انت۔
 شیر جان و باز شیر گوشتہ تا اے وحدہ سینزدہ چارده شیر مچ کنگ بوتکنت آئی رگی کمن شیر
 مرگ مینا کیکد سیل کل و کسان زاتین پری زمانے بندکت نودان خداوند کین زاری
 باز مقبول انت جہل و چہ ہر یکے و لہتیں گال دیگ بنت۔

چہ ”مرگ مینا“ و

اے گل و چہارچی من جہان و پیدا اور انت

چم گل و تیر انت بروانک شلیں خنجر انت

زلف شیرازی طلا کو دیں زرہ بر انت

تنی دپ و دندان لعل و یا قوت و جوہر انت

ہر کجا لگنت مثل چو الماس ء برانت

چہ ”کیگد ء سیل“ ء

ترا کہ چم منی گندی

’ولن چہ روتگان سندی

اچودا کیت منی زیبا‘

کیودر ”لڈگ“ گول کھیب ء

ند ننت ہمسران سوب ء

چہ ”کلن ء کسان زاتین پری“ ء

کلن ء کسان زاتین پری

بام ء تپو کیمن مشتری

تلی تلاریں تملی

باگانی تریں آسمی

روت چہ قرار ء دل منی

چہ ”زمانے بند کنت نودان“ لہتیں گال مضمون ء اول سر ء دیگ بوتہ۔

چہ ”خداوند ء کنین زاری“ ء

خداوند ء کنین زاری

نوادوست ء منی بیاری

گل ء رارب نگاہ داری‘

تہاروتار مہیں شام ء

مرن قربان گل ء نام ء

بہندی دوست منی زان ء
کنین گین باز کسان زات ء
ترارت ء مناداتہ

شاہ پسند خان :- چہ شیر جان رند چا گئے سخرانی ورنائے ء رنگی نیں شیر گوشت
بلے آئی شاعری ء رنگ بدل ات۔ آئی گہنگین بلوچی ء سکتیں بحر ان اشت و فارسی ء
ڈول ء بحر استعمال گرت۔ اے شاعر ء نام شاہ پسند خان ات۔ آئی فارسی و عربی و انت۔
پیشا آئی شیر ان عربی و پارسی ء لوز باز ہوار انت۔ آئی شیر باز دراج نہ انت بلکہ پارسی ء
غزلانی ڈول ء کسان انت۔ و ہر شیرے آخری گال ء وتی نام ء آورنگ۔
آئی لہتیں گال ایش انت :-

آن قادر کریم قدرت بسیار انت
لعل ستا جہان ء وت آشکار انت
با جلوہ جمائش جملہ ستار انت

در پیش روئے جانان دوست شرمسار انت

گل خان نصیر :- بلوچی ء نوکیں دور و باری ء مزین نامیں شاعر گل خان نصیر انت
کہ آئی سر ء چا گئے ء ڈگار ہر چکے پہر پکت کم انت، نصیر بلوچی زبان ء ہما شاعر انت کہ
آئی خواری و ارت زحمت کشت و بلوچی ادب ء ہما جا کہ ء برینت کہ مروچی مئے زبان ء
شاعری گول دگہ ہر زبان ء شاعری ء برابری کرت کنت۔

نصیر ء قول ء آراچہ اسکول ء زمانگ ء شاعری ء شوک بوتہ بلے آوہدان بلوچی
ء شیر گوہگ ء خیال ء ہم و اند گیس ورنانہ کرتنت۔ در آندین زبان و دور بیدگان بلوچی

قدر کم کر تکت، بلوچی ء ہج زبانی حساب نہ کرتت۔ نصیر ء ہم دگرانی پییم ء اردو ء ضمیر
گوشت۔ بلے روچے کہ نصیر ء زانت گیش و احساس تیز بوت، آئی بلوچی ء بہ دیم کرت
و ضمیر گوشگ شروع کرت، بلے ضمیر انی گیشتر بہر پارسی و عربی ات۔ یا غالب و اقبال ء
ضمیر انی بلوچی ترنگیں شکل باز جا گہاں اردو ء ہما لوزان بلوچی ء کار مرز کنگ، گل بانگ ء
اول سر ء ضمیر ہے رنگ ء انت بلے نصیر ء بلوچی ء کہنیں ضمیر انی پٹ ولوٹ شروع کرت
و آوان پہ تامل مطالعہ کرت، آخر آئی شاعری ء رنگ بدل بوت، بلوچی بہرانی ضمیر ء
گوشگ ہما وزن، ہما ماحول، و ہما رنگ ء آخرے ضمیر ہے رنگ ء ضمیر انت۔ گل خان ء
مخت و بلوچی کلاسیکی شاعری ء رفتار تیز بیان ء شت، آئی بلوچی ء تہا نوکیں ڈول آ ورتت
و پہ بلوچی ء ورنائیں شاعران ہنچشیں راہ بندے درگپتت کہ آوان ء ادب ء برزی ء ہنگ
ء برنت ”شپ گروگ“ ء نشان دات کہ نصیر نوکیں زما نگ ء مزین شاعرے آئی ہر ڈولیں
موضوعاتی سر ء ضمیر گوشتہ اوہر و ہد ء چوتی زما نگ ء نوکیں واقعاتان متاثر بوتہ و ضمیر گوشتہ۔
چہ ”شپ گروگ“ ء رند گل خان ء ”دو ستین شیرین“ شنگ بوت۔ اے کتاب آئی جیل ء
تمام کرتت، آئی دو ستین و شیرین ء داستان ہنچیں رنگ ء پیش داشتہ کہ بلوچی ء نوکیں ادب
ء کمالے حساب بیت۔

نصیر ء زبان سادگ، روان، ہرزیمیل و چسپان انت۔ آئی ضمیر ان ء
مردم باز زوت و پہ جوانی سر پد بنت۔ آئی ضمیر دراہ با مقصد انت۔ انسان ء ترقی ء سبق ء
دینت۔ نصیر ء وتی ضمیر انی تہا پد متنگیں بلوچ قوم ء رانوکیں دنیا ء ترقی و راہ وراہندان پیش
داشتہ آ مدام جہد کنگ ء راہ ء پیش داریت و چہ ناامیتی ء مرض ء نا بلد انت۔
دو ستین و شیرین ء داستان ء نصیر پہوالین بلوچانی آراتیں و سادگیں زندگی ء نقطہ ء

باز روانیں وسادگیں وزیبا نئیں گالان پیش داریت۔

ورنا چوسول ء رسکئیں

چاڑگت سرین بستگئیں

تا چیتنت بوران بارگیں؛

ماں و شمنائیں جُلگہبان

پراہ و گیاہیں ملپدان

سیل و سوادان ء کتنت

سکت شکارانی شتنت

گور و گرانڈان ء جتنت

دیما جتکافی سیل ء بیان انت!

سیل ء پہ در کپنت جتک

گوں شمس ولرز و کیس کلک

شہمانواں مندری و شک

کپنت تلمیں کھور ء کنگ

آہوتب و سہورین کلک

دانتت دلان ء درد و سکت

سہتانی و لتوسیس شک

وہد یکہ ترک دوستین ء میتگ ء سر ء رچنت؛ دوستین پہ وتی اسپ ء نیمگ ء تچیت۔ اے

نظارہ ء نصیر ء سکت پہ جلوہ ناکی بیان کرتہ:

دوستین چو سینکمین کو کب ء

سستک پہ زونگین مرکب ء

سج کرت و بوت آہوتب ء

چت اسپر و سوزین سگار

گور گمنبر ء بوتگ سوار

گل خان نصیر ء شاعری ء مثال پیش کنگ باز گرانیں حمرے پرچیکہ آئی گیشتر
شیر باز جوان و مشہور انت۔ اے مضمون ء اے درتیں شیرانی مثال پیش دارگ ء ہند
نیست۔ گل خان ء سر ء جتائیں کتابے نبشنگ بہ بیت ہم کم انت؛ پمیشا نصیر ء بارو ء اے
وہد ء ہنکہ بس انت تاکہ گیشتر نبشنگ کنگ ء مہل برسیت۔

آزات جمالدینی:۔ نصیر ء ہم زمانگ؛ بلوچی ء یک دگہ مزن نامیں شائرے
عبدالواحد آزات جمالدینی ہم چاگئے؛ نوشکے ء مندو کے؛ آزات ناگت ء بلوچی ء ادبی
دنیا ء ودی بوت، باز پہ تیزی دیماشت؛ نام و توار پیدا کرت؛ بلے باز و ہد بیت کہ آئی نوکیں
شیرانی سوچ نیست۔

آزات ء شترین غزل گوشتہ دگہ دراجیں شیر ہم گوشتہ؛ آئی زبان ہم باز ساگ
انت؛ زور داریت؛ آستان ء زبان انت؛ آزات ء شاعری ء چہ بلوچی زبان و ادب ء باز
اومیت استت۔ بلے آزات چہ وئی شازی ء سک بے پرواہ انت۔

1956ء ء آزات ء چہ کاراچی ء ”بلوچی“ ء نام ء ماہتا کے بگیج کرت؛ یک
ونیم سال برابر شنگ بوت؛ چو آزاتی چند ء ”بلوچی“ ماہتا ک ء باز مزنیں نام و توارے
پیدا کرت؛ نوکیں بلوچی شائرانی کلکشانے؛ اے رنگ ء آزات ء بلوچی ادب ء مزنیں
خدمتے کرت کہ شمشگ نہ بیت۔

آزات ء مشہوریں شہیر ”قول“ ”ماں امن لوٹان“ ء لہتیں گال لہشت۔

اوشوانگ وکجیت آزاران

اویزگ وپہوال ناداران

اویزگرومزور لاپچاران

اوشنگ و بے شام بیماران

مانوکیں زندے جوان کنن

ماہد کنن پیمان کنن

آزات بلوچستان ء کنن

”ماں امن لوٹان“ ء لہتیں گال!

تف تف بہ جنگ ء

بہم وپتنگ ء

خونوار پشنگ ء

بے نام ونگ ء

امن ء پلنگ ء۔ لعنت بہ جنگ ء

استن ما انسان ما امن لوٹان

جنگ بارت دستی

شدنگ دستی

ڈکال ویمستی لعنت بہ جنگ ء

استن ما انسان ما امن لوٹان

چہ گل خان نصیر:- آزات جمال دینی ء ابید نوکین شائزانی تہا بہرام خان بہرام

و آسکو جمال دینی ۽ نام ۽ ایات کنگ ضروری انت۔ ہر دو شائری کر دے شاعر "بلوچی" ماہتاک ۽ چھاپ بوتکت۔

ہاشم شا کر۔۔۔ چہ درستان رند ۽ یک پنچشیں نوک رستگیں نوک نہالے ہ نام ہ کرگ
 ضروری انت۔ ہاشم ۽ گوشتیں شیر ان چہ بلوچی ادب ۽ دیم تری روچان پہ ازیت کت
 بیت۔ شا کر ہم چا گئے ڈکار ۽ رستگیں نہالے شا کر نوک نوک ۽ بلوچی ادبی دنیا ۽ ورتی بوت۔
 آئی گالانی توک ۽ جہلیں احساس و جذبہ بلوچی ادب و انوک و زانتکاراں یک دم ورتی نیک
 ۽ دلگوش کت۔ اگہ ہاشم شا کر ۽ خواری وارت و بلوچی شائری و دگہ زبانی شائری ۽ مطالعہ
 کرت ورتی شائری ۽ نیک ۽ دلگوش بوت۔ گدا آروچ دور نبیت کہ بلوچی ادب ۽ دنیا ورتی
 جا کہ ۽ در گچیت و چا گئے گل خان و آرات ۽ چہ علاوہ ہاشم شا کر ۽ سر ۽ فکر کت۔

جہل شا کر ۽ یک شیرے ۽ لہتیں گال پیش دارگ بنت کہ نام "زمستان"

انت و پتگی "نوکیں دور" ۽ چھاپ بوت۔

گوات گورتیچ ۽ پہنچ ولوڑ و ہکل ۽

کشفگ انت ہر گور ۽

چوش کہ مستین لیر و ۽

جنت دروشانپ ۽ ماں تہار ویمیں شب ۽

واب بے واک انت دروہ بنی آدم اے دم ۽

گریں ماڑیاں

ازگار ماں شال و کمبلاں

دیکھاں بے گم.....!

دلِ سُجیت کئی پہ بڑگ و وار بے و سماں
 ہر کس ۽ دوست انت ایمن و آرام و نپاؤ
 کئے بزانت اے قہریں زمستانی نیم شپ ۽
 کئے بہ و اب ۽ انت.....؟

کئے کتہ آ گا و.....؟!
 در تلمیں پشک، گوں انگریں زانت، جوریں حیاں
 بھتہ کئے شنک ۽ کڈگ ۽
 کئے گوں۔

بے تاہیریں دل ۽
 دور دنت آپ بے وی ہر پہلو ۽ وت ۽
 دم دم ۽ چاری در گہہ ۽ ڈونگمیں کڈک ۽
 پہ شپ ۽ آ سر.....
 وگہ ۽ بام ۽.....

کہ کدیں آپے رنگ دنت، لنجہیں آ سماں
 او کدیں روچے ٹک دنت، بر مشیں پلو ۽
 دائے.....

دائے کہ

روح و پیتاپ و بام انگائی آن کجا.....؟

دودور بیدگ

..... میر عبدالمالک

دودور بیدگ زندہ بچ انت دودور بیدگ ء یا زندہ پیم گشگ بیت ہما زندہ
 یک قوم ء مہلو تک ء گوازینت، قومانی زندہ آسانی دودور بیدگان ترپناک بنت ہے
 وڑا کہ قوم شہ جتا جتا میں تک و قبیلگان شہیت۔ ہے ڈول ء ہے جتا میں مہلو تک ء زندہ
 پیم پہ ہواری دودور بیدگ ء شکل گپت دودور بیدگ شہ دو کشکاں رہادگ انت۔ اولی ہما
 کہ شہ بن و بچ ء یک ہندے مہلو تک ء گون انت اے وڑیں دودور بیدگ قومان ء شہ
 آسانی گو تکیں نسلاں دستکپنت، دومی ہما کہ وحدہ مہلو تک شہ یک چپ و چا گردہ پہ
 و تازورنت یعنی شہ دریں مہلو تک ء زورگ تبت، انگریزی زبان ء اولی وڑے
 دودور بیدگان ء (Native) و دومی وڑے گان ء Acquired گشگ بیت چہ اپنی
 سہرائنت کہ قوم ء دودور بیدگ گون و ہد و عہد ء گوزگ ء اثر زوران بیت اے اثر ء مراد
 دودور بیدگ ء پکائی و ترپناکی انت۔ بز ان مہلو تک دنیائی ہما شہ آں وتی دودور بیدگانی
 توک ء جاگہہ دینت کہ چہ آیان ہما دودور بیدگ ترپناک ترپہ بنت۔ دودور بیدگ
 ہمارودے کلرنت کہ گوں کلانچ ء مشگ ء درکاینت و ہر کس ء رادوست بنت۔ آسانی
 قدر و قیمت گوں وتی و در آمدان گیش کہاں بیت اگہ مہلو تک ء در نیام ء اینکیاس برشت
 مہ بیت کہ وتی رودے کلران پہ کلانچ اسپیت و درپشناک گرت مکت۔ توالم ء ہما
 مہلو تک ء دودور بیدگ گوں و ہد و پاس ء گوزگ ء تامور و لیگار تر بنت و یک و ہدے کہ
 زنگ آسانی بچ ء درنت۔ پدا آسانی ترپناک گنگ کیت آسان نہ بیت۔ دودور بیدگ

تا وہ یکہ تر پناک کنگ مہ بیت، آ مزن چم و حضور نذنت، بلکن ء یک انچیں وہدے کیت
کہ درآ مداں بل وتی جنده ء آیانی وتی کنگ ء لپر زگ بنت اے حالت ء قوم ء تیغ
نزور بیت و آئی مہلونک ء راوگرانی شے دلپسند بنت و مدان مدان ء شہ وتی زند ء پیم ء داه
چنت و درآ مدانی ہر شے ء پہ وت ء شرف ء عزانت ء گیشتر مہلونک ء راہے شے آن
رہ پنت، آیانی زند بدل بواں بوت۔ و رود و راک سچ و حمر ننگ و پاداگ ء نوکین و ڈہیل
کنگ ء جہد بوت۔ درآ مدیں مہلونک ہر وہد ہے کوشت بیت کہ ہند ء مہلونک ء زند ء پیم
ء بد لینگ ء کامیاب بہ بنت۔ چہ ایشی ذہن اثر زوریت، مہلونک وتی گیش بہائیں شے
آن یلہ دیگ و در نیامی نصلتان ہیل کنگ ء وس ء بیت اے وڑیں ڈاہ، قومانی زیان
بووگ ء سر حال بیت۔ سر سید احمد خان کشیت کہ قوم ء مرک ہما وہد انزیک بیت کہ آ وتی
لیمس ء یلہ دیگ ء لپر زگ مہ بیت، چیا کہ ایشی اثر آئی ذہن ء سر الم ء کپیت و وہد یکہ قوم
ء ذہن پرت گڈان آئی زند ء ہر شے آرایلہ دنت۔ اے بر صغیر ء مہلونک ء پہ تیزی
درآ مدانی زند ء گیرگانی گرت بلے لہتیں انچیں سر مچار آں گڈ سران ء جہ جت۔ و رو کپتگیں
الس ء رارہ نشان دات، ہے راہ ء منزل پہ آزاتی ء سر بوت ہند ء مہلونک ء را موقع رست
کہ وتی زنگ کپتگیں دوداں پدا تر پناک بکشت و دگنیاء را پیش بدارنت۔

دودور بیدگ ء یک بووگ ء مطلب پچہر اے نہ انت کہ ہما کلیں مہلونک ء
پکر و تمیات و دین و مذہب ہم یک بہ بنت۔ دودور بیدگ انچو کہ پسیر اپدر کنگ بوت
زند ء پیم انت، پکری و ذہنی صورت ء ہر کس شہ آدگراں جتا بوت کنت، اعتقاد و یقین
جتا جتا بوت کنت بلے زند ء پیم جتا جتا بوت نہ کنت، ہے وڑا کہ قوم جوڑ بیت ہے

وڑا دودور بیدگ ٹہنت۔ آئیانی تہا جتا جتا میں رنگ و ڈول ضرور بیت بلے قوم ۽ ہواریں
دودور بیدگان اے سک ضروری انت۔ اے ہما نشک و نگارنت کہ کارزانتاں پہ مہر ۽
ناہیتنکت بلوچی پشک و دودور بیدگ ۽ تصبیر گشگ بیت آئی دوج ہر وڑیں بندیک
ورنگان دوچک بوتنکت 'رنگ ۽ ابید کسان و مزن جتا میں نشک و نگارنت' بلے و ہدیکہ
پشک دوچک و عمل کنگ بیت 'تو چونیں برا ہے دنت پہ ہر چاروک و تمہیات کنوک ۽ دلکشی
داریت' بلے اے دلکشی زیان بیت و ہدیکہ پشک ۽ دوج و آئی رنگ ۽ جتا جتا کنگ بہ
بیت۔ ہمے رنگانی ہواری یکے دیگرے خوبیان سہرا کنت 'قوم ۽ دودور بیدگ ہما بہار گاہ
انت کہ ہر وڑیں و ہر رنگ ۽ پل ۽ مان بلکن ۽ ہر پیا کہ آئی تہا رنگ زیات بیت ہما وڑ آئی
براہ مستر بیت 'قومانی دودور بیدگ گول وڑ وڑیں رنگان براہ داریت' اے ہما تصبیر ۽ نشک
انت کہ ہر چند کہ نزیک تر ۽ بیاء آئی براہ پدر بوان انت 'اصلی و نقلی تصبیر ۽ نشان ہمیشہ کہ
شہ نزیک بوگ و ہورت چارگ ۽ آئی براہ و بدنمائی پہ خوبی پدر ۽ بوان بیت ہے حہر پہ
قومانی دودور بیدگان اوشتیت' در پشوکیں دودور بیدگ ۽ ہر قدر کہ نزیک تر ۽ چھارے۔
آئی تر پنا کی گیش کپان بیت۔ آئی بارگ ترین کشک و نشک پدر بنت۔ گندوکیں جم
و پھوکیں عقل ۽ چو آپ داریں آہن ۽ پوت ۽ کشیت و چو آپ کرتگیں سہرا در ابیت۔
حقیقت ۽ ہے رنگ و نشک ۽ جتائی و ہدیکہ پہ ہواری چارگ بیت۔ یک دلکشی ۽
برپاکنت۔ دودور بیدگ ہم تصبیر انت کہ آئی ہر رنگ پُر کنگ بوتہ اے رنگ شہہ دتادت
جوڑ نہ بنت جتا میں ہند و بیل و نک و نسلائی ہورتب و ردوراک 'پچ و پوشاک' پچی میڑھ
ہے رنگ انت کہ چہ آیان یک ہمیر نکلیں تصبیر ۽ نماہد انت۔

انچو کہ ساری ۽ پددر کنگ بوت دودور بیدگ هر وهدان تر پناک کنگ لوئنت۔
 په اے کار ۽ خاطر آؤ کيس نسلان ۽ لوئنت که در نيام ۽ تير که وضد و حسدان يله بدنت۔
 وگوں صدق دل ۽ دودور بیدگانی روژنا کنگ ۽ وتی وس ۽ جهد و کوشت بکنان و کهنه زمانگ ۽
 دهنز و نج همانشک و نگاران تامور کنت وليگار بنت یک قوم ۽ دودور بیدگ شه پدمه پد ۽
 جهدان جوژ بیت۔ اے هما در پنج انت که هر وهد ۽ آپ کاری وگوری لوئنت تيز و ترندی
 گوات، لواز آئی ردوم ۽ سرا اثر دوردات مکنت۔ دودور بیدگ ۽ تر پناکی و ردوم ۽
 سرا هما وهدا اثر نه کپیت که قوم ۽ هر فرد یک مصور ۽ حیثیت ۽ گوں برش و رنگاں نمایان کنگ
 ۽ جهدا بکنت هے وژا دودور بیدگ ۽ بارگیس رگانی تها هون ۽ چچک تيز تر بیت؛ و آئی دلکشی
 سرے په دوزیات کپیت۔ هے صورت ۽ هماں بارگیس نشک و نگار که زمانگ ۽ دهنز و نج
 و مهلونک ۽ نادلگوشی ۽ تامور کپتگ و چیر تر بیتکت۔ پدا پدربوگ شروع بنت و دودور بیدگ
 ۽ گلستان ۽ نوک رنگیس پل سر جنت و بهار گاه ۽ نماه بنت۔ انچو که قومانی تاریخ در اجنت
 هما وژا دودور بیدگ هم کهن انت؛ بلے آنکه آیانی در پشگ و تر پناکی گوں وهد و پاس ۽
 گوزگ ۽ تيز تر بوواں بیت۔ بزاں گوں وهدے پیر بوگ ۽ قوم ۽ دودور بیدگ ورناتر بیت؛
 بلے اے زندگیس قومانی نشانی انت که آیانی دودور بیدگ ورناتر بیت او هے زندگیس قومانی
 نشانی انت که آیانی دودور بیدگ گوں وهدے گوزگ ۽ تازه تر بنت؛ چیا که هے شے جتیم
 قوم ۽ پتی میراث انت؛ هر کس آیان ۽ دوست داریت دگنیا ۽ کل ملاکان هر دین و مذهب ۽
 مهلونک نهنکت؛ آیانی پکرو یقین جتا جتا نیت بلے آیانی زند ۽ پیم یک وژنت؛ و آیانی
 دودور بیدگ یک انت۔

مطلب ایشن کہ دو دور بیدگ شہہ قومانی بنگج ء ٹہنت و گوں و ہدے جہل و ہدے
 اثر زورنت ہے اثر آیان ء تر پناک کنگ ء سبب بنت۔ قوم و مہلو تک ء صمدال سالانی
 جہد و محنت ء نتیجہ انت بے ایشی مطلب اے نہ انت کہ دو دور بیدگ گوں و ہدے گوزگ
 و تاوت ٹہنت۔ بلکن ء مسلسل یعنی پدمہ پدے جہد و محنت در کارنت اگہ قوم و مہلو تک چہ
 آیان نادگوشی بکنت تو دو دور بیدگ بے گواہ بنت و قوم و تی بیش قیمتیں بن و مالیں زیاں
 کنت۔ دو دور بیدگ ء سراہر و ہدے و لگوش نوکیں شے پدہ کنت۔
 چہ ایشی ہے حبر الم انت کہ دو دور بیدگ قومانی ہما در بیچ انت کہ شہہ زند ء بنگج ء کلا کنگ
 بوتگ و تا قوم ء زند ء آئی آپ کاری گوری قوم ء ہر فرد ء سرا فرض انت۔

بتل

..... میر عبدالمالک .....

بتل قومی زندہ گپ ء و تران ء و ضروری بے درواریں بہرے ہر زبان ء و وتی
 خاصیں بتل است کہ ہما مہلوک ء زندہ گلئیں پہناد ء سہراو پد رکت بتل شہ زبان ء
 شروعات گوں بنت۔ گوں زبان ء گوشگ ء بتل ٹاہنگ بوتگنت دراصل بتل دانا کو اسیں
 مردمانی گشتن انت کہ شہ خاصیں حالات، تجربت و تمیات ء رند گشگ بنت ہر بتل یک
 خاصیں ماحول ء داریت بتل وتی و ہدے زندہ حالات بیان کنت، مطلب ایشن کہ
 ہما و ہدے مہلوک ء گند و نند مالی حالت، ذوق و داہگ و شیواری ء ڈس ء دینت ہے وجہ
 انت کہ بتل قومی زندہ یک اہمیں بہرے بنت، بتل ء گیشتر تعلق زبانی ء گشتن ء انت ہے
 و جہا آتہ دیر ازندہ مانیت اگہ زبان تحریر ء مہ بیت توہنگہ بتل گوں و ہدے گوزگ ء تا مورنہ
 بنت ایشی و جہہ ایشن کہ ہر و ہدے کہ یک انجین حالت ء دو چار کپیت۔ تو مہلوک ہے وڑیں
 بتل ء یاد کنت، مثال یک انجین مردے گا لور بیت، کہ آیک و تنہا کار ء دستا بکپت و آخر
 آسرو پدمہ بیت تو ہر کس، گو شیت کہ یکتیں مردے پتر ء گوات بارت ”اے بتل، ہم
 شہ زندہ تمہیات و پرگگ ء ٹاہنگ بوتہ۔ اے بتل ء بابت ء گشت کہ یک مرد یا لوٹ کہ
 یک و تنہا پہ و تا یک پتر ء چیر بکچیت بلے شہ گوات ء ترندی ء و جہا آئی پتر تالان گرت نہ
 گرت اے آسراشت آسرو گوات ء پدے لینیٹ آسراشت ایدگہ پہناد ء پتا یگ بوت۔
 و ہدیکہ سک تنگ و پریشان بوت ہے خیال ء گرت کہ شہ دور ء مزینیں سنگ نرباریت
 و پتر ء ہر چاریں لبان ایریکنت، پتر ء یلہ دات و سنگ ء رند ء شت، بلے و اتر ء دیست ء کہ

پتر بیگواہ انت۔ نون آئی آسر گشت۔ گشتے کہ یکیں مردے پترے گوات بارت پتر
ہمارو چالے پتل مہلوک ء دل ء گپت و ہر موقع ء تازہ کنگ بوت چونایا اے یک مراد
و معمولی میں خبر ء ات۔ کہ آمردے پترار گوات ء برت و آئی شہہ ناوسی ء یک جملہ
گشت و رہادگ بوت بلے چیا کہ اے جملہ صحیح حالات ء تہمیات ء بعد گشگ بوت۔ ایسی
ساجی قدر و قیمت ء رند ء زیات جوان بوت۔ زند ء چونیں حقیقت ء کہ انسان ایوک و تہا
ہج کرت نہ کنت ہر کار ء واسطہ آرا گوں ایدگہ دوست و ہمبلاں تپاک و دز کملی کنگ
کپیت ہے سبق ء اسلام ذنت ہر سوسائٹی ہے سکین ء ذنت کہ انسان یک دگراوشی و نوشی ء
ہوار بہ بیت، بلکن ء زند ء ہر پہناد ء گوں ایدگہ مہلوک دست پہ دست و کوپگ پہ کوپگ
رہادگ پہ بیت نہ کہ ایوک ء مز ل ء رسگ سکانی سک مشکل بیت، وشى و غم ہر دو ایوک ء نہ
لوزنت۔ ہے ضرورت ء پدا مہلوک ء در میان ء تپاک و دز بر اول بیگج بیت و ہدیکہ
تپاک و ہمدلیہ ایا و ہیل گا میج بنت تو آئی وشى و نف ہچوزیات بیت کہ ہواریں زند ء
مژدہ ء زیات ترکنت۔ سوسائٹی ء بنیات ء اولی ہشت یک انسانی ء گوں دومی ء تپاک
وسنت ء واہگ انت۔ ایدانچ ایسی ء سوسائٹی ء بنیات نزور بیت و و ہدیکہ معمولی تہلانک
ء در برت نہ کنت، نون ہچار کہ یک چونیں سادگیں جملہ ء اہمیت چہ وڑ اسک زیات انت
گیشتر مروچی میں تپاک و سنت ء و ہدے۔ کہ یکے گوں در گران تعاون و دز کملی ء میدان
شدہ دنیا ء یک کنڈیا پہ دومی ء پراہ بان انت بلکن ء جہد و گوشت بوگا میں کہ دنیا ء ہر چاریں
کنڈان و ز کملی و تپاک ء واہگ داری سرکنگ بہ بیت۔ تاکہ ہوس ء نابکاری کو ٹینگ بہ
بیت۔ پہ وتی تہاہی و بر پادی ء سامان ء جا گہا آرام و ایمن ء از باب اڈ گرت بکنت۔

انے صورت ہا وہدء پیدا بوت کنت کہ انسان ء دل یکے گوں دگر اپہ صدق او اربہ بیت؛
 وگہ نہ ہر کس پہوت ء جہد کنت آئی جہد ء ثمر ہا بیت کہ ”یکیں مردے پزاگوات بارت“
 مہلوک ء دز بر ادلی پروشیت و بد دلی شنگ بیت۔

وگہ بتل ء کہ ”دست سُریت کہ دپ سُریت“ یعنی انسان ء اللہ تعالیٰ پہ کار ء دو دست وہ پہ
 درگ ء یک دپ ء دا تگ ہر کارا کنت کہ گڑا آئی ثمرہ ء گندیت؛ انسان پہ دست کار کنت
 وہ پہ وارت؛ بالکل قدرتی شے ء بلے ہورت بچار ء تو ایشی مطلب ہے در کپیت کہ
 انسان ء پہوتی واہگانی پیلو کنگ ء سک جہد و کوشت ء ضرورت کپیت چیزے بیت کہ
 درگ بیت؛ وگہ شک ء نندیت ہے مسئلہ سر ادنیاء مزنیں ماہر اقتصادیات چارو بچار کزگانن؛
 کہ پہ دپ ء پُر کنگ و قدرت ء پیما بیٹنگیں ذریعہ و وسیلگ چہ پیم ء کار گرگ بہ بیت؛ کہ
 انسان و شال بہ بیت؛ آئی کلئیں ضرورت پورہ کنگ بہ بنت۔ بلے اے ممکن نہ انت کہ
 انسان یک انجین حد یا بر سیت کہ دل ء جم کنت کہ آئی کلئیں ضروریات پیلو بوت کنت
 و آردنیاء بیچ شے ء ضرورت پشت نہ کپتہ تا نکہ انسان ء عقل و ہوش برابر نت؛ آئی تگ
 و تاج برقرار بنت؛ پر چہ کہ قدرت ء ہر شے ء یکہ چہ زیات کار مرد کنگے طریقہ ورہند
 ابر کنگ ہر رہند ء آئی نف زیات یا کم بیت؛ نون ہے رہندانی کار مرد کنگ ء واسطہ
 انسان شب و روج چارو بچار کنت کہ نوک نوکیں رہ بند و طریقہ دست بکپیت؛ کہ آئی
 کیشتر ء چہ کیشتر ضرورت پیلو کنگ بہ بنت۔ ایشی مطلب اے بوت کہ شہوتی ہر دوستان
 زیات کار گرگ ء جہد کنت۔ ہے بتل ء اصل مقصد انسان ء رامت و جہد ء کشک ء ہم
 دک کنت۔ قدرت ء انسان ء راوتی ضرورتانی پیلو کنگ کا کلئیں سہولت؛ بجا بیٹنگ انت۔ نون

آئی مرضی انت کہ شہ آیان چہ وژا کاڑیکت، دستان پہ سُرینیت و دپ ۽ پہ سُرینیت کہ دست و دپ ہر در شک و بے کارمہ بنت شہ روز ازل ۽ انسان ۽ راجہد و محنت ۽ سکیں دیکہ یوتہ۔ ہما مہلوک و قومان کہ شہہ ہے سکیں ۽ فائدہ کہتہ، آمروچی و شمال و آباد انت۔ واید کہ؟

بال ۽ دلپروش بوتکت، آید گرانی محتاج و چم دارنت، بالکل سچک و تکائیں کا بور ۽ کہ ”دست سہریت کہ دپ سُریت“

ورگ و چرگ ۽ تران بوت، دگہ یک بتلی ۽ کہ

”فلانی ۽ یارک ۽ لاپ گون انت“

چونایا ایسی لفظی معنی ایش انت کہ یارک نامے مردے پہ لاپ گون کے ۽ گورانتہ و ہمہراہ انت، صرف پہ لاپ ۽ پورنگ ۽ وژانی انت بلے ایسی تھا یک مزین فلسفہ است کہ انسان ۽ زندہ مقصد صرف لاپ ۽ پورنگ نہ انت، آرادنیاء دگہ باز کارہم کتلی انت۔

ہر وہد ۽ لاپ سیری نہ بیت، بلکن ۽ وہدے شد و گون ۽ برداشت مستزین فائدگ دنت۔ مثال ۽ روچکے ۽ دارگ مسلمان پہ یک مستزین و نیکیں مقصدے حاصل کنگ ۽ گون و تن ۽ محنت و جنجال، سکنت، صرف ہما کس وتی زندہ ”یارک“ بوت کت کہ آئی زندہ مقصد چہ مہ بیت ہے وڑیں ہر کس بے مقصد ”یارک“ بیت، چر ۽ بتل ۽ نہ صرف زندہ مقصد پد بیت، بلکن ۽ یک قوم ۽ اخلاق و مجلسی حالات ہم مایان بنت پہ قوم ۽ ہر کس ۽ اے شگان دہیکور بیت کہ آرا کس ”یارک“ مہ بیت، دگہ باز ”یارک“ ۽ اصلا ر ۽ بکت، آیان ۽ زندہ مقصد ۽ پوہ بکنائنت، سچک و تکائیں را ہے سُر ارادگ بکت، آیارک، کشک مہ بنت۔ قوم ۽ کار آمدیں حُب در بیابنت، شہہ علم و زانگ ۽ پیش ہم مہلوک شہہ

زندہ مقصد ہے جوانی پوہ بوٹہ وایانی اخلاقی و مجلسی زندا نچین اصولانی سراگوازیگ بوٹہ کہ ہر مردم وتی جاگہا یک انچیں کارآمدین پدزہ و ثابت و جھیں قوم و ہیکلیں مشہیری ہلائینت بہ کنت۔ نران ہر مردم قوم و سرابار و مہ بیت۔ بلکن و قوم و بارکش بہ بیت ہے واہگ مہلوک ووشالی و بودنا کی و بنیات بیت زندہ ہر پہنات روژنا و سر سبز بیت شہ ہے بتل و زندہ مانگ و ”یازک“ قوم و ہا مردم گشگ بیت کہ آید گرانی سرابار و بیت۔ اے یک خاصیں کردارے مالک بیت کہ ہر کس شہ و تارا دور داریت پرچہ آئی مقصد صرف لاپ و پد کنگ انت۔ پہ ایسی خاطر اہر و ژیں نا جائیں کارگرت کنت۔ مجلسی آداب و بے خیال اگر اے ڈول مکننت تو ”یازک“ نہ مانیت سوسائٹی و یک نامداریں مرد و کار بیت شہ انسان و ابتدا ییز زندہ ”یازک“ ہمراہ انت بلے آئی رنگ و ڈنگ ہر روج بدل بنت۔ روچے پہ یک و ژا شہ ”یازک“ انت تنگہ لاپ لوئیت آرا ”یازکی“ کنگ کپیت ہر واہگ و پیلو کنگ و آئی ”یازکی“ دیما کنزیت اے کس ہر قوم و ہر ملک و ہا موجود انت۔ صرف جاہ پہ جاہ و آئی نام بدل انت۔

دگہ بتل و کہ ”وتی لوگ و مہر کن ہمسایگا ڈزکن“ انسان گیشتر وتی جنہ و اردی و غلطیاں دگر و سر اٹالینگے گوشت و کنت انسانی فطرت ہمیشن کہ گندگیں چیزان گران و بدنت و جوانیں چیزان پہ و تابزوریت بلے چیا کہ ہر کس شہ گندگیں شے آن دور بوگ لوئیت ہے و جہا آرا و ہدے و ہدے وتی غلطی ہم دگرے سر اور دیگ بنت۔ چوالشی باز خرابی و بگی پادیت۔ اگر کسے وتی غلطی و بزوریت۔ تو بچ جیڑہ پاد نہ ایت دز و راموقعہ ریت تو دزی کنت و گنہ ہزار ارمان آئی دل و بیت کہ دزی بکنت بلے آرا موقعہ زریت نامر اور تہ کنت ہے و ژا انسان دگر ارشکایت و موقعہ بدنت تو شکایت شہہ بنا پاد نہ ایت

دگرے ء ناراضگی نہ بیت بلے ہما و ہدا چوش بوت کنت کہ ہر کس ہے جہد ء بکت، رگس
 مہر بیت ہمساگ دُزنہ بیت، تعلقات خراب نہ بنت۔ زند جنجال ء تہانہ کپیت۔ دگرے
 وتی شز اتئی سرادوردیگے گوشت ء نہ کنت۔ ایشی تہا ہورت چاری پکا کاری، تحمل
 و برداشت ء سکین دیگ بیت، ہے شے سوسائٹی ء پلگا رگ ء پکارنت۔

”گشنت شریدارئیں دیگ نہ گردیت“

انچو گشنت کہ ہر دوس ء تپاک کرت کہ وتی وتی گوشت ء یک دیگے
 تہا گردانت بلے چونکہ آیان ء یکے دگرے سر اعتبار نبوت، ہر کس ء پہ وتی دزی، دیگ ہ
 دپ چچ گرت و چارت، دوکان پہ دزی ء مصالہ مان گرت۔ دیگ ورگ ء کارانیاہت۔
 ایشی مطلب ایش نہ انت کہ انسان شریداری ملکت۔ ایشی مقصد ایشن کہ شریداری گوں
 بھروسہ و اعتبار ء بہ بیت، ہر کارے نیٹ کنگ بے ایمانی سرابیت تپاک و سنت پر و شیت،
 دز کمکی و براہندگی نہ بیت۔ شریداری ناکام بیت۔ مقصد پیلو نہ بیت، ہر کس وتی بہرے
 کارا گوں ایمانداری و پہک دلی ء بکت۔ چریشی وت اعتباری پیدا بیت۔ پرچہ کہ انسان
 ہما و ہد ء دگرے سر ء اعتبار کرت کنت کہ آرا وتی ایمانداری ء سر بھروسہ بہ بیت۔

اے پیا ضرورت بوت کہ پسیر انسان وتی جند ء سر اعتبار دارگ ء صفت ء
 پیدا بکت۔ گڑاں شریدارئیں دیگ بکت و گنہ کسی کارا نہ انت۔

ہمیں وڑا کلیس بتل زند ء ہر روچئیں تہمیات و تجربات ء رو ء ناہینگ بوت کنت وچہ
 قوم ء آفت ء جوانیں سکین دینت۔

شہداد و مہناز

..... عصمت اللہ جمال دینی .....

سال رونت گال کوشنتت، ماہ رونت سال اوشنتت حبر زوت بیت ماہ سال پہ
دیری رونت۔ دور بلوچانی وشى شادمانى ء میرین بلوچ بہ میر چا کر رند ء سرداری ء چیر ء سبى
ء پراپین پٹاں وگوانگریں پھل بہاریں کوچگاں پہ وشى جوانى، گل مراد وتى روج اش
گوازینت ء ارے سیل وشکار ء ارے جنگ و خون رچی، بلوچی تیغ شہ میان درکات نہ وتى
ء زانت نہ دگہ دوئی ء رابے خوماش ء کاورت ء میر چا کر رند ء بچ میر شہداد ٹھل و پھلیں
ورنا گوں وتى ہمسر ہم دلیں دوستان پہ شکار ء شوت، گردان چران ناگتہ ء گوں ماہناز کہ
یک آ ہو پرات درج وارت یک دگہ ارش دلیت دل شہ مہر و محبت ء پر بوتنت ویک دومی ء
پند گرت۔

میر شہداد ء آروس گوں مہلنجیں مہناز بوت۔ دوستان گل گرت، اپوکان جل گرت۔
شہ مہناز دیمہ میر شہداد ء دو جنین اتنت، مگہ برے نیما شہداد و مہناز ء روج تا سال و ماہ ء پہ وشى
ہندگ گوستت، مگہ ایشی گل وشى ء اپوکان پہ دیر کجا اشنتت مرگو شہداد ء مزین جن چاری
نندارینت کہ شہداد ء کجام سنگت شہداد ء گسا بہ ماہناز ء روت کیت، امر اتنت و لجه خد ء یک
شپ ء ”عمر“ مہمان بوت گورانیونے درکارات وتى مولد ء گشتے کہ ہے وارانٹ شپیں
شپ تا صاحب شہداد ء نانانت، تابرو بے شپ ء نیم پاس ء پہ ہشیاری عمر ء پاڈ گزاراں پادکن
بے جو ء برو پد اپیا، انچو مہناز ء کوشان ء و اب ات، وہم گمان نہ کرت کہ دشمن آئی مسکھین نام ء
بلاز ورت، مولد وتى کار ء باز یہ جوانی گرت، صاحب بوت عالم شہ و اب ء یاد آحت، عمر وتى

شب گوازینت، گوں روج و در آیک و وتی راه زورت پہ وتی منزل و راگ بوت اسے
 وختاں شہداد ہم شہہ ڈناحت، مرگو شہداد دیت حد گے ووشی گرت، شہداد ہم حیران بوت کہ
 مرگو مردچی پہ چونی حدیت، میرے جواب گردیننت، مرگو خیرانت کہ تا مردچی حد سے
 ڈاہندیں مرگو گردینت خیرانت، مگہ میر شہہ تو پدتی ہزار نازین بدو (ماہناز) چہ کت اک
 تر اباور نہ بیت پہ وتی چمان بکند، گو من درائیں نشانی است، شہداد و دست و گت پہ جوہ
 راگ بوت، شہداد گواچ چہ حمرے و من تیج سر پد نہ بیس مرگو۔

مرگو گوتہ چون سر پدیے ایش ماہناز و عمر و پادانی پدانٹ، دوشی عمرتی کسا بویتہ ایش
 آئی ماہناز و جان شودی و جانٹ کہ بہ جوئے سراء آہر دوکان جان شودی گرتہ ایشان من پہ
 وتی چم دستہ اگر تر اباور نہ بیت، اگہ پد عمر و ماہناز و نہ بوتنت۔ آئی تیج میم نہ گرت شہہ جوہ
 برگشت۔ ماہناز و کسا آحت دست بہ زحماہرت شہہ بر جوئے تیر و کشیت و مگہ آسک گردن
 ماہناز آہرا پہ کوشکا دل نہ بوت ہمکنہ کرت۔ آہرا برائی ماس و پس و لوگ و لڈخت۔

ماہناز اشک و حیران ات کہ شہداد و چہ بوت۔ گت جت، گپ و جواب نہ دست
 شہداد شہہ غم و غصہ نشہ و نہ کرت روج پہ ماہاں، ماہ پہ سالان بدل بوتنت نہ شہہ شہداد و نیم گکے
 نہ شہہ ماہناز و نیم گک پیکام و قاصد و مرگو سیل کرت کہ برے ڈولا ہم ماہناز و پچی نہ بوت آئی گوں
 وتی دست گوار و گپ و تران گرت کہ میر شہداد شہہ ماہناز پر ایشی زہر کپتہ کہ آ شہہ ماہناز و عمر
 و دوستی و سی بوتہ۔ اے حمر چو گوات و گرنڈاہہ بلوچی دیوان و رست۔ ماہناز ہم نون شہہ
 حقیقت و سی بوت۔ پرے حمرے راست دروگ کزگا آوت در آحت:
 جی گلیں شاتو بر منسی گالاں
 بر منی پر دوستیں دل و حالان

سر کن تہ شہداد ءوتی گین ء
 شہداد چا کری بھنگ و مسکانی
 تانمی تروزاگ ء بزرگین ء
 سہ جن گپت ء رنگ اش آسکانی
 شہداد گون بوو چند میں سوران
 پہ شکارانی شادہ ء رنگ
 پہ گرانڈانی ران ورتیان
 شہدادے ناکوزیگ تنگ عقلیں
 عقل ات مان کلیرگان چلوکین
 دم دم ء پادکیت و پداکوشتی
 پہ ہپوکانی بستگیں دروگان
 یا تراچوریگاں بیٹال داتیں
 برتہ بہ لوگ ء ہر چہاریں سُر وگان
 شت دات ء چو بہار گین اتلی بوران
 لٹ چو مستیں لیڑہ داتیں

نہ پرے مان جانی کسان زات ء

شہداد کہ ماہناز ء دیست زہر گپت ماہناز ء دست ء گپت اھراچا بک جت و سہ
 تیر شہ کیسگا کشت داتے کہ ایش تہی سون انت ماہناز پہ کونٹین ناوشیں دل ء زرت - بہ
 شہیر ء تہا پہ آزاریں دل ء گشت ء:
 من ہما انجیروں پتن تاکین
 کیشتر بماگٹ و سرشاں بوتون
 برز بما کوھانی سر ء رستون
 من ہما باگ ء بزر تریں در چکون
 بشام ء ہوراں بند نہ میٹنگ
 دست اش دور دات بے کیسگے کنڈان
 شہداد پہ راضی ء ایں دلے داتیں
 غیر شہہ شہداد ء نوگیں ریشاں
 کشتش سہ تیر ایش تی سون انت

یکے ہما ہیر واریں دپے کر تیں
سیکی ہما شاریں پلوئے بستیں

ماہناز پے کور تیں خاطرے زورتے
دوئی ہما گپتان و بن و کنڈاں

ماہناز سوگوار و گون حرمانیں دل و نشت کلو پے وتی سیال و خزماں دیم و دات کہ
شہداد شمن و شو نکاز ہر پکتے شامبیات مناباٹہ سین ات کہ نون برے حلق و میوگاں مناکس
نیست۔ بغیر شہ شام:

تیرانہ راہ گزی و پلوئے بست کلبہ گرت۔

پس منی سی بیت مہار یون جوڑ کنت
ماس منی سی بیت گلی آپ کنت
پمینی لوگ و لڈگہ اوں بیات

سک اش پند بوجگ اش عیب انت
براس منی سی بیت بورواں زین کنت
گوار منی سی بیت تورگ یون آرت کنت

قاصد و ایش حالاں برت بہ مہاز و سیالاں، حزماں درست گوں وتی سلاخان دیم پے شہداد
و چا کر و قلات و رادگ بوتنت۔ وختے کہ ایش لشکر در ابوت شہداد و عالم و مخلوق حیران بوتنت
مکہ ماہناز گردینت و:

حرکہ ترسیت کہ لشکر و ڈائے

من نہ ترسین کہ ایش منی حزم انت
یکے مے پس انت دوئی مے براس انت
سیکی مے تروزیک انت کماندارین
چہارمی مے ناکوزاگ انت قلات گیریں
پمینی لوگ و لڈگا کاہنیت

نون شہداد حیران بوت کہ چون کنین حشر شہ حد و پادان گت ماہناز وتی براس و پس
 ء گوشت اے کار شوین بخت ء انت دلچرین اپوکانی نہ شہداد و زین مردے گت نون
 شاہچہ گت کہ پمنی پاک دامنی ء ثبوت ء دیگا یک مزین اچس ء بلکینت چھل و اج ء لکینگ
 بوت۔ ہر یکے وتی جاگہ ء حیران وشتوک ات۔ ایش ندرہ سیل کنگ گت کہ نون چیبو بیت
 ماہناز کہ بے وتی دل ء پاک ات پہ یک کیب و خیال بے لبو کین اچس ء تہاشت۔ امرانت
 مالک ء کہ اچس پرانی سرد بوت کہ ہر نیمگہ بلو چانی وشا بانگ ء تو ار ہرز بوتنت ماہناز ء حزمان
 خیرات ووشی کرت کہ:

اج تہمت و پچار ء پہ خیر وشا براس و حزمان پہ وتی پس ء حلق ء رادگ بوت و شہداد گوں
 پیغور ء دل ء گوشت ء:

عالم ترا بجا دیاں زراں

من ترا بجا دیاں نیچے

لوگوں پرانت شہ تنگو یس بچاں

بید چما آ ہودرو شمیں لالے ء

مگہ ماہناز شہداد ء اولاد ء بے شہدادی میتگاں اشتنے ڈگوں عمر آروس کرت

آہروخت مدام پہ ماہناز ء دید ء حدوک ات آئی عمر و ماہناز یک جاء دیست دوت ء شہ دل
 ء استات و کشتنے:

عمریک پتارے قلم گو شین

وارنگ ء ڈونڈے روت بما کونڈا

ہڈانی بڈاپشت اش ریش انت

گون دپ و سونڈار ء نرا زینا

ماہناز جواب دیم دات اے منی تنک عقلمیں ناکوزاگ آروچان ترا لیش خیال
نیات، من تراگشت کہ تہ منا آزماین اگہ من گنہگار بوتین تو مناسہین داتینے مکہ تہا پہ پوکانی
بٹال دیگہ من ء سونات دات و عمری باز صفت و ثناء کرت۔

روح ء دیگر شہداد بے وتی اسپ ء سوارات شہہ ماہناز ء لوگ ء پداشت کہ ماہناز
و عمر رازاں پہ زان نندگا ویست دل سہت و بے ماہناز ء لوگ ء پشتہ لوڑی ء لوگ ات شوت
بے لوڑی ء پدا اسپ نالاں داتہ گوشتے:

زوت کن اوستا براس بجن نالاں

بور شپادنت کار مناباز انت

لوڑی شہہ ماہناز و شہداد ء حالاں واقفات جواب دات واجہ:

نہ بور شپادانت نہ کار تراباز انت

سوختہ ترا ماہناز ء جل و زرابان

بے لوڑی ء جواب ء شہداد ء غصہ آت۔ زہماگشت سر ء شہہ بدن ء دور کرت، نالان گرم
گرمازورت بے تور گے تہامان کرت و شوت بے ماہناز ء لوگ ء کنڈان پکت۔

(اولس کوئٹہ جولائی 1962ء)

شاعریٰ سے شاعری

..... عطا شاد .....

”شاہر“ شعر پر بندیت (نہ جنت نہ کشیت)

”وازی“ واز کنت۔

”سروک“ گشتا تک دنت۔

”جارچین“ جار جنت ہے ڈول ء روانکار (نثار) روانک نبشتہ کنت ہنچو کہ شاعر وازی سروک، جارچین اور روانکار جتا جتا میں کس انت۔ ہے ڈول ء شعر واز، گشتا تک جار اور دانک دگہ دگہ چھی انت۔ چو بز ان چریشان ہر کس ء یک واڑ ء است۔ ہر کس کہ وتی واڑاشت اودہمی ء واڑاشت گڈان چہ یک ء سلامت بیت، شاعر واز بکنت۔ وازی گشتا تک بدنت (ادا گشتا تک ء متل سروک انت۔ کہ اچ واز ء جتا انت) سروک اگن جار بخت، او جارچین اگن روانک نبشتہ بکنت۔ گڈان شاعر شاعر نہ مانیت۔ وازی جوڑ بیت۔ وازی وازی نہ بیت۔ سروک مان کیت ہے وڑ ء جارچین وروانکار اچ وتی راہ ء بے راہ بنت۔

چونائی ء اے کلان گون وت کہیں کہیں سیالی دی است۔ بلے ہر کسی پٹ جتا انت۔ ہر کس ء راوتی راہ ور بہند است، چو بوتیں تہ ء جتا میں نام نہ منہ تہ ء جتا جتا میں شہر (صنف) نہ اوشتا تنت۔

نون یک ء اچ ماپریت یا یک ء چیزے مئے دیم ء وانیت۔ نون ماراپوں

کنت ء چہ.....؟ شعر ایت.....؟ واز ایت.....؟ جار ایت یا روانک ایت.....؟ گڈان

اے پسہ چہ بیت۔ یا ہے نوک ء من چوش کشیں، شعر و از جاز گشتانک اور روانک ء ما چون
 پیہ کاران.....؟ یکبرے من ء موہ دیئے، کہ من شیر ء بارو ء چہ جی ء دنیا ء زبان کو اس اولوز
 انتانی دوزین گپتاران سہرا پکنین۔

..... ڈاکٹر جانسن گشیت :-

”شعر ہمزیلیں (مقتفع) روانک ء کہ گوں عقل و خیال ء مہر (صداقت) ء جران پہ شاہ
 مان دنت“

کارل جمن۔ (Biographia literia) ء تہا نوشتہ کنت :-

”شعر لوزانک ء ہما تہر انت“ کہ گوں سائنس ء دیم پہ دیم انت او آئی کار شاہ انت رات
 نہ انت :

لارڈ میکالے، وتی نوشتانک (Essayon Milton) ء تہا نوشتہ کنت۔

”شعر لوزانی ہما وڈے کار بندگ انت کہ خیال ء برہ پیت، ہر کارے کہ بت کار (مقور)
 پہ رنگ ء مک ء کنت، شاعر پہ لوطان کنت“۔

ہزلٹ، Hazzlet وتی نوشتانک (Poetry in General) ء تہا گشیت۔

”شعریک چہ ء یا کارے ء بوکیں (Natural) اثر انت۔ کہ پہ وتی شرنگی کہ
 لہڑ (Emotious) و خیالان پہ اناگت (Unconsiously) جلگمیت او گونے

جلگمگ ء ہمد پی ء آئی سہرا کنگ ء برز براو ایر آ ر ء ودی کنت۔

شیلے، ناموریں شاعر گشیت :-

”شعر خیال ء زوان انت“

ورڈز ورتھ گشیت :-

”شعر بنی آدم او بوتن ۽ (Nature) آدیک او دل ۽ گیشیں لہزانی سررچک انت“

”شاعری زند ۽ شرگداری انت“ (Criticism on life) (Srudy of)

(Poetry) ۽ تہا میتھو آرنلڈ گشیت -

”شعر گشت شاہرین خیال ۽“ ..... کارلائل گشیت .....

”شاعری گون سر حال ۽ ہمدپیں زبان ۽ یا بحر ۽ تہا پڑ متلیں شنیانی پہ خیال ولہز“

درا نگاز او سکین دیگ انت“

لارڈ بائرن ”شاعری خیال ۽ پاہار انت - اگن نہ زمین جب بیت“ -

ابن سینا درائینت کہ :-

شعر ۽ متل راستی ۽ پہ راستو کائی (Direct) پٹ و پول نہ انت ہو خیال آئی

راستی ۽ مان زمان بیت انچو کہ آبی آدم ۽ شادہ ووشی بدنیت (اداشادہ ۽ مانا غم ۽ حکمی ہم بوت

کت)

غلام علی آزاد بلگرامی ..... ”خزانہ عامرہ“ ۽ تہا شعر ۽ بارو ۽ گشیت کہ

”شعر ہمار بستگیں گال انت کہ ہمزیل انت او پہ زانت نوشتہ بوت“

(منی جند ۽ اء پچار اصل نہ وڈیت)

مولانا شبلی ..... ”شعر العجم“ ۽ تہا چو گوشہ کہ :-

”ہر لہز ۽ کہ پہ لوز سہرا بہ بیت - ما آئی شعر گشون“

مازاناں ہنچو کہ شعر ۽ بارو ۽ اء کلہیں پچاروتی ہند ۽ ردنہ انت - ہے ڈول ۽ کمیں

کمیں اچ یک دگرء جتا ہم استنت۔ دگہ حبران بل، اء حبر اما پہ شرمی پیمان کہ اء کلیم
 پچار کہ کلیم دنیا ء متگمیں کو اسانی (لوزانک ء) خیال انت۔ مارا چونہ پر امیت کہ ماشع
 واز، گشتانک اوجار وردانک ء چہ میاران، یا شعر ء واز بکشاں او واز ء جار او ہمے ڈول ء
 دہمی۔

ہو! یک حبرے من بے خیال بوتوں گشگا، کہ شعر ء بارو ء اء حبر کس ء نہ کریمگ
 کہ شعر ردو بند ء لپہ ء یا ما اء حبر ء چوش گوشت کنان، کہ شعر ء پہ ردو بند یا ہمزیلی و ہمدی
 قافیہ ردیف) الہی انت۔ (بوت کنت، بوت نہ کنت ہم)

جوان! ہنچو کہ ساری ء گوشتگ، کہ واز و شعر او دہمی چہ بیان دت من وت ء سیالی
 است، بلے ہر کسی جتا کمیں پٹ انت، ہمیشا چوش بوت، کہ یک شعر مردم ء سرا انچو کار بکنت،
 کہ مردم گوش بکپیت، بزان چوشی مارا چارگ لوٹیت، کہ اء حبر کنگ چونی ء بوت پہ شعر ء د
 ء (شعر ء گوٹگمیں پچارانی تھا) پا پہ واز ء میدان ء ہمے ڈول ء گشتانک و جار ہم ہمزیل
 او ہمدو بوت کنت۔ بلے گڈان اء گشتانک و جار ء واز شعر ء واز بوت نہ کنت اگن پہ
 شعرے وڈاشگ نہ بوتگ۔

ہے پیم ء ردانک ء بزور ردانک (نثر) ء مانا بزان یک حبرے ہنچو کنگ کہ
 ہر کس بزانت کہ چہ گشیت ردانکار وتی حبر ء پہ بے ریا ورو او بے زور و سر منائنت کنت
 یا نہ..... اگن ہو، گڈان آئی ردانک گوشت، اء ٹوک، دکلٹن بروک، گوشتہ ایشی ء مثال
 آئی فرانس ء ردانک کار ”پاسکل“ او یونان ء افلاطون (Plato) داتگنت۔ پرچہ کہ اء
 ہردوک وتی ردانک ء اچ گشتانک ء یا شعر ء جتا انت۔ او جتا کنت۔

ہے ڈول و بازیں لوزانت ہے گپ و جنت، کہ گشتا تک و وڈ و آگن ردا تک
بیت گڈان ردا تک زیان بیت۔ دیم و ماوت زاناں۔

تئی و ہدی من حبرے کہ کرتک پہ وتی مثل و کشینگ و آج ہے ہندا پیلہ بیت اودگہ
زیات مثال پکار نہ بیت۔

ماگن وتی شاعری و بنگیج و بچاران (ہرچی کہ مارا دست کپتہ جلال خان و
دور و نوبت و جنگلی شیر بہ بنت یا چاگرو گوہرام و حانی و شہہ مرید۔ بی برگ و گراناز و پر بند
بہ بیت، چو بی جام و عزت اوست و بالاچ و گال بہ بیت کہ قمبر و..... آ کلین دور و کلین
دورے شاعری بکند بیت او مرو چئیں شاعری و بچاریت مردم و دل جہلگ و کپیت، کس و
است کہ اء بندان بکشیت:

چا کراگن آ زمان و پدگ بندے

ڈھا ڈری جنپان پہ سرازیرے

ہار و میران و پہ گدار گندے..... (میر گوہرام)

یا..... حانی ترا شاہ و سرائت

اچ ماسری و بخت مکن

مارا پہ نیم چمی بچار

دل کوتلی چئی و نہ انت

مہر پہ بہا گپت نہ بیت..... (شہ مرید)

انکلیں لال و دستگان

انکس و دیر گیس بناں

من دیتگو، گریگ دل ء

گریگ دل ء تابانگو ء

دل گوں خیالاں گوں مکپ

پہ جن ء لہمیں غماں! (جام)

کونج قطاران مے دل ء درمان نہ بنت

مے دل ء درمان سمل ء و شیں کنگ انت (مست)

دگہ چندی ہنچیں جگر سندس شعر، کہ دل ء بہر بہر کفت، منی خیال انت، کہ مے

شاعری ء زوال پمیشابوت، کہ یک ء تہ مے شاعر ان دردنیست من دلاں۔ ڈہمی

شاعر ان شعر گشگ ء بدل ء واز کنگ او جارجنگ بنا کر تگ، ء زوال اچ، مولا فاضل او مولا

قاسم، مولا بہادر او ڈہمی ہے مولا یانی زانتکاری ء سوب ء اٹنگ، چونائی ء ء ولجہ کاران

ہر جاگہ کہ واز نہ کر تگ سکیں شریں شاعری کر تگ۔ منی خیال ء مولا قاسم اولی بلوچ

شاعر انت کہ آئی فلسفونی (فلسفیانہ) خیال من شاعری ء نشان داتنگ:

غم خیال اے او عاشقی چاڑے

اہلہر ء درانگا زکنوک بے شک کہ بے مٹیں شاعرے ہے وڈ ء مولا فاضل ہر وحدے کہ چاچ

وواز ء وت ء چڈائنت گڈ اکیگد ء چوپر بندیت:

گندیم گونکس گرگی تل

اتیس ویپا پین تر ونگل

نان! نان! اے صبر ء کے نہ غنیت کہ شاعری ایوک گل رنگیں انارک اور لہمیں)

شفق رنگ) رک و ٹوک نہ انت۔ بلے بے نانی اور درتہ پچی و دواز و جار ہم نہ انت۔ استین
 و پیا پین تر و نگل و او گندیم گوئیں گر کی تل و گشوگ (فاضل) چوش ہم گشیت:
 عاقلان سا سا کنت، کہ کشتیگ جنپاں سرے

اوا بندے مٹ و ہزاران شاعر درتہ پچی و بے نانی و دواز و جار (شعر نہ) گشت

نہ کنان۔

مے اء دور و شاعرانی ملاً بوگ پے شاعری و زوال آورت عربی فارسی
 ردوبند (ترکیب) شبین و چہر (تشبیہ و استعارہ) اور ری زبانانی لوطانی کار بندگ و مزین
 شانی و اوواز و پنت، دیگ و گشتانک و جار جنگ پہ مے شاعری و اور دنا کیس دورے
 آورت۔ مروچی مے شاعرانی انجین شعر ہم است کہ فارسی واردوزیات انت او بلوچی کم
 انت یاوانہ انت، چونائی و ماپہ شان گشان کہ بلوچی و وتی شہدین زبان انت، بلے گالان
 فارسی و گشان، شعران اردو و۔ پر بندان اء زبان و بودنا کی کنگ نہ ایت۔ زبان و عاقبت
 و تہار کنگ انت۔ تن وہ سالہ دگہ اگن اء گال بمائنت (مشکل انت) گڈان کس نہ زانت
 کہ بلوچی شاعری و ہم است یا بلوچی زبان و ہم بوت و شاعری و از گشتانک.....
 ردانک او جار جتا ئیں جتا ئیں چینان او ما اگن لوتان کہ ماشعر پر بندان گڈان شعر و
 بزنان۔

(اولس کوئید اگست 1962ء)

دائے پہ آ ذات شاعری

..... عطا شاد

بایدت کہ اے سر حال ء مز میں شرگدار و زبان کو اسماں چپے بگوشتیں بے اور درہ
 بیچ من کرتگ پمیشا مئے مز نائیں لوزانت ہج نہ گوشنت منی اے دائک چوقاضی ء
 فتوا و تشکیں مردم کمانداری ء نہ انت ونہ بیت اونہ پہ تھون و پیگورانی تیر ء اسپرے بوت
 کنت۔ زبان و لوزانک ء سر ء یک و تپاک او پداپہ زبانی اے کساں سیالی ء (کساں
 سالی پہ بلوچی زبان ء من پہ زانت ہشتہ کرتگ چیا کہ مئے زبان ء وتی یک عمرے
 تیر کرتگ یا شمو شنگ اچ وتی نابودی ء او پہ ہشتہ ء نون پدانوک انت) ہج زبان ء ہج دُنیا
 ہے ء نبوتگ۔

مروچی میں دنیا ء مز نائیں زبان شروعات ء ہنجیں ناتپا کی و زبانی جیڑ ہاں
 تان مزنی اے ہندو کساں ء رتکنت، اے لوزانکی، ناتپا کی تاں بدواہی و ڈزمنی ء ہم
 سر بوتکنت۔ انگریزی زبان ء وتی عاشق طبعی (رومانک اتج) شاعری ء دور ء چہ گنجیں
 جیڑ ہ پادگرت۔ تاں اے ہند ء کالرتج وورڈز ورتھ دوست بنت، جتا بوتنت۔ کیٹس ء بارو
 ء شیلے وتی لچھے ء تہا ہشتہ کنت کہ آئی (کیٹس) رنج ء ناڈراہی ء یک مز میں سو بے۔
 آہانی شاعری ء دگہ باز سو بوت کنت۔ ہے رنگ ء دومی لوزانتاں ہر وہدیکہ وتی
 زبان ء تہا فکر و حیا لے راہانی بدلی ء آورت۔ تھون و شکانانی تیر اش وارتکنت۔ مئے نزیک
 تریں زبان اُردوانت۔ باز نوکیں زبانی (ایدگہ حمرے کہ باز بے وس و دگہ زبانی منت
 دارانت) بلے تاں روج مروچی ء ہے جیڑ ہاں گلکیش انت۔ چو کہ شیکسپیر شیلے او اے

دورء شاعرئی ایس۔ ایلٹیٹ انگریزی شاعری ء سے راہبند نشان دینت۔ ہے وڑء غائب، راشد اوفوکیس شاعر محمد سلیم الرحمان انت۔ اے شاعر وئی زبان ء شاعرانی سے جتائیں وڑانی (بہیت) جیز ہانی سرنام انت؛ اے گپ شاعرانی مستری و کستری ء نہ انت۔ شاعری ء راہبندانی انت؛ گوں ہے زبانانی مثال ء منی مثل اے حبر ء کشینگ بت کہ ہر زبانے ء کہ نوکیس شاعری ء راہبندے بنگیج کنگ بوتگ جیز ہانی آماج بوتگ۔ ماوشا اگہ وئی زندء شری ء بچاراں ماہر روج چشیں چندی ناتپا کی گندان کہ آہانی سوب کونہی و نوکی ء دو جتائیں سرانی دوری انت۔

مئے زندء ہر کارے کہ پہ بودنا کی ء کنگ بیت بنی آدم ء حق تہ ہمیش انت کہ اگہ فہمت کنتی کہ آکار پہ بودنا کی و جوانی ء انت۔ پداہم اگہ نہ نیت تہ بدو حراب مہ گوشت او آکار کہ آسرو عاقبتے پہ ناشری ء انت پہ بدی ویرانی ء انت۔ باید انت کہ آئی پیش بندی ء ہم بکت۔ بلے ہر کارے کہ پہ مزن نامی و مزن شانی او پہ شک و ہور کین پاشن (فیشن) کنگ بہ بیت۔ چشیں زیاد ہیں گراں بہا و سنگینیں حبرے نہ انت؛ مہر و دوستی، نیکیں نیت، نیکیں نیت و پاکیں دل پہ کار ء جوانی ء پکار انت بلے نیت ء نیکی و دل پاکی ء کچ و کس اس ء کئے زانت؟..... کس زانت؟

بازیں نامی نئیں زبان کو اسانی گوش ہمیش انت کہ بلوچی ء تہا آرات شاعری..... و شاعری ء تہا گلامی ہیچئے نہ انت۔ شاعری چہ بنگیج ء آرات بوت و تاں آسرا آرات بیت؛ اُج دری زبانان اتلگ یا مئے نوکیس شاعر دری زبانان ترسیبت۔ اے حبر راستے کہ زبان ء نزیک گوہری کار کنت۔ اداگہ آکار زبان ء بدل ء در آرگ

ہیت تہ بود ناکی و زبانِ عدیم برنگِ شگانی نہ انت ہنچہ کہ گال (غزل) و شاعری انت کہ
 مئے زبان و باز رواجِ گہنگ۔ ہر شاعر و اے نیمگ و وئی نکت، چکاستگ، گال ماوق
 اردو و زرنگ۔ اردو و اچ فارسی او فارسی و اچ عربی و قصیدہ تشبیب و زرنگ۔ اگہ گال پہ
 بلوچی..... شاعری و بربادی آورنگ تہ مئے شاعر گال گوشہ و باید انت یلہ دینت بلہ حق
 ایش انت کہ گال ہیت۔

آزات شاعری ہیت یا شاعری و دومی راہندے ہیت۔ کُل پہ زبان و جوانی
 کارنت نیکہ زیاتی۔ شاعروئی کوہنیں شاعری و راہ و راہند و ہم یلہ مہ دنت او گال گوشگ
 و دومی راہند و بیزار مہ بیت اے ڈول و اگہ شاعری و یک نوکیں تہرے درانگ تہ تمام
 زل ریت۔

اگہ ماوقی کوہنیں شاعری و شر بچاراں و باناں کہ مئے شاعری و اے تہر کہ نام و
 آزات شاعری گوشگت ہچ نوکیں و در آمدیں چہیے نہ انت۔ بلکیں چہ گال و زیات گول
 بلوچی و کوہنیں شاعری و سیاوی کنت۔ چش کہ ماوقی اولی دور و شاعری و بکند اں اے
 دور و شاعری بنگ و اے تاں آسرة ہچ ردوزیل کار مرو کر تگنت (چو کہ رو کپتی نیمگ شاعر ملأ
 فاضل و ملأ قاسم او اندگہ) ردوزیل شرانت یا شر نہ انت۔ اے حبر مئے گیشینگ و نہ انت
 بلے اے تھیں حبرے کہ بلوچی شاعری و اے شے نبوتگنت، اگہ اچ دری زبانان اتلگنت
 تہ پرچا ما عیب اش زاناں۔ البت میانانی شاعران پر و ت و یا پہ زبان و اشان و
 شر زانتہ..... خیر

پہ فہمند گیس زبان زانتان چشیں مثال پکار نہ انت بلے چومنی و گیش دگہ باز است کہ
 جست بکنت کہ چون آزات شاعری گول کوہنیں بلوچی شاعری و یک انت:

مہو منی ارسال مچار

بچکندگ ء پلانی شپ نمب نت چہ دید وکان زرننت اے ساہ کہ چوتلموسیت اومیت ء
وشبوہیں دن انت زند ء سمین ء پہ زریت۔

نون اے شعر ء بچاے گول اے شہ مرید ء نامی این شعر ء

حالی تراشاہ ء سرانت

اچہا سری ء جند وکن

مارا پہ نیم جمی مچار

دل کوتلی شیبے نہ انت

مہر پہ بہا گت نہ بیت

انوں کہ اے شعر ء سنگ و تنگ (وزن و پھر) ء گول سری شعر ء یک انت۔ اگہ چونبشتہ
کنگ بہ بیت۔

مہو منی ارسال مچار

بچکندگ ء پلانی شپ

نمب انت چہ دید وکان زرننت

اے ساہ کہ چوتلموسیت

اومیت ء وشبوہیں دن انت

زند ء سمین ء پہ زریت

ہے رنگ ء آزاد جمال دینی شعر ء اے آراتیں بند گول گل خان نصیر ء کوہنیں راہندے
شعر ء چون درج دارت:

سوالیگوں اچ تو روج ادا

کسبیں بچار مئے نیمگ ء

درد ہی تا پختے بچار

اچ مد ہاں اچ ماہ و سال اچ بیڈ یہاں

ماسیل کنوک پر تو گنوک دیوانگان

نوں گل خان نصیر ء شعر ء بچار:

سنگے اگہ چات ء کپیت

قرن و دراجیں مد تے

آپ ء شلمان ہیرت نہ بیت

ہنچو بلوچ درد انگلیں دور و زمان ء پیہنا

یا..... کریم دشتی ء شعرے

دوچ دوچ جامگاں زریں

در آ مداں پہ کند و موریان بدوچ

دوچ دوچ شب تہ روج

گون آزاد جمال دینی ء کوہنیں راہندے ء اے شعر ء

مابلوچاں مابلوچاں مابلوچ

مابلوچستان ء نوکیں ماہ و روج

مابلوچی غیرت ء بھگیں نہال

پروتی قوم ء بیاں قرباں مروچ

گل خان نصیر ء قومی صوت:

قدم قدم روان بہت

پہ ملک و مادر وطن

سراں وتی دیاں بہت

گوں اے آزاتیں شعراء:

من دوشی چو آ روج مو.....

..... جریں پری زباد ء شمار

تاں صبا پہ پک بو.....

..... سگاں چو شہدرک تنکیہ

اصل ء اے شعر چش انت:

من دوشی چوں آ روج مو جریں پری زباد ء شمار تاں صبا

پہ پکت و بوسگاں

چو شہدرک تنکیہ

اے مثالان چہ اے حبر دومی انت کہ نبشتہ کنگ ء راہند ء یلہ دیئے تہ آزات

شاعری بلوچی کو، نہیں راہند ء شاعری انت کہ اچ ردوزیل ء آزات انت۔

زانتکاریں لوزانت و شرگداراے حبر ء شری ء فہمنت کہ آزات شاعری ء جتائی بس ایوکا

سنگانی پشتی و پیشی انت یا کئی و گیشی انت (تنگ بہر) تہ مدام است انت او اے چودومی

شاعری ء تہران چو کہ شعر انت، گال انت چہار بندانت، قصیدہ، مثنوی یا بلینک درس،

سازٹ یا لیرک یا ایلا ڈانت یک وڑانت۔

اگر شاعری پہ شاعری زورنگ بیت تہ اے بیچ ایرادے نہ انت کہ آ آرات
 شاعری ء انت یا گال ء رنگ ء انت یا لچہ (نظم) ء وڑ ء انت یا ردوزیلے است کہ نہ
 شاعری یک زمانے ء دیر جلیں زانت کہ پہ مہر درنگاز بیت۔ بیچ دنیا ء ہر مزنیں شاعر کہ
 ردوزیل ء چو بوتیں کہ پہ شاعری ء ردوزیل المی انت تہ دنیا ء ہر مزنیں شاعر کہ ردوزیل
 ء حمدار نہ بخت بیچ شاعر گوشنگ نہ بوتنت۔ مروچی آہانی نام وقوار جہلا و بالانہ بوت۔ حق
 ایش انت کہ شاعری ء تہا ردوزیل چو بنی آدم ء راجی زند ء رسم و رواج ء انت کہ آج ولجہ
 آدم ء کلئیں رسم و رواجان پاکیں زندے ء بیچ ء و پدگول رندی زند ء وت جوڑ کنگ
 بوتگنت۔ شاعری انت و بس۔ آرات آرات انت و دما آرات انت او آراتیں رشن
 و فہم ء بودانت۔ ٹی ایس ایلیٹ ماں شاعری ء بے سنگ و بے تنگ ء ہنچیں تجربت کت کہ
 مرچی نوبل پرائز ء ولجہ انت۔ ہے وڑ ء اے تجربت کہ شاعری آج سنگ و تنگ ردوزیل
 ء آرات انت۔ دگہ زبانی لوزانت و زبان کو اسان کرتگ..... منی حیا ء سید ہاشمی ء
 کتاب ”سستگیں دستونک“ کہ پہ نام ردانک ء کتابے گوشنگ بیت۔ بلے اگر شاعری
 ء حقیں معنا و مثل چارنگ بہ بنت تہ اے کتاب پہ بلوچی شاعری ء یک نوکیں چہے اوپہ
 شاعری ء یک نوکیں راہندے۔ بلے ارمان تہ ہمیش انت کہ زما نگ گول ماہ ورا کٹان
 گوازی کنت او ما کپوت بال دیاں ماتاں اے و ہدی وتی شاعری ء جند ہم نہ فہمتہ سنگ
 و تنگ ردوزیل آرات وگلا میں شاعری ء جیڑہ مے وتی نزوری وکساں دلی ء نشان انت
 اگر نہ اے حدائی جوڑ کرتگیں چی نہ بخت و نہ خد ء رسولانی کشنگیں گفتار بخت او نہ الہامی
 کتابانی کیشینگیں دانگ بخت کہ ایداں اوداں نہ بنت دل ء مہر بیت۔ شاعری بیت۔

کوچ و بلوچ

..... علی اکبر جعفری .....

چہسی صدی ہجریء داں روج و مروچی کوچ و بلوچ وت ماوت ہم تو ارء ہم قافیہ
 پیدا کنت۔ او لگیس مسلمان جغرافیہ زان و نیسوکاں ایشان و دو قوم چہ یک دگر و یک دومی و
 بزمن زاتنگ۔ بلے رندی نیسوک شائر و تاریخ زانتاں آہاں و دو دستیں ہمسایگ پر نہ
 کنگ۔ کمورند زء و داں روج و مروچی کیشتریں مردماں اے دوئیں و یکیں قوم و دو نام
 بیال کنگ و کنگ و انت۔ انگت ہم بازیں بلوچ برات ہے گلت پہمی و انت۔
 اے گلت پہمی و باز سوب انت۔ من وتی اے نبشتا نک و آسوبان و ..... در گجگ
 و پچا آرگ و کوشت و کنیں۔

شابت ابن خرداد بہ 250ھ و 864ھ او لگیس مسلمان جغرافیہ زان انت کہ اے
 دو کیں ناماں گیرت بلے گوں یک دومی و یکیش نہ کنت۔ آنبشتہ کنت کہ ”کوچ“ بارز مران و
 جیرمن و بلوچ۔ کرمان و مزنیں شہر انت۔ نمبر 1۔ ویم تر و ہدیکہ آسندھ و پہرہ و نشان و دنت
 بلوچ و ڈیہہ و نام کشیت۔ نمبر 2۔ ابن الفقیہ 290ھ و 903ھ ہم ہم ہے ڈول و اے ناماں
 گیرت۔ نمبر 3۔ مسعودی 332ھ و 943ھ اصطرخی 340ھ و 983ھ و مقدسی 375ھ
 985ھ ہم کوچ و بلوچ و نام و گرت۔ مسعودی ماں وتی التنبیہ والاشراف و گوشت۔

- (1)۔ ابوالقاسم عبید اللہ ابن عبد اللہ ابن خرداد بہ ”المالک و الممالک“ لیدن چھاپ 1889ء تا کدیم 49
 (2)۔ تا کدیم 55۔ (3) ابوبکر احمد ابن محمد احمد انی المعروف بابن الفقیہ ”کتاب البلدان“ لیدن چھاپ 1885ء
 تا کدیم 206۔

کہ آئی ء کوچ ء بلوچ ء بارو ء وتی دگر کتابانی تہا بنشتہ کنگ بے الپوز کہ

آ کتاب گار بوتگت ء ما زانیں کہ دگر مسعودی ء چہ بنشتہ کنگ (4)

اصطخری ء دگہ نیسوکاں ء یاقوت 0623ھ و 1245ھ ء ہم ماں وتی

کتاباں کم ء گیش یکیں پیامے تو سیپ کنگ آ گوشنت کہ ”کوچ ماں ہیبت زبریں کوہ ء

کہ ایشانی نام جبال القفص انت آباد انت۔ اے کوہانی زر باری ء آپ (عربی زر)

گور سچانی ء چیر ردوبار ء کوہستان بوغانم رودر آتکی ء خواش کوچ ء مکران ء گیابان ء

روا یرشتی ء بلوچ منوجان ء ہر مزہ ء سیم انت ”اے تار یپ ء تو سیپ کوہستان لشکر و ء پ شری ء

ساجیت۔ (5) اصطخری ء

(4) ابوالحسن علی ابن الحسین المسعودی ”التبئیہ والاشراف“ بغداد چھاپ تا کدیم 79

(5) ابواسحاق ابراہیم بن محمد الفارسی الاصطخری معروف بہ کرفخی ”مساکن و ممالک“ (ماں پارسی زبان ء) تہران ء

چھاپ۔ 1961ء تا کدیم 141۔ المساک و الممالک ”لیدن ء چھاپ 1872ء تا کدیم 420 ”حدود العالم

من المشرق الی المغرب“ لیدن ء چھاپ 1937ء تا ک 65۔ شمس الدین ابو عبد اللہ محمد ابن احمد ابن ابو بکر الباقا

الشامی المقدی المعروف بابشاری۔ ”احسن القاسم فی معرفۃ الاقاسم“ لیدن ء چھاپ 1906ء تا کدیم 481۔

ڈاکٹر الیا گرشویچ (ILYA GERSHEVITCH) ہم کوہستان ء بشکر و ء اودے مردمانی ہے ہم ء تو سیپ

کنست (5) (Travels in Bashkardia, R.S. AS Journal vol-xlvi, July 1 oct, 51)

ڈاکٹر رچرڈ فرائی (Richard N. Frye) ہم (Ereylopaedia of Jalam) ء کہ بلوچستان ء بارو ء

ہستہ ء کنگ گوں من صمک انت و کوہستان بشکر و ء جبال القفص زانت در حکایت منی اے چھٹا ک ہم ہائی ء

حائس در خواستہ ء پہوانت۔ بے مئے زماگ ء ناموریں اسلامی جغرافیہ ء زانکار۔ لے اسٹریچ (G. Le

Strange) ماں وتی کتاب (The Lards of the Eastern Caliphate) ء ”جبل قفص“

چہ پورے زر پشد ارایت۔ حالانکہ آ کوہستان کوچ نہ انت۔ بلکیں مزار کو و انت (تا کدیم 323، نقلہ نمبر 7)۔

دائلیں نشکہ ہم ہے جاگہ ء پیشد ارایت۔ (6) آروچاں اے کوہ چہ مچ
 اودر چک، کشت ء کشار ء مال ء لگ ء پراتنت۔ ء دزی ء پلگ ء کشت ء کشار ء دست
 کچگیں، بے حد ء حساب زر ء دگنیامانش (7)

کوچ زبریں دز ء راہ جن اتنت۔ گوں ترندیں روان ء ملگاں۔ اے لاگریں
 بدن ء تہار دیمیں مردمان ماں کرمان ء پراہیں ڈیہہ ء واں سیستان ء پارس ء ہداں توپانی
 سنگت۔ ایشان جنگ ء پلگ ء راروازاہنگت۔ کدی کدی ہشتر سوار داں قم اوشاکاں ء
 اصفہان ء نزدیک ء سنگتت ء کاروان ء راہگوزیان ء پریشان کنگش ء ماں کرگس ء کوہ ء
 سنگت ء چیر بوتگنت۔ (8) اے کل وہ ہزار مردم اتنت ء کل شپانک ء مالدار
 اتنت (9)۔

مقدسی ء آئیے منوک یا قوت بلوچانی بارو ء سک کمیں گپ کن انت بلے کوچانی
 زلم ء زورانی یک دراجیں کسوء داستانیں گشتت، آہاں خد اء ہراب تریں مہلوک گوں
 بدیں عادت، سنگدی، زالم بد اخلاق، جنگلی ء زور آور پیشد ارانت، اے مردم تن ء گوشن ء
 چہ دگہ مہلوکاں گہر سکت کن انت، کنز و نت ء زندگی انت، ہر کسے ء کہ گرنٹ آئی مال ء
 پلگ ء بس نکن انت، بلکیں آئیازندگ ء ہم نہلنت، آہم چہ گشگ ء؟ گوں سنگ ء ڈوک
 ء ہنچو کہ یک مارے ء سرے گوں سنگ ء ہورت کن انت:

مقدسی ہم ایشانی دست ء کپت بلے زاناں چوں کشگ نہ بوت، ء آئی ء اے

(6)۔ اسطخری (فارسی) تا کدیم 135۔ نشکہ (الف) 68

(7)۔ اسطخری (عربی) تا کدیم 98

(8)۔ اسطخری (پاری) تا کدیم 141 ء 185۔ ابن ہوقل تا کدیم 221۔ مقدسی تا کدیم 409 ابو عبد اللہ یا قوت
 المومنی الرومی "ہنجم البلدان" بیروت ء چھاپ 1956 ء جلد 4 تا کدیم 382۔ سفر نامہ ناصر خسرو برلن ء چھاپ

1961 تا کدیم 139۔

(9)۔ ابن ہوقل تا کدیم 221۔

ہمت و دل ہم بوت کہ چہ آہاں جست بکنت کہ ”شما پر چا مردمان و گوں سنگ و
 ڈو کاں کش ات“ و آہاں پسودات ”مانہ لوئیں کہ مئے زہم گنت بنت“۔ دیم ترا مقدسی گشیت
 کہ آوتی بندیاں داں پست کوہ (پرسنگ) و پند و برانت و آہاں بیج ورگ و نہ دینت (10)
 ہیرانی و گپ ایشنت کہ مقدسی ہم ایشانی دست و کپت بلے آہاں مقدسی و رانہ پند و مدت نہ
 شدیگ کرت۔

ادع من و کمیں شک انت اگہ آپشیں بے رهم و زالمیں مردم اتنت
 گڈا آہاں مقدسی و دگہ راہ گزی نیسو کاں گوں پرچا زلم نہ کت؟ ایشان و پرچا یلد آتہ؟ کہ
 آبر و انت و آہانی بارو و پشیں ہیرنشتہ بکن انت۔ یا مقدسی و دگہ نیسوک دروگ بند انت
 ایشان اے زلم و زور گوں وتی چماں ندیتکت بلکیں چہ دگراں اشکگ انتہ۔

اے یک ہنچا کیں گپ و۔ باز مردم است کہ چہ سفر و آہگ و رند وتی بہادری و
 پشدارگ و ہاترا کسانیں چیزاں زند کن انت و وت را آسفر و میل گوشت اگہ یک گپ
 یا واقعہ و سالانی سال پسیر بوتگ۔ آئیامو تریں انت و وتی سفر و گپ و پشدار انت۔

اے ہم بگوشاں کہ اگہ کسے کار دانے و بخت و پہلی ایت آہد چوں کہ زوت بیت پہ
 گشادی و ایشانی چہ دگ و دور تحیت۔ وت و را چیر دنت نہ کہ ملی ملاں و پٹی شدیگ و بزگیں و
 گراں گراں زوریت وردت۔ اصطخری ابن ہوقل، مقدسی یا قوت و ناصر خسرو و گشگ انت کہ
 کوچانی کار جنگ پنگ و در روگ ات۔ گڈا چوں ہے مقدسی بزنی آمانی زلم و زورانی کسو و گپانی پیش
 کنت؟ منی خیال و کوچاں مردمانی تر سینگ و ہاترا۔ دو یا گیشتر بر و ہنچیں زلم گشگ ہے رند و مز نہیں کسو
 بوتکت، کوچاں گوں تیر و کمان و چہ دور و جنگ گشگ بلے زہم اش گوں بوتگ انت (11)
 کوچانی اولگیس و کہا نہیں مذہب و بارو و ماچ نزانیں بلے یا قوت چہ محمد ابن

(10) مقدسی تا کدیم 181، یا قوت جلد 4، تا کدیم 382

(11) مقدسی تا کدیم 481، یا قوت جلد 4، تا کدیم 382

بحر الرہنی کرمانی ء زبان ء کشیت کہ پسرا آبت پرست اتنت۔ بلے بتخانہ ء
 روگ ء پابند نہ اتنت رند ء آس پرستی اش کبول کت۔ بلے ایشانی ڈیہہ ء نہ آتشکدہ است
 ات۔ نہ یہودیانی دیر۔ نہ عیسائیانی دیول (کلیسا) ء نہ کہ مسلمانانی مسیت۔ گوشت و ہدیہ
 حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ ء خلافت ء دور ء کرمان فتح بوت۔ مسلمان گازیان ء
 چہ اے کوہان بازیں بت دست کپنت، مسلماناں آبتاں ء پروشت انت کوچ مسلمان بوت
 انت بلے سیتش اڈنہ گت۔ ہرج مسیت ء کرمان آ کوہان است اتنت۔ آ مسلمانانی جوڑ
 کتکینت (12) ابن حوتس ہشتہ کت کہ کوچ شیعہ اتنت۔ (13) ہنجوش کرمان ء والی
 کاگد ء سلطان محمود غزنوی ء دیم دنت کہ کرمان ء مردم سنی انت، صلح پسند ء وت کار
 انت (14) ء کوچ بلوچ ء کوہستان چہ کرمان ء جتان (15) ہے حمر ء سہرا کت کہ
 آ شیعہ اتنت۔ اصطخری ء مقدسی رودبار کوہستان بوغانم ء بلوچ ڈیہہ ء مردمان ء شیعہ ہشتہ کن
 انت۔ بیگماں کوچ ہم گوں آھاں سوار انت (16) اے مردم شیعہ اسماعیلی یا قرمطی اتنت
 پرچا کہ ابن حوقل کشیت کہ عبید اللہ الحمدی، اسماعیلی فاطمی خلیفہ ہانی اولیگیں سربراہ منوک ء مرید
 اتنت۔ ء چوش کشیت کہ کل دزی ء پلگ پہ خلیفہ ء ہاترا بوتکت انت (17) رند ء و ہدیہ ایران ء
 صفوی شاہاں اثنا عشری فرقہ ء پشت گیت 1840 ء آغا خان اول ہم چہ کرمان ء درکپت ء
 ماں ہند ء پناہ ء زرت اے مردم اثنا عشری ء ترنت یا ترینگ بوتنت۔

- (12) مقدسی تا کدیم 890 یا قوت جلد 4 تا کدیم 382 (13) ابن حوقل تا کدیم 223۔
 (14) دت کاربزاں کہ ہر کس وتی کارانی تہادست گٹ ء مشکول ات ء گوں دگراں ہج کارے نیست
 ات، (15) اسیر الملوک نظام الملک طوسی، تہران ء چھاپ 1964 ء تا کدیم 82 مردچاں کہ کرمانی ء
 بشکردی شیعہ اثنا عشری انت۔ بلوچ اہل سنت ء الجماعت ء امام ابوحنیفہ ء منوک انت۔ (16) اصطخری
 (پاری) تا کدیم 143، مقدسی تا کدیم 469۔
 (17) ابن حوقل تا کدیم 322۔

بلے حیرانی گپ ء کہ ناصر خسرو کہوت زبریں اسماعیلی مبلغ انت۔ کوچیاں ء کلام
 اللہ منکر بے حکمت، بے الم جنادر ء شہوت پرست گوشت (18) بلے ناصر خسرو ء حموت
 یک کوچے ندرتکت۔ ء آئیہا ہرچی کہ نشتہ کنگ۔ کل چہ دگہ مردماں زرتنگ انت ء۔ مار
 کوچولو (Marco polo) کہ 1273 ء چہ ایران ء گوشت یک جاتو گیس قوم
 کراونہ ء بارو ء ہال دنت کہ ماں ”ریویارے“ ء دگہ ڈیہاں دزی کنگش ء مردمان ء
 پلنگش، یاں بندیاں ء گلا مش کنگت یاں چہ ایشانی سیاد ء وارساں زر ء مال کنگش ء
 آہان ء یلدا کنگش (19) مار کوچولو اتا لوی یورپی (پرنگی) ات۔ آئیہا باز جاگہ ء قومانی نام
 رونشتہ کنگت۔ ہمیشہ کاگہ ”ریویارے“ رودبار انت ”کراونہ“ ہم کوچیان (ماں پارسی ء
 کوچان) بوت کنت۔ ایشانی جاتوگ وت بیگ چہ یک کسو ء گیش نہ انت۔

مار کوچولو نظام الملک ناصر خسرو ء سیستان ء تاریخ نیمسوک ء دگہ اے ہم گشت
 کہ کوچان مردمان ء پکت ء گلام گت ء آہانی دستش بستکت ء گیا بان ء تہا یلہ اش دانت ء
 رند ء آہاں ء کنگش۔ بلے ایشی نہ گوشت کہ کوچیاں کے ء رایلہ نہ دات ء ہر کسی سرش
 گوں سنگ ء چومار ء سر ء ہورت گت یاواں گت گت پر سنگ ء گوں شدلاپ ء زہمی
 پیاں تاجینت اے نشتہ نک ء چہ زانگ بیت کہ مئے دوست مقدسی ء قتی ء وتی داستانی ء
 گیش پیش داشتگ ورنگ ء روگن اش داتگ۔

اے کوچانی بارو ء ات بیائیں نی بچاریں کہ بلوچ کے انت۔

اصطخری ابن ہوقل یاقوت ء حدود العالم ء نشتہ کنوک نشتہ کن انت کہ بلوچانی
 ڈیہہ کوچانی کوہ ء پہنات ء یک ڈگارے ات۔ اے ڈگار معقاطعہ البلوص ء آئی ء

(18) ناصر خسرو ذکتاب وچہ دین برلن ء چھاپ 1343 ھ تا کدیم 53

The Travels of Marco polo. edited with intradaction by (19)
 Marvel Kamne 66, newyark 1930 تا کدیم 46۔

مزینیں شہرے نام ”مدینۃ البلوس“ انت۔ مروچاں اے ڈگارء نام بلوچیء
 گیاہاں، ء پارسىء ”بیابان“ انت۔ اشیے چپ وچا گردء نندوک درست بشکر دی زبان ء گپ
 (یاہما کوچ) کن انت۔ بلے اے جاگہ ء مردمانی زباں داں روج مروچی بلوچی انت۔ بلوچ
 گدان ء شکتت ء آہانی کار مالدارى انت نیکیں ء شتر پیہیں مردم انتت کدی ہم گوں چچ کس ء
 جکش نہ کتکت ء نہ کسی ء راپریشان اش کتکت ’ہچ راہگوزی ء راہش نہ بتکت اگہ کسی راہش
 بتکت آہم پہ مہماں نوازی ء ہاترا نہ دراش کتکت ء نہ چوکوچاں کے راء کشکش۔ (20)

اے گشگ چہ پیشد ارایت ء چہ ثابت کنت؟ ہے کہ بلوچانی میارنوکیں چیز ء نہ
 انت بلکیں کرمانی کوچ ء گوں آہاں ہمراہ انت ء بلوچ پہ وتی میار جلی ء سک نامدار انت۔
 بلے مقدسی ء آئیے منوک یا قوت ء یلہ نہ دینت آگشت کہ ”بلوچ چہ کوچان ہم
 انت۔ آہاں ء غصہ الدولہ پناہ خسرو پارس ء بویدی سلطان 0981ء ء ادب کت (21) چہ
 مقدسی ء حدود العالم ء نیسوک یک گام ء دیمتر ء روت ء کشیت ..... کہ جلوچانی کارڈزی
 مالدارى ناپاکی ء ہون داری انت۔ پسیر ء آ باز انت۔ بلے پناہ خسرو ء آہاں ء گوں باز مکرو
 چالاکی ء تباہ کت۔“ (22)

او ء ہم من ء کمیں شک پر بیت مقدسی ء یا قوت گشت کہ غصہ الدولہ ء ساری ء
 بلوچان ء ء رند ء کوچان ء تباہ ء بر باد ء کت۔ حدود العالم بلوچانی بر بادی ء بارو ء نبشتہ کنت۔
 بلے کوچانی بارو ء بے تو ار انت ابن ہو قل نبشتہ کنت کہ عضہ الدولہ ء گوں بلوچانی گنمک ء
 کوچان ء تباہ کت۔ یا قوت یک دگہ جاگہ ء کشیت کرمان ء

(20) ابن خروادیہ، تاکدیم 49ء 55، اصطرخی (پارسی) تاکدیم 141، ابن ہو قل تاکدیم 322۔

یا قوت جلد 1 تاکدیم 492۔ حدود العالم 65۔

(21) مقدسی تاکدیم 481، یا قوت جلد 4 تاکدیم 281۔

(22) حدود العالم تاکدیم 124۔

پارس و میانجی و بلوچان یک مزنیں و پراہیں ڈیہہ و۔ بلوچ سک تیاریں قوم و ایشانی تعداد
 بازانت 'مردم و تی عقل و گارکت۔ نزانت کہ کئی ہبر و باور بکنت۔ منی حیال و راستیں ہبر ایشنت کہ
 و ہدے عضد الدولہ و دیست کوچ چہ بچکس و نہ ترست ابید چہ بلوچاں (23) و بلوچ بازانت و
 زور آورانٹ ہمیشکا آیا چہ بلوچان مکک لوٹ۔ و کوچانی زور و پروشت۔ بے رند و ہدیہ آیا دیست
 کہ بلوچ صلح پسندیں قوم و بے زور آورانٹ و تی دل و ترسیت و ہمے سوب و کہ آئی و نیت ہراب بوت۔
 گول مکرو ہیلہ و آئی و اے جو انمردیں شرتیں و میار جلی قوم و راشنگ و شانگ گت بے یا قوت و
 کشگ پشد ارایت کہ 3 صد سال و رند و "آل بویہ" نہ منت بلوچ گیش بو ان و دیم و رواں اتنت اگر
 عضد الدولہ و بلوچاں و تی دوست و مددگار بکوئیں۔ آئی چک و زانگانی حال چوش نہ بوتکت۔

واں اے وحد و کوچ و بلوچ چہ یک و گرو جتا اتنت و یک دومی و دژمن اتنت و ہدام
 جنگ اتنت (24) بے یاز دہمی صدی عیسوی و ہدیہ یکہ عنصری و فردوسی سلطان محمود غزنوی و دربار و
 دو نامداریں شارز اتنت و گنیا کہیں تر تیکت و کوچ و بلوچ و بار و گت پہمی پہ شری و شروع بوتکت۔
 شارز چہ حد ایا چہ لوئیت ہمرد و ہمتواریں لہز اے دوئیں مردان و اے دو ہمردیں
 لہز دست کپت انت و ایشان چہ اے دوئیں لہزاں سوت بُرت۔
 عنصری کشیت:

اندریں تاہیت بہ معدن کوچ   دزدگاہ داشتنت کوچ و بلوچ
 پدا کشیت:

(23) اصطخری (پارسی) 141 مقدسی 481 یا قوت جلد 1-492

(24) جہاں نامہ..... محمد ابن نجیب بکوان۔

تہران و چھاپ 1963ء

آں توئی کوچ و توئی کوچ و توئی کوچ و بلوچ

آں توئی گول و توئی دول و توئی بابت لنگ (25)

فردوسی دوازده ہزار کوچ و بلوچ، پارتی، پارسی، گیلیاں و رنابانی یک پوچے و راگوں سیاوشی پہ افراسیاب و جنگ و دیم دنت (26) رند و گندی کہ سپہ سالار اشکش گوں کوچ و بلوچ بہادران کچھر و سلامتی دنت (27) بلے مازانیں کہ انگت آزمانگ و کوچ و بلوچ پارسی و پارتی جتا جتا میں قوم نہ اتنت و پہ پارس و کرمان و دگر ایرانی ڈیہہ و ڈکاراں و پدوش نہ کتکت بلکیں انگت آیکیں ایرانی آریائی و قوم اتنت۔ کہ مرد چکیں خراساں اوغانستان و مرکزی ایشیا آباد اتنت۔ فردوسی و مکسدوتی لچجانی (نظم) رد و پیشردانی (ردیف و قافیہ) ہم سنگ کنگ انت و بس۔

نوشیروان و زمانگ کتیت (531 و 579 عیسوی) و کشیت کہ بلوچان زور و زلم و رار و از اتنت۔ مرد ماں گوں نوشیروان و بلوچانی شکایت و گلگ کت۔ نوشیروان ..... و بلوچان و پنجش نیست و نابود کت کہ دنیا و تہا یک بلوچ و ہم (نہ مردیں نہ جنیں و نہ کہ چک) سر نہ تیک (28)

اے کس و داستان ہم مارا سلطان محمود و زمانگ و ایات کنائینیت۔ و اد و ہم

(25) سماح الفرس، محمد ابن ہند و شاہ تنجو انی ہران و چاپ 1962ء تا کدیم 59-60۔

(26) گزین کردازان نامداراں سوار دلیران جنگی دہ و دھزار

ہم از پہلو و پارس کوچ و بلوچ نہ گیلیان جنگی و دشت سروچ

(27) پس کستم اشکش تیز ہش کہ باران و دل بود با مغر موش

سپاہی زگردان کوچ و بلوچ سکا لندہ جنگ مانند کوچ

کہ کس در جہاں پشت ایشاں ندید بر ہند یک انگشت ایشاں ندید

(28) از ایشاں فراوان و اندک نماند زن و مرد و جنگی و کودک نماند

بشاہ یمن از رنج ایشاں جہاں بلوچی نماند آشکار و نہاں

بلوچانی ڈیہہ ۽ بارو ۽ چچ گپ نیست، بلکہیں کوچانی کوہستان ۽ بارو ۽ کنگ

میشنگ انت۔ (29)

سیر الملوک ۽ نبشتہ ایں کہ یک زالے ۽ شکایت کت ۽ سلطان محمود ۽ راجپور
کت کہ والی ۽ کرمان ۽ راکوچ ۽ بلوچ ۽ کشگ ۽ برباد کنگ ۽ حکم ۽ بدنت، بلے فردوسی وتی
من داستان ۽ گشیت کہ نوشیروان ۽ ٹوہیں پونج ۽ لشکر ۽ آہان ۽ ہتم گت۔ ۽ آہانی یک
کے ہم اے دگنیاء پیش نہ کپت، محمود ۽ مردم کوچ و بلوچان ۽ نیست و نابود کنگ ۽ رونت
گوں وت ۽ میوہ ۽ نیوگ زیر انت ۽ آہاں چہ زہر ۽ پرکن انت، و ہدیکہ کوچ ۽ بلوچ
کایت ۽ ایشانی کاروان ۽ جن انت، میوہ ۽ بار ۽ پلنت، میوہاں ۽ ورنت ۽ چونج ۽ سر ۽
جھل بنت۔ ہے ساهت ۽ سلطان ۽ بہادر یں لشکری کایت ۽ اے کم بہتان ۽ کشت۔
اد ۽ ہم ہر ۽ گپ لوت ۽ گیا بان ۽ کرمان ۽ کوہانی انت، نہ کہ بلوچانی ڈیہہ ۽ چہ اے گیاں
زانگ بیت کہ فردوسی ۽ خواجه نظام الملک ۽ اصلیں مکسد کوچ اتنت نہ کہ بلوچ۔

گوشت دروگ بندوتی ہراں زوت شموشیت، کے دیمتر ۽ شاہنامہ ۽ کوچ
بہادران، ۽ یک تیار یں لشکر ۽ چہ بلوچ کوہ ۽ ایریگچیت تنکہ نوشیروان ۽ سلامی بدنت (30)۔
ناصر خسرو کہ چہ لوت گیا باں ۽ 1052ء ۽ گوست۔ وتی نبشتا کی تہا بلوچانی نام
۽ نہ گریٹ، بلکہیں کوچانی دُزی، زالی بے دینی ۽ بے ایمانی ۽ بارو ۽ ہبر کنت۔ ہے پیم ۽
تاریخ سیستان ۽ 1053ء داں 1324، 3 جاگہ ۽ کوچ ۽ نام گریٹ۔ اولی جاگہ ۽
گوشت کہ حضرت علی کرم اللہ وجہہ ۽ خلافت ۽ زما نگ ۽ سیستان ۽ کرمان ۽ راہ ۽ سر ۽
یک کاروان ۽ وپنگ ۽ واب ات جنگ ۽ پلنگ بوت، بلے یک عربی سپاہی مہلب ابن
عفرہ کاروان ۽ پریشانیں و کمزوریں مردمان جت ۽ مالان چچ گیرت

(29) چہ آہ پندیک آن برز کوہ

(30) سپاہی بیامد زہر کشوری

ز کوہ کوچ و زوشت مردوج

گبروید گراندرش باگردہ

زگیلان وازدیمان لشکری

گرازاں برخصہ گرداں کوچ

(31) اے گپ ثابت کنت کہ کوچانی یک ٹک ء آ زمانگ ء ہم دُزعر اہجن بوتگ ء
داں آوہد ء مسلمان نبوتکت دومی جاہ ء نبشہ انتکہ 0868 ء یعقوب لیث صفاوی کوچان
ء والی کرمان علی ابن حسین ابن قریش ء لشکر ء شکست دنت (32)۔

سیسی جاگہ ء گوشت کہ سیستان ء والی امیر یا جعفر 0933ھ ء کرمان ء گیابان
ء پہ کوچانی رگند ء چارگ ء روت۔ بلے چہ نیم راہ ء پرتیت ء زرہ ء شہر ء سر ء حملہ کنت ء
گریت ء (33)۔

اے کتاب ء یک بھبرے بلوچ ء نام کنیت بلے آہم سہ صد سال رند ء
1264 ء ملک شمس الدین کرت زرہ ء شہر ء سر ء حملہ کنت ء بازیں سگزی (سیستانی)
بلوچ ء مجوس (گورہ) کشیت (34)۔

اے کتاب ء چہ زانگ بیت کہ اشینے نبشہ کنوکان کدی ہم کوچ ء بلوچان ء یکیں
قوم زانگ ء آہان ء دو جتائیں قوم زانگ ہمیشکا آہاں پھراے دوینانی نام یک
جاگہ ء نبشہ نہ کنگ۔

اے کتاب ء شوزکار ملک الشعراء بہار ماں وتی چیر نبشتگاں (Foot
Notes) باز جاگہ ء کشیت کہ کوچ و بلوچ یکیں قوم انت ء پہ سنگدلی دُزی ء دگہ بدیں
کاراں مشہور انت۔

سیف ابن محمد ابن یعقوب الہروی (1282ء) وتی کتاب تاریخ نامہ کتاب
ء بلوچ ء نام ء وہ جاگہ ء گریت ء کشیت آ زمانگ ء ہرات ء ڈیہہ ء بلوچ زبریں سپاہی ء
مزنیں مالدار انت (35) اے کتاب ء تھا کوچانی نام ہم نیست۔

(31) تاریخ سیستان تہران ء چھاپ 1935ء تا کدیم 86۔

وہدیکہ 1651ء برہاں قاطع لوز نامگ (ڈکشنری) ہشتہ کنگ بوت بلوچ چہ
 پنجاب ء ہم دیم شگنت ء ہندوستان ء ہر کس چہ اے نام ء زانت کارات پیشا وہسے
 برہان قاطع ء "بلوچ" ء لہز کنیت "نیسوک گشیت کہ بلوچ مردم صحرائین و کم عقل و شجاعت
 ہستند" بلے وہدیکہ کوچ ء باری کنیت "نیسوک کوچان" ء وت زانت ء کور کوری ء دیگرانی
 دروگان کاریت ء ہشتہ کنت کہ کوچ و بلوچ نام طائفہ باشند از صحرائیناں کہ در کوہ ہائے
 اطراف کرمان توطن دارند و گویند انہما از عربان حجازند و حرفت ایشان جنگ و خونریزی
 و دزدی و راهزنی باشد اگر احمیاناً پرگانہ نیابند یکدیگر را بکشند و مال یکدیگر را تاراج کنند
 و بچنین برادران و خویشان و قرابتان و دوستان با ہم جنگ کنند و این فعل را بسیار خوب دانند
 دروگ ء ہد توام انت گشیت دزی ء پلگ ء کشگ ء کار مہیت برات گوں و تی برات ء
 جنگ کنت ء آئی ء پلہت ء اے کار ء باز شرزان انت۔ واللہ دروگ ء ہم ہد انت۔

اگہ قاطع برہان ء ہشتہ کنوک کور ات دگہ لوز نامگ ہشتہ کنوک ہم کور اتنت کس ء
 سرچست نہ کت ء نہ نچارت کہ ہلکیت چہ انت کسے ء ہم راست ء دروگ ء راجتاند
 کت کس ء ہم اے نہ گشت کہ بلوچ میار دار ء عزت دار انت۔ آوتی قول ء سر ء و تی سر ء
 جان ء قربان کن انت جنین آدم ء چکان دست نچست اگہ جنگ بہ بیت گڈا جو امر دوتی
 مٹ ء شوہاز کنت گوں آئی مڑیت مریت یا کہ گشیت۔

بلے بیا بچاریں کہ دراصل اے گلت پہمی چہ کجا چست بوت۔ ایشیئے باز سوب
 انت۔ ماچہ ایشان چیز ء سوب پیش کنیں۔

(1) راہگوزی ہشتہ کنوک کہ چہ کوچ ء بلوچ ء ڈیہہ ء ڈگار کوہ ء پٹ ء کور ء

گیابان ء گوشتت آکل در آمد اتنت۔ ہنچوش کہ مروچاں یک در آمدے نزاننت کہ بلوچ
پشان جتا جتا میں قوم انت۔ ء ایشانی زبان ہم چہ یک دومی ء جتا انت۔ ہے ڈول ء آ ہم
گلت ہی ء تہا کپنت اے را ہکدار ء را ہگوزی مردم اتکنت۔ چیز ء وت دیست ء ء
بازیں چہ دگہ مردمان اشکتش ء وتی راہ ء را دگ بوتنت۔ و ہدے آ وتی ڈیہہ ء سر بوتنت۔
آہاں اے گپان ء چیز ء دگہ گپ ہوارکت ء وتی دل ء تب ء نبشتہ کنتش۔
(2) آنبشتہ کنوک کہ وتی لوگ ء نشکت ء دگرانی گپاں اشکت ء دانت۔ اے
رود گلنیاں انگت گیشتر کن انت۔

(3) بلوچ روج پہ روج گیش بیان اتنت ء دیم ء روان اتنت بلے بزگیں کوچ
چہ بلوچ عضد الدولہ ء سلطان محمود ء دست ء کم بیان اتنت۔ بلوچی ء نام وتوار مہلوک ء
اشکت ء کوچ شموشگ بوتنت اے ہم گلت پہمی گیشتر بنگ ء سوب بوت۔
(4) بلوچ کہ اصل ء شپانک اتنت ء گدان ء نندوک اتنت کم کم ء گوں وتی
کوچی لوگی آں رگل ء ہشت ء لوگاں نشت انت۔ بازاں گوں پیش ء تگر و گوپت ء پہ وت
ء کارہ گس اش جوڑکت۔ گالی ء شموشتت ء آسان گوپیں تگروش لوگانی تہاچ کت
رکش حدائے میار ء یلہ دانتت۔ عچ ء باگ ء کشت و کشارش کت۔

وتی گرانیں کوش اش دور دانتت ء سواس پادان کنتش، نیں بلوچانی ڈیہہ
جنا کوچانی کوہ ء بن ء ڈگارے یاں یک تنکیں گیابان ء نہ ات۔ بلکیں یک پراہیں ملکے
ات کہ مروچی آئیہا ”بلوچستان“ گشتت پندر وگ سک ء گران ات۔ ہمیشکا پہ وتی
سواری ء ہشتش گچیں کت۔

اے ہیرا من پہ اے ہاڑا گوشاں کہ اے ثابت بوتگ کہ بلوچ چہ ایران
گور پچانی ردا رشتی (شمال مغرب) ء پادا تلگت - ء منزل جنان ء اے ملک ء چیز ء صد
سال رندر سنگت بلوچانی اصلی ملک حزر ء زو (Caspian Sea) ء کنارہ ء تیاب
سار تیں جاگہ ء ات - اودا مچ ء بلوچستان ء دگہ درچک نیست انت - اودے گوش گران
چچ ء پوشاک زبری انت - اودے مالدار ء شپانکاں ء گوں ہشتر ء پیش ء کا پر
کار نیست -

ہو باتاں! بلوچاں چہ کوچاں - اے دُرستیں چیز گپت انت ء گوں ایشاں یک
دگہ چیزے ہم پہ وت زرتش - بلے درستاں ناں - لائیں سر مچاریں ورنہاں دزی ء جنگ
ہم چہ ہمیشاں سکت عوتی قوم ء بدنامی ء واگ ء پرکتش، یک اسپتیں چادرے سر ء کمیں
سیاہیں داگ ہم سکت بازانت کہ مردم آچادر ء داگ دار بگوشنت - اے سر مچاریں
ورنہاں بلوچی ء اسپتیں دامن رادا گدارکت -

ہودا جہاں! مہلوک و شنامی ء سک کم گندانٹ بلے بدنامی چو باروت و شورہ
ترکیت ء شنگ بیت - اے بزگیں کوچ ہم دوست ء راجن نہ اتنت - بلکیں وتی کوہ
کوچک ء کشت و کشار ء مالداری ء مشکول اتنت -

لائیں چہ ہمیشاں ہنچیں است انت کہ آہانی کار دزی راجنی ء پلگ ات - بلے
چہ ہمیشانی سوب ء دُرستیں قوم ء نام پہ بدی گرگ بیت -

ادء من ء یک گپ یات اتک، یک بھہرے من کراچی ء زندان ء گوں یک
سنگتی ء ملاکات بوتوں - ہبر ہبر ء گشت ء کہ ”من پہ ہر کس ء رہم کناں - بلے اگہ بلوچے

ماں اے زندانِ عیبیت تو من آئی ء سرء پھیر رہم نہ کنناں۔۔ من سو ب جست گت،
دراہنت ء۔۔ ”اے درست پیدا گیر انت۔۔“

من پدا جست گت ء ولجہ کراچی ء پخت باسکوپ (سینما) اتت۔۔ ”گشت ء
پست ء بنت۔۔“

”ولجہ! ہریک باسکوپ ء پخت پیدا گیر اوشتا تگ۔۔“

”دہ (10) پانزدہ (15)۔۔“

گشت ”اے درست 300 بلوچ بوت انت بے ہے کراچی ء ہفت ہشت لکھ
بلوچ انت و ہدی بروپشم ء کر پاس ء گد اماں، کیا ماڑی ء بندر ء ملیر ء حب ء باگاں
کشت ء کشار ء مزدوری ء ہرچ کاراں ء ہر جائیکہ کارسک ء گران انت۔ ء زر کم، پچار ء
واں ظہر ء نماز ء صبر بکن و ہدیکہ درستیں مردم ورگ و رانت ء سا یگ ء دپسنت۔ بلوچ ہم
وتی پخت کیں گنن ء درانت۔ دیم ء بیت اللہ شریف ء کن انت ء وتی بزرگیں حدائے شکر ء
گران۔ ولجہ! تو سیصدیں (300) پیدا گیراں گند ء بے ہفت ء ہشت لکھیں شریں،
شرہیں کارکنوک ء ہلال۔ روزی وروکان ء نہ گند ء ہے ہفت لکھیں بلوچانی تہا ہزاراں
فشی۔ تاجر ڈاکٹر استاد ء دگہ سر برزیں ولجہ انت کہ تو آہاں نزانے عزانگ ہم نلوئے اگہ
بیران مے من ہم بلوچے یاں۔۔“

(4) اے دگنیاء تہا بازیں قوم است انت، کہ آہانی اصل نام دگر ء بے
مخلوک آہان ء گول دگہ ناماں تو ارکن انت، ہند ء پاکستان ء بازیں مردم ایرانیاء ء مغل
گوشنت درجاہیکہ مغلاں ایران ء راتباہ ء برباد گت ء ایرانی چہ اے نام ء بیزار انت۔

ہنچوش بلوچ پارسی زبان ء گپ کنوکان ء گجر گشت۔ درجاہیکہ پارسی چہ قاچار کہ ترک
 اتنت ودرانت ء جتاننت۔ ایرانی مغلان ء قاچارانی حکومت ء زمانگان چہ نیرت
 بیزاری یات کن انت۔ مامردے ء راکہ جرمن گوشیں۔ آوت ء ڈونج گشت۔
 مامردے ء راکہ ڈوج نامیں آوت ء نیندر لاندش گوشیت۔ ہنچوش سیامی وت ء تھالے ہتج
 وت ء پلو پٹھان وت ء راپختون نامنت اے فطی نام ایشان ء دگران پرگگ انت۔
 پمیشکا وحدے زمانگ بدل بوت کوچ ء نام گار بوت۔ ء مروچان آکل بلوچ انت
 ہرکس ماں وتی ڈیہہ ء بشکروی روباہاری جیرفتی ء میناپنی گوشگ بنت۔ بلکیں ایشانی اصلی ہام
 ہے بشکروی بوتگ چوک کوچ کوہ ء نام بشکرو کوہستان انت۔

(5) بے منی حیال ء اصلی سوب عربی زبان ء نہ بہمگ انت۔ عربی ء ہنچوش
 پارسی اردو ء بلوچی نیسگ ء چھاپ ء ماوشنگ ء دم زورگ ء فقرہ حافی جتا کنوکیں
 نشان (Punctuation Marks) ایرکنیں ہے سوب بیت کہ نہ بہمیں کہ کدی
 یک جبر ء حلت ء حتم بوت ء کدی دگرے شروع بوت۔ ء اگہ یک فقرہ ء یک "ہملہ
 معترضہ" یا ڈنی بہرے پہ مثال ء حائر ایات گنگ ء آئی ء گوں بلوچاں حج زرلوری
 کار نیست یا قوت ہم ہے کارء کشت بے مے غیر عرب دانوک پارسی ء انگریزی ء دگہ کسی
 اے حیال کن انت۔ کہ وحدے بلوچ ء نام ء اتک۔ ء ہشتہ کنوکان چیز ء ہشتہ کت بے
 چہ آگپانی رند ء ہے ہرج جبر ء است آہم بلوچانی بارو ء انت۔ ء دزی مردم ٹلگ ء
 پلگ درست حمے گریبانی کارانت۔ البت اے ہم شموہگ مہیت کہ عضد الدولہ ء وتی بے
 ایمانی ء بے انساہیانی چیر دگ ء حائر بلوچان ء بد نام گت۔ ء ہے سوب ء مقدسی ء دگہ

بہشت کن انت کہ بلوچ چہ کوچاں ہم بدتر انت۔

”بہر حال وھد یکہ گشیت بلوچ مالدار انت“ گہد ان ۽ نندوک انت در آمدان ۽ پناہ دینت مردمان ۽ چوکوچان نہ پکنت ۽ نہ کشت ۽ چچ کس ۽ چوت آزار کن انت۔“
چون ممکن انت کہ ہما کس دیمتر ۽ بروت ۽ وھدے کوچانی بارو ۽ نبشتہ بکنت ۽ یکدم بتر بیت ۽
گوشیت کہ بلوچ چوش ۽ چوش انت بلے ہلکیت ہمیش انت کہ وانوک پہ شری ۽ سر پد
نوٹگ۔

بیائیں بچاریں ہلکیت چے انت۔ ہنچوش کہ پسیر اگوشکنت کہ اصطرخی ابن حوقل مقدسی
۽ یاقوت وھد یکہ بلوچانی بارو ۽ ہبر کن انت۔ آھانی تارپ تو سیپ ۽ ستاء کن انت۔
بلے وھدے کہ مقدسی کوچانی رند ۽ کپیت نبشتہ کنت وھد یکہ کوچ یک ڈیہہ ۽ دزی کن انت
گڈاگہ ڈیہہ ۽ روئت وچیر بنت وگول تیر وکماناں جنگ اش گرت وزہم اش بلوچ
ایشان ۽ ہم ۽ ہم تباہ کت (بزان کوچان ۽)۔ (36) یاقوت چہ مقدسی ۽ قول ۽ گشیت
”عضد الدولہ بلوچانی رند ۽ کپت۔ دانکہ آھان ۽ برباد کت ۽ کوچانی نیمگ ۽ ترا ت ۽ چہ
ایشان ہم بازیں ۽ کشت ۽ شنگ کرت“ (37) رند ۽ ہر دو کوچانی زلم ۽ زورانی بارو ۽ نبشتہ کن
انت ۽ مثال ۽ سوکارنت۔

اصطرخی ۽ ابن حوقل کہ عضد الدولہ ۽ پروپیگنڈا ۽ شکار نہ بوتگنت۔ بلوچاں
گول شری ۽ یات کنت۔ بلے مقدسی ۽ ہوش کموکار بنت ۽ آھیران بیت ۽ پہ نزا انتکاری
دست بنت۔ یک جاگہ ۽ یک گپ ۽ گشیت ۽ دگہ جاگہ ۽ دگرے۔
کہ گونڈ۔ ہلکیت ایشد کہ بلوچ پہ میت ۽ بدنام بوتگنت۔ کوچ بلوچ دو جتائیں قوم

انتنت؛ چونایا ہر دو میں قوم ایرانی آریانی چاڑوا انتنت۔ بلے یک ء اصل ء بشکر دی انتنت
 دو می چه گوری چانی ء نز ء یک ہزار میل پند ء (38) منزل جنان ء انتنگ۔ ء گول کو چان
 ہسایگ بوت داں سالانی سال اے دو میں ہسایگ وت ماں وت جنگ ء مرد ء انتنت
 کوچانی زور ہتتم بوت ء آ گول بلوچ ہوار تو ار بوت انتنت۔ بلے دگراں چه وتی نازانی
 ونا پئی ء اے دو جتا میں قومان ء چه شروعات ء یکیں قوم ہیال کنگ ء کنگ ء انتنت۔

اے نبشتا تک ماں پاری ء انگریزی ء ہم نبشتہ بوتنگ۔ امیت انتنت داں حدے
 اے گلت پئی ء دور کنت ء بلوچاں چه یک مپتیں بدنامی ء پاک ء ساپ کنت ء دیہر ء
 گیش پٹ ء لوٹ کنگ ء ہلکیت ء رادر گجگ ء راہ ء چچ کنت۔

والسلام علی من اتبع الهدی

(گجین کراچی 1965ء)

(36) کلا قطعوانی عمل حر بوالی آخر۔ فتاحم فی الشاب و معہم سیوف؛ کان البلوص اشتر منہم حتی ابادہم
 عضہ الدولتہ وانکن فی حاو لاء ایضاً۔ مقدسی۔ 490۔

(37) وکان البلوص شراً منہم۔ فہم عضہ الدولتہ حتی افا انہم وصد اللہ لاء فقتل منہم کثیرا و شردہم۔
 یا قوت جلد 4-382

(38) اے یک دراجیں بلے و شیں داستان ء۔ کہ بلوچ کئے انتنت؟ ء چه کجا اتلکت؟ بلوچ لیز ء چه
 معنی انتنت؟ بلوچی زبان ء اصل چه انتنت؟ منی ء چه منی دوست ء شاگردا مان اللہ قریشی ء اے ہلکیتانی
 ہر ء کار تک ء کنگ ء انتنت ء داں روج ء مروچی بازیں ہلکیت ء چیریں گپ پدرا بوتکت۔
 انشاء اللہ اے ہلکیت زیت ماں پاری انگریزی ء بلوچی ء چھاپ ء شنگ بنت۔

سلطانیں میرچا کر

..... عبدالغفار ندیم .....

امیرچا کر بلوچ ء بادشاہ ء
مڑی پہ آٹکنیں لجاں پناہ ء
بلوچ ء روشنیں صحب و صباہ ء
غریبانی سر ء چرئیں نگاہ ء
امیرچا کر کہ چور و چچی در آتکہ
شپ و استار نہ ماہے سراتکہ

صفدر علی صفدر

چوناہا بلوچ تواریخ چہ سر مچار و ہوتانی تنگویں کارنا مہاں چکارانت بلے تواریخ ء
گوں سہر ء گوناپ و انگیں تاکاں سہ 3 نام چوشپ چراگی شہم دینت و گردگی گروشک
دینت۔ اولی نام ہوتیں میر جلالاں ء گنت کہ آنہی شہ وتی دیر گندی زانت و کردار ء وت
ماں وت زہر و قہریں دست و گلہاشیں و شنگ و شانگیں بلوچی کہول و بولک و قبیلہاں ء شہینت
وجت و یک گرت و سر سردار جوڑ بوت۔ پد اباد شاہیں میرچا کر اے تقاقیں اُستمان ء پنجو
سروکی ء گنت۔ کہ اے بے نام و تواریں اُستمان چو ہاز ء جہہ جنت و بلوچستان و سندھ
و پنجاب ء ملیت و گوزیت۔ گڈ سراں نصیر خاں نوری بلوچی اُستمان ء اے پر و شنگیں
بادگیر ء شہ کوڑو ء دو بایاں طوفاں و ہاراں رکینگ ء دو بایاں چیر جنت و درائیں بلوچی وطن
ء یکے جوڑ گنت۔ بلے آ نام و تواری کہ چا کر ء کشنگ، کس آنہی ہدا بند نہ انت۔ آ دوستی و مہر
ء چراگ کہ پہ میرچا کر ء مئے اولس ء دلاں لبوک انت۔ کس آنہی شمالے ء درور نہ
انت۔ میرچا کر اولی بلوچ ات کہ آہر ء ہرٹک و بولک وتی مستر لیکت آ بلوچی کردار
و دوانی سرچمگ ات۔ بلوچ اُستمان ء مستر ات چشکہ ہما دور باری ء شاعر کشیت:

شہیدک و شہداد ء رندا اولس ء سردار چا کریں

چل ہزار کیت میر ء گوانک ء!

اوچہ کلاں گہہ ایش کہ آوتی دور و باری ء بادشاہ ات اولس ء آرا ”سلطانیں چا کر زانت:

اول سری زند

میر چا کر بلوچانی زخم جنیں باسک رندانی سردار میر شہداد ء میر عبداللہ ء بیچ میر

شہیدک ء سولیں پسگ ات یک کس سے ء 1457 ء ودی بوت۔ ایک کوہنیں بلوچی

شعرے ء تہا شاعر میر چا کر ء پیدا کی ء ہند ء بارو ء گشیت:

چا کر چوچرا گیں لعل ء

پیدا بوت ماں آشاں ء

بزاں اے شعر ء رد ء میر چا کر ماں مکو ران ء شہر کولواہ ء آشاں نامیں ڈیہہ ء

پیدا ک بوت۔ بلے یک دگہ گشتنے ایش انت کہ آماں سیتان ء زابل ء ہند او دی بوت۔

3 گشت کہ اے گشتن زیات راست سہرا کنت پرچیکہ آوخت ء رند ہما نگر آباد اتنت۔

و ایرانی بلوچستان ء بمبور شہر رندانی بن جادات وشہہ ہمدارندانی سیہ گوات چست بیت

وجلگہ ء ماں پشانت میر شہیدک شہوتی زورا کی و ترمودی ء درائیں مکو ران ء گپت و درائیں

بلوچ قوم و قبیلہاں رندانی سردار ء وتی شہہ سردار منت۔ میر شہیدک ء وتی پیری و کنزوری ء

سبب ء وتی کو اسیں و مزاریں بیچ ء راسی سال ء عمر ء وتی جانشین جوڑ کرت و استمان ء

سردکی ء ڈبہ ہمانی کو پگاں دات۔

ملک گیری و بیگج

چاکر شہہ سردار بوگ و رندوتی ملک و دینگ و بلوچانی مالی و شخالی و نیمگ و
 بٹوں گورکرت پے اے مراد و آنہی چم پے وتی آباد و سیرا پیں اُلکہاں کپت۔ آوتی اے و ش
 نہرا تیں واہنگانی بیان و یک شعرے تہا چوش کنت:

کچج بانہیں مکوران	منگہ و رند پے بمبور
ماں بلوچ منا پیں	مستریں لوگ ڈومبکی کئیں
تراں بست اش پے وتاں	رند و لاشار ہواریں
بلوں گیا ہیں اُلکہاں	بیات چداں بلڈوں
بہر کناں بے پے وتاں	جو ویتا پ بکھاں
حکم دات اش نقیباں	پائیں ماں لوگ و گداں

- (1) تقدیم بلوچی شاعری اچ میر خدا بخش مری تا کدیم 52
 (2) بلوچی نسل و بلوچستان و تاریخ اچ سردار خان کشکوری تا کدیم 36
 (3) بلوچی دنیا لکھنؤ ماہ فروری 1962ء تا کدیم 28

کوٹوانی اندرء	بوچیں بوراں بارگین آں
نہہ ہزاری مرکباں	سج کنے بازیں بہاناں
اژ تلیء کوروپء	پیارے بگاں گروگیں آں
ایر کپے اژ چچواں	گوانگ جتہ جو داں بہ کاڑاں
جل و سہری کمبلاں	کشے گالی و پلنگاں
ہنگلوئیں منجھاں	بوپ و مہر بندیں لہیقاں
مکورانی کدھاں	سکہ و تاساں بے جوڑی
روئیں دیریں آملان	چا کر ایدانہ نندی

چا کرء واہگ پیلو بنت۔ ”رند و لاشارچ بنت و چا کرء سروکی ء دیم ء کنزنت“۔ لسبیلہ ء فتح کنت و بلوچی بیرک ء مندنت خاران ء پلو ء چم اش کنت کہ قندھارء حاکم کا کوشیر جان ء شہہ میر بلوچ خان ء بلوچی ڈیہہ زرتگ و پلنگ۔ سلطانیں چا کرگوں بداں ڈبک دنت و خاران ء پہ زورچ گپت و پدانوشیر و انیانی دست ء دنت اولسبیلہ و خاران ء مکوران ء ہوار کنت۔ میر چا کرء حال رست کہ قلات میر عمر میر وانی ء گپنگ تہ شہہ قبائلی کینگ و حسد ء دیمتر کنزیت و قلات ء سرء ارش کنت۔ 1۔ میر عمر جنگ ء پڑء باہ دنت و کشجا بیت۔ آنہئے کسانے زہگ میر بجا رگوں وتی ماس ماہناز ء تجیت و مستونگ ء رؤت۔ 2۔

1۔ تاریخ بلوچستان جلد اول اچ گل خان نصیر تا کدیم۔ 18

2۔ کوئٹہ قلات ء براہوئی۔ اچ پروفیسر انور رومان تا کدیم۔ 28

میر چاکر و تی نا کو میر مندو ۽ راقلات ۽ و تی نائب ناہینیت و چہ مولا و بولان ۽
 نکان کھچی ۽ ارش کنت۔ سیوی ۽ ہند ۽ شہہ حاکم نظام الدین جام مندو ۽ فوجاں گوں دیم پہ
 دیم بیت۔ جنگ ۽ پڑ ۽ سوب کنت و سیوی ۽ ولجہ بیت۔ سیوی شہر ۽ روبرکت ۽ میری
 قلاتے بندیت و و تی فتح و سوب ۽ جانندی نشانے پہ بلوچی تارنج ۽ کلیت۔ میر چاکر ۽
 سردکی ۽ پدما پدیں مڑائی و جنگ و چوپان رند نرک ناوڑی، کوٹہ ڈھاڈر سیوی، شوران،
 دجھاگ و کھچی ۽ گور سچانی ہندان ۽ رند و تی دست ۽ چیر ۽ کارنت۔ اولاشاری، کوٹو، گنداوہ،
 جمل و کھچی ۽ زرباری ہندانی و اہند بنت۔

رند و لاشار ۽ سی سالی جنگ

کھچی ۽ گرگ ۽ رند بلوچ پہ تفاق ۽ گوں امن و ایمنی ۽ چاکر ۽ سار تیں ساہگ ۽
 زندگازینت انت۔ بلے اے تفاق و امن و ایمنی تاں دیراں پشت نہ کپت و دریں
 گوہر آہمی سبب جوڑ بوت۔ و بلوچی لچ و میار ۽ آسے لمبوک گت و ہنجیں آسے کہ:
 آس ولدی بن گپتگان
 بن گپتگو گپتیش جہاں

پہ تو سگ ۽ باہ منتگاں!

میر چاکر ۽ راستیں باسک و رندانی کوپک لاشاریانی سردار میر گہرام ماہ دوریں
 جت زالے گوہر ۽ ہلک ۽ کیت، گوں گوہر ۽ گالی بیت، گوں ماہدی سانگی بیت۔
 بلے

گوہر پہ زباں گال آتکو
 براتی من ترا دوست داشتہ
 بچی من ترار و دینتہ
 گوں ماہدی سانگے نوی

کہنیں مہتراں زہر گہتو

گو ہر شہہ موہیرا رتو
اوپدا

سر پہ بولہ واشیپ پیتہ

زڑتہ لیرواں نیشیناں

گو ہر پہ زباں گال اتکو

میریں چا کریں ماڑی ء

گو ہرام ء من ء ریسینہ

ہنچو چا کر ء را گوشتی

وامیریں چا کر بلوچی دودانی دیم ء وتی سر ء جہل کنت ووتی باہوٹ ء داریت

وگالی کیتن

تہ ننداں کچڑوکی جواں

ہر جا کہ تئی دل لوئی

ہاریں گورم ویشانی

کہ جیدیں گروگیں بگانی

ایمانیں ہموماکانی!

پلیں گو ہرنوں بلوچانی سلطان چا کر ء باہوٹ ات او نچشتگیں کچڑو ء نندوک ات

کہ تفاق ء کہ یک روچے کچڑو ء چا کر ءی سر کپت، گندیت کین

شیر چہ مایگاں شنزاناں ء

ڈاچی اتلگنت درزاناں ء

ڈاچی پر چیا درزاناں

گشتہ چا کر ء میریں ء

گوشتہ گو ہر ء درین ء

شیراش چہ مایگاں شنزاناں

مال ء وموے گوں گپتہ!

چوبہ چا کر ء میریں ء

بلے شپانک حقیں حبر ء چوش پاش کنتن

سارتیں سینگ و بورتاچی

پیری رتنگاں لاشاری

شنگو ترنگاں مستی ء

شانگورنگاں کستی ء

مے ہر کشتگاں جنگی ء

ڈاچی پہ ہماہاں درنزننت

شیر چہ مایگاں شنزانت

چا کر پوہ بیت کہ لاشاریاں بد برتہ و گوہر ء باہوٹی ء راوتی بے عزتی لیکتہ گنت

اوچا کر پے باہوٹ ء پیر ء پے یک غیر بلوچے ء بدل ء۔ بلوچی قول کنت:

پیش کارچیں پسانی گوشتاں

لوگ ء آپ من ء مرداراں

صحیحی رتنگاں بانگواہی

اردیں دیر سریں جنیتے

بگ گدش گہرام ء

گا جان ء جندیں لوگاں

مئے گوہر ء ہرانی

باسکے برتس ساربان ء

اے ڈول عن

زال ء بن جتہ شرانی!

براسیں رند ولاشار ء وت ماں وت ء کست و کینگ بلوچاں ء سی سالی جنگ

ء ء گوچی کنت۔ ہنچیں جنگ ء کہ بلوچانی دیم کنزگ ء داریت و بلوچی ہار ء رادیم پہ

دنی ہکان ملان ء روگ ء دوہہ جنت و داشتے! بی برگ اے ڈولیں جنگ ء کنگ ء چا کر ء

نیلیت منع کنت۔ کہ

بہ جنتی ء ء ہشتہر ء

مانہ جنوں عالم ء

ہراں و گوراں بتلگاں

چندی بنا کی رپتگاں

نامش جنانی گپتگاں

چوشیں طلاق اش کشتگاں

واعنت پہ میریں چا کر ء

بلے بی برگ واہم چا کرے اسپ ء واگاں گپت و داریت و پدا آنہی ء سر پے

کنت کہ اے ڈولیں جنگ یک تباہی کئے

نوحانی ہزار مرو بی

چا کر کینگ ء کوتاہ کن

بندیں پہلوواں جنگی گا

لائے جنگلکین لاشاری

دیم جنزگ تراہونی کنت!

پدکنزگ تراگراں چری

نی مردم بی برگ ء بزولی ء شگاں ء جنت:

جاڑو ء جڑیں ریحاں ء

گدگشتہ سر بٹا کی مرداں

ہندیان مہ تر سے داتہ

بیورگ گونڈلاں سہینہ

ڈومب و لنگواں شاکاراں

اودا کہ جنوں ماتیاں

بیورگ خاں ترا دیرداں!

بی برگ اسپ ء واگاں یلہ دنت پہ جنگ ء وتی بیلاں گوانک جنت

بیائیں نلی گٹ ء گروں

بیانت سروکاں اول مناں

وت پیتہ فوجانی سرء

بلے رندا آنہی گپ ء نزورنت و نلی گٹ ء نہ گرنٹ۔ دومی نیمگ ء لاشاری نلی

گٹ ء ساری ء گرنٹ و پاژگا ہاں نندنت۔ لاشارفونج برزء انت و رندا پٹ ء چیرء ہردو

ڈک ورنٹ:

میراں و بیورگ کپتگاں

توپاں دامامہ سستگاں

سائے امیریں چا کرء!

رندی مزن جیڑیں جنان

میران ۽ ھوری ۽ ھفت صد برنگیں ورنانلی ۽ جنگ ۽ کشجا بنت چا کردی ٹپ وارت
 کشجا بوگی بیت کہ سخی میں نو د بندگ ۽ چھے کپیت آبلو چانی شہ سردار ۽ کشجا بوگ ۽ دیست نہ
 کت ووتی قوم ۽ مستریں دشمن چا کر ۽ راوتی اسپ ”پل“ ۽ سوار کت وچہ جنگ ۽ پڑ ۽
 کشیت وبارتے:

چا کر پڑ ۽ باہ منگا
 نے گوں سریاں رپتگا
 زھم کشتو اوشتا تگا
 دیستہ سخی نو د بندگا
 نہ ور ۽ کتے پل ۽ سر ۽
 پل پہ خدائی لیکو ۽
 مرچی تو کشتے میر چا کر ۽
 بال گپتو پل چو کھنو ۽
 گوستہ اژسہریں زر ۽
 اژگٹ وگڑیں بوپیں گر ۽
 چا کر شہ کوش ۽ درشتہ!
 گہرام وتی پس ۽ چوش کنگ ۽ گندیت کہ آنہی مزنیں دشمن ۽ برگ ۽ انت۔
 آنہی ۽ شگان جنت:

تورندے ۽ لاشار نہ بے
 چا کر کیا نا لہا کتیں
 سر چو کڑبی برتیں
 نو د بندگ جواب گردینیت کہ منی رندیں مات ۽ من ۽ پکے روچاں رو دینتے
 من رندے نیاں لاشاریاں
 اژرندے ۽ من پیتگاں
 شیرمدی ۽ من متگاں
 لولی داتے نیم شپاں
 روچے پکڑے میر چا کر ۽
 ماں و اب و شاگیں گوانزگ ۽

ماں جنگ و ناوشیں ساعت ء مارا ہے روج ات دل ء!

اے ڈول چا کر ء جان بچیت بلے بیر ء آج ء گیش سچیت و وتی کشجا بوتگمیں ورنہانی بیر ء
گرگ ء باز رنداں گوں لاشاریاں دپ واژت کہ برے رند سر ء بنت و برے لاشاری!

چا کر ماں ہرات ء

رند و لاشار ء جنگ ماں دراج کشیت۔ بلے جاندی سوب کس ء نہ بیت جاندی
نمیں چا کر پہ جنگ ء جائیں گیش و گیوار ء شہ ہرات ء ترک حاکم شاہ حسین (1507 تا
1547) ء کمک لوٹیت۔ وت ہرات ء روت و گورائی دپ کپیت۔ بلے میر گوہرام
لاشاری گوں تحفہ و ٹیکیاں شاہ حسین ء قاصدے شستائیت کہ چا کر ء کمک مدیت۔ آل
گوں گوہرام شور کنت۔ و چا کر ء تاں دیراں داریت و پہ آنہی کشجائی ء آہر ء وڑوڑ ء
چکاسیت۔ اولی رنداں چا کر ء لوٹائیت و پول کنتیں۔

”اگہ کسے ایوک ء پیت دستے ہو رک بنت و ہج سلا حے گوں مہیت تہ آوت ء

چوں چہ مصیبت ء رکینت کنت؟“

چا کر پہ دنت:

ہتھیاراں ہج کمی نمیں!

دست و دل وتی امبراہ انت

گڈاں امیریں چا کر ء سردار ء سلا حاں گرنت و یک مستیں پیلے آنہی دیم ء بلے

دینت نزیک ء یک کچکے و سپوک بیت۔ میر چا کر ہمانی پاد ء گپت و مستیں پیلے سنٹ ء

جنتے۔ او

چوداں سوب کتہ سردار ء!

ہاتھی تڑتہ ارمان ء

آدمی رندا پدا میر چا کر ء لوٹا نینیت و گوشت کئے

بی پشت ء ہمداتا چے

من ء اتیل خونئیں نریانے

دوست و دشمنانی دیم ء

چا کر مجبوری و بے وسی ء اے چکا س ء پہ دی تیار بیت و گوں نریان ء گال کیتن

تودی دلدل ء اولاد ء

من دی چا کر اں شہک ء

گوں تو زور و گوں مادر و ہیں

کور چا ہاں پہ نظر پیدا کن!

چا کر اے رندی دی سوب کنت۔ سہمی رند ء آ نہی دیم ء نر شیرے یلہ دیگ

بیت۔ چا کر چہ زحم ء یک ء وارے ء آ نہی ء دو کوٹہ کنت۔ شاہ حسین ء درائیں سازش ناکام

بیت۔ آہر رند ء بچیت و سوب کنت۔ گڈا آ نہی ماس حال ء مٹی بی کہ بلو چانی سردار ء

کٹگ ء سہ رنداں سازش کنگ پیتہ۔ آوتی زہگ ء سر ء زہر گیت و گورائی کشیتن

چا کر سرداریں سرے رندانی

گور تو پہ تفاق ء اتکہ

نی بٹکے لشکراں گرانیناں

زنوں ء قہاریں فوجان

ناہیں پہ چا کر ء میرین ء

من سی (30) سالی ستر بوریناں ء

شاہ حسین وتی مات ء گشگ ء سبب ء قندھار ء گور نرنوں بیگ ارغون ء گوں

آنہی فوجان چا کر ء گوں کنت۔ میر چا کر و اتر کنت۔ دومی نیمگ ء میر گوہرام لاشاری ہم

چہ سندھ ء حاکم ء فوجی کمک گیت۔ یک نیمگ ء چا کر و ترک دومی نیمگ ء لاشاری

دندھی و بھٹی فوج اں جنگ بیت۔ چا کر سوب کنت۔ وچہ لاشاریاں وتی علاقہاں زنت

لاشاریاں گجرات ورا چہوتانہ و سندھ ء نیمگ ء گلینیت!

چاکر و ترکانی مڑائی

چاکر شہہ ترکان مددگیت و لاشاریاں ء چک چیس کرت۔ بلے آنہانی اے دوستی پائیدار و جاندی بوت نہ بوت۔ او آہان ء گوں یک دوہمی ء جنگ کنگ پت۔ چاکر و ترکانی مڑائی ء دو مزیمیں سبب انت۔ اول ایش انت کہ ترکان سی و کھی ء راوتی لیکت و ایشانی سرء وتی حق سہراکت۔ آہانی خیال ات کہ چاکر اے علاقہبانی سرء آہانی حاکی ء نیت۔ بلے چاکر ء ایشان ء بلو چانی میراث و برنگلیس و رنابانی خون لیکت۔ آہنی ء ترکانی حاکی سکت نہ کت۔ دومی سبب ایش ات کہ لاشار و رندانی جنگ ء ترکان گوں لاشاری زال و بول و مردماں ناجائیں ظلم و زور کت۔ ترکان جنگ ء دست کچنکھیں لاشاری زال بولان ء وتی مولد جوڑ کت۔ بلے دومی نیمگ ء رنداں لاشاری جنیا و ماں ء وتی ماس و گہار زانت بلوچی دودان آہان ء در آمدیں زال بول لینگ و مولد ء جوڑ کنگ ء ہزم نہ دات رنداں لاشاری جنیا و ماں لج و غیرت ء دلگوش گورات۔ رنداں ترکان ء قیدیں لاشاری جنیا آدم و زہگانی بدل ء اسپ و مال دات۔ آہان ء آ جو کنا نینت۔ پیش کہ نو د بندگ لاشاری ء وت یک واقعے بیان کتیں:

ڈیوارگ ء ریک ء سرء

آر وچ ترایات نہ بیت

ترکان پہ ہڈی بستگاں

گلی و پونیک زمین

گوں پانڈ و پونڈیں لیزواں

ہیت و بہاں تنگ بستگیں

پہ لاشار ء لجانی بیا!

دانتت امیریں چاکر ء

ہے ڈول ء دگہ یک شاعرے رندانی گوں لاشار جنیناں جو انیں سلوک و عزت

یہ بار وہ ایک جاہے کشیت نے

بلوچانی اتلگت واقعہ پورا

گوشتہ مائیاں مئے حدابندگوں کپتگاں

جوازور بحال و حسن ساڑی پیٹگاں

بور اثر لچانی خاطر ادا پیٹگاں

پیادگیں پاداں تخت شوران اتلگاں!

بلے ترک زیات اسپ و مالانی لالچ و لاشاریانی سرء زیات ظلم کرتنت۔ گیش

ہاگیش قیزی بندی جوڑ کرتنت۔ میر چا کرء اے برداشت کرت نہ کت۔ کہ بلوچ زالاں

وگہ در آمد جو بے عزت بکنت۔ چریشی ترک و بلوچانی تعلق ہنچو خراب و کشیدہ بوت انت

کہ آہانی نیام و جنگ پا داحت و اے ہم چورند و لاشار و جنگ و دراج کش بوت۔ برے

رندمرء دبرے ترک جا کندی فیصلہ بوت کرت نہ کت، اے جنگانی تہا بلوچ زال بولان

ہم مردانی ہم کو پگ و بہر گپت۔ میر چا کرء گہار بی بی بانڑی و قصہ اے بار و اباز مشہور

انت۔ گشت کہ آنہی و وتی ویم و نقاب و دروات و چومردین و جنگ کرت و باز رنداں

شہ آئی بہادری و زہم جنی و بلوچان سوب کرت۔

میر چا کر ماں پنجاب و

ہے تو کاں رنداں پنجاب و میر اپیں و آبادیں رمگانی نیمگ و دی و لگوش

گورکت و چا کر و سروکی و چہ مری بگٹی کہستان و 1 ڈیرہ غازی خان و شنتت۔

گوہنگ بیت کہ ماں ملتان و جام بایزید و کہ آگول سندھ و جام نندہ و اڑ و کڑ و

رندملتان و اتلگ و آباد بوتکت چہ شاہ حسین و رستگین و تی شور و جاگیر و یک مزین

بہرے چا کروا نہی دوج میر شہداد و میر اللہ داد رادات۔ تاریخ فرشتہ و گشگ و پیرا
 شہداد و ماں ملتان و شیعہ عقیدہ رواج دات۔ رند نراں ڈیرہ غازی خان و علاقہاں
 واپید کہ اوداں دووالی بلوچ ساری ترے آباد اتنت تان ملتان مظفر گڑھ خوشاب و منگمری
 و شت انت۔ و آہان و گیت اش 1۔ میر چا کرتی بیس سال گیس زہگ میر بلوچ خان
 رالے نوک کچنگیں علاقہاں گورنر جوڑ کرت شیر شاہ سوری و راہدیکہ ماں پنجاب و بلوچانی
 آہگ و حال و گیت تہ دتی یک جرنیلے خواص خان پہ بلوچانی مقابلہ و دیم دات۔ بلے
 آ نہی بلوچانی دیم داشت نہ کنت۔ ہمیشا آ نہی وتی یک نامی نمیں جرنیلے ہست خان
 نیازی کہ آ نہی و آرا "ہمایوں اعظم" و خطاب وے داتکت پہ بلوچانی زیر کنگ و دیم
 دات۔ ہڑ پہ و پٹ و بلوچ خان و آرا شکست دات۔ بلے آدومی رند و گوں مز نہیں لشکر
 و ساز و سامانے و بے ترک و توار و بلوچانی تحت ملتان و ارش آر ت۔ بلوچان جنگ و پڑ و
 باہ دات و بلوچ خان ٹپی بوت و گرفتار کنگ بوت ہیبت خان و پہ وتی گو سنگیں شکست و پیر
 و گرگ و آہرا و اسپ و دمب و بست و اسپ و اچا بک دات و تاجینت۔ او اے ڈول و
 شہ ورنانمیں بلوچ خان و وتی پیر گیت انت۔

میر چا کرو ہدیکہ وتی بچ و چوشیں درد تا کیس کوش و سٹی بوت پہ پیر و
 لانکے بست وچہ ہر کند و گور و بلوچی لشکر بچ بوت۔ سندھ کور و کر و سیت پور و ہند و
 ہرد و لشکر دیم و دیم بوتنت۔ بلے کس و سوب کرت نہ کت۔ میر چا کر و یک جنگلی چالے و
 رو و بلوچ و دے را پد کنزگ و دات۔ افغان لشکر و دیست کہ بلوچ چنگ و انت آدیم کنزت

انت۔ ہے تو کاں میر شاہنواز خان مزاری ء شش ہزار بوسواراں کہ جنگلانی تہا چیر اتنت
 ارش کت۔ دومی نیمگ ء میر چا کر ء حملہ کت، ہیبت خان کشجا بوت و لشکرے دیم پہ وت
 یک و بلوچاں سوب کت۔ او میر چا کر بلوچ خان ء بیر چوش گپت کہ ہیبت خان ء مرگ ء
 کڈول پیا لگ جوڑ کت و مدام دتی کر ء داشت۔ 1

دہلی ء مرگ

بابر ء مرگ ء رند آ نہی زبگ ہمایوں تحت ء نشت بلے زوت آ نہی گوں شیر شاہ
 سوری ء کش و چیل بنا بوت کہ چیشی سبب ء ہمایوں پہ وتی ساہ ء چڑائینگ ء تنگ و دیم پہ
 ایران ء نشت۔ تذکرۃ الواقعات کہ آہر ء ”ہمایوں نامہ“ دی گشگ بیت سہرا کت کہ
 ہمایوں دیم پہ فارس ء روگ ء چہ سندھ ء راہ ء بلوچی علاقہاں دی گوست و چاغی ء یک
 بلوچ سردارے ملک خطی ء پہ وتی بلوچی لچ و میار ء خاطر ء آ نہی باز خدمت کت و آرا پہ
 سلامتی تاں ایران ء سیم و سر حدال برت و رینت۔ ہے پیم ء یک گشتنے ء رد ء ہمایوں گوں
 میر چا کر ء مری بگٹی ء کہستان ء ہم دپ کپت و گوں آ نہی ہر ڈولیس کمک ء عہد و قرارے
 کت۔ 2 و ہدیکہ ہمایوں گوں دو ازدہ ہزار ایرانی فوج ء کمک ء دہلی ء پد ترت۔

تہ میر چا کر دی گوں وتی بچ میر شہداد ء یک مزنیں لشکرے زرت
 آ نہی ء ہمراہی ء پہ ہندوستان ء نشت و وتی قول و قرارے پیلوکت۔ میر شہداد ء گوں
 سوزی فوجاں جنگ کنگ ء درائیں حال ماں وتی بلوچی جنگ نامہ ء بیان کنگت۔
 آچا کری فوج ء بارو ء گشیت:

شے بری لانگا ہاں دودے میناں

تاتھڑ وکڑگاں سیر طمعیناں

درکپاں دودائی پراجنگاں

تراں کتہ میریں چاکر شہک

گول سری رند و بارگیں بوراں

چہل ہزار پت و پیر کی رندیں

سی ہزار میر عالی بہادر اں

دہ ہزار راجیاں شراب نوشیں!

اے جنگ و بی بی بانڑی دی گول ات کہ آنہی بہادری، جنگ بازی و تی بلوچان

غیرت دات و جنگ و پڑء سوب اش کرت۔ میر شہداد گوشتیت:

من نظر کت گول قدھیں پہماں

الکہ شہہ چہیں پلوء پرشتہ

جگ جتہ مانی بانڑی شہک

بانڑی و گول تنگو و سہتاں

گور کتہ رنداں پہلو انیناں

کہ الکہ لجانی سرء اتکہ

ماں خدانی امانیں شے بالاد

شے بری شرطاں راکنے شتہ

اوگڈا

دم نہ گومتہ کہ قطر ہے گونڈے

پشت کتہ اوگاناں مڑو کیناں

پرشتگاں دل ترک حرام خوریں

ماںج واکافاں بلوچیاں

دہ ہزار ز شیری گڑا کیتیں

ملن د جاندرہ و رخ و داتیں!

اے ڈول و ہمایوں سوب کنت، دہلی و تخت و پداوا ہند بیت۔ بلوچانی نیکی و

بدل و میر چا کر و راجہ لاہور و بگرتاں ملتان و مگ و جاگیر دنت۔ 1۔ میر چا کریں بازیں

ہمراہ دہلی و کروگور و آباد بنت۔ بازینے فرخ نگر و اڑ کنت۔

گذری رند

میرچا کرتی گذری زندہ روچاں ماں ست گڑھ ء گوازینت و او داں بازیں
 قاتے بست و ہمود ء مرت۔ میر خدا بخش مری ء نبشتہ ء پدا آ 13 اکتوبر 1585 ء وتی
 چہاں ترکنت۔ وچہ کوڑو ء لڑیت۔ 2۔ اے ڈول ء آنہی عمر 125 سال بیت کہ راست
 سہرانہ کنت۔ سردار خان کشکوری ء نبشتہ ء پدا آنو دوشش 3 سال ء عمر 55-1550 ء
 نیامی ء یک سال ء ء بیران بوت۔ بلے اے گواچن ثابت بوت کہ آنہی ء دہلی ء جنگ ء
 بہر گپتہ و اے جنگ ء سو ریاں ء 1555 ء شکست بوت۔ پیشکا اے ظاہر انت کہ آچہ
 اے جنگ ء رند بیران بوت پیشکا آئی مرک ء بارو ء واجہ محمد حیات بیدار ء اے گشتن
 کیشتر راست سہرا کنت کہ میرچا کر 1557 ء

ماں ست گڑھ ء بیران بوت۔ 1۔ آنہی شش پنج اتنت نام اش ایش
 انت۔ میر شہداد میر شاہو میر اللہ داد میر بلوچ خان و میر نوح خان..... میرچا کر ء قبر ء سر ء
 جوانیں براہداریں و زیبائیں ہدیر ہے بندگ بوتکت۔ بلے سکھاں وتی دور و باری ء ایشر ء
 پروشت و ایشی خشت کشتت پیشکا نوں آ اولی پیم ء پشت نہ کپتہ۔ بلے نشانے دانی پہ
 بلوچانی یادگار ء است انت۔

1۔ بلوچی دنیا جنوری 1958ء تا کدیم 30

2۔ قدیم بلوچی شاعری۔ اچ خدا بخش مری۔ تا کدیم 71

3۔ بلوچ نسل و بلوچستان ء تاریخ۔ اچ سردار خان۔ تا کدیم 39

چاکری دور باری

آنہی دور بلوچی تواریخ و تنگویں دورانہ۔ آنہی و قتی جوانیں سروکی و برکت
 و بلوچان و شہ تفتان و برزاری و بگرتاں پنجاب و توک و دو لکھ چہار کنڈیں میل علاقہ و
 برت و شنگ کرت چہ بمبور و بگرتاں ڈیرو و آنہی نام و تواریات۔ 2 آنہی دور سیاسی ادبی
 دوراجی پٹاں و قتی مٹ و ات۔ یک نیمگے و آنہی و بلوچانی تہا اُستمانی زانت و دی
 کرت و آنہاں اُستمانی رو و جہد و کوشت و سبق وے دات۔ تہ دوہمی نیمگ و بلوچی
 ادب و شاعری و رادی گوناپ دیگ بوت و بی بگر مرید شہداد میراں گہرام جاڑ و و چاکر
 ڈولیں بے دروریں شاعر دی پیدا بوت انت۔ او سہمی نیمگ و بلوچانی زند و بے پشتہ کیں
 دستور و زور دی ہے دور و جوانی و سہر انت۔ بلوچی رسم و دودیک پیلو یں قانون و پیم و
 کار مرز بوگا اتنت۔ و کس و ایشانی پروشگ و سرگوز کنگ و ہمت کرت نہ کت۔

شاعری

چاکرا گہ یک نیمگے و سر پدی نیں سردارے زبردستیں گشتانک دؤ کے سیاسی
 کو اسے و بہادر و جنگ بازے و پختہ کاریں مردے ات تہ دوہمی نیمگ و آ یک مزنیں
 شاعرے دی است ات۔ و پمیشا آئی دور و شاعری دیم و شت۔ آنہی و قتی شعرانی
 تہا بلوچ راج و جوانی و ..... نشونداری کتہ و آنہی تب و کردار جوانی و سہرا کنگت۔ آنہی
 و قتی شاعری و قتی کردار دی جوانی و شون داتہ۔ آ و قتی بیر گیری و بار و کشیت۔

1 بلوچی دنیا ملتان۔ ماہ جنوری 1958ء "میر جلال خان" اچ محمد حیات بیدار تا کدیم 30

2 بلوچ نسل و بلوچستان و تاریخ۔ از سردار خان کشکو ری تا کدیم 44

ہوتی بیر منی شاہی نہیں

ماں بالادء کلا ت زیدانی

دگہ جا ہے وتی دژ من ء چوش بیہار و منت نے

بز کنے پہلی گردن و ران ء

او کیت نوش کن تیر گ ء دانان

وشی ء اثر سیوی صبا گردان!

تکائیں واگاں دیئے کمند نیاں

چا کر ء خیال ء عالم وش نہ انت کہ ابید حق و ناحق ء فیصلہ ء آ نہی کیت بندوک انت!

اثر بدال کو ہیں تی ورے شم کن

بور گندیم ء ماں حا طرا جم کن

جگ ناوشیں کہ بستگے بنداں!

حق و ناحق ء پیدا گرداں

آ نہی زند ء واہگ ہمیش انت کہ دژ من ء چک چین بکنت و پدرنداں سوب!

یک برے بتکاں ماں بزیں شپاں

قولیں گوں بیسی چوٹووں پاگاں

بیت ہما مرد کہ وار ہے آ تکہ

جانے اثر بل و نیز گاں غرق بی

من دی اثر شاہیں قادر ء لوٹاں

کدہ پر بیتیں ہما ہانی

کیشتر اثر ہیرت پاد تک ریشاں

سوب پہ کی پٹیریں رنداں

اثر پدا چک چیں و مغل روک بی!

زندانی بہادری ء بار وا گشیت

ماں ہواں رند و بارگیں بوراں

گاہ شیروں و سر بر ء لیٹوں!

آ نہی ء دراہیں زند ماں جنگ و مژائی ء گو ستت - آ نہی پچہر شہ جنگ ء دم نہ

برت - بلے رند و لاشار ء سی سالی جنگ آ رادی تورات - آ نہی ء راز حم جنیں بر نکلیں

ورنا ہانی کوش سیکار چ جنت و پدارمانے دلے گالی بیت -

سیوی گھوڑوی گرداں بات
 دریں گوہرے ہر جاں بات
 گوہرام ژادو جاہ بے جاہ بات
 نے بات گورو نے گنداوہ
 ژاہپت صد بنگویں ورنہاں
 کہ پاکش پہ کہیب ء بستاں
 آہاں ژانشاں یکے نیست
 تیغاں چرتکنت ہندیان
 زہمانی رھاں زرویناں
 کل ماں گوہرے ہر جانان!
 بورنس گوں بے لغاماں تا نکاں

(اولس کوئٹہ جنوری 1967ء)

مئے بتل چے چون پرچہ ؟

یک پیارے

..... عبدالغفار ندیم .....

بتل یا نکتہ متل گیدی لوزانک ء براہداریں و سکیں کو نہیں بہرے و زبان ء قدیمی
 ہوتے..... ایشی روم شہ ہما وخت ء بنا بیت کہ زبان ء جندوت جوڑ بیت و مخلوق آرا پہ وتی
 ہروچی زند و مند ء کار بندگ بگنج کنت - مدان مدان ء زبان ء اے بہر گوں قرن و دورانی
 گوڑگ ء دیار وان بیت و راجی لوٹ و احتیاجانی پیم ء ایشی تہا وڑ وڑیں کمی گیشی بنت.....!
 بتل چونہ ء کسان کسانیں زیبائیں دشر کنیں گشتن انت کہ آچہ لہتیں و شیں
 لوزو پہاں جز تکت - اے بازیں راجی و لوزانکی خوبی ء واہند انت..... اے یک نیمگے ء
 زبان ء سیر و شاگان و پراہ دامن جوڑ کنت تہ دوہمی نیمگ ء راجی لوٹ و احتیاجاں
 بیلودی کنت و راجی تب و پکر ء نشودار انت - اے کسان کسانیں گشتن چہ باز و شیں اولسی
 زبانے ء براہدار انت - و مزن مزنیں و دراجیں معنا و گپاں پہ گونڈی ء بیان کنت کہ چیشی
 گپ و تران تا مدار بیت - چیشی باز وخت نہ لکیت و یکیں جملہ ورد ء گشگ ء گوں مخلوق ء
 ذہن و خیال ہما دمان ء ہما مزنیں و برزیں معنا و پدی کار و واقہاں پوہ بیت - اے پیم ء بتل
 چہ جوائیں معنا و خیال ء چکاریں گال و گشتن انت - بزاں اے ہروچی زند و مند ء بارو ء
 عالمیں گواچن (Generalisation) انت کہ ماں پہلکیں شر کنیں وش - زمیلیں
 و کیشتر ہم زمیلیں اولسی زبان ء درنگاز کنگ بوتکت..... بتلانی زبان ء لوزو معنا ء لوزانکی
 خوبی ہم است انت - بلے آچہ اولسی زانت ء برزتر دی نہ انت -! ہر کس آہان ء آسانی ء

پوہ بیت و پہ آہانی پوہ بوگ ء خاصیں دانشوری و مزین پکری دی پکار نہ انت۔ او بلوچی بتلانی
لیکہ و پچاردی ہمیش انت!

باز بتل پہ زانت جوڑ بنت و باز پہ زانتی ء..... باز پہ زانت و قصد راج ء تہانی
رواج دیگ بنت و بازوت سرء وت ا بید اولس ء زانت و زانگ ء رواج گزنت۔ بلوچی
بتلانی سرء چمشانکے ء رند ماگشت کنوں کہ بلوچی بتل بازیں پیسے ء رواج گپنگ انت۔
بزاں آہانی جوڑ بوگ ء رہند و تہر بازانت و گیشتر چہ چیر ء نبشنگیں لہتیں تہران جوڑ بوگ
و رواج گپنگ انت۔

بتلانی جوڑگ ء یک رہندے ایش انت کہ آ کو اسیں و زانوگریں مردمانی گشتن
انت و آہانی جند ء ذاتی تجربت و کواسی زانوگری ء پیدائشت بخت..... مئے بلوچی راج ء
تنگاہم اے دوداست انت کہ باز مردم وتی کماش میر و سردار کواس و زانوگر و مستریں
مردمانی قول و گپتار و گشتنان وتی دیوان و مجلس و ہمروچی نند و نیاداں بیان کنت و وتی
گپ ء تالدار و زوردار کنت۔ اے ہیمنیں بیان چیر ء اے ڈولیں گشتن و قول راج ء
تہا باز شنگ و تالانی ء سبب ء بتل جوڑ بنت۔ چشکہ یک کواسے ملک دینار گچی ء قول
انت ”ہر دیکہ قوم ء چہ زبان شت تہ بزاں ہیج نہ مانت“۔ گوک پروش ء شہید میر بلوچ
خان نوشیروانی ء گوشتن انت جنگ ء اولی گر میں ساعت مرد و نامرد ء دل ء سندیت۔
بلے پدا مرد ء دل پد نہ تزیت۔ ”ہے پیسے ء ملا بہادر رند ء قول انت“۔ برات اگاں
لیگار و پچار ماتیں۔ مہرے چہ کل ء عالم ء زیاتیں۔

اے ڈول ء بلوچی ء بازیں بتل ہے ہیمنیں تنگوں کواس و زانوگرانی گشتن و قول انت۔
باز بتل چہ تواریخی واقعاں جوڑ بنت و ایشانی پشت ء یک پیلوں جا و راست انت

اوس چہ ہاں تواریخی واقعاں سبق کپتہ وپہ وتی فاندگ ء ایشانی گیر آرگ لازمی مارنگ
 وچیشاں کردے عامیں رہند ٹہینگ ات۔ چسگہ بلوچی ء مشہوریں بتل ء ”میر وء گوں
 ء گندیں بالکتر گورانی چراگ جاہ انت“ اوامیر ویک تواریخی مردے و بالکتر ماں مکران ء
 یک کوئیں تواریخی جاگے کہ پہ وتی آبادی وکشت وکشار ووشحالی ء سک نامے کشنگ ات۔
 میر وے جاگے سردارات بلے سکیں بے پروا ہے ات۔ آئی وتی ہند و ملک ء گہتری
 ہر و شمالی ء نیمگ ء چچ و لگوش گورنہ کرت و آ و ہد ء یک کواسے ء مارت۔ کہ بالکتر ء اے
 سر ہزی و شادابی باغ و کچلاگ و سیری ووشحالی اے ڈولیں سردارے ء برکت ء تاں دیراں
 پشت نہ کپنت و اے انسانی جگہیں شہر زوت ہنجیں ویراں و جنگل و بیابانے جوڑ بیت کہ
 آ ایک ء گور و آسکانی ترد جاہ و چراگ جاہ جوڑ بیت۔ تواریخی جاوراں ہے گاوار راست
 شون دات و بالکتر تاں روج ء مروچی آسک و گورانی لیب جاہ و شکار جاہ انت؛ پیشی آبادی
 ووشحالی پشت نہ کپنت و نوں چٹ ویراں و گیا بان انت۔ چہ اے تواریخی جاوراں بلوچ
 اوس ء سبق گیت و میر وء ناپسندیں لڑ ایک جائدی رنگے دات کہ اگہ اے ڈول بوت تہ
 بزال حیر نہ بیت۔ ہے تواریخی جاوران بالکتر اں ء رادی جائدی کتہ۔ اے یک عامیں
 ہند سے جوڑ بوتہ کہ بازیں شہر و ہند تواریخی جاورانی سبب ء بتلانی زیب و براہ انت۔ دگہ
 یک بتلے۔ ”بز ان“ کیچ انت“ کیچ یک تواریخی ہندے کہ بلوچانی بن جاہ و تخت بوتہ۔
 ہیشا کیچ ء پہ ہر کسی دل ء عزت بوتہ۔ راود ء جہہ ننداں عزت ء چارتہ اش۔ ہے تواریخی
 جاورانی سبب ء ہے بتل اش جوڑ سنگ کہ ایشی معنا ہمیش انت کہ پیش ء تی سر گوں مٹ ء نہ
 کہتہ۔ نوں ہوش کہ توجہ دت ء اوسرین ء ء دیم پہ دیم ء.....!

ہے پیم ء دگہ بتلے ”قول ہما ہیں کہ عمر ء گوں ماہو ء کتہ اے بتل دی گوسکیں

بلوچی تواریخ و نشوندارانت و چه تواریخی واقعہ و جا و راں در آ تگہ۔

اے بتل مارا عومر و ماہوے تواریخی قول و قرارے پیلویں داستان
گیر کاریت۔ مرد کہ کناں باہوئاں نیم روچاں نریچان دابان و بتل مارا دودا و بالانج
کو نہیں تواریخی واقعہ و شون دنت کہ دودا و چوں کمی و را پناہ دات۔ دودا چون کشجاہ بوت۔
آ نہی ماس و چه گوشت و دودا چون سرگپت؟؟؟.....

دگہ بازیں ہنجیں خاصیں موہ (Particular situation) دی است
انت کہ آ تواریخی اہمیت ندارنت بلے واہم چراہاں بازیں بتل جوڑ بوتگنت۔ دران و ہتا
باز مشہور بوتگنت۔ اے ڈولیں واقعہ انا گاہ و یک رندے ماں راجے و ہتا و دی بنت کہ چه
ایشاں مخلوق اخلاقی پنت گرنٹ و عام رہنداش جوڑ گنت۔ اے ڈولیں بتلانی پشت و
ہمیں ڈولیں ناگمانیں خاصیں واقع و موہ است انت چشگہ ”نیم بز و و را بڑے بوت۔
دوشگ و بان و سر و برت اے چوش بیت کہ یک بے مالیں مردے و را ایوک یک بڑے
دست کپیت۔ آ اشر و ہمکرگیں مزئیں مالداری و لیکیت کہ ہر صبا آ نہی و دابان و سر و
بارت و دوشیت۔ ہے خاصیں واقعہ را مخلوق ابدی گوناپ دات و پہ ہج ندہ استگاں مثالی
جوڑ کرت ہے ڈول و گشنت۔ ”خراسان نان آ سان نان آ سان پہ کار آ سان“۔ اے
بتل چوش رواج گپت کہ یک رندے یک مردے چه دگرے و دپ و اشگنت کہ خراسان
و نان آ سان انت۔ آ جہہ جنت و خراسان و روت۔ دست و دست و سر ایہ کنت
و مندیت و نان و راہ و چاریت۔ بلے کسے ہم دپی جستے نہ کنتے شدے گپت تاں مرک
کیت۔ آ مرد و تپی دل و گشیت کہ اے مردک و مزئیں ناہے جت گوں و تپی دروگ و کہ
خراسان و نان آ سان انت۔ ادا تہ کس دپی صلا حے ہم نہ جنت۔ لائک و بندیت

وایا کنت دیم پہ وتی ملک ء کہ بر زمین و دروغ بند ء گور ء بکنیں رسگ ء شرماء گوں چک ء
ہامرد ء کر ء روت و کشیت کہ تو گشت کہ خراسان نان آسان، من ء اودا شد ء کشت۔
آمر دگندیت و پسہ دنت کہ نان آسان انت پہ کار آسان انت۔ منی مطلب ہمیش ات کہ
اودا کار و مزوری باز انت، خشک ء کجانان رسیت!

چہ ماروچ ء اے بتل کار مرز انت۔ اے ڈولیس خاصیں واقعہ یک پیعے ء
خاصیں تجربت انت کہ گوں یکجیں و پد ما پدیں تجربہ و چکاس و تہمیات ء دپ نہ کپنت
و چریشاں چٹ جتا انت۔

بلوچی بازیں بتل یکجین و پد ما پدیں انسانی تجربت و تہمیات و چکاس ء شمرہ انت
بنی آدم وتی ہمروچی زند ء توک ء باز پنجیں حقیقت و گواچن گندیت کہ مدام دیم ء کاہنت
ئے۔ اے ڈولیس گواچن مدام راست سہراہنت۔ ہے ڈولیس حقیقتانی بیان بتل ء جاہگ
ء پوشیت چشکہ بنی آدم مدام گندیت کہ براسی و سیال گندی یک حونیں شے ئے۔ پہ مال
ازر و جا کداندہ انت۔ ہمیشا بلوچ دی گوشت کہ ”زر ء مدے اوزر زوال کہ زردا تگیں
مات نہ بنت“۔ چیر ء بتل ہے ہمروچی تجربت، تہمیات و چکاس ء نشوندار انت:

ماہ مندے ماہ بے دیگ مندے سیاہ بے۔ ملسک نہ کشیت دل ء بند کنت کار پہ
کور ء ایشرک ء کپیت۔ مور پہ چربی ء رچیت، سادہما جاگہ ء سدیت کہ بارگ ترانت۔
میب ماں دستان انت کہ کمان تیر نہ بارت۔ کپتکنت کوہ جہہ جنگ جنپاں۔

بلوچی ء بازیں بتلے، بلوچی شعر و شاعری ء کھشگیں داد انت، اے بتل مزیں
شاعرانی جو امیں گپتارانی و شین و اولس پسندیں لہتیں کڑی و گالانی پیم ء رواج گپتکنت
درامیں اولس ء راجہیں شعر و گپتارتہ یات بوت نہ بنت۔ بلے دل پسندیں کڑی و گالانی

یات کنگ گران نہ انت۔ ہمیشہ آہاں اے ڈولیں گال و کڈیان ء۔ پہ دل یات کنگ ووق
ہمروچی زند ء گپ و تران و مجالساں تامدار و برابر اہدار کشت۔ بلوچی ء چہ شعر و شاعری ء
در کچنگیں بتل سک باز انت چوش بتیل جت ء شعرے ء کردے کڈی انت۔

مال پہ ہڑ ء مچ نہ بی
ساہ پہ سر ء پہریز گ ء
دوستی پہ زور نہ بیت
دل کوتلی چی ءے نہ ات
مہر بہ بہا گت نہ بیت!

چریشان ہریک کڈی ءے ماں پہ بلوچی ء یک بتلے جوڑ بوتہ۔ دگراں بل "مہر پہ
بہا گت نہ بیت" ء بتل تہ ہر کس ء دپ ء انت ہے ڈول ء ملا قاسم کشیت نے
غم خیالے و عاشقی چاڑے
اے دگہ شغل و آدگہ کارے

اے بند ء اولی کڑی مکران ء یک مشہوریں بتلے.....!

رحم علی مری ء اے گال دی یک بتلے ء ڈول ء رواج کپتہ۔

حیرانی تمّن ویران انت

سیت گوں شکلیں جنگان انت

رحم علی مری ء شعر اں در آ تلگیں دگہ بتلے۔

نیم کٹانی سراوشی نیم ٹیلی نیم شپاں

نیم دہلی زنبے نہ گندیت نیم داری نوکراں

نیم گوں شادی مراداں نیم ناری پہ غماں
استمانی شاعر بی بگرہ لہتیں گالی گندات کہ نوں بتل جوڑ بوتگنت سے

سردار کہ دز عیار بیت

ناموس و ننگے گار بیت

جن کئی انت بور و مزن گندیں

دائم عوتی مردش رخنہ دینت

ورنای سرع سار ع پارت

تکائی دینت بازیتاں

حون ع ماں دل ع بادینت!

ریک ع جزگ و پیریں یار

ترندیں مادں و مستیں زال

سارتیں مادن و چچیں زال

گیدی شاعری ع بازیں کڈی و گال دی بتلانی پیم ع ماں بلوچی راج ع رواج

پگنت پشک اے ڈیہی ع چیری دوئیں کڈی انت سے

لوغاریں سرع رندان ع

دارنت مادن و مہری ع

بلی کیت منی کندان ع

آل مرد کنت یاری ع

ہے پیم ع مشہوریں گیدی تہر دستاگ ع اے کڈیاں بچارت کہ بتلانی پیم ع مے

راج ع رواج پگنت سے

موت ع نشاں گر میں تپ انت

ہور ع نشاں دز ووج انت

عشق ع نشاں بر چکنگ انت!

اے دستاگ ع ہریک کڈی عے یک بتلے۔! نہیں پہ ساہ ع مادا تکٹ بھائے

ہے پیماء دگہ بازیں ہمزمل و ہم سنگیں بتل گندگ ء کاہنت کہ قدیمی شعرانی پشت کپٹکس
 بندانت۔ آقدیمی شعرانی چند یا نکہ دوروزمان ء پیناں وارنگ و گارکنگت یا نکہ پہ آہانی
 زانگ و معلوم داری ء مزین پٹ و پول و کوشستے لومیت۔ اے ڈولیس بتلانی کردے
 مثال گندات۔

حسکس رضا پشت کپٹکنت

لباں قلات تریٹکنت

منتاں پہ جنگ دوستیں مزاری براس نہ بنت

کوہ نئے خاک بیت شہمات ء

شاشاں نہ چندیت گوات ء

دُرماں گر بگ ء گوش ء انت

پادینک ماں حر ء پاد ء انت

نیستی ملوکاں گر کنت

ہستی گلاماں شر کنت

کاراں وت خدا جوڑنی

مردی توکل ء میٹرخی

بلوچی ء کیشتر بتلانی پشت ء یک نہ یک پیچے ء قصہ و داستان دی است انت۔

باز قصہ سک دراج انت و باز سک کسان انت۔ ایشانی مقصد و آسرو سبقان ء بتل ء پیما ء

رواج دیگ بوتہ۔ اے ڈولیس قصہ و داستان دوتہر ء گنت۔ اولی ہما کہ مردم ء راگمان

بیت کہ اے داستان و قصہ راستیں انت۔ براں اے انسانی زند ء الم ء گوستکنت و انسان ء

را ایشانی تجربہ بوتگ و آسندہ ء دی اے ڈول بوت کنت۔ اے ڈولیس داستاناں کو اس

وزانوگران چہ وتی یا نکہ دگہ انسانی تجربہ ہاں ٹہینگ و رواج داتکنت۔ بلے دوہمی تہر ء

داستان و قصہ چٹ وت گزنت کہ آہانی راست بوگ ء ہیچ گمانے ہم بوت نہ کنت۔

نا اے ڈول بوتہ نیکہ بوت بیت.....! اولی تہر ء بتلانی لہتیں مثال بکندات کہ چہ قصہ

و داستانانی آسراں چونیں سبق جوڑکنگ بوتہ.....!

”گشیت“ کیے ء پتر ء گوات بارت.....“ ایسی پشت ء اے قصہ مشہور انت کہ
 رندے یک مردے ء وتی نگر و (پتر) پانچ کنگ لوئیت۔ گوات کشگ ء ات ہمیشا اے
 مرء کہ پچے کرت آسر ء گوات ء پتات۔ دوہمی سرء کہ پانچ کت کہ اولی سر گوات ء پتات
 آتک وشت کہ لہتیں سنگ بچت و بیاریت و نگر دے سر ء ایر بکنت۔ تنکہ گواتے مہ پتایت
 ہرنیکہ آسنگ ء چنگ و آرگ ء شت۔ نگر دے جنند گوات ء برت، چیشی ء مخلوق ء ہے سبق
 گت کہ کیے ء پتر ء گوات بارت، بزاں ہوری و پتا کی شیریں چئی ء و یک مردے چ
 کارکت نکنت۔ دگہ بتلے ”و پتگیں مردے میس نر کاریت“۔ گشنت کہ یک مردے و اب
 بیت کہ آئی ء زکی میں میس زائیت و مادگیں چکے کاریت۔ بلے آہنجو و اب بیت کہ چچ ء سی
 نہ بیت۔ شپانکے چود ء گوزیت و نوک زائگیں میس ء مادگیں گورگ ء گندیت آوتی نریں
 گورگ ء ہما میس ء چیر ء دنت و مادگیں ء پہ و ت ء بارت..... اولس شہہ اے قصہ ء ہے
 سبق ء گت کہ گیشیں و اب پہ انسان ء بے سیت انت و بیکاری و سستی عیے.....!

بلوچ گشنت ”انگور ترشپ انت“ اے ہما مشہوریں قصہ ء چہ در آتکہ کہ یک رو با ہے پہ
 انگور ء چنگ و رگ ء در چک ءے ء بن ء سٹت و کپت۔ بے دپ ءے پہ انگوراں نہ رست
 پہچیکہ انگور ء ٹنگ سک بزان انت، و ہدیکہ نا امید بوت تہ گوشتے انگور نہ وریں کہ ترشپ
 انت ہے ہم پیم ء دگہ بتلے، تو لگ ہر شپ ء ہول انت بلے حلوہ نہ لوئنت، ایسی پشت ء ہے
 قصہ انت کہ یک رندے بادشا ہے ء وتی وزیر ء رپرست کہ تو لگ پرچے شپ ء ہولنت۔
 وزیر ء درائنت کہ شد یک انت، بادشاہ ء گوں حیرانی ء گوشت ”عجب! پرچے حلوہ نہ
 دزنت“۔ بلوچاں ہے احمقیں گپ ء رایک بتلے جوڑ کرتے۔ دگہ بتلے ”بلی ء گوشتہ رواں
 گاڑاے پٹاں، آلوگ ء رستی“، بزاں یک بتلے ء گوشت کہ من رواں اڑے در گیجاں بلے

اے اڑاوتی لوگ ء رست۔ اے بتل ء بارو ء اے قصہ مشہور انت کہ یک مک
اڑو کیں بلگ ء چہ لوگ ء دراتک کہ بروت جاگے گوں کے اڑو کڑے بکنت و دل
زنکاں برتچیت لوگ ء دپ ء دگہ پیر زالے ء گوانک جت کہ کجارو گائے! گوشے۔
اڑندے ء پنگ ء! دوہمی پیر زال ء گوشت۔ یک کارے پسن بکن و برو۔ آیشکہ یک ٹوپ
ئے (دونیم سیر ء بروبر) مرچ، واد پور کن و منی زہگ ء بوارین۔ اولی بلی ء گشت۔
آسچیت۔ دوہمی بلی ء گوشت تو سچات ئے۔ ہمے سچات سچات ء سر ء پشک و پشک دری
اشکت۔ اے پیم ء آ نہی ء راوتی لوگ ء اڑو گاڑائے رست۔

نون اے ڈولیس قصہ و داستانانی دوہمی تہر ء بہتیں مثال بچارت کہ اوسی کو اس
وزانتکاراں پہ قصہ شہینگنت، تنکہ راج ء تہا اخلاقی زانت و دی بیت اے ڈولیس قصہ بانی
بارو ء دل نہ نیت کہ آ راست انت و آ سندہ ء راست بوت کنت بلکیں چراہاں ہے میر
ابیت کہ آوت گڑ انت۔ اے قصہ گیشتر گوں جناور و دلوت و بے زبانان تعلقہ ارانت ہنج
کہ ماں گنداں کو نہیں دور باریاں ہر راجے زانوگراں بے زبانانی بازیں قصہ شہنگ
انت۔ واولس وزہگان ء اے زوت تریات بوت گنت۔ چہ اے بے زبانانی قصہاں
بازیں اخلاقی رہند و پنت گیشینگنت۔ بزاں ایشانی تہا ”پیلویس مقصدیت“ بوت۔ بلوچانی
تہا اے ڈولیس قصہ سک بازانت کہ چراہاں بتل مشہور انت۔ چشگہ گوشت۔ ”مال ء
تاوان پہ جان ء سیت انت“۔ ایشی بارو ء اے قصہ مشہور انت کہ یک رندے یک
خدادوتیں مردے ء چہ حداد عالوٹ ات کہ آ دلوتانی بولی ولبر ء سر پد بیت۔ آئی دعا قبول
بوت و آ درائیں دلوتانی بولیاں و گیاں پوہ بوت۔ یک رندے یک پشی ء گوں دگرے ء
کشگ ء ات۔ باندا و لجه ء پس ء دردے گپت و مرگی بیت۔ آراکشنت و ہلار کنت۔

نارشت و گوشت مچ بیت ولجہ سر پد بوت و ہامان ء و تی پے قصاب ء کر ء بہا کرت۔
 دگر روچے یک کچکے ء کشگ ء ات کہ باندا ولجہ ء حر ہرام بیت بڈ و گوشت ء سیر ہیں۔
 ولجہ ہامان ء و تی حر ہم پہ ارزان ء گوں دگرے ء بہا کرت۔ ہے ڈول ء بوان ء واجکار ء
 و ت ء راجہ و تی بازیں دلوتانی مرک و تاوان ء رکینت۔ آسک گل ات۔ بلے یک رندے
 حرے سرگات و گوشتگ ء ات پوشی ولجہ ء مچ مریت آراسک بورت۔ دل ء نہ منت کہ
 پوش بوت کنت۔ بلے گوشتگیں تخر بہے دیما تنت۔ آئی گریت و دعا لوٹ ات بلے چہ
 غیب ء آواز اتک تی زہگ الم ء مریت پرچیکہ اگہ تو و تی کے مال ء نقصان پیشین تہ ترا
 مزنیں نقصان نہ بوت اگہ تو پس ء نقصان بشتن تہ ترا حر ء نقصان نہ بوت۔ اگر حر ء بشتن
 تہ ترا ہشتر ء نہ بوت ہشتر ء بشتن تہ ترا اسپ ء تاوان نہ بوت۔ ادا گہ تو اسپ ء تاوان
 و مرک بشتن تہ ترا زہگ ء مرک ء مزنیں اوان نہ بوت نوں مرو سک بشوماں بوت کہ
 دریکتیں آئی دلوتانی بولی مزانتیں و کسائیں نقصانے بہوتیں تنکہ آراچوشیں تاوانے ء
 بہوتیں۔ اے ڈول ء چہ اے قصہ ء ہے رہند گیشینگ بوت کہ مال ء نقصان ء ہچ پرواہ
 کنگ نہ لوٹیت! اے قصہ ء ٹہینگ ء مقصد ہمیش انت کہ ہرچی کہ بیت بیت۔ انسان ء
 راباید انت کہ پریشان مہیت و صبر بکنت کہ صبر ء بن شرکن انت!

دگر بتلے ”کچک ء گوشتہ“ چی ءے و ت تکایاں چی ءے براتانی مدد بیتہ ”بزاں
 تصور کے منی و تی انت و کے سنکتانی برکت انت۔! اے بتل ء پشت ء اے قصہ مشہور
 انت کہ یک کچکے ء گوشت کہ من دگر شہرے ء رواں بلے دمانے ء رند آ اصلی شہر ء
 ات۔ یکے ء چہ آئی پول کت“ نوں تہ گوشت کہ من دگر شہرے ء روین کچک ء پستہ دات
 روگ ء تہ من شتاں بلے پدازوت و اتر کتان چوش زوت زوت ادارسگ ء سبب ایش

انت کہ یکے نہ من و ت سک تیز و تکایاں ' دوہمی منی دگہ براتیں کچکاں مناتا چینیال
تاچینیاں ادا سر کنائنت ' یک دگہ بتلے " دمب ء پھ دمب ء بندگ لالہ ء سور ء روگ "۔
بزاں نبو تکمیں کاراں کنان ء وتی مقصد ء پیلوکنگ یا پھ وتی مقصد و مراد ء پیلوی ء بازیں
درے ء درگیجک۔ اے بتل چہ بلوچی ء یک مشہوریں قصے ء رواج کہتہ کہ زہگانئی تہماں
مکران ء سک جنتے۔ اے سک دراجیں قصے کہ ایشی ء ادا پیلوی ء نبشتہ کت نہ کنان بلے
گونڈی ء ایش کہ یک پشی ئے ء براس ء سیرات۔ بلے ہمے توکاں آئی بلک ء ء دیگ
ء شیر ریتکنت۔ بلی ء روپگے جت کہ چوشتی آئی دمب ست۔ بلی ء آراچت و چیردات۔
پشی بندی بوت و ملورنشت چوشتی ء براس ء سیر ء روگ ء عیب زانت۔ گوں بلی ء
دز بندی ء کت۔ بلی بلی دمب دے دمب ء پھ دمب ء بندیں لالہ ء سور ء روین۔ بلی
ء وتی شیرانی بدل لوٹ ات۔ پشی بز ء کر ء شت پھ شیر ء رند ء۔ بز ء بدل ء نال
لوٹ۔ آ کہور ء کر ء شت۔ کہور ء کد ء لوٹ۔ کپوت ء دان لوٹ۔ ڈگار ء آپ لوٹ
ات۔ جو ء بز ء لوٹ۔ لوڑی (آہن کار) ء نالوٹ ات۔ مچ ء تور لوٹ۔ ہمے پیم ء پشی ء
چہ کوہ ء پیش برت۔ سادے رست و تورے جوڑے کرت۔ تورے مچ ء کار بوت بست۔
ہمے ناع لوڑی ء داتنت۔ لوڑی ء بروے جو ء کار بست جو ء آپے ڈگار ء دات۔ ڈگار ء
دانے کپوت ء دات انت۔ کپوت ء کد ء کہور ء دات۔ کہور ء نالے بز ء دات انت۔
بز ء شیر ء بلی ء دات انت۔ بلی ء دمب دات۔ پشی ء دمب پھ دمب ء بست و وتی براس
ء سور ء شت۔ چہ اے قصہ ء اخلاقی سبق ہمے دراتک کہ انسان پھ وتی گزر و طلبانی پیلوی ء
بازیں چیمانی وازمندگ انت۔ پھ اے قصہ ء راجی تنظیم ء راہند سہراہنت.....!
اے ڈولیس بتلانی پشتا ء قصہ و داستانی مثال سک بازانت کہ آہانی نبشتہ ء وت یک

چہ اے برزیز دراجیس بحث و تراناں ہے سہرا انت کہ بلوچی بتلانی سرچمگ
مزئیں مردمانی گشتن و قول تواریخی واقعہ و خاصیں موہ ہمر وچی زندء تجربت و تہمیات
وچکاس جوانیں شاعرانی گپتار و شعر گیدی شاعری و اخلاقی قصہ و داستان انت!

اے چہ و چون ء پچار ء رند نون مارا اے گشگی انت کہ بتل پرچے.....؟ اونسی خیال ء
اے پرچہ ء جواب گیشتر اہم انت پرچیکہ بتلانی بن پدہے ”پرچے“ ء پھہ ء سر ء انت۔
اگہ ہے پرچے مہوتیں تہ بتلانی ”چہ“ چون ”وت پشت نہ کپت۔ بتلانی پچارے بنیادی
سوال“ پرچے انت ہمیشا من اے بارو ء کے تفصیل ء گپ جنیں.....!

گوشت کہ پیشی مرداں گوں آؤ کاں ماں بتلاں تران کنگ۔ اے راستے کہ پیشی
مردوت پشت نہ کپتکت کہ شہ و تی کو اسی زانت و تجربہ ء نوک آؤ کیں نسلان ء ”جوان
و بد“ شر و گندگ ”وراست و دروگ“ ء نشونداری ء بکشت بلے بتل شہ آہانی نیمگ ء اے
کار ء کشت و بنی آدم ء راہ ء رمایت..... انسان یک راجی ساہدار (Social
animal) ء۔ انہی دیم ء بازیں اڑاند اسد و مسلمہ است انت کہ وت ء راچہ ایشان
ایوک ء شہ و تی جند ء زانت و عقل ء رکینت و گیشینت نہ کشت آاے ڈولیس جاوران
دگرانی کمک و سروکی ء واز مندگ و واسی انت۔ آلوٹیت کہ اے اڑاند ضدانی دیر کنگ ء
کے آرا سو بے بدنت۔ اے مسلہ و اڑاند و سدانی گیش و گیوار ء کے انہی پیشونکی ء
کنت۔ او بتل ہے کمکاری و سروکی و پیشونکی ء کشت!

بتل ہے لیکو ء گیشینوک انت کہ یک راجے یا نک و کہولے ء باسک و مردم یک
شہ ء را چون بہ لیکنت۔ یک کارے ء را شر بکشت یا بد؟ یک خاصیں کارے ء بارو ء

آہانی رائے چہ بیت.....؟..... بڑاں بتل انسان ء رویہ (Attitude) ء جوڑ بنوک انت..... رویہ یک شے ءے یا کارے ء بارو ء انسان ء لیکوانت۔ چشکہ ترس، بیم، پسند، ناپسند، نفرت، دوستی، امید، ہمدردی، شک و اندگہ! رویہ راجی تعلق و نند و نیادی گند و ننداں کم و گیش کنت۔ و آہانی سیم و حداں دی گیشینت۔ چشکہ ماگوشیں، تا سے آپ و صد سال ء وفا۔ اے بتل راجی تعلق و نند و نیاد و گند و نند ء حد و سیمان گیشینت و یک مردے ء راگوں دوہمی ء مدام تعلق دار کنت۔ ہے پیم ء ناخن چہ گوشت ء بہہ جتانہ بیت، بیر پہ دیری نہ روت، چہ نادانیں دوست ء دانائیں دشمن گہہ انت، ء ڈولیں بتل اے گالوار ء جوانی ء سہرا کنت۔ بازیں شے و کارانی بارو ء بازیں راج و نک و کہولانی بازیں رویہ بنت و چہ بتلا من آ و کیس نسل ء راہیل دیگ ء، یک راجے بازیں شے و کارانی بارو ء آہانی بازیں رویہ ہاں گیشینت کہ آہاں ء چون بہ لیکنت۔ پدا بتل اگہ نوک آ و کیس نسلانی رویہاں جوڑ بنوک انت تہ گوسگمیں دور و باری ء راج و نک و کہولانی بازیں شے و کارانی بارو ء رویہاں دی شون دینت.....!

اے گالوار یک نیم وانند ہیں یا نکہ چہ وانگ و زانگ ء چٹ زہیریں راجے ء تہا گیشتر راست درابیت، جاہل و بے علمیں راجانی تہا بتل یک پیچے ء حاکمی کنت و اوداں ایشانی کارمرزی و رواج ہمکنر بازانٹ کہ آیک راجی گرو داری گلے..... (Institutr of social contral) ء پیم ء محکم انت۔

کوہنیں راجانی تہا علم و زانت ء کمی ء سبب ء بتلانی اہمیت سک مزن انت و ہر چنکرہ کہ تہذیب و تمدن دیمروی کناں انت، بتلانی رواج و زور دی کم بوان انت ایشی سبب ایش انت کہ ہر راج ء تہا بازیں کار و فرض پہ آ راج ء المی و لازمی زانگ بنت و آہاں

آپ آراج و گہتری و بودنا کی و لازمی مارگ بیت و اے پیم و کھول و تک و بوکانی ذمہ داری
گیشینگ بنت۔ او علم و زانت و بازکی و سبب و آھاں و تی اے فرض و کاران و درنگاز
کنوکیں پکر و خیالان و گونڈ گونڈیں گشتن و رہندانی قالب و نادینگ۔ بلے گوں تہذیب
و تمدن و ٹیکنالوجی و دیروی و علم و زانت و در آگ و سبب و اے فرض و کاران و دگ
جوانتریں و شتر تریں پیمے و گیشینگ بوت کنت و چہ اولس و وت سریں ہیل کنگ و بدل و
اے فرض و کاران و درانگاز کنوکیں پکر و خیالان و پ زانت چہ وانگ جاہ و زانگ جاہاں
تالان و شنگ کنگ بوت بیت پدار یڈیوٹیلی و یشن، سینما، حواتاک و اوسی گپ و تران و
ایندگہ وسیلہ ہم ایشانی تالان و شنگی و دی مزنیں کمکے دات کنت.....! ہے سبب انت کہ
دیما شنگیں راجانی تہا بتلانی رواج ایسکرہ نہ انت چسکہ کوہنیں و پد متلگیں راجانی تہا انت۔
مطلب ایش کہ بتل کیشتر نا و اندہ و پد متلگیں راجانی پیداشت انت و او داں
آہانی زور و توان سک باز انت۔ آپ آہانی لوٹ و طلب و احتیاج و گذران الہی مارگ بنت
و آہانی سر و پ زانت و زانتی و کار کنگ بیت اے ڈول و اے راجی میراٹے جوڑ بنت۔
ہے راجی میراٹے تہا سہرا کتلیں ہمروچی زند و نیاد و گزرو طلبانی بار و شون داتلیں خیالان
چہ ہر راج و ہوریں راجی پکر (So ciul the usht) پدرا بیت۔

چوناہ و ہے راجی پکر چہ بتلان ابید کوہنیں مذہب، و ہم رسم و رواج، دود و دستور
چاچ و چیتان قصہ و شاعری و دی جوانی و سہرا بوت کنت۔ بلے راجی پکر و سہرا کنگ و
بتل مزنیں کارے کنت۔ پرچیکہ اے زبان و پیداشی ہمراہے و ایشی لازمین بہرے
دی.....! پداسہ بتلان تچکی و (Directly) راجی پکر در انت بلے چہ ایندگران تچکی و
راجی پکر در انت، بلکیں چہاں ایشی زانگ و تجزیہ و پٹ و پول، چار و پچار پکار بیت

ہزاں کہ راجی پکرنا چکیں (Indirectly) پیا سہرا بیت۔

بازیں احتیاج و گزر و طلب و لوٹانی پشت نہ کپکے سبب و بازیں خیال و پکرودی
 شمو شگ بنت و بازیں نوکیں لوٹ و گزرانی و دی بوگ سبب و نوکیں خیال و پکرودی بنت
 - چوش و بتلانی تہا کمی گیشی ہر راج و بیت۔ انوں ماں بلوچ راج و پشت کپتگیں بتل بلوچ
 راج و لوٹ و گزر و ایشی ہو ریں پکر و شون دینت۔ بلوچی بتلانی سر و چمٹا نکلے و رند
 مازانت کنوں کہ بلوچ راج و گزر و لوٹ چی انت؟ بلوچی کردار و جوڑ کنوکیں قدر و سنگ
 تھام انت؟ آہانی ہروچی زند و مند چون انت؟ بازیں راجی طبقہ و نکانی (Social
 class) حال چی انت؟

آہانی راجی قدر و سنگ چی انت؟ شر و بد و لیکہ و معیار چی انت؟ ہے ڈولیں
 سوالانی پسہ و پے اے نوشتا تک و من بلوچی بتلانی کردے پہناداں نشان دیاں چونا و
 بلوچی بتل بلوچی زند و راج و ہر تک و پہناد و شون دینت۔ و بلوچ راج و ہر لوٹ و گزر و
 پیلو کنت۔ بے ادا کردے سر حالانی بار و بلوچی بتلان شون دیاں کہ چرہاں بلوچی
 بتلانی اہیت جوانی پدرا بوت کنت!

اقتصادی و مالی سنگ

اقتصادی و مالی حالت راجانی تہا مزئیں کارے کنت و انسانی زند و تہا آہنی
 درائیں کار و بار و تعلق و مند و نیاد و ٹہینوک دی گیشتر ہمیش انت۔ اقتصادی و مالی سنگ
 و قدرانی بار و اے نکرہ بتل کہ بلوچی و ہست، بلکیں و گہرے زبان و مہیت، منی دل تہا ایشی
 کشیت کہ وت بلوچی و دی چہ اقتصادی و مالی بتلان بید و گہرے پہنادے و سر و اے نکرہ بتل
 نہ بیت۔ اے گالوار ہما وقت و جوانی و سہرا بوت کنت کہ بلوچی بتلانی ہر پہنادے و سر و

پیالوں دسر جمیں تہمیات وپٹ وپول بیت۔ منی جندء تجربت تہ منی بُرزی گالوارء راست
شون دنت!

اقتصادی و مالی سنگانی درازگاز کنوکیں کردے بتل گندات کہ اے باروء بلوچی
بتلانی دامن چنکرہ پراہ انت۔

شدء مردگوں مزارء میٹرینتہ۔

ہستیء غلامے شترین نیستیء ملوکء گزین۔

آرگان جائے بن سنگاں چہ وتء کم کنے۔

جوہان تئی ندرانت بورء پشتء پنگاں بند۔

شکرماں چلن مین پاتء انت۔

مال گورء گوشت گامیشء سکتہ۔

گورگئی پہ گردء آخر مال بادشاہء گنت۔

ذنب شدی بنت صاحبی سیراں یات کنت۔

مال پہ ہڑے مچ نہ بیت

شالء پوش شالکء مر موثن

ہور گواہی دی مئے نلگن یکے ہور نگواری دی مئے نلگن یکے۔

نوک کیسگء دامء مکن۔

چا بک چہ گزء اسپ چہ گوزء ہر کسے نہ تاچیت آئی جن طلاق انت۔

ماتء لوگ کہ چنگی انت۔ مردم پہ وتء کاسگے بچنت۔

دائگیں دست و دست بدلیاں ہر با کہ روچے دیگی انت۔

عاشقی زردیارہ نہایت۔

چہ قباہء کلاہ دزگ بیت۔ چہ کلاہء قباہ دزگ نہ بیت۔

آکارء کہ زرکنکت بیج مردے شرنہ کنت۔

شریداری دیگ نہ گردیت۔

تورگ چہ گوالگاں گیشتر نہ دارنت۔

تنی مرگ گزء انت۔

وارتکلیں دان ورپتکلیں مرد کسء رایات نہ بنت۔

لباں کلات تریتنگ انت، حسکلیں رضا پشت کپتکنت

مزاراں نوٹ دہلینت۔ تراپا کپتہ زرائی، ہمانیل باہریں نوٹ انت

تو بیج ماوار نہ کچینی۔

مدے غریبء، بجن غریبء۔

آہرء و شمال کسء نہ دیست کہ کٹے نوزدہ و خرچے پیست۔

دوستی وتی جاگہء بلے حساب حساب انت۔

گنج بے رنج نہ بیت۔

لوگء سوچ کہ پڑ خرید انت۔

لشکرء جنوک آباد بیت، بلے لاپء جنوک آباد نہ بیت۔

نانء دیگ سک انت بلے صلحے حق انت۔

گوزیت امروزرگامانی، غریب و شاہ و خوارانی۔

ذرعء شیرء پونز کپتہ۔

سیال ء چیز پہ بدل انت۔

مال ء گوں ولجہ ء عہدے است۔

پنڈو کی پتیاں لال کمیت پر زور نہ ہاں

طاقت و نرمی

بلوچ راج ء تہا مزنی و مستری ء لیکہ باز انت، میری و مزنی پہ مال ہم بیت۔ وچہ
خاندان و خون ء دی.....! ہمے پیم ء بلوچی بتلانی تہا کستری و مستری و طاقت وری دی
گیشنگ بوتکت۔ وائے ماں بلوچی بتلانی تہا جوانی ء گندگ بیت، کہ زور و طاقت
و مستری و مزنی، زوری و کمزوری و غربتی و کمتری ء بارو ء اوسے پکرو زانت چی انت؟

اے ڈولیں لہتمیں بتل بچارات:-

سرو سنگ مروینگی چیزے نہ انت۔

سرو گوں سنگ ء سرو بیت، ماز ہے چہ گوشاں در بیت۔

اے دمبگے نہ انت پلک ءے۔

کور بوجگ ء جا گہہ ء کچ جنٹ۔

دست ء گوں حر ء نہ رسیت گرگ جاہیت۔

زور ء پہ چیر ء برزی۔

سادہ موو ء سد بیت کہ بارگ تر انت۔

لوہی جوش کنت وتی لٹفاں سوچیت۔

مور پہ چر بی ء رچیت۔

جی منی کور ء دیدگیں شنگر، ماں ہمک طوفان ء سر ء ایردے، گڈاپہ ملانی

پدا سبز بوا!

بزاں اے کیچ انت۔

شیر کہ نہ بیت شیر ء پوست بس انت۔

خان ہما انت کہ دائم ء خان انت اے چہ خان انت کہ جاگیں دان
انت۔

میر ہما انت کہ دائم ء میر انت۔ اے چہ میر انت کہ تینگیں تیر انت۔

چا کر می کو ہیں خاطر انت کہ گزری گوں بگان چریت۔

چہ بلا ء لاپ ء بلا ء بیم۔

چہ حبر ء نہ دیئے جی ءے پر چہ پر مائے۔

کار نہ انت کو ارو کیں کو انسانی باران ء جو گین لیر دوز ورنٹ۔

دلجہ راست گو شیت۔

نانے کہ پہ لٹ رسیت کس دست ء نہ سوچیت۔

پیل ستر پیر بیت انگت صد ہشتتر ء بار انت۔

حربار ء ہم بارت ہتر ء ہم دنت۔

دست نہ رسیت گوں سیال ء جنت بقال ء۔

پگل کشی من حبر باز زانیں بے منی دپ چیر ء آپ ء انت۔

سیاد و وارث

خون انسانی زند ء مز میں اثرے دور دنت۔ خون ورگ ماں گوستگیں پیشی انسانی

راجاں وت ماوتی ء بنیاد بوتہ۔ وت ماوت گری (Kins nip) ء ناواند ہیں راجانی

تہا درائیں تعلق ٹھہرینگ انت۔ بلوچی بتلاں چہ سہرا بیت کہ بلوچ راج و تہاوت ماں وتی
 و سیا دگندی دعا زیر دوستی یک محکمیں رہندے و پیشی دور و نویتاں اے راہند باز محکم بوتہ۔
 اے ڈولیں کردے بتل بچارات۔

وتی جنگ و گریو ک نہایت۔

وتی کشیت روج و سر و دور دنت۔

چہ دگر و گوار و تی ڈیوال۔

وشیاں خاتونیں جن نوشدت سکیاں برات گوں

مرکباں کوشنتت۔

لنا (لیاز) براتانی نوکراں نشارانی۔

چہ دیدگاں ساہ دوست ترانت۔

چک و بدل چک انت، بلے براس و بدل گارانت

ناخن چہ گوشت و جدانہ بیت۔

وت واروارث آباد۔

بنگویں براتانی بدل براز تک نہ بنت۔

برات پہ گہاراں دیریں دیر دانت

برات پہ برات عز ہسگیں گوک انت۔

بروہید ہاں بے دوڑا دینت شیر و

برات اگہ کورانت، گہارے امیدوارانت

برات اگاں لیگا و پچار ماتیں مہر چہ کل و عالم و زیات نن۔

برات اگہ برات ء شان کنت چیری عاقبت یک روچے روے زوریت۔
دست کہ پرشیت بڑے بندنت یادست کہ پرشیت چالکے کنت۔

دشمن و پیرگیری

بلوچانی دودانی رو ء حون ء بدل حون انت۔ پمیشا پیرگیری بلوچی کردار ء یک
سک کو نہیں بہرے۔ پیر دشمن ء بارو ء بلوچی راجی پکرو لیکہ جی انت؟ ایش چہ بلوچی
تواریخ و بلوچی شاعری ء جوانی ء پدرا انت..... بلے بلوچی بتل دی چہ بلوچی راج ء اے
محکمیں دود ء شمو شکار نہ انت۔ اے سنگان بلوچی بتل ء دی جاگک پوشتہ چسکہ :-
پیر پیرگیری نہ روت۔

پیر پیر لگور ء بات و لگور ہے ملکان بات۔

سنگ اگاں چا تانی بن ء ریز انت کینگ چہ مردانی دل ء کتر انت

پیر بلوچانی تاں دو صد سال ء لسہیں آ ہو گے دودنتا نہیں

پت کشتگاں اوست نہ بیت حونی پیر سا نگ دوست نہ بیت۔

منداں پیر جنگ دوستیں مزاری برا س نہ بنت۔

دشمن اگہ مورے مزارے بزانی

مرگ ء بانزلاں سرینیت۔

بہادری

بہادری بلوچ ء دوہمی نام انت۔ بلوچی کردار شہہ بہادری ء گونا پ زرتہ بلوچ
راج ء نام و توار و عزت شہہ ہمیشی انت۔ چہ بلوچی بتلاں بہادری ء بارو راجی پکرو جوانی ء
سہرا انت چسکہ :-

چہ مرد گیس شیرؔ زندگیں رو باہ گہتر انت۔

سر بروت قول مروت

مردانی چم سہر انت

شعراں ہما مرد گشت کہ وت موہری دعویٰ گرانٹ۔

مردگوں مردؔ ٹوک وارت۔

زالاں کہ شمار دئے کتیں؛ جاہے شلیؔ بستیں

مرد پہ نامؔ مریت؛ نامرد پہ نانؔ۔

ہر کس مرد و بگاؔ پچا کاریت۔

مرد وار بیت؛ گار نہ بیت۔

شپؔ ترس گنوکی انت؛ گنوکؔ چہ ترس۔

عیب ماں باسکاں انت کہ کماں تیر نہ بارت۔

توکلؔ مردؔ را خدا یا رانت۔

مردے توکل میڑنی کاراں وت خدا جوڑنی۔

چہ بلاؔ نیمؔ بلاؔ لاپ

مہر و دوستی

دوستی انسانؔ یک نضوکی لوٹئے۔ انسانؔ بے دوستؔ نہ بیت انسان بے

دشمنیؔ زندگی بوت کنت۔ بلے بے دوستؔ ناں.....! بلوچ راجؔ مہر و دوستیؔ لیکہ

دنگ چہ انت؟ اے چیرؔ بتل ایشی جوانیؔ پپوؔ دینت۔

مہر پہ بہا گپت نہ بیت

دل ۽ گول دل ۽ راہ انت

دل کہ نہ کشیت نان نہ پشتیت

دوری دوستی کئے

آ کہ دلی دوستاں پہ جفاہاں رنج نہ باں، پہ نثارانی نیاداں غم تالان نہ باں

یار ہماہنت کہ دائم ۽ یار انت۔

دوستی پہ زور نہ بیت۔

دوست من ۽ دوست ۽ خاطر ۽ دوست انت۔

دل کو تلی چئی نہ انت

زراں مدیے اوزر زوال کہ زردا تگمیس برات نہ بنت۔

ذات و زریات

قبائلی نظام و رہنمائی تہا ذات و زریات ۽ اہمیت بازانت راجی مزنی و کسری

ذات و زریات ۽ بن پد ۽ ایرانت۔ پیشی بلوچی راج یک قبائلی راجے بوتہ پیشا ذات

وزریات و خاندان ۽ بارو بلوچی ۽ بازیں بتل گندگ ۽ کاہنت کہ شر ذات و بد ذات۔

مزیم خاندان و کسانیم خاندانان ۽ ”شر و گندگ“ ۽ بنیاد ایر کنگ بوتہ۔ بلے انوں اے

ڈولیس پکرو خیال گار بوان انت۔ اے گواچن دی راستے کہ قبائلی نظام ۽ قبیلہ و کہول ۽

درائیم باسک بروبر لیگ بنت۔ بلے واہم خاندان نسل و ذات ۽ اثر دی بازانت۔

چیری بتل ہے ڈولیس چاڑو خیالاں سہرا کنت۔

کم ذات و تی کمی ۽ رگ ۽ کشیت۔

گوات کنگ ٹی ۽ پہ دوسن دان ۽

تو جنے ٹی ء تو میاری ئے ٹی ترا جنت تو میاری ئے۔

دو پادے مات ء شرکن چار پادے پت ء

دو پادے مات ء کشیت چار پادے پت ء

حرو اسپ برو بر نہ انت۔

دست ء دہیں لنگک برو بر نہ انت۔

کپتگاں کوہ جہہ جنگ جنپاں

عاقلاں ساسا کنت کشنگ جنپاں سرے

رگ پہ ولجہ ء آ چاری انت

گرک ء چک گرک بیت

مرد ء چار دوان ء ایرکن۔

گنر بر ء کاریت لٹ ء سر ء وارت

زبان و گپ

انسان ء شری و گندی ء نشوندار آ نہی زبان انت۔ و شین لسان بنی آدم ء پہ عزت

و شاندار کی کاریت و بدیں زبان بے عزتی و بنا می و احمقی .....! بزان زبان ء کہ ہر ج گپے

درکیت۔ آیک نہ یک اثرے داریت۔ ہمے گواچناں بلوچی بتل چوش سہرا کنت۔

صد کئی زبان صد بہا و دنت زبان

زخم ء ٹپ روت زبان ء ٹپ نہ روت۔

زبان گوشتے۔

تک کہ بن ء کپت پدا جنگ نہ بیت۔

گوگی زبان انت، اے گواتر، جنت و پراگواتر، جنت۔

زبان تنی باہوٹوں۔

باز جہر دیوان، تمام، بارت

گوک، عروت، سند، نہ، اوشنتیت

لنڈر، گندے، گورم، دور کن

ملمک، نہ، کشیت، دل، بد کنت

بازیں، گشگ، چہ، سہر، گیش، انت

سی 30 دنمان، چہ، در کیت، سی 30 مردے، اشکنت

لج و میار

لج و میار دی بلوچی کردارے ہنچیں بہرے چشگہ بہادری و بیہ گیری لج

و میار وتی عزیز و وارث، ہم بوت کنت۔ و باہوٹ و میار، ہم.....! اووتی چند ذات و

دی..... لج و میار، غیرت، اے ہر سہ یکیں شے، نام انت۔ ایسی کردے مثال گندات۔

دپ کہ وارت چم لج کاریت

جو ہر بلوچ، غیرت انت

میار چہ ٹیلگاں دوست تر انت

آں مرد کہ کنناں باہوٹاں نیم روچاں نریچان و اباں

نئے میار سنگے نئے وہ صدی یارے، نئے دپے جن کہ یک زدیں مارے

یارک پہ لاپ گون انت

یک جنے صد جن، لج، بارت، یک جنے صد جن، گیر نیک انت

غیرت آپنی ترنپے کپت شت

غیرت ۽ پوڑے آپ ۽ داتہ

آ جنین ۽ کہ ھیل چہ تا پگ ۽ زرتہ آنی کل ۽ ہنہوئیں بانک

گوانگ جتہ لچ ۽ چھٹی گوشتی حیا من روگایاں تہ دی منی پشت لک و بیا

لچ ۽ گوں حیا ۽ گوشہ من شتاں نو دی منی پشت ۽ لک و بیا

شپ کہ تہاریں نے پہ ماس و گہاریں

راست و دروغ

انسانی اخلاق ۽ جوائیں رہندے راستی ۽ منوگری و دروغ بندی ۽ ناپسندی انت۔ بلوچی
بتل دی انسانی اخلاق ۽ ہمے جوائیں رہنداں چوش گیشینت۔

دروغ پہ مرد ۽ عیب انت

روغن رکننت بلے تنکہ نہہ 9 من

اشتر ۽ دزی کونی کنز و کائی نہ بیت

دوئل و دو پوتی پہ مرد ۽ عیب انت

من دز ۽ نہ گپت دز ۽ من ۽ گپت

آپ ۽ دزے نمبگ چیر نہ بیت

گپ ۽ پہ حد ا بکن لٹ ۽ پہ برات ۽ بور

سخی گیری و کنجوسی

بلوچ راج ۽ سخی گیری مزنی ۽ نشانی انت و نام و توارد در آرگ ۽ سبب..... او کنجوسی

یک مزائیں ہے۔ اے بارو ۽ بتل راجی پکر ۽ چوش درنگاز کنت۔

واداں ہما مرد دہنت کہ پس تاں ویرک ء وادوا نکت ۔

وا تلمیں وادانی پدانا مرد جنت

مدے غریب ء سخن غریب ء

پشی ء گو شے تو تہی گو درانت گپت کندے کنت

کار پہ تو لگ ء کپتہ تو لگ ء ٹیڑ ء مر ء بریتہ

ہم تہی

تب و مزاج ء یکی انسان ء زند و مند و تعلقاں گوں یک دو ہی ء ٹہینیت

پدا سنگت و ہم مجلس دی یک دو ہی ء کردار ء سر ء باز اثر دور دہنت ۔ ہے ہم تہی و ہم رنگی ء

بارو ء کردے بلوچی بتل بچارات ۔

ماہ ء نندے ماہ بے دیگ ء نندے سیاہ بے

تیجگ چہ تیجگ ء رنگ زوریت

گوک گوک ء بو ء بچہ کاریت

حجر ء گندیت مس کنت

تین ء تا پگ ء راشکاں نہ جنگ

برات ء بکند گہار ء بگر

احتیاط و دور گندی

احتیاط و دور گندی ء بارو ء بلوچی ہتلائی درزگا زنگلیں سنگ و قدر چوش انت ۔

آرگاں جائے بن سنگاں چوت ء کم کنے

کار پہ کور ء کہ شرک ء کپیت

کاؤ کے بورراؤ کے برو!

اے تنگا ہورانی اول ترنپ انت

طیب کہ طیبے بوتیں لاپے چوتگار ء نہ بوت

گلہ دوتا کی ء پیدا و رانت یا بیچ گوانزنگاں سہرانت

حدا ء نہ گندے قدرتان بکند

اے لُندی زرانی سرانت

اشتر بودور بچار حر موسر مباحچار

مارد ام مردم ء یکیں سوند ء نہ وارت بار ء یہ شک

بُر ء ملر ء دور سریں کور ء مرو۔

چونا کٹاں تر شینگے، پوک ء پنیراں ورے، بچارتی کر گوشک ء پاڈل ء مہ کپیت۔

جہد و کوششت

انسان ء سوب و مراد یہ جہد و کوششت انت۔ دست ء دست ء سر ء ایر کنگ ء کس ء

بُربوب نہ کرتہ ویا نکہ کسے سوب کرت کنت۔ ہے خیالاں راجی پکر ء جاگک چوش پوشتہ۔

نان آسان پہ کار آسان

شکین ء شیر و پتگمین نان ء ملکموت

و پتگمین مرد ء میش زکاریت

واب ء روافائے بوتیں، کر گوشک چو قلات ء رستیں

گزر ء روک ماں بوتیں پہ دتے بوت

دل ء گوں و لہجہ ء جم کن۔ بور ء قدیمان کم مکن۔

دت ستا وگلا

بلوچ راج و ت ستاء راجپھر دوست ندریت۔ آمرد کہ وتی اصل ء پچانیاریت
وت ء رابرزلیکیت و مدام پہ وتی صفت ء دپے پر ء آپ انت۔ بلوچ اولس اے ڈولیں
مردم ء راپسندنہ کنت چشکہ :

وت گلا پیاز ء بو ء کنت

بچ ندیتگ ء پیتہ بچے نام کتے لور مزار

نیم بزد ء رابزے بوت دوشگ ء بان ء سرع برت

گوالگ ء دپ ء دارگ ء ہوا مکن۔

آ کہ گزنت نہ ورنٹ

کچک و کیت کارواں وتی راہ ء روت

ڈولکو مبو ہوا مکن۔

ہما حبر ء بکن کہ دپ ء داریت

چم پہ وتی عیب ء کورانت

مہلباں گردیگو مکن لعل تا کاں گوات برانت

پکے بور پکے پہ لٹفان مش

لوگ ء چہ نیتگا رنام میر دولت خان

کلاگ ء دگران ء کلاگ گپت دت کلاگے بوت

دل ء پہ ولجہ ء عیب مان نیست

پدگیری
 ہنچائیں پدگیری و نقلی دی پہ انسان ء جوان نہ انت چسکہ بلوچ کشنت۔
 اسپ ءوت ءرانال کت کٹک ءوت ءرامیجے جت۔
 گولوشت کبگ ءرواجاں وتی رواجے بیجیال کت

مصلحت

مصلحت ءبارو ءبلوچ راجی فکر چوش کشیت۔
 نانے کہ لٹ درکیت دست ءکس نہ سوچیت۔

گولو حرام آپشکے ہلار!

یک شکارے ہلار یکے حرام

مار بمریت لٹ مپر شیت

چم برادری:

دگر ءسرة چمبرداری وواز مندگی ءبارو ءبلوچی بتل چوش کشیت۔

دلماگی نہ کشیت کجیدیت

چمداری کچک ءسکتہ

صبر و اشتاپی

صبر و اشتاپی ءبارو ءبلوچی راجی پکر چوش انت۔

صبر ءبن شرکن انت

سگ ءاشتاپ گلد ءکور کاریت

وطن دوستی

وطن دوستی ۽ بارو ۽ بلوچ راج ۽ لیکو چوش انت۔

وائے وطن حسکین دار

ساه ۽ دیگ سکین، چوشیں جاگہ ۽ حقین

اتفاق

اتفاق ویکي ۽ بارو ۽ بلوچ راجی پکر ۽ بچارا ت:

یکے پتر ۽ گوات بارت

میرے ہرے کا سگی پرے

تجربہ

تجربہ مستریں علم و زانت انت، چہ تجربہ ۽ مستریں استاد ہیج نیست؛ بلوچ راج

اے گواچناں چوش ماریت:

پیرین ۽ چادر ۽ لمب ۽ بند

چچ ۽ سر ۽ مرد ۽ چماں کپ و بیا

پیر بے میر نہ بے

منی سرد و صد و دہ دیگ ۽ گریستہ

دزی و بدکاری

دزی و بدکاری ۽ بارو ۽ بلوچ راجی سنگ چوش انت:

دزرے مات ہر روج پیگ پانچ نہ کنت

دست مزور دل ملرز

لوگ ء مہر کن ہمسائگ ء دُز مکن

تئی گوک دزانت۔

زالے اگہ بے جو دء سمہنیت سیری

ہم عاقبت یک روچے ردے زیریت۔

راست ایش انت کہ بلوچی بتلانی مڈی چو بے گوازیں زرء انت کہ ہم نکرہ کہ
پٹ دلوٹ بکنان و گوہر قیمتی در بگیجان آنہی دولت نہ کثیت۔ برزی بیان کتگین بتل اے
بے گوازیں زرء ان دیتگین گنج ء مستانگے ہم نہ بشت۔ اگہ زبان دوست و کو اس اے
جہلیں زرء اوژ ناگری و پٹ و پول ء بکشت تہ تا کافی تاک پر بوان بنت و روٹ بے اے
دولت انگت ء نہ کثیت.....!

بتلانی سرء جوانی ء چار و پچار ء رند ما اے گواچن ء دی دیست کنوں کہ اے لازم نہ انت کہ
یک راجے ء بتل چٹ یک دست و یک تہر میں معنا و خیال بدارنت۔ بازیں بتل چہ یک
دوہی چٹ جنائیں معنادی داشت کشت۔ یکیں راج ء تہاچہ یک دوہی ء مخالف
و تضادیں معنا ء بتل دی رواج گپت کشت۔ ہے پیم ء بلوچی بتلانی سرء دی اے رہند
راست گندگ، کیت چشمہ ماگشین ”وتی کشیت روج ء روج ء سرء دور دنت“ بے ہے
یکیں وخت ء اے بتل دی ماں راج ء جوانی کار مرز بیگ ء انت انت کہ ”چل ء سرء
مردک ء رادوست نہ بیت“ بزاں یک نیمگے ء ماگشوں کہ وتی و عازیز مردم ء راسک

دوست انت۔ بلے دوہمی نیمگ ء ما پدا ایشی ء گشوں کہ وتی کس و عازیز و نر یکیں مردم کس
 ء را دوست نہ بنت، ہے پیم ء ما گشاں کہ ”یکے ء پتر ء گوات بارت“۔ بلے دگہ بتلے
 شریداری دیگ نہ گردیت“ اے بتلاں بچارات کہ چٹ مخالف و متضاد سنگانی
 نشوندار انت۔ اے ڈولیس بتلانی یکیں وخت ء راج ء تہار و اج گرگ ء سبب ایش انت
 کہ ہر راج ء تہا بازیں ٹک و کھول ء وڈ وڈیں مردم است انت۔ ایشانی گزر و لوٹ و راجی
 زانت و بتلانی نشونداریں بتل بازیں گوں یک دوہمی ء دپ نہ ورنٹ و چٹ جتا کیں
 معنا و پکر درنگاز کنت۔ بلے ہر راج ء ہوریں پکر ء نشوندار انت و چہ ہوریں راجی پکر ء
 جتانہ بنت ہنچو کہ..... برزی بلوچی بتلانی ہوریں پکر ء چہ دیست کنوں.....!

انچو کہ ٹک و کھولانی پکر ہر راج ء تہا گوں یک دوہمی ء ہمدپ انت۔ ہے پیم ء
 بازیں راجانی راجی پکر ہم گوں یک دوہمی ء ہمدپ و ہمرنگ بوت کنت۔ بازیں کوہنیں
 و نیم وانندہ و چہ دانگ ء چٹ ز بہریں راجانی بتل دی گوں وتی ڈولیس راجانی بتلانی
 پکر و حیال ء یک رنگ بوت کنت..... اگہ ما بلوچی بتلاں گوں دوہمی کوہنیں راجانی بتلاں
 دیم پہ دیم بکنوں تہ ماے پکری یکی ء جوانی ء گندوں۔ ایشی سبب ایش انت کہ کلیں
 انسانانی بنیادی گزر و لوٹ یک انت و آہانی انسانانی جذبہ و حمل و ہدوک و واہگ دی یک
 انت۔ ہے یکی پکری یکی پیدا کنت۔ بلے واہم ماے گواچن ء جوانی ء دیست کنوں کہ
 ہر راجی بتلانی تہا آ نہی زبان ء خاصیں حالت، جغرافیہ و نفسوکی تب ء خاصیت آ نہی راجی
 پکرسیم و حدان شدہ دگہ راجاں چٹ گیشینت و جتا کنت۔ انوں کردے مثال شون دیاں
 کہ بلوچی راجی پکر گوں دگہ ماکانی راجی پکراں چوں ہمرنگ انت:

بلوچی :- زرء شیرء گٹء گپتہ

روسی :- ہر دنیکہ زر تران کنت؛ راست؛ حج نہ گوشت

بلوچی :- خدائی لٹ بے تو ارانت

امریکی :- خدای جنترمدان مدانء در شیت بلے سک بیر لہرت در شیت۔

بلوچی :- مہرپہ بہا گپت نہ ایت

انگریزی :- دوستیء آسردوستی انت

آسٹریلیائی :- مہرء بدل مہر انت؛ زر و تنگو نہ انت۔

چینی :- یک ملکہء بنیاد ایوکء مخلوقء دل انت

بلوچی :- صد کثیت زبان صد ببادونت زبان

روسی :- مردم چہ زبانء گرگ بیت؛ کاریگر چہ کاشاں

روسی :- دپء در اتلگیں گپ پدا ایر برگ نہ بیت۔

چینی :- یک بدیں لوزے کہ دپء در اتک آراشش اسپ ہم

پدا کشت و برت نہ کنت۔

امریکی :- زبان شہ انج دراج انت؛ بلے اے شش فٹ برزیں

مردےء راکشت کنت۔

میکسیکوئی :- زبان چہ گواتء تیز تر انت۔

بلوچی :- سوار کہ سوار انت؛ پیادگء حالء نر انت

افرنقی :- سیرین زہگ شد یگیں زہگ آن گوشت

”اڑے گل بوٹھک بجن“

بلوچی :- تیجگ چہ تیجگ ء رنگ زوریت۔

جاپانی :- آیزکا ء بیوقوف والو کا ء احمقے نشت و سنگت بوت انت۔

چینی :- بے راہیں پیر مردوئی زہگان ء گندہ کاری ء پنت ء دینت۔

بلوچی :- صبر ء برشرکن انت

چینی :- اگر ترسیا ہیں گازے ہم مہیت بے تو صبر لیکن

بلوچی :- واب ء روافائے بوتیں کر گوشک چوکات ء رستیں۔

آسٹریلیائی :- وسپو کیس کچک ء راہڈ ہم نہ رسیت

بلوچی :- کچک و کیت کاروان وتی راہ ء روت

آسٹریلیائی :- اگہ تو کچک ء وگگ ء تر سے پھر منزل ء سر نہ بے۔

بلوچی :- دین ہپوگ باز بنت چک ء سر لونڈ بیت۔

عربی :- اگہ جانشو باز بنت بوجی بڑیت

امریکی :- بازیں دست کار کنت

بلوچی :- آ کہ گرنٹ نہ ورنٹ۔

میکسیکوئی :- کو کار کنو کین پشی جو انین شکاری ءے بوت نہ کنت۔

بلوچی :- پیر مرد ء چادر ء لمب ء بند

چینی :- گوں یک عقلمندیں مردے ء گپ دتران چدہ سال ء کتابانی

وانگ ء شر تر انت۔

چینی :- کوہانی سرکپک ۽ ابید آ زمان ۽ برزی ۽ کس دیست نہ کنت
 چہ اے لہتمیں مثالان سہرانت کہ بلوچی راجی پکر باز جاہاں گوں دگر راجی پکراں
 دپ وارت وہوریں انسانی سنگ و قدران شون دنت کہ اے وت بلوچان ۽ مزائیں
 انسانی براسی ویکلی ۽ راء نشوند ارانت.....؟

ہنچ کہ مادیت و گوشت بلوچی ہتلانی دامن سک پراہ و شانگان انت وایشی تھا
 وڑوڑیں جواہر و گوہر قیمتی مان انت۔ بے ارمان کہ ایشانی جڑ شک زانقی ۽ تاموریں دھنز
 و بجان چیر اندر انت! باید انت کہ مئے کو اس و زبان زانت و تی اے پس میراث ۽ شہ
 تامور و بجان در کنگ و چنگ و نر آرگ ۽ نیمگ ۽ و تی دلگوش ۽ گور بکھت و و تی گیدی
 لوزانگی تواریخ ۽ تنگ درو شمیں شنگ و شانگمیں دانگاں یک لڑے ۽ بکماہنت و و تی ماسی
 زبان ۽ گور ۽ جائندی ہارے ۽ سوگات ۽ بستنی انت.....!

(اولس کوئٹہ جون جولائی 1967ء)

رسم مئے رسم

..... عبدالغفار ندیم

یک مردے اگہ یک کارے ء راہروہد بکنت تہ آہر ء عادت کشتت۔ بے
 اگہ یک راجے زند ء یک ڈولے وطرزے "Mode" بلیپت و آہر ء ہر وہد ء
 کارمرز بکنت تہ رسم گشگ بیت دگہ لوزان رسم باز مردمانی چمی ء یک پارگی کار بستگمیں دراج
 کشیں رہبند انت۔ شروعات ء انسان وهد یکہ یکجا بوتکنت۔ تہ جتا جتا میں حیال
 وعات ودی بوتکنت "اے ڈول ء بازیں مردمانی حیال وعات من وت ء اڑ بوتگ۔
 وهد ء گوزگ ء گوں ہما عادت و حیال منت انت کہ آہاں ء گیشتریں مہلوک ء منت
 وائے دگہ کلیمں عادت آراج ء دلپسند بوت کرت تکتنت۔ اے ڈول ء مدان مدان ء
 ہرچی کہ منت آہما راج ء رسم جوڑ بوت انت۔

ہر یک رسمے انسان ء یک ہنجیں زلورت و احتیاجے پیلو کنت کہ آپرائی زند ء
 الہی انت اے زلورت و احتیاج مادی بوت کنت و روحانی دی پرچیکہ انسان ء تہا بازیں
 ہنجیں بنیادی و اہگ است انت کہ آہانی پیلو کنگ زلوری انت اے و اہگانی پیلو کنگ ء
 ڈول وطرز ہر یک راجے ء چپ وچا گرد ء طالب ء جوڑ بنت وچپ وچا گرد ہر یک راجے
 ء الم ء گوں دوہمی ء دپ نہ درنت و کم باز فرق دارنت۔

ہنجیں کلیمں رسماں ء کہ پہ انسان ء زند ء بنیاتی احتیاجان الہی انت امریکہ
 مشہوریں راج زانت۔ (Sociologist) ولیم گراہم سمنر (W.G.Sumner) مہلوکی
 رہبند ء (Folkways) نام ء پر بندیت۔ ایسی تہا رواج۔ ادب و اخلاق

دود و دوس ہوا رانت۔ آئی گشگ انت کہ انسان ء راجہ وتی حیوانین من پیرکاں کردے
 بنیاتی دس و طاقت سنگ و آچہ وتی پھسوکی آسیت ء گل درنج ء نیام ء پرک کت کت۔ آئی
 ء کردے ہنچیں ٹک و کٹمی ماوت و دی کنگ کہ تر جوبت ء پہ انسان ء زندگ بوگ ء
 جہد و گوشت ء پائندہ مند پیش داشتگنت۔ ہے ٹک و کٹمی یا مہلوکی عادت یک بے مارگی
 و بے زانتی بے احساسی و غیر شعوری حدے ء راست انت ایشانی زورچہ رواج و عادت
 و مذہب ء طاقت ء سوب ء ہر چوں کہ و حدے گوزان بیت گیشتر بوان بیت۔

وحد یکہ اے مہلوکی رھبند یک ہنچیں حدے سربنت کہ اود ء انسان آھاں
 باریت وزانت و آھاں ء پہ ٹک و کٹمی ء گہتری و آبانی و شادھی ء ہیل (Acquire) کنگ
 امی زانت تہ آدود (Nores) جوڑ بنت۔ اے دودانی پاسبان ہما ٹک و کٹمی مستریں
 طاقت بیت۔ ہے دوداے فیصلہ ء کنت۔ کہ یک ٹکے و کٹمی دراجے ء تہاچہ شروچہ گندگ
 لیگ بیت۔ اے ڈول ء اخلاق و دی بیت کہ آئی کیلو ہے دودانت۔ اخلاق ہریک
 راجے و کٹمی ء دگر دگر انت و اے ڈول ء پہ کلیں جہان ء ہج یکے نہ بنت۔

انسان ء تاریخ ء اگہ ما پچاروں تہ گندوں کہ رساں درسیں راج ء روم ء تہا آئی
 سر حکم کنگ ما ایشی، مثال ء چہ وتی راجی زند ء کو متریں بہراں یست کت کنوں۔ پیش ء چہ
 تاریخ ء سر راجانی تہا رساںی ہنچو زور بوتگ کہ مرلے زما ٹک و دود ء قانون دے من راجانی
 تہا است انت۔ ایشی سوب ایش انت کہ آوھد ء راج چوش دیم ء نہ شگنت کہ قانون دے جوڑ
 کرت بکنت۔ ہمیشا رسم من کلیں راجی زند ء ہر کسی رھبند بوتگنت۔ پیشی مہلوک ء وتی
 رساں ء پاک لیگ و پیشکا ایشانی پروشگ ء سر ء سزا اش دانگ۔

سے انوگیں دور ء قانون سازی ء بیج چہ رساں بوتگ۔ انوگیں ریاستانی قانون دانی

تہانا پائیداریء ترس است انت۔ واج سد کی نیست انت پرچیکہ ایشانی تہا بازینانی
بنیات رسامی سرء ایرینہ انت۔ آہانی بنیات کہ رسامی سرء ایرانت آہانی پائیداریء واج
ترس ودجیے نیست۔ اے پدرانہ کہ آسک تر جوبت دوت من وت ء ٹہگ ء آئی سرء
رہا دک بوتگنت پمشکا اے سک زور و تاکت ذارنت کہ آہان ء رسامی زورگون انت۔
رسم ہم یک ڈول ء نہ درنت انت بلکیس آدی گوں مٹ و بدل بوو کیس حالتاں
کم و باز مٹ و بدل بنت از زندان ء مہلوک ایشانی مٹ و بدل ء نہ وش بیت و ایشانی مٹ
و بدلی ء دیم ء کاہنت داوشنت۔ بلے مٹ بوو کیس حالت و ہد یکہ آہانی زلورتانی
تہا مٹ و بدلی کارنت تہ آ اے ڈول ء مجبور بنت۔ کہ حالتانی دیم ء وتی سلاہاں
دور بدینت۔ بلے اے حبر منگ کپیت کہ اے ڈولیس مٹ و بدلی ء رامز نیس و ہدے
لکیت اوکیشتر رسم آستہ آستہ مٹ و بدل بنت۔ آہانی تہا یک پارگی مٹ و بدلی ء کوشت
کنگ بیت تہ راج ہادمان ء ایشی دیم ء کثیت و مہہ بیت البت باز ہنجیں رسم زلوراست
انت کہ گوں سک تیزی ء بدل بنت۔ ایشان ء پشن (Fashion) گشت۔ ایشانی
شریں مثال پچ و پوشاک ء جوڑ کنگ ہوپر کنگ ء نوک نوکیس و ژوڑیں طرزانت۔ مے
راج ء تہا پیشی بلوچی دراجیں پوشکانی جاگہ ء نوکیس دور ء کسانیں و تنگیس پوشکاں
شاگتگ۔ ہے ڈول ء وتی پاگانی دور دیمگ و میدانی نوکیس رواج ء ڈول ء چنگ و ٹاپ
کل پشن ء مثال انت۔ پشن ء سواس بزبانی وچہ و کوشانی جاگہ بوٹ و چوٹ و سینڈلان
گتگ۔ بلے چہ اے مٹ و بدلیاں اے چی پدرانہ کہ مے راج ء سلامتی ء رچوہتر
بنت۔ چو کہ ڈنی ملکانی تہا پچ و پوشاک ء وڑ و ہنر ہر روج در کپان انت۔ چونا ہا پشن ء
نیمگ ء گیشیں واہگ و دلگوش رسام ء کزور کنت و ہر دیکہ رسامی زور و توان کم بو ان بیت

یہ پیش گیش بیت۔ باز وھدان پیشن گول گل ء اچ دپ نہ وارت و پھہک چو شارو ء
میرچن ء و دی کشت۔

چہ رسہانی اے ہجاء رء پد مابلوچی رسہانی سرء وتی چہاں شانک دؤن و چاروں
و آہانی سرء کتے تران کنوں۔

بلوچی رسہانی مسترین آسیت ہمیش انت کہ آہانی نیام ء اجتماعیت و اشتراکیت
سک باز است انت۔ بلوچی رسم پہ یک دوہمی ء کمک و امداد، کلیں تک دراج ء پائیدگ
شانی، آباتی و سلامتی ء بنیات ء سرء ایرانت۔ اے آسیت مارا ہر یک بلوچی رسمے
تہا گندگ ء کاہنت و بلوچی رسہانی مسترین مقصد ہمیش انت۔ اے درسیں آسیتان ماں
چیرے بیان بوگیں کلیں رسہانی تہا گندون، کردے مثال گول لختیں سر حالان شے ء دیم ء
پیش کنان کہ برز ء بیان ء راستی ء پدر کشت۔

۱۔۔ و ت من و ت ء مدت و کمک

(1) بجاری:- اے یک ہنجیں رسمے کہ شادھ ووشی ء وھداں کلیں راج و تک ء مردم پہ
کمک و مدت ء ہا ترء یکے ء راجنی و مالی امداد دنیث۔

(2) باہوٹ:- ایٹی رو ء ہتر و مشکل ء وھد ء چہ راج ء تہا یک مردے دگرے را پناہ دنت
و آئی سلامتی ء ذمہ دار بیت۔

(3) لوگ ء پترگ:- ہرچ ڈولیس گناھے و کارے بیت، چاہے دژمنی و ہونے بیت چہ
بلوچ ء لوگ ء پترگ و میار جلی ء بخشگ بیت، ایٹی پتر و چتر ہم گش انت۔

(4) دیوان:- اے بازیں دو در بیدگی و راجی اہمیتے داریت بلے ایٹی مسترین مقصد ہمیش
انت کہ راج ء تہہ ء مردم چہ یک دوہمی ء احوالان معلوم دار بنت و راج ء دیوان ء یک

مکسدے ہمیش انت کہ یک راجے ۽ وٹکے ۽ مردم وتی راج ۽ باسکے ۽ شادھ ۽ تہا بہر
بزورنت و آ شادھ ۽ بہارنت و ہرڈ و لیس مدت بدینت۔ مالی امدات ایشی یک بھرے۔

(5) نکان :- مرک و شادھ ۽ وھدان دان دوئی چیمان ۽ کلیس تک ۽ مردمانی سر
بہر و بانگ کنت، تنکہ آ آھان ۽ بدروشت۔ و جریدہ بکنت و پھ آئی سر بکنت۔

(6) بانجی :- اے رسم ۽ رو ۽ تحفہ و آسین چیمان ۽ وتی درشتیں ہمسازگانی لوگ ۽ راہ دیگ
بیت۔

(7) پانجی :- آمین پہ مکران ۽ گل و شادھ کاریت اے وھد ۽ چہ کوہانی کیا بانانی دی مہلوک

رُنییت و کیت۔ کلیس مردمانی گل و شات بوک ۽ ہاتر ۽ وپہ آمین و شینانی ورگ ۽
ہر مردے کہ یکے ۽ مچ ۽ بن ۽ بروت تہ آئی ۽ کپات ۽ چہ نا وھر ماگ ۽ پر کنت و دینت۔

(8) شر ویک :- دوہمی ۽ ڈگار ان ۽ ہوری ۽ لنگار کنت و درکارنت اشتر و مدت گشت۔

(9) چنگک :- چہ جوھان ۽ دانانی کشگ و چست کنگ ۽ وھد ۽ ہرج گرہیں مردے کہ
موجود بیت۔ آھر ۽ یک و نڈے دیگ بیت و آئی امدات کنگ بیت۔

ب :- شادھ

(1) منگھیر :- مکران ۽ تیاب گوران اے رسم انت کہ یکے ۽ گیش مردمانی یکجا و یکپارگی ۽
سیر کنگ بیت۔ گلانی ڈھول و ڈونب و نکاھ و اے دگہ سیری رسم یکجا کنگ بنت۔

(2) سپت :- زھگ ۽ پیدا بوؤگ ۽ وھداں ہلک ۽ بازیں زھگ و زال بول کپتوک ۽
لوگ ۽ مچ بنت وپہ اے وشی ۽ تہا بہر زورگ و مبارکی دیگ ۽ تاں شپ ۽ وھدے ۽ پھ
زھگ ۽ تو سیپ و شادھ ۽ شکر و منت ۽ شعر جنت۔

(3) کورگ و جن :- ہلک و ٹک ۽ کلیس دوزواہ و واکوب کار سیر ۽ وشی ۽ وتی دشی زانت

وچی ء سوت جنان ء سالونک ء سپت وثناء ء کفت اے وهداں باز پہ وتی تھب وواھگانی
درشان کنگ ء زرشان کفت و اے دگہ سیری رسماں ء ادا کفت۔

ج۔ گم ورنج

مردیں و جنیں کلے رنج و گم ء وتی رنج و گم لیکنٹ ایشی تہا بھر زورنت و حال
پرسی ء رونت۔ مرگ ء وهد ء پرس و موتک تاں مروگ ء چار و چہل و سال ء دارگ بنت۔
مہلوک یکیں ڈول ء ایشانی تہا بہر زوریت۔ ایشی ابید وهد یکہ یکہ مریت تہا ہلک ء
مردم اول شام و باز رنداں تاں چہار ء نان دورگ ء بند و بست ء کفت۔ تیکہ اے ڈولیں
ساتے ء مردگ ء مردم چہ ورگ و نان کنگ ء پریشانی و جنجالی ء پخت۔

باز بلوچی جاہان چو کہ کلات ء مگ ء کبیلہ و نک ء سردار و مسترتی ہر یک باسکے ء
پرس و پاتھ ء وارنت و درتیں ہرچ و درچ ء وت کفت۔ آجاہ ء درسیں مردم ہما سردار و مستر ء
ہند ء پرس و پاتھ ء رونت و ہمدردی کفت۔ اے ڈول آ کبیلہ و نک ء درسیں مردم وت
وہر اس لیکنٹ و کبیلہ ء اے دگہ مردمانی سردار ء چک ء انت و باسکانی کو پگ سبک انت۔

انچو کہ پیشتر ء کشگ بوتگ کہ بازیں رسم چہ و ہد ء گوزگ ء گار بنت۔ پرچیکہ
آحالی زلورت چہ راج و نک ء پشت نہ کپیت۔ بلوچ راج ء تہا ہم اے گپ راست و دی
کت۔ مثال ء بلوچی ڈیہانی تہا گوانگ ء رسم چٹ گار انت۔ اے یک ہنچیں رسمے
بوتگ کہ یک زانت کار و دانوکیں مردے یک برزگ و کوہے ء سر ء اوشتاگ و درسیں
نویں حال و گپے کشگ انت۔ اے ڈول ء آہر و حال کلیں ہلک ء تالاں بوتگ انت
بلے نوں ایشی زلورت پشت نہ کپتگ پرچیکہ پیشی ڈول ء مہلوک ء اچ ترس و بیم نیست۔
ایشی جاگہہ ء راہوا لتاک در یڈو ء کپتگ چیشی ابیدرو آ ء وسیلہ جوان ترانت مہلوک گوں

یک دگر ء نزیک تر انت و چه حتر و آپت و طوقان ء حالے ء زوت مالوم واریوت کنت۔
ایشی ء بل، بلوچی ”چه ہر“ ء بزور پیش ء راج ء تہا ہر کجام مردم کہ گیشتر شرپ دار و بیتر
یونگ آئی ء اول سر ء چه ہر گپنگ ورنء اے دگراں۔ بلے نول اے پرک گار بوان انت
چه ہر ء تہا پیش ء کلیمس احوال گرگ بوتکنت ایوکا جوڑ و سلامتی ء سر ء کس ء سلمانہ کنگ بلے
نول تہنا جوڑ و سلامتی پشت کپگا انت۔ انگت باز ڈیہاں اے رسم وتی پیشی ڈول ء است
انت۔ ایسی ء نوکیس تر نجاں ایوکا جوڑ و سلامتی کنگ و پیشی رسم بزوں درسیں حالانی گرگ
ہر دوک تنی وحدان یک ڈول ء کارمرز بوگا انت۔ ایسی ء یک جوانیں مثالے مستونگ ء
مگ ء گنگ ء کیت۔ ادا اگہ دو مرد دم دیم پہ دیم بنت گڈا باز رندان کیے دوہمی ء راپر سیت
براہوی کنین کہ اوگانی اے دوئیں خاصیں لوز انت کہ ہے چه ہر ء کوہنیں و نوکیس مانا ء
سہرا کنت۔ براہوی کنین بزوں اگہ تہ اشتاپی نہ ءے۔ گڈامن کہنیں رسم ء ڈول ء
ترادرا جیں چه ہر ء گراں وتہ وتی درسیں حالاں بدے چوکہ ”احوال کن“ ء خاصیں لوز
اے مانا ء پدر کنت۔ اوگانی کہنیں بزوں اگہ تر ازوت روگی انت وتاں دیر ء جلت نہ کئے
گڈانوکیں ڈول ء ترا چه ہر ء گریں۔ وتہنا جوڑ و سلامتی ات کنیں۔ اشی ء باز سوب
انت کہ چه کوہنیں حال گیری ء تہنا جوڑ و سلامتی پشت کپگا انت۔ ایسی مستریں سوب شہری
بوگ (vrbamized) و جمہوریت شنک بوک (Democratized) انت گیشتر
بیان ء اے ہند ء من نہ کنال البت ہر ڈول کہ بیت اے منگ کپیت کہ ہر و ہد یکہ بازیں
رسمانی زلورت پشت نہ کپیت تہ آہانی کارمرزی کثیت۔ یا آہانی تہنا نوکیں حالتانی ڈول
ء مٹ و بدلی بیت۔

ہمارسمانی تہا اچ مٹ و بدلی نیست کہ نہ ہبانی بہر جوڑ نہ بنت۔ پرچیکہ مذہب

آہانی سرء کار بند بوؤگ ء ہر وھدء سیں ء دنت ”چوگان“ بلوچانی یک قدیمی رسمے اے
 دگر بلوچانی نیام ء نول اے پیشی ڈول ء نیست انت بے تنی وھدی ڈگری بلوچانی نیام ء
 اے ہما ڈول ء ودی کنت۔ پرچیکہ اے مذہب ء یک بہرے جوڑ بوتگ۔ چوگان یک
 تہرے ء ڈگر و سپتے پشت کپتگ۔ ڈگری بلوچ یک چاپی دوچاپی و چھار چھاپی ء سرء
 ہپت وھد و شء شیران جنت۔ مثال ء۔

چارچاپی:۔ ہادی منی دل کہ بے + مانند مرگے کہ بے با نزیلیں

دوچاپی:۔ یاراں مہدی ء بلوٹت + مہدی منی دل ء مراد

یک چاپی:۔ اللہ یکیں + مہدی برھکیں

اے رسم اے ڈول ء انت کہ مہلوک یک ہلکنے ء اوشتت یکے پر بندیت اے
 دگر کل ودہمی بنداں پہ جواب ء گشتت و یکپارگی یک چاپی دوچاپی و چارچاپی ء شیرانی
 روء ترنت۔

یک ڈگری عالی مولوی شہاب الدین یدالکھی وتی یک نبھانکے ء
 تہا مہدی و یانی ماہتاک بنگلور (ہندوستان) ء اکتوبر 1952 ء دیم 13 ء ہشتہ کنت کہ
 ڈگری جمائت ء بزرگان اے شکل و رسم ء راندہ ہی رنگ داتگ و استمان ء راہ مذہب ء
 نمگ ء واھلدار وھد و ناک کنگ ء خاطر ء چہ راجی پھونک ء کارگرگ بوتگ۔“ ہے
 نبھانک ء تہا آ یک تر جوبت ء بیان کنت کہ یک رندے پنی لہتیں مردمان گول من
 شکایت گرت کہ لہتیں سروکیں مردمان کردے روج بیت کہ چوگان بندکنگ و چوگان
 نیست انت تہ ڈگری مذہب ء تہادی اچ کشش نیست چرے تر جوبت ء آ اے درشان
 کنت کہ ”چوگان سک زور آ و روقت دارانت۔ ایسی ابیداے راجی زیات و مذہبی کم

انت۔ ذگری ایٹی راہبک مذہبی لیک انت و بلوچی راج و رواجانی و ہندی حالتی بنا
ایٹی زندگی دارگ الہی انت۔“

چیشی و ابید بلوچانی تھا چوشیں رسم باز کم انت کہ آپہک مذہب و بہر جوڑ
بوگنت بلے چوشیں رسم باز انت کہ آھان و ماپا کیں رسم (Rituals) گشت کنیں۔
کردے مثال پیش داراں۔

نمبر 1۔ شے پر جایا لیوا:۔ ”شے پر جایا یک مزنیں ڈھولے و گشت۔ کہ آئی و
چپ و چا گرد و مردم چکرنٹ و شیر و سپت جفت و دو چاپی و ڈول و ناچ کفت۔ ایٹی و
تھا بہر زور و دکان و الہی انت کہ پاک و ساپ بنت و باضو و دز نماز بنت اے مزنیں ڈھول
و ہراھی و دگہ کردے کسانیں ڈھول ہم جنگ بنت۔

مہلوک ایٹی و را پاک و مذہبی زانت اے رسم ڈولیں افریقہ و دی سک
باز انت۔

نمبر 2۔ مولود یا سما:۔ اے اصل و مولود و تہرے و ”سما“ و مہلے، ایٹی تھا
بہر زور و دی پاک و ساپ و گول دز نماز و کاہنت۔ ویک خالصیں پترے (نگردے)
و سر و نندنت۔ ایٹے و سروک کہ آہرا ”ھلیپہ“ گشت یک مزنیں سمائے یک و پراہیں
یک نیگے و پچیں ڈھولے و سر و حمد و نعت و سپت جنت۔ دگہ لہتیں ”کیسل“ (چہ سما
کستر انت) جفت و اے دگہ پائی و مردم کہ پترے سر و نندوک انت گول خاصیں حرکتاں
پسو و سنت اے مہل تاں شپ و وھدے و روت و مہلوک گول مزن ہد و ناکی و ایٹیں
راندارگ کفت۔

نمبر 3۔ سائل کشی:۔ یک خاصیں ٹولی ز مزیاں مس آس و گرم کفت

دو ہدیکہ آسہر میں کنگ ء بنت۔ کڈاوتی دستاں ٹیلیں کشت و دم جنان دوانان ء تئاوہد
ء زمزماں چہ آگین دست ء سرء کشت کہ آسارت بنت۔

نمبر 4۔ سلامی :- اے رسم شادہ و گل ء و ہد ء کارمرز کنگ بیت۔ کیشتر سیرانی
آخری رسم ہمیش انت۔ سنت یا مبارکی ء و ہد ء یک ملائے یا یک مذہبی سرو کے گوں وتی
ڈل ء لوٹائیگ بیت۔ اے مذہبی شیمہ جنت و نیکیں دُعا ء لوٹنت۔ اے ڈل ء دگہ باسک
کوکار ء ”ادا آمین“ گشت۔

نمبر 5۔ بانگ رہگ ء پیدا بوگ ء و ہد ء آئی ء گوشانی تہا بانگ دیگ بیت۔
اے دگہ بلوچی جاگہاں دی استنت۔

برز ء پنچیں رسم و دود بلوچانی نیام ء سک بازانت بلے نے کہ قانون دجوڑ بوتگنت
نے کہ پائیں رسم انت و نے کہ مذہب ء گیشیں پشت پناہی اش گون انت۔ بلے انگت
آسک زور مندانت۔ مہلوک آہانی سرء انچوکار بندانت کہ قادر ء توبہ! بلکیں قانون آہانی
پابندانت۔ مے بازیں معاشی گزرانی دوداے روء کاہنت۔ اے دودانی خلاف ورزی ء
سرء کم و باز ہر ڈولیں سزارست کنت۔ بلوچانی جاہاں آیانی بہر و بانگ وتی آسیں
وران ء منگیں رہبندانی ڈول ء بیت۔ باز جاگہاں آپ وزمینان ء ہنگام نسووتاس ء
تہا بہر کنت۔ باز جاہ ء آپ ء شپ ء پاسانی ڈول ء آسماں گندیں جاگہاں زمینان ء
”ساز“ ء رہبندانی روء بہر و بانگ کنگ بیت۔ مکران ء روج ء گرماگ ء و ہداں آپ ء
گردنہ چہ مردم ء وتی ساہگ ء پاد کنگ ء حساب و داد ء بیت۔ اے ڈول ء ہر یکے وتی
متر رنگیں ساہگ ء پادانی سرء آپ ء پہ کشاران ء ترینیت۔ شپ ء ”تاس“ رچینت
اے ڈول ء ہر یکے چہ وتی حق ء عزانت کار بیت و اچ اڑو کڑونہ بیت ”بلبل ء آپ“

پشت بندہ آپ و پیش بندہ آپ“ کل آپ بہر و بانگ و رہنہ بند انت۔

ایشی و ابید ہر یک حصہ دارے و پرزانت کہ کہن و کاریز و کار و تہا بہر بزوریت
 اگہ آئی شریک یک روچے بے اجازت و کار و مروت گدا آھر و جرمانہ کنت۔ اے
 جرمانہ و مکران و ”اشکند“ گشت اے نقدی و ڈول و ہم بوت کنت و اے دگہ شریک
 آئی ڈگارے واسپتے ہم رت کت کنت۔ پریشی و آج کسے و میاری نہ کنت و ایشی
 و راجہ قانون و گیشتر ممت چیشی و ابید بے قانون و اے رسم انت کہ ہر زھگے و کہ سنت
 بیت ہستو مندیں پت آ زھگ و مال و مڈی و یک بہرے دینت۔ اے بہر و را ”سلواتی“
 گشت دگہ رسمے ”میر و مڈی“ و گنت اے چوش کہ ستریں زھگ و یک کٹے و تہا ذمہ
 داری گیشتر انت۔

آپس و جائشین انت پریشی کہ راج و تہا آئی (Social Status) چہ کلیں
 براتاں مستر بیت و آوتی گیشتریں ذمہ داریاں جوانی و ادا کرت بکنت۔ آہر و مال
 و مڈی و یک خاصیں و نڈے دینت۔ ایشان و آج قانون و پر و شنت نہ کنت۔ چیا کہ اے
 دودانت و دود چہ رمان گیشتر طاقتور انت، رمان و کسے بداریت یا بداریت آہر و آج
 گشگ نہ بیت بلے دودان و بر جادارگ و آہانی پابندی لازمی انت ایشانی خلاف ورزی
 و سر و کم و باز سزا دیک بیت۔ ماگندوں کہ چاگئی و کلات و مگ و باز زمینانی ہدا بند یک
 پور میں ٹکے و کیلہ نئے آہانی بہر و بانگ آ کلیں مردمانی سر و کنگ بیت۔ ہر کسی کہ گیشتر
 زھگ بنت آہر و گیشتر و نڈر سیت ہر نو کیس زھگے پیدا بو و گا آ خاندان و ایک و نڈے
 کیش ریت۔ باز جاہاں اے زمینانی پیدائشت اے ڈول و بہر و بانگ کنگ بیت
 و کردے جاہاں یک خاصیں مدتے و پد نو کیس پیدا ک بو و گ و مرو گانی رد و بہر و بانگ

کنت کے مروگان ء اے بہر و بانگ ء تھا اچ و نڈ نیست انت۔ ہرچی کہ زندگ انت۔
 آحالی سرء بر و بری ء اے بہر بنت۔ ایشی پشت ء اچ سرکاری قانو دے نیست انت بے
 مہلوک ایشی پابند انت چیا کہ اے دود جوڑ بوتکنت و زمانگ ء گوژگ ء اے بوتگ کہ
 آتک و کیلہ ء گہتری ہے رنگیں دود ء تھا انت۔ پمیشکا ایش راکلاں مینگ ونوں اچ
 ہسکے پر وشت اش نہ کنت۔

چہ برز ء کلیں گپ و تراناں اے پدر بیت کہ بلوچ یک انچیں راجے کہ وتی
 جتانیں رھبند و رسم و دود داریت۔ ہے رسم و دود چہ دگہ راجاں بلوچ راج ء چیدگاں
 گیشین انت ویک جتانیں زندے و چاگردے سہرا کنت و بلوچی رسم و دودانی پہنات
 انچو پراہ انت کہ زند ء اچ کرو گورے چہ آھاں نہ مانیت و بلوچ راج ء راوتی زند ء
 زلورتانی نیلوی ء کسی باہوئی ء حاجت نیست انت۔

(اولس کوئٹہ جولائی، اگست 1964ء)

بلوچی ردانک و رنگ و دانگ چم شانکے!

..... غوث بخش صابر

پاری ورنانا و اندہ گل و سائینی چھاپ و شنگی دپتر ”بولان نامہ“ و ہم من و بلوچی لوزانک و ردانک و دیری پٹ و پول بہر بوتکت اے سرگال چم گند و بازارزان و سولا انت بلے حالینی پچارے بازگرائیں کارے کسے شاعری بار و انبشنگ کنت، کس لوزانک و دگہ تہرے و سرا بلے من و ہے کلیں لوزانتی جوہان ماوتی ہے گونڈیں نبشتانک و لیکو و کیلگی انت۔ پمن الم انت کہ منی دیماچہ بلوچی لوزانت و بیگی و تاں نون و انبار ایریہ بیت۔ پداوہد و زورادری ایش انت کہ ہے تیوگیں لوزانت و نبشتانک و من یک روچ و دربران و وتی نبشتانک و ایشی پنچار و پکناں۔ نہ اے کلیں گنج من در برتہ نہ کہ من و دست کپتہ اے و ہدی کہ من پہ وتی بہرے نویسگ و چترکتہ ”اولس“ و دو سال و دپتر ”دو بلوچی“ یک گونڈیں کتابے ”لوزانک“ او یک ریڈیو گشتانکے ایرانت یا گڈاں منی جند و یاتی اولس.....!

اگہ من ہر چونی شریں شہہ نویسے بہ بال ہم پہ جزم و صدق گوشت نہ کنناں کہ اے کار سرجم کنگ چونائی و ہم سرجمیں کار پہلکیں رب و برازیت پدا من چہ ہمہ شہہ نویساں ہم نہ اول بلکن قولے یک و لجه و مئے ڈولیس شہہ نویسانی بار و اے بتل راست انت کہ۔

”چو کہ میر وء را کنداں گوں لڈاں

بالکترے بورانی چراگ جاہ انت“

اے و ہدی کہ بلوچی زانت و نہال و تی ردوم و انت حق انت کہ ڈریں

زبانوں پر چھینیں گے پہ دل سے دور دیکھ اور اہم رہا ہوگا وہاں ہر سنت من گھڑی پیش
درج کش کرتے کہ وانوک بڑا انت کہ اے نوشتا تک سیاہ کنگے وحدہ منی دل و ماڑگ
چونیں وڑوڑیں پکر و گرتی سے بجاہ بوتہ۔ خیر تو کل انت شاہ سے مرا۔

بلوچی لوزانت چہ بن سے کہ راہ کپتہ ردا تک نہ بوتہ شہیرانی دپتر گوشت سے کنناں
بچے کہ چہ پیریاں بلوچ سے ہر روانت کہتہ ماں شہیراں بوتہ نویمیں دور باری سے بکچ ہم سے راہ
انت۔ من پیش سے ہم بولان نامہ سے تہا گوشتہ کہ ردا تک سے بن اصل اکہ گندگ بیت گداں
آمیاں حضور بخش جوئی سے مذہبی و دینی و از و کتاب انت۔ ایشی رند گیری درخانی سے خانہ بوت
سے تاں باز و ہد سے کہتہ بلے اے کل مذہبی نوشتا تک انت۔ البت ایشانی زبان پہ اولی زبان
سے باز نزدیک انت۔ زانکہ در آ مدانی علمی زانت سے تنے و ہد سے مہمیز نہ دانگ ات اے پچار
پیش سے بوتہ کہ ”بولان“ سے ہم چنت و ہد سے سیاسی و علاقائی گزر سے خاطر اوتی پناں بلوچی
ردا تک نوشتہ کہتہ۔ بلے آئی سچ درور سے منی دیم سے نیست۔ البت گمان ایش انت کہ آ و ہدی
ایں ردا تک اردو فارسی سے دروشم سے بوتگ پر چہ کہ و اجہ محمد حسین عنقا تنے و ہدی ہمہ وڑ سے بلوچی
نوشتہ کنت۔ ساری ایں گشتان سے من ہر مرزی ایں غلام محمد شاہوانی (نور اللہ مرقدہ) سے
حالتا کہ ”نوائے وطن“ سے احوال سے سئی نہ اتوں خیر گندات و اجہ ملک محمد پناہ کہ آئی من سے
ہمکر دگوش دات و اجہ سے ردا تک سے یک فکر سے من بر اس عبدالرحمان غور سے منت سے ہمانی جند
سے حوالا کہ چنگی ”میشاق الحق“ سے دیر سے پہ گمان گوشت بیت کہ نوکیں دور باری سے ردا تک سے
سے پد سے ردا تک بوتہ۔ منا کہ خدا دروگ بند مکنت۔ و اجہ آ زات جمال دینی سے کتاب
”سنگ تو از“ سے سرگال سے زبان و گپتار گوں سے ردا تک سے دپ وارت۔ چہ ایشی پیش نہ
کوشان کہ بلوچی ردا تک بوتہ نبوتہ۔

بلوچی ردا تک ء ڈس ولجہ ملک محمد پناہ ومیر صورت خان مری ء زبانی ء
 پتنگی ”ساربان“ او ”پتنگی کاروان“ ء ہم رست بلے اے ہم و ہدی لہڑے بوتہ بیت۔ اگر
 بلوچی ردا تک ء ابدی شکلے رستہ گڈاں آئی پیشونک ”اومان“ ء ولجہ مولانا خیر محمد ندوی انت
 کہ 1951 ء یا 1952 ء چہ کراچی ء ماہتاک ء نام ء در آحت۔ ایشی ہم سبک ترین نیم
 اردوات بلے بلوچی لوزانت ء کاخت و ڈکال ء ہمنکس ہم گنجے ات۔ ہو کہ ”اومان“ ء تہا
 لوزانت ء ہریک تہر گندگ بوت نہ کہ آئی زبان ء بلوچی زانت ء کیلو گوشت کرتیں۔ ایشی
 تہا ”اومان“ ء چچ ڈوہ نہ انت۔ ہر چیزے کہ نوک دستا گرگ بیت آڑا کیلو گوشت نہ
 بیت۔ یک سپے دگہ ایش ات کہ ”اومان“ ء چہ کراچی ء دیر دوران سرکشت ہم نہ کرت۔
 کراچی ء ڈنی شہہ نویس انگت سئی و بلد ہم نہ بوتنت کہ ”اومان“ جہل کپت اے بوت منی
 جند ء خیال بلے چو کہ ولجہ کریم دشتی ماں ”لوزانک“ ء سرگال ء نوشتہ کنت کہ:-

پہ ولجہ خیر محمد ندوی کہ داں وتی گڈی دس ء

بلوچی ء بارے کو پگ دات او پہ ”اومان“ ء

زرات اولالہ اسحاق بیکس (خدا مرزی) کہ ما

(کریم دشتی، نسیم دشتی، محمود احمد صالح محمد و احمد علی

بوہیری، آ آ ورت ہوار کرت پہ ”اومان“ ء

بلوچی قصہ چاچ و بتل نوشتہ کنگ ء سکیں

دات۔ یک دیوانے ٹہنیت کہ نامے سنگت ات

چہ اے احوال ء ہر مردم سر پد بیت کہ ”اومان“ یک بنی ایں دانگ جاہ ء بوت

پہ بلوچی لوزانت ء او آئی وتی ساہگ ء ہمہ شہ نویس ہیل دانت کہ آ مردچی پہ بلوچی ء

باز زوریں باسک بوتنت۔ اومان ءاے تورہ تاں جائندی و مدامی کلیس بلوچ ءسرا انت۔
 ”اومان“ ء روک کر تگئیں آس انگت ٹمبان ات کہ بلوچی تمّن ءدگہ سر مچاران
 جہت ولجہ آرات جمال دینی ءچہ کراچی ءبلوچی ماہتاک در کرت؛ بلوچی ءاے ماہتاک ء
 ہم پہ زیبائی او ہم پہ لوزانتی گنج گوں در آمدیس زبانانی ماہتاکاں جت و وارت تنے و ہدی
 بلوچ شہ نویس ہم چہ بے تائیں رندکاری ءدر کپتہ گنت و آیاں لوزانت ءبہر تہر و راہ
 بندگی کر تکت۔ کسمانک ءآ زمانک؛ شرگداری؛ رپورتاژ اودگہ لوزانتی نوشتانک ءکلیس
 راہاں بلوچی زبان درستی بوت۔ بلوچی ءکہنیں دپتراں ما ولجہ مراد سا حء آ زمانک
 و مولادت ءکسمانک ءاگہ بنجی بگوشاں ہم مارا امان اللہ گچی ءشرگداری و ولجہ عبداللہ
 جان جمال دینی ءوش و شمس نبشتگ نہ شموشاں۔ ہے بنجی دور ءہم بلوچی شرگدار و ژیں
 تراں آئی رٹن ءپختگی و لوزانت ءدیمیری ءشاہدی ءدنت بکندت۔

”گل خان ءزہر یں گال منی دل ءگنت؛ اوچہ و اب ء

پادکنت؛ آزادوز ہیر ءشیر کنیں لفظ من ءبازوش بنت

بلے اگہ بگوشنت کہ صحب ءتاں بیگاہ ءآیانی تو صیف ءپکنیں

تہ گوں من اے بوت نہ کنت۔ وخت آتگ کہ مے شاعر

نوں چو پہلوانیں داں پنڈال مینت اوچہ ہر کس ءداد و دولت

ملوشت مے اے نوکیں نسل ہر شر و گندگ ءمنظور نہ کنت.....“

ہنچو بلوچی زبان ءیک نوک و بیگانگیں تہرے ویتگی کنگا ہم و اترا موکتہ رپوتاژ
 کہ ماں بلوچی ءنوکیں را ہے انت ہنچو ویتگی کرت کہ مردم حیران بیت۔

نوکیں دور ءمکران نمبر ءولجہ کامل القادری و ولجہ ملک محمد پناہ اڑتنت کامل و ملک

صاحبِ انعام ء اے حسر مکران ء سر شاعر ملا فاضل ء مرکب ء گپ ء یاد آحت نیت دیم چہ
 بلوچی ء کپت۔ ایٹی 57 ء دپتراں ولجہ عبداللہ جان جمال دینی ء رپوتہاثر ء واگم بر
 دیگ ء مئے چم پچ بوتنت کہ بلوچی زبان ء وئی نیجی دور باری ء چونیس دیمری ء دیتہ کہ
 مئے نامی میں زبان ہم انگت چہ آئی ز بہر انت۔ مند ء روگ ء آئی ہے گونڈیں بٹھا
 ء تہا اودے کہ یک گپ ء کز وگورے ندرہ روآ ء ء آسرات ء موسم۔ راجی این زندہ ہارنی
 این پدھر بزاں کل چوسوچن و بندھیک ء گیشندہ گنت۔

”بلوچی“ ء گڈ کہ لوزانت ء بار ”اولس“ ء نوکیں دور ء کوپگ ء کپت اے
 ماہتاک و ہواتا کاں ہم چہ وت چچ کمی نہ کرت اے گلائیگ ء نہ انت کہ ولجہ امان اللہ گچی
 ء شوں کاری ء اولس چہ اند کہ لوزانتی ماہتا کاں کم کشاد نہ بوتہ ماواں امان اللہ گچی ء
 توصیف ء گپ ء دراج کش کنگے بدل ء یک چم شاکے اولس ء ہمہ نوشتہ کاکی
 سر اوردیاں کہ 1961 ء تاں 1966 ء چھاپ بوتنت۔

اولس ء اولی دوسالانی دپتر اے و ہدی دیمانہ انت چھڑوکیں یاتی ء کہ اے درگتہ
 بازشریں روانک ء دُرور وار د مہلوک ء دیما آورنہ ایشانی تہا کسمائک ء آزماک
 شرگداری رپورتاثر کہہ اوکا گڈ پہ لوزانت ء نام ء باز چھاپ بوتہ۔ پے کہ من ردمہ وراں
 یاتی ء گپ ء نہ جناں بے آ تاک کہ منی دیم ء انت ہنچو کہ من گوشتہ بلوچی شہ نویسی ء
 مزنیں گنجے ء واہندانہ۔

اے رد ء اول ماشرگداری ء سرگال ء کاراں۔ ولجہ عبدالما لک ء ولجہ مرزا محمد طاہر
 ولجہ عبدالصمد امیری او ولجہ کریم دشتی ء نام پدماں پد کائنت۔ ولجہ اکبر بارک زئی
 عبدالغفار ندیم او ولجہ عبدالحکیم ء ہم اے پٹ ء بورتاچی و شہ سواری کنگ۔ اے کلہیں

سیوکاں وتی وس وکشادے کساس زبان ۽ خدمت کتہ اوراہ روماتہ بلے اگہ من چہ ہریک ۽
داکے بزوراں ہم ترساں کہ گپ سک دیر ودران ج روت۔

آزماک ۽ پٹ ۽ اولس ونوکیس دور ۽ دپتراں اینکس باز نام گندگ نہ بنت
بلوچی ۽ دپتراں ولجہ مراد ساحر ولجہ نعمت اللہ گچکی یا گڈاں ولجہ عبداللہ جان جمال دینی ۽
آزماک چہ وت دل ۽ اوپہ گردینگ ۽ نوشته کتت ۽ اولس ۽ آزماگراں عصمت اللہ
جمال دینی ڈاکٹر نعمت اللہ گچکی مراد ساحر نسیم دشتی ۽ نام وارپہ وار گندگ بنت رپورتاثر چہ
آزماک ۽ ہم کمتر انت بلکن اگہ بگوشے کہ آرت ۽ تہاواد ۽ کساس انت ہم روتہ
انت۔ تیوگیں دوسالانی دپتراں پٹ وپول کنگارند ولجہ عبدالکیم ۽ یک رپورتاثرے
ماہکان“ تئی قبر زمستان گندگ کیت دگہ زبانانی ترینوک ہم سک کم انت نسیم دشتی
وعبدالغفار ندیم ۽ ابیدگہ کسی نام اگہ کیت گڈا آ منی جندانت ہنچو کاگد نوشنگ ۽ من عنقا
امان اللہ گچکی یا ڈاکٹر محمد موسیٰ بلے اولس ۽ رداک ۽ پیدا ہم مزینیں کوتھ ۽ مان انت۔ تاریخی
ولوزانتی پٹ لوٹ ۽ ولجہ میر مٹھا خان مری ولجہ بشیر احمد بلوچ ملک محمد پناہ محمد خان مری شاہ
بیک رنداوبازیں شہ نویس انت کہ آیان بلوچی لوزانت ۽ مزینیں گنچہ داتہ میر مٹھا خان ۽
اولی ادب“ اوندیم ۽ سلطانیں چاکر“ لوزانت ۽ نوکیس تہمیات انت۔

اولس ۽ ماہتاک چھاپ وشنگی کاراں پہ یک سرکاری قد وکساس ۽ کنگا، بنگلہ
بوکت۔ بلے اولس ۽ گوستیں دپترائے ہبر ۽ شاہدی ۽ دنت کہ آئی وتی وس وکشاد ۽ جیمہا پہ
بلوچی لوزانت ۽ خدمت کتہ۔ من شرگداری ۽ بگرتاں رپورتاثر ۽ کلیں سرگالانی کم
وباز حوال دات۔ بلے من وت حیران اول کہ ولجہ عبدالقیوم بلوچ ۽ ہیشناک “وش گئی“
پچار ۽ چون پکنان “وش گئی“ اگہ اُردو ہمیں زبانے ۽ بوتیں پمہ نام بندگ گراں نہ کپت

ات ما آرا "طرز و کایہ" گوشت کرت بلے بلوچی ء اے ڈولیس نبشتا نکانی نام انگت پہ
 تہر ء نہ گیشینہ بلے چشیں و شیں لسان و گونڈ گونڈیں رد بنداں اے نبشتا نک ء کہ ولجہ
 عبد الغفار ء راجی نیں زند ء نشکہ رستہ آہائی بہر انت۔ اولس ء بلوچی لیب و ڈرامہ ہم
 شہک کہ بلے لختیے انت چر لشی پیش ء چنگی "نوکیں دور" ء لوز انتی خدمت ء حال ء بدیاں
 ۔ یک دو کتابانی گپ جنگ دی رونہ انت۔ "شرگداری" لوزانگ۔ "گچین" او بلوچی
 سیاہگ مے زبان ء کسانیں وہی ء شمو شگی خدمت نہ انت ہنچوش ولجہ عبدالرحیم صابر ء
 دو جہان ء سردار "بلوچی لوز انت ء تہا شریں جاگے ء ایر کنگ کرزیت۔

پاری "بولان نامہ" ء گیشتری بہر ماں اردوز بان ء ات بلے پدا ہم ولجہ صورت
 خان مری و ولجہ محمود خان مری ء وتی نبشتا نک ماتی زبان ء دینا آورنت۔ وایشانی تہا
 لوز کاری ء زیاست ند کاری ء نیمگا و گلوش دیگ بوتکت۔

گوشگیں سال ء "نوکیں دور" ء چہ وتی پیشی حدود سنداں ہم سر مردے پہ
 لوز انتی خدمت ء برز چال جتہ ایشی دپتراں تاریخ، دو دور بیدگ، شہیر و شاعری و شرگداری
 ء رنگ پہ رنگیں پھل و غواڑخ گندگا کائینت۔

تاریخ ء سرگال ء ڈیمز ء بلوچی لوز انت، میر صورت خان مری ء دوسے و شیں
 نبشتا نک "فقر ہانی جوڑم" دستا نک یادستاغ، شرگداری ء ولجہ میر مٹھا خان ء "گچین" ء
 سرنگداری، میر عبدالغفار ندیم ء ولجہ عبدالرحیم صابر ء "گال" و ولجہ سید ہاشمی ء کتاب ء
 سرا شرگداری او ولجہ ملک محمد پناہ ء شرگداری چشیں نوشنگ انت کہ یک و ہدے مے
 لوز انتی تاریخ ء زیب بنت، ہنچو ولجہ قاضی عبدالرحیم صابر ء یک شرگداری ء چھاپ (بلوچی
 دنیا) بار و ولجہ شہرم چکانی ء تات و پچار بازیں نوشتہ گندگا کائینت کہ پیش ء انگسہیں مزینیں

لوزانتی سنبھے نوکیس دورے ماں یک سال ء دیمانیاور تہ گڈی سراں نوکیس دورے مکران نمبر
ہم یک شریں لوزانتی درورے ایشی تہا واجہ عیسیٰ قومی، عطا شاد، عبدالغفار ندیم، محمد موسیٰ
وہا زین قذکارانی بلوچی نوشتا تک بلوچی لوزانتی ء دیمیری ء شہادت۔

بلے انگت ہم منی خیال انت کہ اے نوشتا تک ء وانوک سر پد نہ بیت کہ نیٹ من
چے گوٹنگ لوناں اگہ آپوش بگو شیت ملامت نہ انت کہ تینکس ء من بلوچی ردا تک ء
لیکھواتہ۔ من وتی گپ ء چہ اے کلیمس گپاں آخر ء کناں انگت گہیں واننگ ء من موہ
لوناں کہ بلوچی لوزانتی ء ردا تک ء باروا چیزے گپ چہ ریڈیو پاکستان کونڈے ء مکم ء
باروا ہم سیاہ پکناں۔

ریڈیو پاکستان کونڈے ء بلوچی لوزانتی ء ہے تہرے مزنیں کارے کتہ۔ بلوچی ء
لب بلوچی ء (فیچر) چگا لک۔ بلوچی ء شرگداری او بلوچی ء نوشتا تک ء راہ بندتاں حدے
ء رپتہ وصفا کنا عینتہ اے لب نوشتا نکانی یک پہ یک ء نام گرگ سولائیں کارے نہ
انت۔ البت ہمہ شہ نویس کہ چشمیں کاراں بہرز ورگ انت آہانی تہا پہ ڈرامہ ء امان اللہ
گنجی عطا شاد سری سواران انت ہنچو کہ شرگداری وپٹ وپول ء کار ء ملک محمد پناہ میر مٹھا
خان مری واجہ عبدالغفار ندیم ء بلوچی ء باز داتہ او انگت ہم آیانی پچیں دست لوزانتی ء گنج
ء شہنچاگ انت۔ اے سرگال ء ما واجہ عبدالغفار ندیم ء نہ شمو شال کہ آئی چہ بلوچی زانت
وشاعری ء تاریخ ء تہاری ونازانتی ء بشانگ چندتہ او بازیں بلوچ شاعرانی فارسی کلام
او آہانی نوشتنگ درگہتہ گنت۔

نوں ماوتی اصلیں گپ ء جناں کہ اے سرگال ء کہ اتینکس حوال دیگ بوتان
اشی لوٹ وگزر مارا پہ بلوچی ردا تک ء ہمہ راہ بندانی درستی کنکات کہ نوک نوکیں رنگ وراہ

۽ ڳوٺ گيجان انت پنهنجي ڪه بلوچي نوشنگ ۽ وڙانگت نه گيشته هجي ڏول ۽ ايشي اسلوب هم
 گر چيلو ۽ تها انت - "اومان" ۽ چٽ ڪراچي ۽ زبان ۽ تران ڪرتت - "بلوچي" ۽ شنگ
 بوگا هجي راه باز پراه بوت - ساري ۽ ڪيڪ ٺيڪي هير و زبان بلوچي ات پدا لئ ڪه ڪراچي
 پشت نه ڪت - ايشي تها چاغی 'خاران ڪه پنهنجو رتربت مري گيئي مگ هوار تران بوتنت - ڪه
 ڪوئو ۽ "اولس" ۽ در آئيگ ريڊ پوئنگي اونو ڪيس دور ۽ بلوچي ۽ ائ پاند پهنات زيات
 پراه ڪرتنت - پيش ۽ ڪه اردو ۽ هورڪ ۽ فڪر و لوز انت ۽ پنڌ ورنه ات بلڪن اسلوب هم اودو
 گت (ڪه اسلوب ۽ نام است بله من نزانان ڪي انت) ڪه و لجه عبدالرحيم صابر و هڙم
 بولائي ۽ نوشتا ڪ ان ايشي سرامزن تات پچار بوتو - بله و لجه عبدالقيوم ۽ وش گي و لجه عطا
 شاد ۽ شاعري مئ شاعري و لجه صورت خان مري ۽ بلوچي ۽ فقرباني جو زم و لجه ڪريم دشتي ۽
 شرگداری و لجه نعمت الله گچي ۽ بنگ سنگي ۽ ڏوليس نوشتا ڪ سوج دخت ڪه راه بند و دم
 دگه نيمگه انت او اصلين راه هم هميش انت ڪه بلوچي ردا ڪ ۽ و تي جنڊ ۽ تو اڙ و تي جنڊ
 تران و زبان ۽ نام و نت - ڪي گونڊين گپه دگه :-

"..... اولس ۽ دپتران مير محمد خان مري
 مير صورت خان مري اودگه جو انيس نيسو ڪاني
 دوسئ سال پيش ۽ نبشتا نڪال جاه ڪيت ڪه
 آ مروي ڪه و تي پيشي راه ۽ ڪنز تڪنت بازيں
 مردم ايشي سرام اڙ گرنت (ڪيڪ من هم) بله اگه
 پچار لئ ائ ڪه بلوچي ردا ڪ ۽ باز جو انيس
 روا ڪه ..... بگو پر ڪه ....."

مے دیمار دو فارسی و دزور ایرانت کہ دلی و میر و زمانگ و یا کہ نظیری و غالب و
 و درباری و ایشی و ژ و گرات۔ بلے فیض راشد ندیم۔ و عصمت و نوشتگان ہمہ زبان
 گرات۔ ہنچوش کہ بہار و مروچی ایس شاعر علی اصغر حکمت و ردانک چہ نظیری و قانی و
 و کزتہ۔ سورجی و ابوالفضل و ردانک و زاری و نوشتانک گوں دت دپ نہ ورنت بزاں
 لوزانت چہ اوسکی زندہ ہمینکس نزیک بوتہ۔

پیش و اگہ اے بلوچ شہہ نویساں ”بیتہ“ نوشتہ کتہ او مروچی ”حیثہ“
 نوکین گانت۔ گڈاں اے ہم بلوچی لوزانت و ردانک و مزنیں بختاں بازی وے کہ آچہ
 نوکیں راہ و درستی بواں انت۔ اگہ یک تمنے مار و جاگہ ”مار“ گوشت او آرا سر پد بیت
 گڈاچے باکے پیش و جوانیں نویسوکاں میر مٹھا خان و ملک محمد پناہ اردو لوزانی کار بند
 گابندہ برنت۔ بلے نوکیں نویسوک پہ بلوچی و وتی چند و لوزان ..... پٹ و پول کنگا انت۔
 چریں نوکیں لہڑ و گرمی و ودی بیت کہ بلوچی لوزانت نوکیں تہمات کنگا انت۔ او آئی عاقبت
 چہیشی برمشان انت۔

(بولان نامہ کوئٹہ 1967ء)

گیابیں آواران ء نمیرانیں شاعر

شمیدی

..... عنبر و نجگوری .....

گنجیں مکران ء ماسیں ڈگار پہ اے مہابہ ء المہ پہر بندیت کہ آئی ڈگار ء بک
 بک ء بچین زانت کاریں کو اسیں شاعر پیدا کرتگ کہ آیاں مکران ء نام و تو اردر کرتگ۔
 اے زانت کاریں شاعرانی نام گوں مکران ء نام ء تنگہ دنیا قائم نکت زندگی مانیت
 من ء زمین پروتی کو اسیں شاعر ملا قاسم رند او ملا فاضل رند ء پہر بندیت تمپ
 ء ڈگار پہ وتی صوفی تبہیں شاعر سید نور شاہ ء تبروز کنت۔ نجگوری ء سر زمین پروتی عاشق تیں
 شاعر ء ولند ء ناز کنت۔ تیاب دیم گو شیت کہ من پروتی زانت کاریں شاعر کیا ء اچ کس
 ء پدانہ کپتگان بلے گیابیں آواران گشیت۔ من چون پدا کین من بچ شہہ آدگر ڈیہاں
 پشت ء نہ آں۔ منی دی نام پہ منی مستیں شاعر عبدالرحمان شمیدی ء ابدی روژنا نکت۔
 ولجہ عبدالرحمان شمیدی پہ خیال ء آخری کلا سیکل شاعر نکت کہ گنجیں مکران ء
 آواران وڑیں ڈیہہ ء ودی بوتہ۔ بلکن تن روج ء مروچ حیات نکت۔ ولجہ شمیدی ء شعرانی
 لڑسک مزن ترانت۔ بلے کس ء تنگہ یکجانہ کرتگ۔ آئی یک شعر ء کہ منادست کپتگ۔
 ایسی معلوم بیت کہ ولجہ یک مزین کو اس ووشگو شیں شاعر انت۔

ہنچہ کہ پددر نکت حالات مردم ء راہہ پنگان ء لاچار کنت۔ ہے حال ولجہ
 شمیدی انت۔ شے مرید وتی دشماروت بخشات، پدا گنوک بوت۔ سر ء پہ کوه واگاران

در آرت شاعرے بوت یک نمیرا نہیں شاعرے کہ بلوچی دنیا آئی مٹ ء نون پہ مشکل
پیدا کنت۔ بلے شمیدی ء آئی دشتار ء زنگ ء پہ شعر ء پر بندگ ء لاچار کرت۔

ولجہ شمیدی وتی دشتار ء زنگ ء داستان ء ماں شعر ء تہا بیان کنت ہنچہ کہ
گوشلیں شاعران قاصدی ء کار شبہ کیوتاں گپتگ۔ ولجہ شمیدی دی ہمایانی رندان
زوریت۔ کپوت ء وتی قاصد کنت گشیت :-

”او کپوت ہر کس گشیت کہ تو یک لہمین مرغے ہر کسی کار اپہ ایمان داری کنتے
مروچی من ہم تراپہ وتی مہلنج ء قاصد کنین بلے بچار گر و جلا پاس کن پدامنی زھیریں دل ء
دردتاں بزور وتی دیم ء پہ بادشاہی کلات ء بدے ہمودا تو منی سات ء گندے۔

او کپوت مرغانی غریب تھریں

بال کن نیمروچی جل ء لہریں

زور سلا ماں نندے یک تھریں

دیم پراشاہی حلکہ و شہریں

بلے ولجہ دیم ترا گشیت کہ مناسیہ نبوت کہ کپوت پہ دل منی دردتاں بارت۔
تاں منی مہلنج ء سر کنت۔ وتی لائک ء بندیت جاہ جنت دیم ء دنت پہ مند و جیونی ء کہ
انگریزانی میل پداں زانگ بنت۔ وتی نزدیم ء پہ قبلہ ء کنت۔ بلے سر ء کہ چست کنت
تاں زربارے کوہ واگار بنت حیران بیت۔ چوں کناں شہ دیم ء بشامی حمبر و گرنڈ کابنت۔
تنگہ شش ماہ ولجہ ہماگٹ و گران تریت۔ شش ماہ ء وتی ہندا و اتر کنت۔

دیم ء دات پہ انگریز ء ہندان

جہل تنہا جہل کوہ جیون و مندان

سرمنی کپتہ براہ کوہ وزر بندان

گپت منابشی حمبر و گردان

شش ماہ آقتاں وتی مندان

دیما کشیت مناوتی ہنداوش نیاخت۔ ایشی مستریں وجہ منی مہلنج ء

زنگ ات کہ من آواچ شموشت نہ گرت۔ من وتی مہری کہ آرا من زردونام پرگنگ

ات۔ بلے اے گشتی من وتی دیم پہ لسبیلہ ء دات کہ بلکن ہمودا من مہلنج ء دیدار بکناں۔ بلے

بے گمانی منی سر پہ منگی ء کپت کہ مے ڈیہہ بز ان اواران ء سردار ء حلك ات۔ نون کہ

من منگی ء اقتان منی دل ء کشیت کہ وتی سردار ء دیدار ء بکناں۔

مہیل ء بستون زردوتی جمک ء

دیم ء دات پہ بندن ء لس ء

سرمنی کپتہ منگوئی راہ ء

اوسن سردار ملک دینار ء جاہ ء

وش آحت و بر آمد ء پد سردار و اجہ شمیدی ء آگ ء حوال ء پر سیت۔ دروغ ء

بندگ ء میار گنت۔ وتی دل ء حالاں پاش کنت۔

شمیدی رندان ت پہ کجام کاراں

کار نہ گچنگ سردار و کہان گرانیں

سردار ء زہرگ جاہ جنت چا کر ء ہکل کنت کہ منی نریاں ء سنج کن دیم ء ماہ ء

روزنی را منی جنگ و حال بدے۔

سوار بوت منی سردار پیل و گمراہ و

جنگ و درانی دات ساری و ماہ و

سردار گشیت ملک دینار سلامت بیت۔ گذاروزی وڑیں لگور و آئی رعیت و

دشتار و ببارت۔ شمیدی پہ مردم و بدل کنت کہ صدر اکالائے مہہ بیت۔ جند و

چورینڈیں پیر و کنت و قد و بالاد و چوٹی پوئیں کچک و۔

بابل و روزی نوں کنت شورے

زاس و داشت و پیر و زندے

بُرزی و بالاد و پیر و قدے

ولجہ شمیدی و تی ماہیں دشتار و ہے جنگ و بار و اسٹی کنت آرا و مائیت او منی مہلج

شہہ من گلگ دارمبو من لاچاراں تو و تی ساہ و کش چومہ بہ بیت۔ انا گاہ و تیر و بہ چریت

ترا بہ لکیت۔ تی سرا سکی و بیت۔ تی سکی و خدا منا پیش مداریت۔

او کپوت مہنا میں مجن زنگ و

بال کن شہہ بہ بوئیں چشمیں لمب و

نا گاہ کہ ناداں بہ جنت شیر و

تیر مہ چریت تی بانزل و پُر و شیت

گوشت منا مکروہ کنت کپوتانی

سینگ و ونگ چرپیں گرانڈانی

ولجہ و بیان چوش صاف، وزبان چوش سخت۔ جنگ و پناہ بوگ، چوں پہ پناہ و
 بیان کنت، پیش داریت کہ جنگ شروع بوت۔ مارا مباحہ رست۔ دژمن و لشکر و بزرگل لشکر
 پیش داریت۔ وتی لشکر و سرمستیں پاچن۔

بزرگل دراہتاں کوہ تھارانی

پاچن پہ شاہ بندی سرغ ملاں

شت منی دست و میر کیس نقشین

بیامنی کوہانی گرانڈ بخشیں

ظاہر سخت کہ جنگ و مباحہ و پدولجہ شمیدی و دل و مراد پیلو بو تگان :-

(اولس کوئٹہ مارچ 1964ء)

بلوچی زوان ء

زیت گوشین شاعر

..... فیض محمد مری .....

جلسیں وختانی او او ملی این وختانی او با ماں مزا کیں فرقی ہے ڈولا اولی وختانی
شاعراں و موجودا کیں وختے شاعران ماں وے باز فرقی۔ اے وختا تعلیم باز پینا۔ مردم
نذات غور و فکر اکنت۔ سوچ و فکر پھدا شیراں جوڑ کھنت۔ ہے سو باں کہنیں شاعرانی
شیراں نوخیں شاعرانی شیرا مزا کیں فرقی۔ نوخیں دورے شاعرانی گیتاراں ماں حال ء
بلدی فکرے بڑزی باز زیاتیں۔ لیکن ایشانی گیتاراں ہمختر زیات اثر نہیں چونکہ پیشرے
شاعرانی گیتاراں است اث وجہ ظاہریں کہ اے وختے شاعر زیندے نوخیں کارانی
بارد تاجر با کنگاں ہے نوخیں تجربانی واسطہ اکیں و نوخیں زوانے درکاریں۔ ہمیر نگیں
زوانے آں وانی پیلو یا تیار نویش۔ بلکہ تیار بیانا روغیں لیکن کہنیں شاعرانی حالت جدایت
آنہانی زیندیہ گوئدیں حدے اندر ابندا۔ آنہانی زیند گیشتر یا کشت و کشار پوتانی دات
وگت۔ آپتا جنگ و مڑائیانی پیرا اژادیمانہ شت ہے چھیامبار و کہنیں شاعرانی
معلومات دے باز اتنت۔ اوہو ہانی زواں دے ہے کار و قصہ ہانی بیان کنگا باز شرت
خوانکہ اولی شاعران غور و فکر کنگا، بغیر زیت شیر گوشنت اولی شاعران جام درک تو کلی
ست رحم علی مری ملا فاضل قاسم رند بھرگ میہا مری ملا..... کشکوری باز مشہوریں زیت
گوشیں شاعر اشنت۔

جام درک باردا ماں گھشتت کہ دیوانے نشتیا کہ شاعر ہواں دیوانے پلوار
 و غاٹ دیوانا تہیہ مڑویا شاعر دیر اژدیشو گوانگ جھٹا کہ مے تکا نواں بیائے۔ اغرتھا آغا
 باڑائے تہہ ہے واجا نوخیں شیرے جنا نایا۔ جام درک شیر گھشغ شروع کتا۔

مروشی منی دل عجب چال کنت

عیناں زیری نظر خیال کنت

پیکاں رندی برے لوڈ کنت

دوست مہر ماں بی ماں دیوانغ نیاں

وٹ حیا لاکتھو مجالیس مناں

بیلاں نغو شے جامے زار ہاں

ایش و ہمیش ان ماں تھی اے گشاں

جام درک ہے گال گوشتہ غنت گڈ چیا رگوشتی کہ مناں بلے کہ ماں بیلاں

چیا بند غا گڑ دہمی گالاں دے گشاں گڑا جاما مزائیں در اژدیشو شیرے ہواں دما گوشتا ہے

شیرے کڑ دے بند ایشاں :-

تھوے چاڑ دہی ماہ ماں ماہ گوں

تھوے روش نیمروش ماں تھی ایرلواں

تھوے گڑ و غیس بگ ماں تھی گھوڑواں

حاخاں لیٹے ماں تھی چتر اں

پھاذاں شفا دے ماں تھی لتراں

تھوے سیاہیں سیاہ مارماں جوگی سراں

مندراں جناناں ماں دستاگراں

گوش دارے بیلاں جاے رازہاں

رحم علی دے وتی زیت گوشی وجہا مشہوراث۔ یہ دکھے رحم علی یہ جوہانے سراشتا

جوہاں واژھا ژا ابوہ لوٹھی آنہیا جواد داتا کہ بوہ نیستیں۔ شاعر امانا پہ دانی پھکے لوٹھا دے

جواد ہشتی کہ دان دے نیستیں۔ آخر شاعر لاچار بیٹو ماد نے میہہ ٹھوکغا پہ کوہے پھولشی ہواں
دے دست نہ کہتی شاعر اجوہاں واژھارا گوانک۔ شوگوشتا کہ:-

نیں پڑا دانیس نہیں پڑا ابوہیں

نیں پڑا میہا ٹھوکغا کوہیں

دانی شاشے کہ شاعر اڈوہیں

ہے ڈولایہ دھکے دو شاعر جوہانے سراشتغاں جوہانے واژھا دوئیں شاعر اں

یہ کاٹے دانی داتو گوشتا کہ شایشیا پوٹاں بہر کئے۔ شاعر اں صلاح گشہ کہ یک کا سغا چوں

بہر کنوں بیائے کہ تیر دار کنوں ہر کئے تیر آتکا ہواں کا سغا دانیغا باڑ۔ یہ شاعرے

نیز در کپتاے مڑوادان بڈا کٹورائی بیٹو گوشتا کہ:-

واہر کشا میں پیرا

کاسخ بھڑتوں گوں تیرا

دوہمی شاعرے دل ستکا آنہیا ولدی داتو گوشتا۔

واہر کشاے شاہا

کاسخ عنہ برے دُراہا

گھشت کہ سری شاعرے پشتی دڑتھووان رتکغاں افسوس کہ ہے ہڑدوئیں
زیت گھشیں شاعرانی نام کساریات نیں۔

آر و باز مشہوریں شاعرے اٹ۔ آروایہ ڈکھیا بکھالے ء یہ کاسخے دانے پور
زڑتا۔ شاعر نیز گارو کنگال اٹ۔ آنہی دستاپور گڑ دینغ نویتا۔ سندو بقالا شاعرے زحم دانانی
ہندابیر داٹو گڑ دینتا شاعر ہے ٹوکا باز زہر گپتا۔ اے مڑدازیشیں شیرے گوشتو سڑدار مہر اللہ
خان نیغاششتا مینتا۔

مئے سلاماں دے مہر اللہ خانا

سندو بقالا کش ژکا خانا

گندھی بیردانی یہ کاسخے دانا

روشے مابھاینت دڑمنے جانا

آرونانی گوشت کہ آنہیا یہ شیرے لافا سڑدار نامی چھی اے گوشتا سڑدار شاعر
لونا مینو پول کٹا کہ ماں تھئی نامی ایرنگیں ٹو کے اشکٹا۔ شاعر اہواں ہند اشیرانی اندر
اجواوداٹا۔

سڑدار ماں تھئی مالان

تہ کے کٹھے حلالان

تھئی موڑغاں نہالان

باقی مری اے سیالان

دروغاں بنداں نیامی

سیاہ کام وگند جہانی

سڑدار شاعرے بیان اشکتو پوہ بیٹا کہ شاعر اڈوہ نہیں۔

آروا گزین خانے قضا بیغے حال اشکتو ہواں دما اے گال گوشتغاں۔

گزین ولی ہیں ننگر

گیتا تہ جلسنا بھر

ولی دا کیچ دا مبر

شیخ ویکمیر ریلی

زوراخ کھنت اٹھا

سر بر کہ داستا منا

لنگی وپوش پٹا

زرشاں کتیش ماں کٹا

مینہامری دے یک مشہوریں زیت گوشیں شاعرے اٹ۔ مینہایہ دکھیا مسافر

یاوزیرہ گورشتا آنہیا حال لوٹھشا اے مڑوا شیر اندراوٹی حال دا تو گوشتا۔

ماجنے جہلی کھوروف ء دیشا

نشغیا ماں ہمیہ سایا

کلے سونہڑ ایا جندے مونجایا

پول کشا ما کہ چون نے میری

کال کھے سیاہ مار چوٹوں خیری

ماں پرانچ چھی نیاں ویراں

ڈاچی ماں گولاں ٹھھی کھایاں

جتے پہوشیں ڈویراں دوشاں

دیروئی ٹوٹھی اے منا نوشاں

رہ گزاری ۽ ریت ہے راہا

مے سلا ماں دے بڑورتا یا

میر وزیرا گوں نٹھیں کوہیا

مے سلا ماں شادیتی پوہیا

بل ہے سیاہیں کافر اندا

زیت و اشتانی گڑیند ارندا

اخ نیائے تہ ماہوں رنجیا

ملا عمر دے بلوچی زوانے مزائیں وش گوشیں شاہرے اٹ۔ ملا عمر اڈے گمبند

جنگے یک ہمر تلمیں شیمزے جٹا کہ آں رحم علی گمبند شیرے تڑیں شیرے۔ ملا عمر ابا زیں مولود

و مداح گوشتھاں اولی شاعران ژ ملا عمر سری شاعر اکہ آنہیا غزلانی زیمیر سر ابلوچی زوانا ماں

شیر گوشتھاں ملا عمر دے زیت گوشیں شاعرے پیٹا۔ ملا عمرے یہ دھکئے بڈے گار پیٹا۔ آنہیا

وٹی برات میہارا گوشتھا کہ تھ بڈا پھول بیار۔ میہا بیکہیں دیما ہور گیا گڑ تو آکا..... ملا عمر

آرا گوشتی کہ ماں بڈ دراہیں روشا پوٹا، قہج ہندا نیوں، ملا عمر سنی اٹ کہ میہا کارا سائیں

مزدے۔ اے بڑ پو لغانہ ششائلا کئیں دروغاں بندھئیں۔ ملا عمر زہر گیتا سدھاماں اے گال
گوشتھئی :-

دروغاں جنے بٹا کاں

تھئی دروغ ریڑ گراں چوکا کاں

بھتاں اڑاں نیں تا کاں

آخر میہا ملا عمر ارستیں حال واثو مانی لوٹھا ملا عمر آنہیا راماف کٹوا گا شیر نہ جھی ملا
عمر اکہ گمبند جنگے شیر جٹا جنگا اوار پیو خیں بازیں مزد مانی سپت کھتھی۔ ہے جنگاں
نازانا میں یہ بقالے دے گونا لیکن شاعر اوتی شیر لافانا نزا بقالے پچار نختا۔ نازا ملا عمر ارا
گدہ واٹو۔ گوشتا تھہ میں نام پھچے شیر اندرا اور نختا۔ ملا عمر گوشتہ کہ سیٹھہ منابشکا کن ماں
شوشتا۔ ماں نیں تھئی ناما شیر اماں اوار کنناں۔ ملا عمر اہواں ساعتی اے گال گوشتھاں :-

گوشی نازا ہواں پہرا

نخناں جو فوے کارا

سریناں میں گوں بھوتارا

نمنی جان منی آسا

پھنزیں ہٹ گوں مرداسا

(اولس کو بیڈ فروری 1965ء)

لوز لوزانت

..... کریم دہشتی

انگریزیءِ ندکار A.P. Herbert وتی کتاب What Aword

لافءِ ندکاران (لویسوکان) ءِ پنت و سرکنت، کہ وتی لوزان (الفاظ) جلوہ داریں

و شنگیں او وشتواریں یکن انت۔ آ وتی اے خیال ءِ سرءِ ندکاران ءِ باز کڈن کنت..... او

اے حبرءِ تکرار کنت کہ تانکہ لوز، جلوہ دار او زہامہ بنت۔ نوشتانک زہدار نہ بیت۔

چونائیں (دعا) مردمانی خیال انت کہ Her bert ءِ اے نوک پہ لوزانت

اوشاعران کنت بلے اے خیال ردانت Her bert ءِ اے گپ گوں ندکاراؤ

حالنویساں (Journalists) انت پرچہ کہ وت سازیں از مانگر (خالق فنکار) دگرے

ءِ وتی بارو ءِ چشمیں دانک ءِ موہ ءِ ندنت از مانگر کہ رازم ءِ سازیت (نوک) پرآئی

نام ءِ شوہاز کنت..... لہڑے درانگاز کنت پرآئی لوز، ٹاہینیت..... پمیشا ولجہ ہر برت ءِ

اے سوج شاعر وزانت کاریں لوزانتان ءِ ندانتہ اے شون پہ حالنویس او حالتانکی

شونکاران انت..... او اگن آئی دل ءِ ونیت ہمیش پیتہ کہ آ اے سوج ءِ شاعر او لوزانتان

ہم بدنت گڈا آ بیرگ ءِ ردانت..... او الم ءِ جوائیں شاعر و لوزانتانی توصیف ءِ

نزانت..... آئی ءِ دل ءِ ہر کس کہ نوشتہ کنت لوزانت او ہر کس کہ شعر پر بندیت

شاعرانت۔ گوک دلوت ءِ بلے پس ءِ!..... ندانت۔ پس دلوت ءِ ناکہ اُشرے پہ

بیت۔ ہے وڑ ءِ حالتاک ءِ شوکارے نوشتانک نوشتانک ءِ۔ بلے لوزانک ءِ بہرے نہ

انت..... اگن ہنچو بیتیں گڈا ہر کس ءِ کہ بلوئیں وتی چک شاعر ءِ بکتیں او دگرے ءِ وتی

لو زانت نئے..... ہو چوش بیت کہ ہر کس کہ بلو میت وتی زحک ء حال نویس یا نندکارے جوڑ
گشت کت -

نیم ماشی ء گشت کنوں کہ شاعر و لو زانت، گوں چونائیں نندکاران یک نہ
انت - یک نندکارے بازیں کتاب نئے وانیت - لو زیات کت - نویسگ ء وحد ء آئی ء
گور ء لو ز بلد (اغات) او یومیا (Guide) الم ء بہ بیت - تاکہ آ زانت بکت کہ یک
لو زے ء را کہ آوہد (ندکار) ء کار مروکنگ لو میت - شاعر او لو زانتاں پے معنا واتگ -!
سہر بیت کہ نندکار ء وت ء چم پر بیت - آوت یک چیزے ء بار و اچ گشت نہ کت -
ہر چیز ء را پہ استمان ء چمان چارایت - او ہما وانی دل ء ماریت..... بلے شاعر یا المیں
لو زانت ہر چیز ء گوں وتی چمان چارایت - گوں وتی فہم ء تپاس کت - وتی دل ء پسند
کت - اووت نام نئے پوئے کت - بزاں نندکار چہ شاعر ء چوش گیشینگ بیت کہ نندکار
کوراوشاعر چم تیج انت -

از مانگر سازوک (Creator) انت (شاعر دی از مانگر انت) آازم)
آرٹ (سازیت اووتی سازتکین شے ء نام پر کت..... اے وگر مردم ہما نام ء زیر انت -
ہرچ نوکیں ازم گوں وت ء وتی نام ء کارایت اوائے نام ء معنا ہما خیال انت کہ از مانگر ء
دل ء آتنگ -

ما کہ گوشتہ ازم ء نام ء معنا از مانگر ء پہ ہما ازم ء بارو ء خیال انت گڈا ہر برٹ ء
اے خیال بیرگ ء پوچ بیت کہ پہ زانت (شعوری طور) خیال ء راجوانیں لو ز دیگ پہ
بیت - پرچہ کہ ہمنچک کہ از مانگر ء دل ء ازم شرانت ہنچیں نام ء پرے کت ہو البتہ

ہر برٹ ء اے ٹوک ء نڈکار او حال نو یسانی بارو ء چچ کچہ نیست چیا کہ اے ٹک چیز ان ء چہ
عالم ء چماں چارایت او عالم ء دل ء پسند کنت (اشانی شعور قطعی خارجی انت)

مے ٹوک اے ہند ء سر انت کہ ماشاعر ء ازم ء چہ آئی ء لوزاں چارات کنوں
او اے لوزیک کیلوائے (معیار) بنت۔ بزاں ماچہ لوزاں شاعر او شعر پر بندوک ء
اولوزانت او نڈکار ء گیشیت کنوں یک شعر کئے:

جدائی تئی من ء راگار کنئیں
من ء چہ ہر کس ء بیزار کنئیں

دومی شعر انت:

ایر دنتیں شپ جدائی ء چومرگ ء پریشنگ ء

بے تئی اوست ء من سگاں زند ء کور گنداں پھطور

اے دوئیں شعرانی احوال یک انت۔ اولی شعر ء تھا جدائی من ء راگار کنت۔ من

ء چہ ہر کس ء بیزار کنت۔ سچہ ء ہما خیال انت کہ جدائی ء بارو ء چونائیں (عام) مردمانی

انت۔ دومی شعر ء لاف ء جدائی ء شپ ء چومرگ ء پریشنگ ء ایردیگ ہما خیال انت کہ

شاعر ء اندری تجربت ء پد ر کنت۔ ایوک ء دوست ء اوست ء رازند ء کور گندانی دیہان

گشگ..... شاعر ء جدائی ء شپ ء راوتی چماں چار اتگ اووتی زرد ء مار اتگ..... یک

شعر ء ایش انت:

گشتوں کہ بینگاں دگتہ

گشت ءے کہ دوست ء جگتہ

دومی شعر انت کہ :-

جنت ۽ بینگ گشے گوشاں رچیت ترمپ ترمپ

وہدے شہی ماں پاس ۽ ۽ باہنگ ۽ تئی شڈنگ بیت

اولی شعر ۽ شاعر دل ۽ دوست ۽ جگگ اوکچگ ۽ چانگگ ۽ تواریک انت ہمیشہ

وہدیکہ دوست کُلّیت آئی ۽ دل ۽ بینگ وکیت دومی شاعر کہ وتی دوست ۽ باہنگ ۽ تواریک ۽

اشکت ہنچووش بیت کہ اشی ۽ مثال آئی ۽ ماں اے دنیا ۽ نرسیت آگشیت کہ گشے وہد ۽ چہ

بہشت ۽ بینگ ماں گوشاں رچگ ۽ انت ۔

پہ دز گوہار کی دل ۽

سوری جنوزام ۽ مبار کی دل ۽

داغاں زرین ات ماڑیاں

کوٹ وقلاتاں ۽ پہ پاہاریں دلانی دُوپ و مسک و مہلباں

باز پُردردیں، زمیں او پُرمہریں دل ۽ پشدارگی انت ۔ پرے بت ۽ دز

گوہار کی دل جو انتریں نام انت ۔ ہما دز گوہار کہ جو دے است او جنوزام انت ۔

اگن شاعر ۽ خیال ۽ اے دل ۽ دگر رنگ ۽ بیتیں آلم ۽ دگر نام ۽ پرے گت ۔ سوری

جنوزامی دل ہمیشہ گشتہ کہ آ، دل ۽ توک ۽ ہما وڑیں ارمان، ہما ہمیں ترسان او چیلان

دینہ کہ یک جودی جنوزام ۽ ۽ ورنائیں تچ پروش گتگیں دل ۽ بنت اے جاو ۽ پتر

کگ ۽ سوری جنوزام ۽ دل شرتریں مثال انت ۔

جب وہ جمال دلفروز صورت میر نمرود

آپ ہی ہوں نظارہ سوز پردے میں مُنہ چھپائے کیوں (غالب)

یا

ہمہ عمر با تو قدح زدیم و نہ رفت رنجِ خماریما

چہ قیامت سی کہ نمی رسی ز کنارِ ما بہ کنارِ ما (مرزا ابیدل)

من و چہ بے وس انت دلِ دل و چہ واراں من

خدا اے دا تگیس زند و بے بر کہ گاراں من (عطا شاد)

روحے صد بر پر شملگیں عہداں تی منداں چطور (سید ہاشمی)

حانی ہزار کاڑے سروک لنجیں شپ و شہمیں گروک

ماں تانہی نو داں جنوک گنجیں غماں تالاں کنوک (شہہ مرید)

حال من بگر و از عاقبت کار میرس

عمر خود گشتم و در غصہ بیاباں رتم (غالب)

یہ داغ داغ اُجالا یہ شب گزیدہ سحر

وہ انتظار تھا جس کا یہ وہ سحر تو نہیں

کہیں تو ہو گا شب ست موج کا ساحل (فیض)

بکنداں آ چراغ تو س و

آسیکوں مکن دُر دانگ

پاکیں اشرفی و چانگ

پرچے نشنگے دل تنگ و

سازے چو "گشوکیں چنگ" ء

(فاضل رند)

بکندات کہ پیشتر ء شاعر ء جمال و نفروز، نظارہ سوز، چراغ توس، دُر داگ،
اشرفی ء چانگ، گشوکیں چنگ، (مترنم بدن) اوشب مست موج ء لوزان ء تراشگ
آگن ساری ء دوست ء رانچیں رنگ نئے داگ.....؟؟؟ ماگشوں اُم ء خیال پیشتر ء دل ء
آرگ پیتہ۔

ہے پیم ء مرزا بیدل ء شعر ء لاف ء "چہ قیامت" ء بچارات، عطا شاد ء
شعر ء داگتیں زند، لوزاے جاوے سہرا کنت کہ اے زندزیرگ نہ بیت۔ اے ٹیکلی نئے
انت پیرگیں گچال نئے۔ اے ہند ء ہم پیشتر ء زند ء درد مارگ پیگ انت۔ زند ء بت ء
ناہنگ پیتہ او پدا نام پر کنگ پیتہ۔ اے دگر شعرانی لاف ء "بے وسیں زند" صدر پر شگلیں
مہد ہزار کاڑ ء سروک شہمیں گروک ء لوزانت کہ شاعرانی اندری مارگ ء (داخلی احساس)
منت وارانٹ۔

ہامسار ء رشن شاعر ء خیال ء داغ داغ انت۔ ہام شپ ء گوں وتی زہر داریں

نیٹاں دج اتگ۔ اوٹو مارگ کنگ، اے ہام آ نہ انت کہ آئی ء لوٹگ۔

اے من اول ء گشتہ کہ اے لوز نہ انت بے خیال اولہڑ ء پختہ پیگ اوپگانی

انت۔ لوز ء راخیال و شرنگ او وشنزیمیل کنت۔ چو کہ یک شے نئے کہ آئی ء نام پل

انت۔ اے دل پسندیں چیزے۔ بلے اشی ء کس گشت نہ کنت کہ اے جی ء را ہے نام)

پ۔ ل) ء دل پسند کنا میٹگ۔ گواچن ایش انت کہ لوز ہے چیز ء وشنزیمیل کنا میٹگ۔

پل ء تواری (آہنگ) ہم گوں پل ء تواری یک انت۔ بلے زیمیل پل ء وشرانت ہے

ڈول ء امل ء لوز ء چہ امل ء خیال و شرنگ ترانت :

ہنکیں او دیر یگیں ہناں	ہنکین لعل ء دیتگ انت
گریتگ دل ء چہ بانگہ ء	من گریتگ اوگریٹہ دل ء
گوں بجن ء لہمیں غماں (جام درک)	دل گوں خیالاں گومہ کپ
گردو گولاں پہ سیل دیدار ء	جلگہیں شال ء پٹلیں بازار ء

دستوں پترنگے سوری میزگار ء

مائل ء ایرحت نرم و شیوار ء   وش وش ء لذت کبکی رفتار ء (سر شاعر)

بکند ات کہ ہنکیں کہنیں لوزے۔ دیر یگیں بن چریشی کو ہنتر ہے وڑ ء بانگواہ او غم

بلے جوانیں خیال او پڑیں جوش ء ہمارنگ ء زیبدار کنگ انت کہ دل ء کارکن انت۔

او خیال کن انت۔ دومی نیمگ ء ”سر شاعر“ ء گالانی جلگہیں شال سیل دیدار سوری سینگار

نرم و شیوار کبکی رفتار کل وشتواریں لوز انت۔ بلے خیال ولہز ماں نہ بیگ ء (اداپسند

خارجی) ایت اے لوزان ء چوش ہم نہ اشته کہ وتی اصلی معناء دی بدینت۔ لوز او خیال ء

وگر..... مثالے.....

جی سمیں بے بے پول ء بہشتی ء

اچ لطیفانی پکو ء کائے

ماں گل ء دیم ء میل کتہ دوشی

بوئے چہ بیکاں ز رینگے و شیں (شہ عیسیٰ)

وش نصیب انت کہ گپت گلاہیں رکاں

شالہ مادی چو ستمیں آئی چاری باتاں (عطا شاد)

دستین و کوش بلوچ شاعر ۽ ہمزاز و سنگت انت۔ ہر شے کہ شہہ درگوریں لطیف

۽ پلہ ۽ کیت۔ آرزو دست انت و خاص و ش نصیب انت۔ سار تیں ستمین و بیگاہ ۽ نرم

پادیں کوش کہ شاعر ۽ دوستیں بی بی ۽ گلابیں رکاں پکت گیت۔“ (امان اللہ گجلی)

سمن۔ لطیف، گلابیں رک، اے نور کہ ماں برز ۽ شعر ان کار مردنگ پیگ

انت۔ اے ردا نک ۽ ٹکر ۽ لاف ۽ ہم آتنگ انت۔ بلے چوشیں معنا کہ آہندہ (شعرانی

لاف ۽) دینت۔ لیدا (ردا نک ۽ لاف ۽) ندینت۔ پرچہ کہ اودا اثنانی جوانی ماں وتی

دل ۽ مارگ اووتی چماں چارگ پیگ۔ اے ردا نک ۽ ٹکر ۽ بکندات کہ خیال ۽ اشی ۽

لوزان ۽ چوتی اصلی رنگ ۽ شر رنگ تر کتگ۔

نمدی نیم دیدار انت آگن تو بہمنگئے میا یگ نہ بوتگئے۔ ہرچ نوکیں چیزے

نوکیں جاورے کارایت۔

(سید ہاشمی۔ سستگیں دستونک)

چے ہندہ شاعر یا لوزانت او شعر گش وندکار پچارگ بنت۔ کہ اے جم پنج

او آکورانٹ.....

نیں پد رپیگ کہ (Her bert) ۽ لوزانی بارو ۽ سرد سوچ ایوک ۽ حالنویس

یادگر ندکارانی بارو ۽ انت۔ نا کہ پہ آہمیں شاعر اواز مانگریں ردا نکارانی بارو ۽.....!!

(اولس کوسید جون 1964)

حیرانی تمّن ویران انت

..... کریم دشتی .....

پہ یک قومے ءچکا سگ ء آئی ء دودور بیدگ ء چار انت۔ اودودور بیدگ ء
چار وچکاس ء ایش چارگ بیت کہ آ قوم وت ء چون کنگ لوٹیت۔ آئی ء منزل چہ انت
بزاں آ قوم ء جوان وگندگیں ء کیلو چہ انت۔ آتام چچی ء جوان زانت اوتام ء گندگ
۔ ہرج قوم ء گہہ اوبد آئی ء دودور بیدگ ء پدر کنت۔ اوائے گہہ و بد ء پدر کنوک آ قوم ء
مردمانی ”نند و پادا“ لیب و گوازی متل و متل ء شعر و صوت انت۔

بلوچ ء چک ہنچو کہ چہ مات ء لاپ ء در کیت چما و ہد ء مہم ء انت۔ بولان ء
برف پوش ایں کوهانی سر ء و دی بیت یاروچے ایرشتی بلوچستان ء تاہاپ اوریکیں پانداں
بولان ء اگارانی تہہ ء و دی پیگیں پُنگ گوں برف اوتلاراں اور و کپتی بلوچستان ء چک گوں
لوار و تہد تاہاپی اوسہ گواتاں بیڑتہ ہر چند کہ آ مستر بیت اے ہیل آئی ء زند ء یک بہرے
بیت اوائے زند ء اے بہر یک لہیں گواچن ءے بیت۔ نیں کہ جنگ و جیرہہ ء آوائی زند
انت۔ تہ آوتی اے مڈی ء سر ء شاندار ی کنت۔ اوبلوچانی گہیں مرد ہما کس انت کہ پہ
جنگ و مڑ ء چہ وت گتے بکپت آوائی گور ء مرد ء جوانی ء کیلو آئی ء دل وز ہرگ انت۔
آ مردم ء مال و مڈی ء نچارنت۔ اگن چارنت گڈا مرد ء کمانداری زہرگ۔ مہانداری
اومیار جلی ء بلوچانی بہادری چہ اے گیاں پدر بیت۔ بلوچ گشتت حیرانی تمّن ویران
انت۔ سوب گوں شکلگیں جنگان انت۔ بکند کہ چہ جنگانی نام ء گرگ ء مردم دپ زہر بیت
اوپہ جنگانی ترانگ ء دل ایرنندیت۔ بلے بلوچانی دل ء جنگ چوشکل ء دش انت۔

شپ انت بلوچان دیوان کتہ ٹنگ ءِ سردار نشتہ۔ پتر ءِ نوک ءِ پہلوانے نشتہ۔
 سازوز بیل شلینگ ءِ انت۔ پہلوان وئی شعرانی تہہ ءِ ہے ٹنگ ءِ پت وپیر کانی مزن
 زہرگی ءِ قصہ ہانی کاریت منہ نہ انت کہ بلوچہ دیوانے ءِ یک زال بو لے ناج بکنت۔
 یک ماتے ءِ وشی آئی ءِ ہست ونیست دُرست آئی چمائی روک آئی ءِ بیچ
 انت۔ و نیاءِ شتر تریں چیز آئی ءِ پہ وئی بیچ پسند بیت۔

یک بلوچ ماتے پہ وئی بیچ ءِ زر و مال نہ لوٹیت۔ بادشاہی اوبان و باد گیر نہ لوٹیت
 آگشیت کہ آئی ءِ دل ءِ بند زہم جنے بہ بیت۔ گڑا آئی مراد حاصل بنت۔ آ وئی بیچ ءِ

چونازینیت:

قرباناں ہمارو چانی

(منی) پچی مرکباں سواری بیت

زر مشتیں سگارے زیریت

گوں پنجانر مزاریں ہیلاں

شنکینیت پداں پستیاں

من گوں صد جن ءِ ہلک ءِ گا

توصیف کنناں پچی ءِ

بچار کہ اے مات ءِ دل چہ لوٹیت۔ آچہ گچیں کنت۔ پہ وئی بیچ ءِ ..... یک

گوہارے وئی برات ءِ چوش نازینیت۔

براتی منی میرین ءِ

کو پک اسپراں رسینگ

لائک بند جا بوانی تیراں

برانی ء کمیت تر دو یس

براتی ء سگار بُر و کیس

یک گوہارے ء دل ء پہ وتی برات ء مہر بے کس اس ء است۔ گوہار وتی برات
ء چہ وتی جند ء چہ وتی زند او چہ ہر چہی ء گیشتر دوست داریت۔ یک گوہارے ء لالہ اگن
و شنا میں کارے بہ کنت۔ گڈا آئی ء رُوگوں دز گوہاراں بالا بیت۔ یک بلوچی دُتگے وتی
گدان ء ساہگ ء نشنگ او چہ واجہ خدء یک براتے ء دز بندی ء کنگ ء انت۔

برات ء لوٹیت کیے

اللہ من ء براتے بدے

تیرے جناں لانک ء دیاں

گون لشکر ء گون ء کناں

آئی ء دز گوہارانی لالا مہنماں رونت۔ زہم جنی ء نام کشنت۔ آہانی گوہار پہر
بندنت۔ اے گوہار ہم لوٹیت کہ آئی ء براتے ہم گون لشکر ء گون بہ بیت۔ بکند کہ گشیت
من ء براتے بہ بیت۔ گون لشکر ء گون ء کناں۔

بیچ ء سیر انت۔ پہ مات و گوہاراں شادہ روج انت۔ ہلک ء جنین مچ انت۔

صوت و نازینک انت۔ سالونک ء مات سالونک ء تو صیف اے ڈول ء کنت۔

ہلوہالو کنت بیچ ء منی ء

منی بیچ اووش رنگیں کمیت ء

کمیت ء سنج او سالونک ء سلا جاں

منی سالونک ترا سہ (3) چیز براہی

تفنگ او اسپر وز ہم بادشاہی

سالونک ۽ پوشاک - آئی ۽ چوٹو - آئی ۽ رنگ و دانگ ۽ توصیف ۽ کس نہ
 کت - اشی ۽ کس نہ گوشت کہ سالونک ۽ پاگ پڑ کہ براہنت - توصیف ایش انت کہ
 سالونک ۽ کمان شرطانی ماپہ ملگی سالونک ۽
 سالونک ۽ کیت تر دو کیں ماپہ ملگی سالونک ۽
 یک ماتے گوشت کہ آئی ۽ چک ۽ دیم ۽ گر میں گواتے مہ کشیت آئی ۽ دل ۽
 آئی ۽ زہگ پھر سکی اوسوری مہ گندیت - چہ جم او دید و کاں دوستریں بیچ ۽ اے مات پہ میٹر
 ۽ دیم دیگ ۽ انت پہ پت و پیر کی نام ۽ سر ۽ وتی بیچ ۽ سر ۽ نہ پلیت - بیچ راپہ زہم پہ وتی
 دستاں کو پگ ۽ دنت او کشیت -

بچی منی چم ۽ چراگ

مئے دیدگ اوزرد ۽ مراد

زہم ۽ جس نام ۽ در آر

قبر پیرک ۽ انبوہ بیت

(تئی) مرگ ۽ من ۽ حال رسیت

پیراں دو برورنا باں

(تئی) موتک ۽ بدل ہالو کناں

ادا بکندات کہ مات کشیت کہ آئی ۽ بیچ مرگ ۽ حال پرانی بہ رسیت
 آدو برورنا بیت پرچہ کہ آئی ۽ دل ۽ اگن آئی ۽ بیچ کشگ بہ بیت تہ آ نام دار بیت و ش نام
 بیت - رندی مردم آئی ۽ گپاں جفت - چریشی ۽ مردم ہلکٹ کت کہ زہم جنی بلو چانی
 بیگ کی میراٹے - اوچرے میرات ۽ بیچ بلوچ ۽ چک زہم نہ انت -
 بلوچی دو دور بیدگ ۽ یک بہرے مہمان جلی انت بلوچ پہ وتی مہمان داری

مزن پہر بندنت۔ بلوچانی ہلک ء یک در آمدے کیت۔ پسیر ء اگن آئی ء چورہ ء
 یا جنوز اے گندیت گڈا بز ان ہمائی ء مہمان انت۔ منہ نہ انت۔ جنوز ام ء گید ان ء دپ ء
 نندو کیس مہمان ء ہلک ء کماش پادکت اودتی لوگ ء دپ ء برت بکنت۔ اے ہند ء یک
 ماتے وتی کسانیں جنک ء چہ لولی دنت ء

مہگو نگ منی کاڑے بیت

کل اش چہ من ء کتتا بیت

وتی براتانی خیال اش گور بیت

روچے صد نفر شونا بیت

شپ شام ء کشیت گنوراں

نہاری ء نژیکیں یشاں

دیت ات کہ یک ماتے پہ وتی نازانی لاڈ کیس جنک ء چہ لوٹیت۔ آئی ء مراد

ایش انت کہ آئی ء جنک مہمان شوناؤ کے بہ بیت۔ اودومی آوتی برات اوکسانی
 میار او عزت و لچ ء بداریت۔

بلوچانی میار حلی ہم چہ مزن زہرگی او مہمانداری ء پشتا ء نہ بنت۔ آگشت

میار مردم ء پوزانت۔ مردم میارنداریت۔ بزاں وتی پوز ء بُریت۔ بی بی گوہر کیت
 او چا کر ء باہوٹ بیت۔

چا کر پہ بی بی گوہر گون گوہرام پڑیکیں سالان جنگ رنت تانکہ آئی ء دل چہ

بن ء لیٹیت۔ میر چا کر میران ء قندھار دیم دنت کہ قندھار ء بادشاہ ء لشکر ء بیاریت
 او گوہرام ء ”چک چین“ بکنت چودا میران گون قندھار ء بادشاہ ء آوار ء کیت۔ آئی ء
 جنگ گراناز ء دزیت او کاریت۔

اوباہوٹ بیت۔ گڈاگو اہرام پہ چا کر ء نفرت کنت کہ بیامن اوتو دو نمیں گوں
قد حار یہ بادشاہ ء جنگ دیوں۔ پر چہ کہ اے ودھی میران منی باہوٹ انت۔ منی اوتی
جنگ رنہ ء است انت اشی ء کشت میار جلی، بلو چانی متل انت کہ

آ مرد کہ بہاں باہوٹاں نیم روشاں نہ ریشاں واہاں

مرد میاراں ماں چادر ء بندنت

نامرد میاراں ماں رہ سراں رچت

اشی ء ابید بلو چانی کینگ سک باز انت۔ وتی بیر ء پھرے خیال نہ بنت۔

آوتی بیر ء بیہ پشت نہ کچت۔ اگن مرچی گپت نہ کت تہ تاں پشتانی پشت آوانی دل ء

عہت انت چو کہ کشت نہ

لگور ہے ملک ء بات

بیر گوں لگور ء بات

بلوچ کشت کہ

اگن سنگ ریزنت ماں جہل بنیں چاتاں

گڈاں کینگ چہ مردانی دل ء کزنت

بے ناسنگ ریزنت نہ کینگ کزنت

بیر بلو چانی تاں دو صد سال ء

لسائیں آ ہو گے دو دنتان انت

چہے حمرال چہ پد ر بیت کہ بلوچ چہ انت؟ اوچون بیگ لوئنت۔ بہادری

بہانداری، حیر گیری اومیار جلی ء ”ہوردگ“ (مرکب) بلو چانی دو دور بیدگ (ثقافت)
انت۔

(شرگداری)

دوشی کپوتان نالگ

..... کریم دشتی .....

اے نوشتا تک ء سر حال تہ اے بیتمیں کہ ”کپوت ماں بلوچی شاعری ء“ بلے من پہ زانت ”دوشی کپوتان نالگ“ کتہ ہر کس کہ ہما ہند ء نندیت، الم ء وتی چپ وچا گرد ء چیزاں چاریت۔ پیرس ء لوزانتے (ادیب) ء نوشتا تک ء بوانے آئی توک ء ناچ و صحبت او کیفانی گپ بنت۔ ہنچو عربستان ء مردم مچکدگ اولوڈ پرائی گپ ء جنت ایرانی شاعرے الم ء چوش کشیت کہ ”من کیفانی قدح ء ہمیشہ دپ ء درکنان کہ اے منی مہلنج ء شیر کنیں رکانی تام ء کت“۔

مے کوہ وگران او گیا میں کوچگاں و ناچ و صحبت نیست کیف و قدح نیست۔ اے ہند ء شنز و کیس نود اووش نالگیں کپوت است۔ ہمیشہ شراب و کیف مے عاشقان دوست ء ترانگ ء نہ پریناں۔ نودانی سبکیں نود ء شنزگ او کپوتانی نالگ مے شاعرانی مہلنج ء ز پتیں زہیران کارنت۔ ہمیشہ ہرچہ بلوچ شاعرے اے گالاں بکندے۔ آ کپوت ء نام کاریت۔

مے شاعری ء کپوتانی ونڈ چہ درستاں گیش انت او چہمیں شاعرے نیست کہ آ وتی گالانی تہا کپوت ء نام ء نہ گپت۔ اگن مے کو نہیں شاعری ء بچار ء آچہ کپوت و نوداں بچ در نہ انت۔ اگن راستیں بلوے کپوت ء ابید چہ دگر حج ء براہ دارکت نہ گت۔ کپوت ء برے مے شاعر وتی دوست ء پلو ء پہ قاصدی دیم دینت۔ وتی دروتاں آئی بانزلاں بندنت۔ او پہ دوست ء راہ دینت ہنچو کہ صد دگشیت

تمہا غلی مرغ را مکیں   تو نھنگ و چینگ پنے
 چینکاں پلاراں پنے   زنگا بہارانی ہنے
 بیا کہ ترا چینگ دیاں   چینکاں ماں شاعر و دامن
 آپاں ماں زر و قدح
 بیا او مٹی دروتاں پیر   سٹٹ و طلہ ریچ کنناں
 ملک و کہ نام و باہوانت
 اودا کہ کیا انت یلیں .....

ہے ڈول و دگہ شاعرے کپوت و قاصد کنت :-

او کپوت بیتا پی مجن زنگ و
 بال کن چہ انبو ہیں چش و لب و
 چو بنی نادانے بخت تیرے
 مے زہیرانی کا گد و سوچیت

دگہ شاعرے دی ہے پیم و کپوت و قاصد کنت -

او کپوت سیہہ تا کیس کبیرانی
 بیامنی قاصد بی زہیرانی
 برہمود و کہ نھنگ انت جانی
 آ کسا نکمیں دوست وفا یانی

ملا فاضل کشیت کہنے

کپوت چاہی منا کپتہ ہزار کار
 غموں باز انت خیالاں پیگلوں بار
 دیاں دروتاں ترا و مرغ گوشدار

منی پنت و نصیحتاں دل و دار

شہہ مرید ہنچو گوں کپوت و کلو کنت :-

تندے ماں شاہی کا پر و

کو کو کن او حالان برے

پدا کشیت کہ تو کہ حانی و منی حالان دیئے گڈا آئی و آ دل و داشت نہ کنت او
ارس و اولوم بیت گڈا وتی سنٹ و بزیروارساں بگرے

”نگریں سنٹ و چیر جن او ارساں و بگرے“

دگہ شاعرے ہم کشیت :-

او کپوتانی را مگیں چاہی

زیر سلا ماں و جہہ جن مار گواہی

دگہ شاعرے ہم کشیت کہنے

او کپوت سبزیں بیابند جہل و

نالگ و فریات و مکن بال و

زیر منی پر دردیں دل و حال و

سر کن گوں ہمہ رنگیں کساں سال و

من مکران و وش گوشیں شاعر ملا قاسم گوں کپوت وتی دروتاں گوں کنت -

آ کپوت و کشیت :-

وش گوشیں قمری بیانخن دانیں

مرغ و وش لوز طوطی الجانیں

قاصد بی پیغاماں پیر باریں.....

مدّٰ فاضل ءِ شعرا نت کہے

کرام گانی چاہی کپو دروش زیمہ لیں
شکر منقار او شہپر او شہمیر بانز لیں
بیابہر مرچی مرغ منی پیغاماں دلیں

مدّٰ قاسم کشیت کہے

کاسر گانی کنباں کپوت آپ کن
گوں وتی نقشیں بانز لاں بال کن
گوں منی دوست گال او احوال کن!

بلوچی شاعری اے کپوت ءِ نشونداری ءِ باز براہ دار او جلوہ ناک کہتے۔ اے مردم
ءِ دل ءِ کار کنت گشے شاعر چری میں عاشق ءِ کہ گوں بانی مرغاں کلو و حال کنت۔ چہ اشئی
آئی دل ءِ حال سہرا بیت۔

قاصدی او شونداری ءِ ابید بلوچ شاعر کہ کپوتانی زیملاں اشکنتت۔ آواں وتی
دوست ءِ ویشیں ٹونک گیر کاہنت۔ او کپوتانی فریا تاں کہ اشکنتت، گڈاوتی دوستانی دوری ءِ
ترانگ ءِ کپوت۔ آوانی دل ءِ گشے کپوتانی دوست دی چرایان گسر کپنگ انت۔ حانی
کشیت:

دوشی کپوتاں نالنگ   وائیں ویش آگاہ گنگ
شاہ ءِ خیالاں کپنگوں

ہنچ شہہ مرید کشیت:

نالک اوزنگ ء گوں منی بالاد ء محن
سر بر ء پوشنت گمگہاریں در و کنت
مکئی در بندیں کپوت فریات ء مکن
اندر او چیری چا کر ء کا نارے جنگ
صدیق آرات کشیت:

کوکو کپوت بازیں مکن
دل سنگیں پاپار کنت
مہہ گونگ ء پات ء مہ گنج
دگہ شاعرے کشیت:

کوکو کن اوڈہ دے منا
بل ء بز کاریں کپوت
من چوتو آ غم وارنگوں

سید ہاشمی ء شیر انت کہنے
نالاں پہ دوست ء
من چوکپوت ء

شیداؤں چو عومر ء

مے بلوچی شاعرانی وت ء چوکپوت ء بڑگ گوشگ یا کپوت ء چو عاشق ء
دروار اوز ہیر وارنگ گوشگ اشکنوک اووانوک ء دل ء کار کنت۔ پرچہ کہ کپوت وت
گشے ہنچیں بڑگیں وغریبیں مرغے۔

برے مے شاعر کپوت ء وتی دروتانی قاصد کنت۔ برے آئی ء وتی ڈولانی
زہیر وارنگ گشت اودگہ برے گشت کہ کپوت چو آوانی مہلنج ء انت پرچہ کہ کپوت یک
زیبا ئیں مرغے اوچوش ہم گشت کہ مے مہہ گونگ چوکپوت ء شر رنگ انت او آئی گام
چوکپوتی انت۔

ہنچو کہ ملافاضل کشیت:

منی باغانی کپو در سبزیں

طوطی زیمیل اووش لوزیں

بزاں منی دوست چو باغانی کپوت ء انت او آئی زیمیل چوطوطی ء زیمیل ء

انت۔ دگہ شاعرے چوش کشیت:

افسوزیہ مہہ رنگیں دنانی ء

گوہریں موتی ء زرائی ء

کبکی رفتار ء لڈگانی ء

نور محمد بم پستی کشیت:

چو کپوتی لڈگاں ایری کپتگنت کاڑرخ بریں

ما فاضل کشیت کہ بزاں آئی دوست ماں بادگیر ء انت۔

کپودر ماں گل ء درنگ ء

انارے پلگ چوانب ء

فاضل دگہ جاگہ ء کشیت:

جنگ کبکے کہ لڈی ماں بہار ء

مناگندیت او چیر دنت و تار ء

ملا قاسم کشیت:

لال دتی ہلک ء دز گواہاں پنچ و شش ء کبکی لڈان انت کرام کنا انت کش مان کش ء

اشاں ابید بلوچی ء دراہیں شاعر اں وتی گالانی تھا کپوت وتی قاصد کتہ وتی

مکھلی گوشت۔ او کپوت ء فریات ء چہ وتی درد گیر آ ورتگنت۔ راستیں بلوئے کپوت

گول مئے بلوچی شاعر اں جوان دپ کچنگ۔

(شرگداری)

میر بجار خان ڈومبکی

..... میر سردار خان گشکوری .....

پھر نگینی دور آس پھیش سندھ بادشاہ و خواتین قلات نیام ء کھچی ء نیامی کس
 ڈیہہ پھلجی، لہڑی، خان گڑھ، ڈیرہ بگٹی و مزاری روہجان بلوچ اولس یعنی عمرانی، کھوش،
 بلیدی، ڈومبکی، بگٹی و مزاری بولک پیسے ء آزاتیں زند ء مالک ٹاں۔ اے ڈیہہ سیاسی
 حیثیت پنچوش ء چھون کہ پھرنگی دور و عہد ء اوغانستان و ہندوستان سر و سیمانی نیام ء وزیر
 ستانی و مہند قبائلی ء ہے علاقہ بلوچ بولک پھ سرچاری آپ باز نامور ٹنٹھ۔ میر معصوم
 مغل ء عہد ء سندھ گورنروتی تواریخ ء تہا ہے علاقہ ء بلوچانی لٹ و شجوان جنگ ء باز فصیح
 بیان کنتھ و آن نوشنغ کنتھ کہ ہے پٹ و بیوان آر ”دشت بیداری“ نام گوشغ بیٹھا۔ چہ
 اے وجہا کہ ہے راہا پھند کنغ وخت ء مسافران باز بیدار بی ارخ ضرورت پیش کاخت۔
 پرچھے کہ ہر وخت بلوچ لشکرانی ارش و حملہ تھرس ء۔ نوزدہمی صدی ء ہے پٹ و بیوان
 بڑزی ڈیہہ یعنی شکار پور آس بڑا ٹالپور میرانی پھاغ و اثرھی ء وروش برکتی کندا خان
 قلات آزاتیں ریاست ء..... عامی کیں اصول مطابق ء یک زندیس در شک ء گڈغ
 آپ پھیش آنہی شمپ و لمب ء شاخ بُرغ بنتھ و پھدا آنہی بیخ و بند گڈغ بیٹ۔ ہے
 اصول سیاسی پہناڈ پھرنگیاں چھوں گپتھ۔ ٹالپور میر و قلاتی حکومت آرگار کھنغ
 باروا پھرنگیاں سردست۔ نیام دری..... و بولکانی نیست و نابود کھنغ شروع
 کھتہ۔ 1929 ء پھرنگیاں جنرل جان جیکب دست ء ہے کارداشہ کہ آن خان گڑھ
 نین کہ جیکب آباد گوشغ بیٹ آنہی قطوی کند بلوچ بولکان زیر کنتھ۔ پوانکہ پھرنگی طاقت

سری وارڈومبکی قوم سراکپتھ ڈومبکی سردار ہے وخت ء سردار بلوچ خان ء مگر تھیوگیس قوم طاقت وریں دست میر بجارخان وزیرانی ڈومبکی ء آنہی دست راست میر ترک علی جھکرانی ء بجارخان ء یک کشینیں ڈومبکی اڑدے پھ پھرنگیانی مقابلہ آپ تیار کھتے۔ میر بجارخان ڈومبکی باروالگزنڈرالس وتی کتاوتہا نوشخ کنتھ کہ آں بے تھڑسیں (کھور بہادریں) جنگ کھنوخے ء وناگمانیں کھوئیں جنگ طرز ء یک گہہ وگہتریں کماشے ء 1839ء لارڈ کین پھرنگی پوڑانی کماش وتی پھوڑانوں اوغانستان ء روغانا کہ جیک آباد جھٹ پٹ نیام ء شف وخت ء بجارخان اڑداں آنہی سرارش کھتے ء باز سامان ولید ومہری غازیان بڑتھ دہمی روش ء ترک علی جھکرانی لارڈ کین کیمپ ء آختہ وگوشی کہ صاحب اگہ شمالیہ ومہری پھ قیمت ء درکاراں گڈاگون مااستاں لارڈ کین ء گوشتا ”بلے ماردرکاراں“ دہمی روش ء ترک علی مرڈماں ہماں لیز ومہری کہ دوروش پھیش دزی کھنغاں ہماں پھرنگیانی دیما داشتے۔ لارڈ کین ء کھندغ جتہ ومہری پھ زر وکلداراں ولد اکپتھ مسٹریٹ وک وتی کتاوتہا ہے قصہ بیان کنتھ کہ ”چھوں شڑیں ڈومبکی سوداگراں کہ یک شفہ دزی کنتھ ودہمی روش ء ہماشے ء ہماں اولی مالک سراہا کنتھ جنزل جیک ء آہاڑ موسم ء گوں بجارخان ڈومبکی ء جنگ کھنغ آپ پھوڑ پھلجی کنڈازرتھ۔ مگر شاہ پورو پھلجی بیواں گر میں لواراں اے پھوڑ ادیم آرغ ء نہ اشتے۔ تھن وگرم آس اے پھوڑ کیشترین بہرز وال پٹا ونا کام جیک صاحب پھڈاگر تھ۔ 1939ء اکتوبر ماہ جنزل جیک ء میجر بلا مور کمان ء دہمی پھوڑ پھ بجارخان مقابلہ آپ دیم داشے..... ڈومبکی جھکرانی باروا پھرنگی مورخ ء گوشتی کہ ”اے دوئیں قوم باز بہادران وعر بی بدوانی پیاسکھ

اسپ سواراں ووٹی اسپان گوشت درغ ہیل دائیش و ہے و جہاش آ نہانی اسپ
 بغیر آف درغ آش دیریں پھنداں دیرداں جٹ کھناں۔ اے بازکھ جانیں بوکاں
 واسپ سرایا پھاذا نی سراجنگ کھنغ ء و ستاذاں۔ ایٹاں گول جعفر سذیں سلاحاں و آ نہانی
 جان دیت شک و سکھ مضبوطاں۔ زحم آ نہانی چھوں یزاں چھوں کہ صلاح الدین ایوبی
 زخم ء ایوکیں دیم پہ دیم جنگ ء سنگ پیاسکھاں و آ ہانی زخم یک وار آش مزدوم پہنچ گران
 کیں۔

میجر بلا مور پٹ و بیواناں گوازینا شاہ پور ء سر بیٹا شاہ پور آش دیم پہ پھلجی ء
 دانی بجارخان آ رہیش آش حال سرا آ نہی ء پھلجی کوهانی سراجاہ جٹہ۔ پھرنگی پھوڑ
 چھوں کہ پھرنگی کوبانی بنگاہی علاقہ رستہ۔ بجارخان ء آ نہانی سر ارش کھٹہ یک زبریں
 جنگ ء پھنڈا کوہ کپتھ۔ و پھرنگی پھوڑ تھی ء روش اندرا چھتر کنڈ ارواں پینا، میجر بلا مور کمک
 آپ پونا پھوڑ کمانیں لفظین کلارک و لفظین امیل وٹی پھوڑ ان گول چھتر میدان ء آ واربی
 ثغان و میر بجارخان وٹی زحم جناں گول چھتر ء آختہ و پھرنگی پھوڑاں گول قہاری کیں
 جنگ ء دانی پھرنگی پھوڑ باز کھنغ و ٹھپی بی ثغان و پنجاہ ڈومبکی شہید و دوازده گرنغ بی ثغان۔
 شف وخت ء بجارخان و آ نہی سر مچاراں ولد اکوہ کپتھ دوہمی روش ء اوچ سر ارش کھٹیں
 و اوچ کھنغ دکل ماں دنزاں گار بیتا۔ جنزل جیکب و میجر بلا مور و تھیو نیس پھرنگی پھوڑ اوچ
 کنڈ الرشاہ شاہ پور و اوچ نیام ء ناگہانی ء بجارخان گرنند پیما آ نہی سرا گوانکھ جٹہ و پھرنگی
 پھوڑ پنچش بال کپتھ کہ کس آر کسی خبر نوٹا، ہے لوڑ تہا جنزل جیکب چھوں حیران و پریشان پینا
 کہ آں وتی اسپ تا شاننا۔ گوز بجارخان اُردو میما ایوکی آختہ غازیباں اگر لوٹتیں آں ہا

ہند کھنغ بیت مگر بجار خان ء زور کھند غ ء جتہ و گوشتی، جیکب صاحب ..... تھرا تھی ساہ
تھورویں گڑ دُو۔ تھی ارداں دیما جھوشوششغان، جنزل جیکب دیم زرڈ گڑ تھ۔ کہ اے چھ
پہا، آ نہی ء اسپ واغ گردینتھا و چھوں گواٹ و گردنی پھذاوٹی پھوژا کنڈا گڑ تھ۔ بجار
خان وٹی غازیان گوں شاہی واہ کنڈا در کپتھ و کندھ کوٹ و کشور پھرنگی چوکیانی سراراش
کھٹی، و بازیں نقصان کھنغ ء رند ولد اوٹی کوہانی راہ کپتھی، تھیونیس شاہی واہ جیکب آباد
مردمان بجار خان نام گرخ آش چھوں لڑ زغ واڑ تھ چھوں کہ گونڈیں زھگ دیوجن نام
آش تھری۔ 1844ء سرچارلس نیپیر فاتح و گورنر سندھ ء ولد افر جیر لڈ و پکتان ٹیٹ سندھ
ہارس و بنگال پھوژانی کمان سرا ^{پھلجی} ء دیم دانہ اے پھوژا دے بجار خان دیما پرورش
واڑ تھ و ڈومبکی مزار آہانی دست ء نہ کپتھ۔ آخر چارلس نیپیر ء باز سر و سوج رنداے وہم کھٹہ
کہ آسن آسن آربری آ نہی ء لاڑکانہ چانڈیہ سردار ولی خان آر3 لکھ ایکڑ ڈغار
جاگیر داٹھ پھ اے عہد و پیمان سرا کہ آل وٹی چانڈیہ بولک ء گوں ڈومبکی و جھکرانی
سرچارانی مقابلہ آپ در کھٹی۔ مگر ڈومبکی زخم جناں گوں یک دو مقابلہ کھنغ رند چانڈیہ
ڈھالاں آنہانی زخم زور نداشتہ و گوں صد ندامتاں پھذا دیم وٹی ڈیہہ کنڈا داتیش پھرنگی
پھوژا سیاست یک برانا پھذا نا کام پٹا کہ بجار خان آرزیر کنتھ۔ سرچارلس نیپیر کہ آ نہی
سندھ، نالپور، میرانی حکومت نیست نا بود کھنغ ء آل بجار خان ء دیمالا چار پٹہ و آ نہی ء
یک قاصد ء بجار خان کنڈا دیم داتہ کہ آ نہی آراے پیغام ء سر کنتھ کہ تھو بجار خان وٹی
جنگ و جھیر و ان بند کھن ما پھرنگی تھرا نوادی خطاب دوں۔ واے خطاب ء گوں سے ہزار
کلدار ماہوار تنخواہ و ^{پھلجی} اش گرداں بیغاری واہ سر و سماں بطور جاگیر دائمی دوں۔ اے

قاصد بجاخان گورز آختہ وہے پھیغام رسا کتھی۔ وہیے وخت و ساعت ء پھہ ارمانیں
 دے ء گیر کھاروں، بجاخان ء ترک علی ہو رنہ گپتھ لہتے وخت گوں پھرنگیاں جنگ
 و جھیر دواں گوستہ۔ ہے نیام ء سرچارلس نیپئر و جنزل جیکب مرٹھغاں بجاخان دے بھاز
 پھیر و زور پٹا۔ آنہی بازیں یلیں سر مچا شہید و بندی بی ثغاں آخر ہے پھیر ستانی تہا آنہی
 ء فیصلہ کھشہ کہ خیر پور، ٹالپور میر ء گورز، روغ لوٹھی کہ اگر آنہی آرمزے استین گڈ ایک
 آخری پھیر ستانی جنگ ء گوں دلیغ کھنٹی۔ خیر پور ء شتا۔ آں ہند ء حال و ہش نیاختہ و گز تھو
 وتی ڈیہا واژ گز کھنٹی۔ راہ آسکھ ء گورمازن سرا پھیدانغ ء کہ یک پھرنگی اوسرایٹ وک
 گوں لہتے بلوچ سپاہیاں دیم پہ سکھر ء روان ء۔ ایٹ وک ء بلوچ سپاہیاں آرگوشہ کہ
 ہے پھیر مرڈ کھے ناں کیے ء جواد داٹھ کہ میر بجاخان ڈومبکی۔ صاحب دیمایٹھ و بجاخان
 ء گوں تھران کھنٹی کہ تھرایا دین کہ پھرنگی تھرا چھے تیمیں عزت و جاگیرے دلیغ ٹاں۔ مگر
 تھوانا کار کھٹ ء۔ بجاخان ء جواد تھرینتھا کہ ”صاحب۔ قسمت ماچنین بود“ بجاخان
 پھلجی ء سر پٹا و کھر دے سال پھدا آنہی زند ء سالوں وفانہ کھشہ۔ بجاخان زخم و زند ء
 بلوچ استمان آپ بے بہائیں سوغات ء اشتا و آنہی سر مچاری اخلاص و قومی حب
 و داہگ ء بے بدلیں نظیر ء قائم کھشہ کہ نوزدہمی صدی یک بلوچ ء اے دعویٰ پیڑ کھٹ نہ
 کنتھ کہ آں میر بجاخان آش گہتر و بھڑیں بلوچے ء۔

میر خداداد خان بھجرائی

..... میر سردار خان گشکوری .....

بلوچ تواریخ تہا رندانی دور مانڑیں دور و عہد پنچش مشہور و سر دتیں چھوں کہ ہندوستان تہا مغل خاندان اوغانستان تہا دڑانی پھاغ و اثر ہانی تہا صفوی بادشاہانی و بغداد تہا عباسی خلیفانی ہے دور و باری بار و اکران ء نامی کیں نوز دہمی صدی شاعر مولا فاضل زوان بوڑی۔

”وہش ٹتھ عہدی دور میر بلوچانی“ رند پھاغ و اثر ہی نزور تیغ اش رند نیں اولس سستہ و جٹ کپتھ چھوں کہ تسبیح کنڑ و بندخ اش رشال و کنڑ و گار پتھ۔ بلوچ استمان سبریں و گیشتریں بہر و بولک مال سندھ ڈیرہ غازی خان و پنجاب پٹ و بیواناں بے مہاریں و بے پھوالیں مال او گورام ء ڈول ء ایرختہ و بہر بیشتا۔ ہے پریشانی و پشیمانی۔ ہار و پٹل و ہاگام تہا کترین پھر رندانی ٹلائے میر بھجرائی خان ولد میر پیر و زشاہ سروغانی ء سیوی روش آسانی کوہاں مقیم پینا دے ہماں میر بھجرائی پھوئیں کہ آنہی زخم جنی غصہ و غضب ہما وخت دیسریں الکہہ و بولکاں مہو بلوچ ادب ء یک مسترین شاعرے میر محمد خان گشکوری ہے بلوچ مہتر بار و گوٹی ”بھجرائی پیر و زشاہ غزایانی“ 1520 ء میر بھجرائی پھو رند ء و تی مزنی دھری مروٹی کیں مری کوہستان سر محکم کھشہ 1550 ء ء میر بھجرائی خان ء اے جہاں اش موکل کپتھ و آنہی پھز اداں و وپشت۔ پھدا خاندان ء مری بولک سروغانی کھشہ و پھدا پاغ گزنی پاڑو ء بھاو لائزنی فرقہ دست ء آختہ میر بھجرائی و جہاش آنہی بار و نام بھجرائی نکا۔ میر بھجرائی رند تھیوئیں بھجرائی قبیلہ تہا سے نامی کیں کماش و دی پتھان میر کرم

خان، میر خداداد خان، میر مڑزی خان، میر کرم خان، پھنگ و ناموز و سخاوت آپ باز مہرا،
طوطی، بلوچستان حضرت مست طوق علی انہی صفت کنتھ۔

جنگ و ننگانی میر کرم خان

قاصدے ششاشہ کرم خان

میر خداداد خان پھ سخاوت، صاف گوئی، سر مچاری و کھور بہادری آپ نامی۔
میر مڑزی خان پھ عقل و فہم، صبر و تدبیر، سوچ و صلاح آپ نام، کھشتی، اے چھو نہیں
دیر گندین و سخن سخنیں میر و معتبرے، کہ دژ منے بولکانی اوغاناں ارمانے دلے، 1914ء جرمن
ہے گوشت کہ ”دریغاں مڑزی خان مے خاندان و قوم آس بی تیں“۔ 1918ء جرمن
سری جنگ گوں پھرنگیاں پیا، ہے جنگ آخری سال 1918ء اوغانستان پھاغ واژ
ہاوتی ملک آزادی باروا گوں پھرنگیاں۔ جنگ تیاری شروع کھشہ۔ ہے روشاں پھرنگیاں
سابق بلوچستان بولکانش نوخیں رنگروٹانی بھرتی کھشع آپ مڑم لوٹھشغاں۔ تھیو غیس ثمانان
چھم مری قوم کنڈا سکھ کھشہ۔ ہے بولکانی سروغانان پھرنگی لاٹ صاحب آرگوشتا کہ
گر مری تمان رنگروٹ داٹ۔ گڈا آن دے دینتھ، پھرنگی لاٹ، مری تمندار سردار خیر بخش
خان طلب کھشہ و رنگروٹانی باروا گوشتی۔ مری تمندار کاہان، آختہ۔ ہے نیام، دہمی قبائل،
سروغانان انہی آر پھیغام دیم داشہ کہ آں سرجمعی و دلجمعی گوں مری فیصلہ گوناں و بستی آں
۔ گر مری جنگ کنتھ آں گوں مری آں دست یک کنتھ۔ تمندار مری آوتی میر و معتبر و مقدم
کاہان، طلب کھشہ۔ بجارانی قبیلہ کنڈاش میر خداداد خان میر شربت خان و میر مڑزی
خان وغیرہ کاہان سربئی تغاں۔ لہتے روش پھ صلح و سوجان گوستہ، گزینی فرقه مقداں گوشتہ

کہ بھارانی مقدم دہی مری آں دیم کھناں ووت تماشا سیل کھناں۔ ہے شغاں جنغ اش
 میر خداداد خان جان ء اس مانا ختہ۔ وگرندا ناں گوشتی کہ ”مارنگروٹ نہ دوں“ منازال
 ملاقیں کہ گرسری زحم ء ماں وٹی بھارانی ء گوں پھرنگیاں جنناں ہے گھال کھنغ ء رند میر
 خداداد خان مٹی اش در کپتھ و ماذن ء اغ دست ء کپتھی۔ و آ نہی رندا بھارانی معتبرانی
 ماژناں گرند بستہ۔ بھارانی معتبرانی کاہان اش روغ ء دہی مری معتبرانی سرا آ زمان
 پھر شتہ مری تمندار ء پھرنگی لاٹ آرقاصد ششتا سہ کہ ”مری منی قبضہ اش در کپتھاں“ ہے
 ڈولیں آس ء نیں سر کھشی کہ آ نہی تھوسنغ پھ من و پھرنگیاں گران کھشی۔ پھرنگی لاٹ ء دم
 دتی جرنیل ہاڑی کمان ء یک بندنیں ڈویشن ء مری ڈیہادیم داشہ میر خداداد خان گوں وٹی
 بنگلیں براتاں کھولو ء سر بیٹا و گروخیں پھوڑے نزارتی و تھیونیں قوم ء کمان آ نہی دست ء
 داشہ۔ پھرنگی پھوڑان چپ و گرداڑ چہاریں کند و پلوانش مری کوہستان بیڑتہ..... دہی
 بلوچستان تمان وٹی قول و عہد اش پھد گڑتھاں و ایوکھا مری بولک آ رماں جنگ تنور تہا
 پھغل داتیش سیوی ہرنائی و لہڑی فورٹ منر نیز یخیں دہ و دنگ چوکی و کھلغانی سرامری
 غازی پھرنگیاں پھوڑا گوں وخت ء بکا ہی کوہانی گرانش میر خداداد خان وٹی ہون داریں
 وڑنواشیں غازیوں گوں گنبد و کوٹ سرا طوفان پیما ایرختہ پھرنگی پھوڑا مشین تو پک کوٹ
 بہتانی سرا ایر کھشہ و غازیانی سرا کافرانی تیر چھوں بشامی ہو ر ء گوڑتھ۔ غازیوں نہ تیرانی
 کڈا ر شہ نہ تو پانی گولانی پرواہ کھشیش۔ کوٹ بھت سرا زوار۔ بی تغاں و تیر آہانی سینغ
 آں ٹنک کھنغ تاں۔ یا علی نارغ جنناں کوٹ تہا وٹی ملک و قوم ناموز آپ شہید بی آغا تاں
 پھرنگیاں چھار شہ کہ مری آں گوں جنگ کھنغ لیوے نیں۔ گنبد کوٹ اثر مری غازی و پھرنگی

پھوڑانی ہون اش سہر پٹا۔ عصر وخت ء پھر نگلیانی گولہ و بارود ختم بی آغا رستہ، ناگمانی ء غازیانی اڑد چھوں ہارے پیاپھذا گڑتھہ و کوہ گھپتہش، گر جھٹ ء وہمی غازیان وئی پھاز داشتیں، گڈا پھرنگی پھوڑداں آخری مڑو ء آہاں پنخش گھشت چھوں کہ قاصانی ء پھساں گھشی، مری سرچاراں 200 آس گیشتر شہید گنبد ء میدان ء اشته۔ میر خداداد خان ء وئی سنگھر ہڑپ بلند یانی سراٹھاہے۔ پھرنگی پھوڑاں ہڑپ گھپتہ۔ وکھورونی کھچ۔ دگراں لغازیناں، میر خداداد خان اڑد ء دیم پھد دیم بیرق کھوز تہش، ہڑپ میدان ء اے ہمیں ترندے جنگ ء دیتا۔ کہ بیان کھنغ اش دریں، یک پلو ء میر خداداد خان مزاری بیہاڑ، جغر سندیں زخم و تو پک، سرچاری و سرفروشی ورنندی کھنغ و غیرت، بلوچی دھل و نفیل، مری آنی ہکل و ہوز و وہمی کنڈا کافر توپ و مشین توپکانی و گرنڈ و گوڑ، ٹھھی و مڑدغانی و اہو و نارغ، اے تھیو غیں شے آں سیاہ ملائیں قیامت ء آڑتھہ کہ مڑدمانی گوش کھربنی ٹغاں۔ ہے جنگ چوبانی نیام ء بشیر و شکھلیں، خداداد خان، آردژمن جور و فیں تیرے ماناختہ کو ہی مزار اژ مملہ بان کپتھہ، آنہی برات بیورغ و نہالان دیمہ آختغاں۔ و میر خداداد خان آرگوشنیش کہ ”ماترا جنگ میدان آس زیروں و دراکھشوں، مسکانی ہوت میر خداداد خان ء جواد تھریٹھا کہ چھوں نویت۔ مناں ماس ء اے لولی نہ داتھہ کہ جنگ آس و ت آردر براں و وئی مزن کندھیں براٹاں ایوکھا آس تہا گیدواں۔“

بیورغ و نہالان ء وئی کڑتی چند گوں، میر خداداد گڑتی بستہ و وئی گراں بہائیں جان وئی برات ء گوں پھچی ء داتھیں شانزدہ وہمی مری غازیان ہے ڈولا وئی کڑتی ہے سے شہیدیں براٹاں گڑتیاں گوں بستہ و آنہاں دے وئی روح گو ہے شہیداں آوار کھشہ،

نہیں مری اڑو بے کماش و بے کمان سر آحتہ - وختیکہ سرمویش باقی جان پیچھے کا کھیت۔
 جنگ میدان ساڑتھ پیٹا، پھرنگی جرنیل ء دور بین جشہ، دستی مری مزار شہید پیٹا، پھرنگی
 پھوڑاں فتح و بگل و نفیل جشہ۔ مری اڑو پھرشتہ و لہستہ روش پھندا گھوڑا ڈھنڈ جا کہا صلح پیٹا۔
 میر خداداد خان گول وٹی دو کیس براٹھاں ماوند ء یک قبرے ء ہندی کھٹھیں و ہما ہنداش دائی
 میر خداداد خان قبر و روح بلوچ اُستمان آرسر بلندی و سر مچاری و سر زوری و آزائی و پھیغام
 ء پیغیں..... قیامت روش ء کہ گیدی ایں آدم اولاد یک آخری مراگا ہے ء پھ
 سزا و جزا سلامتی بار واپیش بنتھہ۔ گڈا خداداد خان و تی عملانی پیش کھنغ وخت ء ہڑب ہونی
 ایں قصہ و نی گوہر و قیمتیں ہوناں و تی خالق و مالک دیم ء پیش داری۔

(اولس کوئٹہ جون 1966)

حسن رند

..... محمد حیات مری .....

رند بلوچ یک بہادر ہیں کلرے ات۔ شعر و شاعری و زخم جنی و سیا لگیری بہادری
و بورتاچی و نشان جنگی شکار و شرف چھتری رند بلوچانی پت و ڈاڈائی میراث ات۔

ہے قوم و تہا حسن رند نامیں یک ورناء ات۔ آرنستان و تہا عشق و عاشقی شعر
و شاعری بوز واری و شرف چھتری و پیک نامیں کین ورناء ات۔

حسن ہارون محمد برات اتنت۔ حسن ارمولانغ دی گوشت اش۔ گشت کہ حسن
ماں مکران و نشت۔ اصلی ہند مکران و سیوی و دی نشت۔

شلی نامی نہیں مہیرن زالے او مالدار و شوخی سن جنے ات۔ شلی و پنج گہوار تنت۔
نام اپشت۔

نمبر 1۔ شلی۔ نمبر 2۔ شاری۔ نمبر 3۔ گوہر۔ نمبر 4۔ لاڈی۔ نمبر 5۔ مہروی۔
نمبر 6۔ ہتلی اے ہر شش گہوار مالداریں زال تنت۔

شلی حسن مولانغ و نام و پیک عشق و عاشقی و سنی بیتو مولانغ و نیمغاشعر و تہا ایرنگ
و پیغام کتھی کینے

دُریں شلی و گال گتہ

ایشاں حسن رند و سر کنت

واویں تہا ہاغ کنت

من ہر لکھو و ہوش و نییاں

زانے کہ بار لکھویں.....

ہر لکھواں شامالغیں
 ہیراں تر فونخیں دانغیں
 ہر لکھوہ ہلا چلمب
 گپتی منی موڑیں دلا
 کر نچ بیت ایر نہ روت

ہر وقت ء قاصد ء شلی ء اے پیغام حسن رند ار آڑ تو دا تغنت تہ حسن ء برات
 اے حال ء پھوہ پیتغنت او مالانغ آرمنت کشیش کہ تو شلی ء میل وملاقات ء مرد ووجت
 کس جنان وسیالیس جنان دی منت وزاری کتہ کہ شلی اثر ماچیا جوان ان کہ تو پہ شلی ء
 ہر ووجت ء روغے اثر ماہر کسے ء تھسی دل لوٹیت ماتھسی اول۔

او اے شعر ء تہادی ایرنگ گشت تمش کہ
 آں یک شلی مادہ شلی، چیا شلی اثر ماگہن

نی مولانغ جواب کھنت کہ

گلاں گہنت دریں شلی

سیالیس جنان گشتہ کہ حسن مولانغ نہ شلی اثر ما سنہر او زریان نہ کہ ذات ء اثر ما
 اصل ان تو شلی ء ماں چے دیتے۔ البتہ اے ہور بیت کہ شلی مالدار ان تھر ادنیاء لالچ کن
 نیں سیالیس جنان گشتہ کہ مازالے یہ ہشتر کھنواو بگ ء پہ تھسی نام ء جوڑ کھنن کہ

نام ء حسن رند ء چریت

او شلی آراے جواب دوں کہ

شلی مول ہا حسن رند نہ ایت نویت

بگ ۽ ھارين گور مينے۔

مولانغ ۽ گشته اوسيا لیس جناں شامناں مپلت من شلی ۽ لیواں هر ڈول بیت

ضرور رواں۔

نیں سیالیں جنان گال کتہ مولانغ اکثر کہ

بگ ۽ جھروئیس گیشترنت لونغ لکیف ۽ چاڑده انت

پنجاه یک تیلنت چوک گیوار تو دیر چرنت

نام ۽ حسن رند ۽ چرنت

نی مولانغ گون قاصد ۽ شلی ۽ نیمغاشعر تها ایرنگ پیغام کھنت کہ۔

کھایاں اوکھایاں شلی

نادیتغیں بیلی منی

براتاں پہ منت داشتغاں

جت میں جناں پہ جوڈری

سیالیں جناں پہ موہری

رندیں جناں پہ ھاروسری

تیغی منی تیغ ۽ بہ لچ

موچی منی کونشاں بہ دوچ

کتری منی جاں ۽ گداں

چوزرزیں صابین بہ جن

صابن جن تہ بیارش دم ۽

براتاں من زیریاں محمد ۽

پوراں مہلوا
 عالیٰ عزر مشتمیں لڑا
 مہلومنی مول ہا سوہویں
 مولیٰ ایچ مہیر عذیر تریں
 ہاروں برات منیٰ کستریں
 گمان کسان مستریں
 منیٰ مہلوے واگ عگر
 بل اوپہ غس گیر وخن
 پیغام شلیٰ آتکغاں
 پیغام و نمبوئن سلام
 اڑتقاں رائی مڑدماں
 من دگر عسر پیتقاں
 من ایوک عبان ورواں
 پعلیں شلیٰ عگندغا
 من گول صد عبان ورواں
 پدیریں شلیٰ عگندغا
 من گول دہباں ورواں
 من پشلیٰ گندغا

اے ہماں حسن رندیں کہ شہیہ مبارک ع گالاں ماں نام گپتھ کہ شہ مرید چا کر
 خان شہہ زہر گپتو زیندغ اودر ای ع شوکار پیتھ۔ شہ مبارک ع سکھرداں بکھر ع پھولتو وتی

سولیس پتنگ نہ دیتی واپس سیوی ء پھیدانغ کہ حسن رندگوں وتی سکتاں بھیرگ رند۔ قول
جست۔ بجا رند نود بندغ لاشاری ء گوں فتح پور ء علاقہ ء پٹاں شکار ء کھنغ ء کہ شہ مبارک
ء دیتو اے گال گشتخت کہ :-

رنداں حسن مولانغیں

جتاں قول دیوانغیں

بجا رور باز یگریں

بھیرگ بور کونج گرڈن ء

لاشاریاں نود بندگیں

ایدے مرید مٹ نہات

من دوستہا نام ء گراں

اے ہماں حسن رندیں کہ یک کیتراں حسیٰ کن زال ء یارتی ہما زال ماں علاقہ
کوہلو ء بھروڈا کتر ماںزاشنتت۔ حسن چہ سیوی ء زوار بیت چہ وتی کھیترا نیں مہلنج ء گندغا
علاقہ کوہلو کتر ماںزاشنتت۔ یک روش ء حسن رندوتی مہلنج ء درائی شتو نشتہ کہ مہلنج کھیت
وتی لوغا چے نغسں گوں روغن ء تریت کتو ماں تھالی ء زرتو مولانغ ء درائی ء روغا کہ دگ ء
مزار ء حسن مہلنج بھورینتہ۔ تھالی گوں و ہڑداں پچی ء بنا کپتہ او تھالی ء آواز کتہ۔

حسن مولانغ ء تھالی ء آواز اشکت او زحم کشتو جلو کتسی دیتی کہ مزار ء منی مہلنج
بھورینتہ چھ کاشتسی اپنی ہقل ء حسن ء ہقل مزار ء دو پا دپتہ پہ مڑغا حسن ء زحم جتہ زحم ء مزار
دو کوٹخ بنا یک مزیں سنگے آماں آتکہ زحم ء نشان ہماں سنگ ء ماں دینا موجودانت۔

حسن ء مزار کشتو لوغ ء مرد ماںز گوانک جتو گشتی کہ من حسن رنداں شے زالے
اید مزار ء بھورینتہ۔ مزار من کشتہ وتی مڑدغا سنہجال ء من ہے مڑداں روغاں۔

گوشت کہ سیوی او کو ہلوئے منزل حسن مہری ء ماں یک روش ء جنت۔ اے حسن

رند کارانت۔

نیں شلی ء قصوئے گوش کھنت۔

حسن مولانغ ء شلی ء نیمغا پیغام کنتی کہ من گوں یہ سنیں مزدمان دیہ ذولیں
ہیں ء گوں تھنی لیواں کھایاں۔

گوردوران ہڈنہ جانان

گشت کہ حسن موڈانا میں یک پٹھانے آت۔ آدی شلی ء سرء جان و دل ء
گوں عاشق ات و شلی منت کنتی کہ گوں من تو یاری ء کھن۔ پر شلی ء جواب داتہ کہ یاری
کھنان تہ حسن رند ء گوں کھناں۔ گوں تو یاری ء اصل نہ خنان۔

حسن موڈا چھے کارکتہ کہ یہ شفی ء گھوڑ وکتو شلی ء لوغا آتکو مہمان پیتہ او شلی ء
گشتی کہ حسن رند آتکغاں بیاتہ دوستی ء کھنن شف ان۔ شلی آر چھے خبرانت کہ حسن
رنداں یا کہ حسن ٹھوڑا ان۔ شلی ء آڑ تو ماں گرانڈ مہمانی کشتغت۔ طعام تیار پیتہ مولد
آر شلی کہ و ہڑد ء برودے گورے نندش کہ گوڑد ء چے رنگ درنت او ہڈاں چھوں کھنت
گزیامنا حال دے۔ مولد حکم ء مطابق ء شتو ہموداشتہ۔ حسن ٹھوڑا سنگتاں حکم داتہ کہ گوڑد
اور ہڈاں منی دیم ء ایر کھن ء و ہرد واڑ تو حسن ٹھوڑا ہڈانی جاغا شروع پیتہ۔ ہیران مولد ء
زڑ تو لوغا شتہ شلی آر گشتی گودی حسن ء نغن و گوڑد واڑ تو نی ہڈاں جاغ ء شلی ء مولد ار گشتہ
کہ تھویر و شفی ء حسن ء و سپ او کش کہ من شلی ان۔ مولد شتو گوں حسن ٹھوڑا او پیتہ۔ حور
مولد واپس شتہ۔ صحب کہ پیتہ۔

حسن پٹھان ء گشتہ کہ شلی من حسن رند نیان تو تہ گشتہ کہ من گو تو یاری نہ خنان۔

نیں تہ گوں من یاری کتہ۔ شلی ء جواب داتہ کہ اگر تو حسن پٹھانے تہ ہے من شلی نہ ایساں
ہمیش منی مولدات۔

شلی ء گشتہ کہ من ترا دوشی پیجے آڑتہ کہ
تہ دی حسن رند نہ اے کہ ہڈاں کشتی ء مشے

حسن ٹھوڑاز ہر کتو شلی ء گوں قول کتھی کہ من تئی یار حسن رند ء ضرور کشاں۔
ٹھوڑا گوں وتی لشکر ء واپس پیتہ۔

حسن رند ء دی وتی برات محمد اولشکر زڑتو شلی ء دیدار و نیاد ء روانہ پیتہ۔ اچاں
کنڈ حسن پٹھان دی گوں وتی لشکر ء آتکہ۔ آتکو ہر دوئیں حسن ء جنگ اور پیتہ۔ حسن
پٹھانے شکر بازات۔ حسن رند گوں وتی برات ولشکر ء کشجا پیتہ۔ ہر وخت شلی آرحال پیتہ
کہ حسن رند پٹھان ء کشتہ تہ شلی گوں وتی سہیلی آں بگ و گور مئے کچر ء سیل ء کھنغایت
او آئی ء اے گال گشتغت کہ

ہو ہو ء افسوس ء کھنان، حسن مولانغیں بور ء بڑتمیش باز میگریں۔

گڑوت من جان ء جوڑنیا

در دء مروشی ماں سرء

ساڑت پہ ہلقاں نویت

ساڑت پہ ہلق والوچھنزاں

مولانغ ء کوش حوال

منادات رائی مڑدماں

دروغ بات درغیں حوال

سالء کہ روزی بات ہداں
 شلی غز تو لو غاشہ وتی جوان گدوز پور کشتو پہ مولایغ ء سنی جیو کشتہ۔ ہارون
 برقا ہیر ء تھا ایرنگ پیغام کتھی کہ
 نو دال منی دروہاں برء
 ہارون تیغا سرکن ء
 بہتی نام ء نہایت
 سنی نریں روز پیغے
 پھوڑی مال اف ء کھتھے
 زلاکتہ شارو ء کت میں
 بسنی شلی ء جا بہ ء
 گیدی پیہ روش ء کت میں
 منی دست وہم کارار سیت
 سنی کتوں بھوف ریٹ میں
 نو دال منی دروہاں برء
 ہارون تیغا سرکن ء
 مولایغ ء برات کستریں
 تلو غا دروہاں کھنئے
 ترا مولایغ گیر نہایت
 بک مال بہ ننداں وانڈ دنت
 مالغال وجت میں چور دنت

رائے تہ بندیں باد لیں،

ہوتے کشتے تہ بنگویں

نی مولانغ ء ہندا توے

نی ہارون تیگا گال کتہ او شعر تہا ایرنگ جواب داتی کہ

نوداں منی دروتاں برء دادوشلی ء سرکھنت

صبر کھن مہیری ء جنک مولانغ سیغا شמוש

لعل جمویں چنچ بہ دوج چتر ء دہ نیں روش ماں گذنت

بور چندن نیں زینا سہنت گڈانی حال بی ترا

گشنت کہ ہارون ء حسن ء برات وسکتانی خون ء صدمڑ دگشتہ او شلی ء نیمغا

شعر ء تہا پیغام کتہی کہ

نوداں منی دروتاں برء دادوشلی ء سرکھن ء

براتی گہوارے لیکھوے شاریں سری ء کن سرء

لعل جموے کھن ماں گرا مولانغ ء سیغا بہ زیر

مولانغ و عالی حسن من پہ حسن مولانغ ء

موڑ داغ ء مڑ کتوم پنجاہ پہ پیسی نیں سرء

گیست پہ کسا نیں محمد ء وہ پہ پیسی نیں سرء

جنگاں جہاں جینت نہایت گیدی پہ یہ روش نویت

حیراں ہا مڑ دگھنت

مولانغ ء و اب ء نہایت

بلوچی لکھوڑ (املا)

..... ملک محمد پناہ .....

ہے زونیں سالانی حیرانت کہ بلوچی نوشتنی زبانے جوڑ ساریء پرچہ نہ بوتہ؟
ایشی جوابء منی خیالء تہ شاموت شرتر نہ انت۔ پمیشاشے وڑیں زانتکاریں واجہانی دیم
ء منی ہمیں یک کم زاتیں مردےء چیزے گوشگ اجائیں گئے۔ مناسب ہمیش انت کہ
چکیء اصلیں سر حالء باروء چچیء شمشے خدمتء عرض کنناں۔

بلوچی املاءء واسطہ ما اردوء اردوء وڑء فارسی رسم الخطء زرتہ تن اے وختء
بلوچی زبان وادبء سرء ہرچی کار کہ بوتہ ہر کسےء کہ کرتہ اوپہ ہر رنگء کرتہ
آستاد توصیف کرزیت۔ بلے اید اگہ من اے حبرء پہ گوشیں کہ یک زبانےء نوک ٹاپینگ
اونوشتنء پہ ہماں اواریں جہدے کہ لوہیت۔ آنہ بوتہ۔ ہر علاقائی زبانء پییمء بلوچیء
دی بازیں جتا جتا ئیں لہجہ و تلفظ استنت۔ اے ردء بلوچی ادیبانی ہر کڑ دے کہ بلوچی زبان
ء املاءء واسطہ چہ فارسی ابجدء بلوچی ابجد جوڑ بنیتہ آ بیرگء وتی اووتی گروگور تلفظ ولہجہء دیم
ء داشتہ۔ اول سرء کوسہ وقلات ڈویرنانی بلوچی ادیبانی دیوان وتی نوشتناکانی تہا اردوء
سرمیں ابجد کار بستہ اوتاں ”نوائے وطن“ و ”بلوچی“ ماہتا کہ دورء بازیں زبان دوستاں
ہمیشی سرء عمل کرت ہے نیامچیء بلوچی زانتکارانی یک ڈلے چہ ایشی جتا بوت اوچہ نوک
سرء بلوچی زبانء املاءء واسطہ یک نوکیں ابجدے گچین گرت اے واجہاں وتی گچین
کرگمیں ابجدء چہ ش، ج، خ، ذ، ص، ط، ظ، ع، غ، ف، ق، ء..... بزاں ہے زاتیں حرفاں
درگشت کہ ایشانی بنیاد عربی انت۔ ہے پییمء اردو ابجدء دو جمعی حرفاںء بزاں بھہ پھہ تھہ

جھ، چھ، ڈھ، ڈو، ڈھ، ڈھ، گھ، گھ، چت، جتا کرت، اگرچہ ہندی طبع میں بھ، چھ، کھ، ڈو، لیس حرفان ء جتا کنگ دی مناسب تہ نیست۔ بلے خیر! اے چندا نہیں حبرے نہ انت پرچے کہ بلوچی زبان ء من اے ذاتیں لفظ کمیں انت کہ ایشانی املاء ء واسطہ دوہمی حرفانی گذر کپیت۔ چھو کہ حیر، بھر، کھلی، گھر، بھوتار جھٹ، چھٹ، چھاپ یا ہمے ذاتیں دگہ لہتیں لفظ.....

مگہ عربی ء ہمے حرفان ء کہ من نہیں ناناں اش گپت، چہ بلوچی زبان ء ابجد ء درکشگ بلوچی زبان ء سرء مز نہیں ظلمے۔ نہ زانیں کہ مئے زبان درتیں براہندگاں ابق اے حرفاں چہ بدی دیستہ یا بلوچی ء چر ایشان چہ تاوان رستہ؟ اے پدا منی مقصد اے واجہانی جہد و کوشستان ء ایر جنگ نہ انت اونی کہ من ء وتی براہندگانی نیت و اخلاص ء شکے یا بدیں گمانے است۔ چو کہ من ہمے نوشتانک ء اول سرء چشمیں ہر کارکنو کے ء کار ء گلاتہ و آئی رستا کرتہ ہمے ولجا کہ چشمیں زوتیں فیصلہ کنگ ء بدل ء وتی طبع و زانت ء وڑ ء کارکنان ء شیتیں تہ شر ترأت۔

ماوشماکل اے حال ء مہی ان ہمالس بلوچان ء ابید کہ بلوچی ء یک لفظے دی نہ زانت۔ آدگہ بلوچ کہ تاں روچ مروچی وتی زبان ء سلامت داشتگت۔ چہ یک و دگر ء باز دورو گستا کپتگت اوہمے دوری و گستانی ء سبب ء ہر ضلع ء بلوچی لہجہ و تلفظ گستا انت۔ بلوچی ء ہوریں املاء ء واسطہ کلئیں دمگانی بلوچی لہجہ و تلفظ ء دیم ء دارگ سکت ائم انت۔ عربی حرفان ء درکشگ ء طرف دار بلکنان چہ اے حبر ء معلوم دارمہ بنت کہ بلوچی زبان مئے کلئیں علاقائی زبانان چہ زیاد ء عربی حرفاں ء عربی تلفظ ء وڑ ء کار بندگ ء صلاحیت داریت من اے حبر پرے خاطر ء نیام ء آورت کہ منی اُشکنگ ہمیش انت کہ عربی حرفاں

بدون کسی واہبہ کاروتی گام گج و حق و اے دلیل و کارنت کہ بلوچ اے لہجہ او اکرت مکت
 من تقاتی نہ انا ایشی بدل و من گوشیں کسے ہر بلوچ مرگانی لہجہ و ہمکر و دسترس و ادریت کہ
 دگہ علاقہائی زبان نہ دارنت۔ من بازیں اے رنگیں بلوچ درستہ کہ چنت سپارہ و انتہ
 یاقاری و ابجد پڑھتہ آطواہر (ظاہر) ظواہر (ظاہر) صواہح (صالح) صواحب واد (صاحب واد)
 صا جہاد (شیطان) خذر (خضر) و تلفظ و پنچیں زبید اریں ڈولے و کنت کہ
 لشی مثال مے دگہ ہج علاقائی زبان و من گندگ نہ بیت۔ بالفرض اگہ منی اے گپ
 دروغ او و اہبانی دلیل راست انت تہ گڈ ایشی چے بوت انت کہ مے دومی علاقائی زبان
 و من کہ ہے عربی حرف کار مرز بنت۔ تہ آلم و عربی تلفظ و وڑ و انت۔

مے ملک و مستریں زبان اردو انت بلے من ہج اردو زانتے نہ درستہ کہ
 آہید چق و دگہ عربی حرفے و اصلیں تلفظ و بہ کنت مگہ ایشی باوجود اردو و اے کلئیں
 حرف استت۔ ہے وڑ و سندھی، پشتو، پنجابی و دی ہے حال انت اگہ ہے حرفائی زورگ و
 چہ ایشان و ہج ہمیں زلے نہ رستہ تہ پمنا چے ترس انت.....؟

منی خیال و چہ بلوچی ابجد و عربی حرفائی کشگ و بلوچی زبان و فائدہ کم او نقصان
 زیادہ ریت۔ پرچہ کہ چشمیں صورت و بلوچی روت یک برہمنی زبانے جوڑ بیت۔ او آ ہمیشہ
 و واسطہ چہ ایشی زبہر مانت۔ ہے پیم و اندگر غیر بلوچ کہ علمی صورت و بلوچی زانگ
 و وانگ و وانگ و ارا انت پر آ ہاں دی بازگران بیت۔ ایشی مطلب اے بیت کہ ما عربی
 و فارسی و گول اردو و تہ دگہ علاقائی زبانانی در (دروازگ) بلوچی زبان و سرابست او بلوچی و
 پلاسے دگہ زبانان..... حالانکہ اے بلوچی زبان و نوشتنی زبانے ناپینگ و بنی دورانے اے

دورء پکار انت کہ بلوچی ء ہے رنگ ء آسان و ڈولدار بہ کنن کہ دستگان ابید و گرانی و گلوش
 ء و تی نیمگ ء بہ چکیت، نہ چش کہ..... دگران ء تہ بلن کہ رویگ ہم بیزار بہ بنت۔ اگہ کسے
 لٹھ دست ء منی سرء بوشتی او من ء فرمائی کہ من ”حسن“ ء ہسن ”طاہر“ تاہر ”ظاہر“ زاہر
 صالح ء ”سالہ“ خضر ء ہزاریا ”عینان“ ء ”اینان“ عطاء اتا اوجق ء ”ہک“ نوشتہ بہ کن تہ
 من لٹھ ورگ ء تہ قبول کنین، بلے لفظانی گوناپ و دروشم ء بد لینگ ء نہ! منی واجہانی دل
 و دماغ ء عربی ء دہشت انکہ زیادہ کپتہ کہ ایشان ف، خ، ع، وڑیں حرفاں دی جتہ گلینتہ
 حالانکہ بلوچی ء جتا جتائیں تلفظ و لہجانی روء اے حرف دو جتائیں حیثیت دارنت کیے تہ
 ایش..... کہ بلوچانی مزنیں بہرے ہے حرفان ء تخر و صورت ء کار بندیت۔ رودراتکی
 بلوچی ء ”فرض“ فتویٰ ”طواف“ ء ف..... ”خوار“ خاطر..... ”خلفت“۔ تخت ء رخ.....
 غیرت، غور غوث، سغازی ء غ و تی اصلیں تلفظ ء گوں کیت نون ایدا۔ پہ ”دعویٰ و شرع“ یا
 فساد و جھیرہ ء نہ بلکہ علمی حل و بوج ء واسطہ اے سوال و دی بیت کہ اگہ یک ٹگ ء بلوچ ف
 خ، غ ء تلفظ ء کرت نہ کنت یا نہ زانت۔ تہ ایسی علاج چے انت؟ آیا نازانوک، زانوک ء
 پدگیری ء بکنت یا زانوک، نازانوک ء پدء بہ روت.....؟؟؟ بزاں چشیں صورت ء بلوچی
 لفظانی املا، گوں ف، خ، غ ء جائز انت۔ یا ناجائز؟

ہے سببیں حرفانی دومی حیثیت مشترکہ کیں لفظانی تہا املا کنگ ء باروء انت
 چوکہ یک پلوء بلوچ، آپ، لاپ، دپ، ماپ، گپتار، رپتار، نوشتہ کنت اودومی پلوء آف،
 لاف، دف، صاف، گفتار، رفتار..... کیے، نیکی، نوکیں، مکن، لکھیت اودومی ”نچی“ نوخیں
 ”مخن“..... یا کیے ”کنگ“۔ ورگ، آگ، گوشت او آدگر ”کنغ“ ورغ، آلیغ..... وڑیں

یک حرفی ہیں فرق بلوچی زبان ء دگہ بازیر لفظانی تہادی استتت چوکہ ”واب“ ء داڈ
 ”زبان“ ء زوان۔ سبب و سوب، نبشتہ و نوشتہ ء ب و و ء فرق..... ”وتی ووتی“ ”کتہ وکتہ“
 ت وٹ ء فرق..... ”بدی و بدی، پاد و پاڈ، مند و نیاڈ، و نیاڈ و نیاڈ، ء دوڈ ء فرق، گوشت و گوژد
 وٹنی وڈ ژمنی، ء ش و ژ ء فرق..... مات و ماس، برات و براس، پت و پس ء ت و س ء
 فرق..... یادویات، شاد و شات، آباد و آبات، ء و ات ء فرق..... نون و نین، زور و زیر
 سور و سیر، جور و جبر ء ووی ء فرق.....!

ہے ذاتیں گلئیں بلوچی لفظان ء ہر کس ہر چون کہ گوشتیت، بلے کہ بہ گوشتیت مگہ
 ایسانی املا یک رنگ کنگ لوہیت۔ لہجہانی ہے پیہیں جھیرہ ایوک ء گول ماد و چار نہ انت
 بلکہ اولی سر ء ہر زبان ء گول ہنچش بوتہ۔ او ہر کس ء وتی زبان ء طبع و مزاج ء وڑ ء اے
 چونیں بدے حبرے کہ مے یکیں زبان ء املاء ء دو در پھندیں اے وخت ء یک پیہم ء نہ
 انت پریشی مارا چیزے کنگ پکار انت۔

بلوچی املاء ء و رد ء یک دگہ عجیبیں میلانے نے سر زورگ انت۔ لہتیں بلوچی
 اویب گوشتت کہ بلوچی زبان ء گلئیں لفظان ء ہماں پیہم ء املا کنگ بہ بیت، چوکہ ماچہ
 استمان ء دپ ء اشکنن۔ ایشتہ ء شک نیست ات کہ بلوچی زبان ء خالصیں لفظانی
 زمین گنجے او ایشتی مہاو و ہانی ہمکریں بن و مالے کہ ماراچہ وتی ورنشیتیں استمان ء دست
 کت کت، آچہ شہری و انند ہاں دست نہ کپیت۔ مگہ اے خیال پہک ردانت۔ کہ ما
 لفظانی املاء ء واسطہ تلفظ دی چر آ ہاں بگرن۔ املاء ء واسطہ تلفظ ء پرکھ و چکاس و انند ہانی
 کارانت۔ نے کہ نادانند ہانی اگہ مے نادانندہ ریڈیو ء ریڈیو، گراموفون ء فونو.....

منٹ ۽ مہلٹ - پولیس ۽ پولوس، موٹر ۽ موٹل، بائیکل، مائی شکل، یا شوٹکیٹ ۽ مائی ٹکس، یا ٹکٹ
۽ ٹکس، پگوشنت، تہ مارا بایدا نت کہ ماہر و بر و ہے لفظانی املاء دی ہے رنگ ۽ بکنن اگر
یک راہ بگدیس دونابلدانی رند ۽ روگ ۽ رد ۽ کرت تہ یک انت کہ آمردم وتی منزل ۽ نہ
ہجیت - ناواندہانی پدگیری عجبے، خوبی نئے نہیں، اژدو ۽ بازیس ناواندہ آریاؤں، بلے
واندہ آ رہا ہوں، نوشتہ کنت - ہے رنگ ۽ فارسی زبان ۽ بازیس مردم گشت، چچی مونی،
بلے واندہ مردم کدی ہم چچی مونی، نوشتہ نہ کنت بلکہ چہ بے کنی، نوشتہ کنت - گوشتن و نوشتن
۽ ہے فرق ہر زبان ۽ من استت - ہے فرق ۽ چہ ہنچو کہ اے دگہ زبانان وتی املاء رکھتہ -
مارا املاء اندر ۽ ایسی خیال دارگ لوٹیت -

(نوکیمن دور 24 جون 1962ء)

لوز لوزانت و لوزانک

..... م۔ طاہر .....

لوز لوزانت و لوزانک سے چوشیس اصطلاح انت کہ ایشان چه یک دگرء
جناکت نہ کنان۔ لوز لوزانک ء اولیس خشت۔ انت لوزانی زانوک (زانوگر) لوزانت
و لوزانت لوزانک ء ودی کنوک انت۔ اگن ما بزانان کہ لوزانک چه انت دگہ آوهد ء
ماپ لوزانت و لوز ء پوہ بینگ ارزاں بیت۔

لوزانک ء عربی و فارسی بدل ادب انت ادب عربی لوزے کہ لغت ء عقلمندی
و جزانی سماں جتا کزگا گوشت علامہ ابن خلدون و قی تاریخ ء پیش گالانی تھا گوشت کہ
ادب جتا نیں علمے نہ انت۔ بلکہ تیوگیں علمانی یکجائی ء نام انت ہنچو کہ منتہی الادب ء
بہوک گوشت۔ ادب آ علم ء نام انت کہ چه آئی راہ ء مردم و ترا چه گپ و گال ء زوری ء
رکھت بکت۔ ہے واجہ ء لوزانک دوازده نکاں بہر کرتہ و گوشتہ کہ تنکہ کسے چه ایشان
آگہ مہ بیت تن آوهد ء آئی گال جائی بوت نہ کنت۔ آئی لغت صرف نحو اشتقاق
معانی بیان عروض قافیہ چار فروغ، علم الرسم الخط و قرض الشعر ء ادب ء دوازده جتا نیں
نک حساب داتہ۔

ماگن ادب ء بن ء سر افکر بکن نہ معلوم بیت کہ اصل ء ادب ء بنگ گوں آسمانی
کتاباں ہوتہ۔ آسمانی کتاب کہ پیغمبرانی تعلیمانی مچی و تہذیب و اخلاق ء گوہرانی مجموعہ
انت۔ وینگی و بدی آئی حدانی پیش داروک اتنت۔ ہمیشی ادب گوہگ بوت انت کہ نیکی
بدی ثواب و گناہ ء نیام ء حکمانی حدان بست اتنت۔ ہے کتاب ادب ء اولین نمونہ

انت - چرے آسمانی کتابان رندو کہ مردمان دی ہے سرگال ء (موضوع) سراگوشت
وہشت ہر آگپ کہ گوں مذہب و اخلاق ء بست انت - مردمان آیان ادب گوشت۔

بلے رندان مدان ادب ء پہنات مزن بوت - و ہر پییم ء شعرے ء ادب زانگ
بوت - اے روچاں ہشتانک ء عام شکل مذہب اخلاق زبان و تاریخ ات و ہر آگپ کہ
گوں مذہب اخلاق زبان و تاریخ زبان مذہب و اخلاق ادب ء تران زانگ بوت۔

گوں انسان ء زندء آئی زانت ء دی پیشرفت گرت - انسان ء وتی زبان ء
گوں وتی وجود و چاگرد ء سرادی فکر کرتہ و چہ آئی اے فکر و خیالاں زانت ء نوک نوکیں
در چچ بوتکت - و ہر در زانت ء جتا ئیں پٹ ء نیمگاروت - نوں ہر پٹ زانت ء یک
جتا ئیں دنیائے - پہ ایٹی ہر علم ء ء مروچی یک جتا ئیں نامہ زرتہ مثال ء زبان ادب
طب جغرافیہ طبیعات کیمیا ریاضی نجوم و د کہ انسان ء اے علمانی بارو ء وتی زانت و تجربتاں
دفتر و کتابانی تو کاہشت و اے نیسگ آں ادب ء پہنات ء پراہی و دینت سراں ہر وزین
ہشتانکاں ادب گوشگ بوت - بلے رنداں زانت کاراں علماں چہ ادب ء دؤر کرت و کل
ادب ء دو بہران بہر گرت - اولین بہر کہ گوں علماں بندوک ات آرا (Relative
literature) بزاں اضافی ادب ء نام ء دات و دومی بہر ء (Pure literature)
بزاں ذگریں ادب گوشگ بیت کہ گوں یک علمے بندوک بہ بیت - بزاں ہما علم ء ہشتکیں
مواد و علم چہ لوزانک ء جتا انت ہر آ چیز کہ لوزانک نہ انت آ علم انت - علم ہر آ زانت ء
گوشت کہ آئی ہشتکیں راہ و راہبند بہ بنت و چہ آ ہشتکیں راہ و راہبند ان عمر ء یک نتیجہ ء
در بیت - مروچی طب جغرافیائی کیمیا حساب و ہر پییمیں دست کار ء زانت علم گوشگ

بیت پر علم ہے۔ ہینکلین راہبند ان، علمی ادب یا اضافی ادب گوشگ بیت۔ مثال
بہر اقبالی ادب، حساب ادب و طب ادب و دگہ

ادب و دومی بہر خالص ادب انت کہ پہ آئی انگریزی و لٹریچر و لوز و بلوچی و
لوزانک و لوز کار مردنگ بیت۔ لوزانک مروچی کے علم الزبان شاعری روانک نویسی
مرداری و تاریخ گوشت و ہر آ چیز کہ گوں اے سرگالاں بندوک انت آ لوزانک و میان
بیت۔ ہرنک و تی جتا جتا میں داریت و بازیں کستریں شاخاں بہر انت۔

لوزانک و بنیات زبان و سرالیر انت۔ و زبان انسان و خیال و جذبان پدر
ہنگ و مزترین راہ ایت۔ کہ گوں ایشی کمک و مردوم و تی چیزیں بہراں پہ دگہ مردمان
معلوم دار کت و دگہ مردوم دی چہ آئی و ذہنی و دلی لہران تام و مزگ زورنت۔ بلے ہر زبان
و تی جتا میں تے و زبانے ہے تب و زانگ علم الزبان گوشگ بیت۔ زبان چہ جملہ یانی
بندوبوچ و جوڑ بوتہ و جملہ چہ لوزانی رد بندی و بنگج بوتکت و لوز چہ ابجدانی ( )
(Alphabet) یکجائی و و دی بنت و ابجد انسانی تواری (Sounds) فرض ایں نشان
انت۔ اے پیم و زبان و زانگ و چار زینگ و پدیانک انت۔ اولیس زینگ و پدیانک
تواری پوہ پینگ انت کہ آرا انگریزی (Phonetics) گوشگ بوتہ۔ دومی زینگ و
پدیانک لوزانی پدورندان زانگ کہ چہ کجا و چون جوڑ بوتکت۔ ایشرا انگریزی و .....
(Philology) بزان علم الاشتقاق و نام دینگ بوتہ۔ سیمی زینگ لوزانی رد بندی و
تواری زانگ انت کہ آہرا علم صرف و نحو (Grammer) گوشت۔

زبان و زبری و زانگ و اے چارینانی زانت اولین شرط انت و تنکہ کس زبان

ء بہ زبری مہ زانت تن آ وھد ء آ ز بریں روائنک کار شاعر شرگدار و تارنخ زانتے بوت نہ
کنت۔

اے پیم ء لوزانک زبان زانتی انت و کسے کہ لوزانی اصلیں معانی و آیان درستی
ء گوں کار مرد گنگ ء زانت آ لوزانت انت و لوزانت ء قلم ء پیدا ک لوزانک انت۔
اے پیم ء لوزانک زبان ء بلندیں نمونہ انت کہ آئی تہا ز بان ء زیبائی ء گوں
لوزانت ء فکر ء گوھر دی گندگ بنت۔ وپہ لوزانک ء ضروری نہ انت کہ آدگہ علمانی پیم ء
یک خاصیں کشک وراھبندے سرا بہ بیت۔

(اولس کوئٹہ اگست 1964ء)

آزما نك

..... م۔ طاہر .....

قصہ و حکایتانی گوشگ و گوشدارگ انسان و عادت انت چہ انسان و زندگانی و
 اولیں روچان ماگنداں کہ آئی گوں اے پمیں گیان و بندی داشتہ کیے کہ وتی جنگ
 و بکار و حالان گوشتہ دگران آہرا گوں گوش و ہوش گوش داشتہ۔ ہے سوب بوتہ کہ حالائی
 گوشک پہ وتی شان و برزی و حکایت و شرکنی و گیان و شمن زوان و بیان کتہ و چہ ہے
 گیانی دراج کنگ و آیانی تہا ز بیانی و دی کنگ آزما نك بنکیج کتہ۔

ایشرا ما ہر دور و زمان و تاریخ و گندان۔ مذہب و ہم پہ تبلیغ و چہ انسان و ہے
 بات و پائیدگ زرتہ آسمانی کیں کتاب زبور، تورات و انجیل و بازوش و شمن آزما نك
 مان انت۔ انجیل و توکا ”حضرت داود و حکایت“ ملکہ ایستر ”وفضول خرچیں چک و دگہ
 آزما نك ز بریں و ڈے (form) گندگ بنت۔ ہنچو قرآن کریم و حضرت یوسف و حال
 ہم ہے و ڈے بیان کتہ۔ بلے مذہبی آزما نك تیوگیں جو ان عادتی قصہ انت و انسان و نیکی
 و شکاری ہر مائینت۔

مشرقی آزما نك نیساں چہ مذہب و باز اثر زرتہ، پیشگی مشرق و جوان عادتی ادبی
 و کیں دیوگیں آزما نك کیشتر گندگ بیت۔ کلیلہ و دمنہ کہ ہندوستان و اولین آزما نك کتاب
 انت ہم ہے صورت و انت ہنچو کہ گلستان، بوستان، انور سہیلی و بہارستان و آزما نك ہم علمی
 ادبی و اخلاقی انت۔ ادایک حمرے گوشگ لوٹیت کہ آزما نك و حکایت و طرز یک انت۔
 ہنچو آزما نك و سرائی و سرائی۔ حکایت کسان انت و آزما نك چہ آئی دراج تر۔

ہر دینکہ کا گد و قلم نیست ات۔ مردم آزمانکان چہ دگہ مردمانی دپ (Oral form) اشکت انت و آزمانک گوشوک آہراوش کنگ و واسطہ شعرانی تو کا بیان کت۔ یونانی زبان و جنگی شعر الیاد (Alyad) و اوڈیسی (O Dyssey) و مے جنڈے بلوچی و داستانی شعر و جنگانی حال چوہے شعر ی آزمانکان انت۔ شعر چہ وئی ووش زیمیلی و سوب و مردمانی دل و تو کا جا گہہ گیت کنت۔ و مردمان بوت کنت۔ ہمیشہ مردمان گیشتر دوست بیت۔ ہے سوب بوت کہ کہنیں مردمان پہ آزمانک و گوشگ و شعر کار کپتہ مروچی کہ کوہنیں وختانی تاریخ تن مارستہ آئی سوب ہے شعر و شرکنی بوت۔

بلے بدان بدان کہ دنیا دیماشت، قلم و کا گد و دی بوتہ، نثر و شعر و جا گہہ و گیت و مردم دراج دراجیں گپان نثر و تو کا بیان کت انت۔ اے پیم گول زبان و آسانی و آزمانک و طرز و پیم ہم بدل بوت، سیل و شکار و جنگ و ابید عشق سز و اسرار (Mystery) جرم و مذہب دی آزمانک و زبان و زیبا و پراہ تر بوت۔ آزمانک یک جتا میں صورت و لباس و در ابوت۔

آزمانک یک سادگ و ویشیں تکنیکی داریت نبشتہ کنگ و آسان و پوہ بوگ و آسان تر انت۔ ہمیشگی عمر و مردمان پسند کرتہ۔ خاص کسانیں زہگ کہ آیانی ذہن باز دور نہ روت، اے طرز و گیشتر دوست دارنت۔ کہنیں مردمان کہ آزمانک ناہینتہ بہ آیان آزمانک و جہل ایں صفت گندگ بیت۔

(1) آزمانک و زبان سادگ انت۔

(2) آزمانک اول و آخرے داریت۔ وانوک یا اشکنوک و دل و اے سوال نہ مانیت کہ

سرے چونت و آخرے چون بوت۔

(3) ہر گپ پیلوئی ء بیان کنگ بیت۔

(4) پہ آ زمانک اے لوئیت کہ گپ چہ انسان ء حقیقی زندمانی ء زورگ بہ بیت۔

(5) آ زمانک دشمن جوڑ کنگین حکایت انت۔

آ زمانک کہنیں دنیا ء ہر کوئڈ کنار ء گندگ بیت۔ دنیا ء ہر بہر ء مردمان آ زمانک ناہیتہ ما انگریزی ء سحر و طلسم ء آ زمانک گندان و فارسی ء کوہ قاف ء جن و پری تنگی چکانی یک خیالی دنیا ء است و بلوچی ہم وتی کیسگے تہا اے تیمیں بازیں قصہ و حکایت داریت۔

ہے آ زمانک انت کہ چہ دنیا ء بنگی ء تنگی گوں انسان ء گورانٹ و وارکان وتی شکل و صورت ء داشتہ۔ گر چہ مروچی ایسی صورت بدل بوتہ۔

ساینس ء ترقی و انسانی راج ء بودنا کی ء پہ انسان بازیں نوکیں مشکل درگپت اے نوکیں مسئلانی لوٹاں آہرا مجبور کت کہ آہر چیز ء پہ وتی مسئلہ آنی بوجگ ء کار مرد بکنت اہے لوٹ ء افسانہ مقصد و طرز تو کا کمین تبدیلی آورت۔ اے تبدیلی شروعات بہ نوزدہمی صدی ء امریکہ بوت۔

واشنگٹن ارونگ (Washington Arving) اے میدان ء اولین سوار کوشگ بیت آئی نوزدہمی صدی ء اولین سالان چہ کوشگیں امریکی آزمائکان بدلیں آ زمانک نبشت کہ چہ وتی موضوع و ہیئت اعتبار ء چہ ساری ء آزمائکان بدل اتنت۔ آئی پہ آزمائکان غیر حقیقی (Unnatural) موضوع ء بدل ء چہ وتی راج ء حقیقی این موضوع چت۔ امریکہ و انگلستان ء مردمان آئی آزمائکان باز دوست کت۔ اے پیم آزمائک ء موضوع و ہیئت ء تبدیلی ء سوب ء چہ آزمائک ء لاپ ء یک نوکیں صفے

درجگہ آورت ونام ء افسانہ ایرکت۔

واشنگٹن ارونگ ء رند ایکنر ایلمین پو (Eognerallan poe) دومی
 زانت کارانت کہ آئی افسانہ ء ردوم ء بہر زورتہ کہ ارونگ ء افسانہ ء خشت وچ ء چت
 ات پوء چہ ہے خشت وچ ء افسانہ محکمیں قلات ٹائینت اگہ پہ ہے سوب ء پوء نوکیں
 افسانہ ء درگجوگ بگوشاں ہم دروگ نہ بیت۔ پرچہ کہ آئی افسانہ ء وژوراہبند ان جوڑ
 کت وچندے ہرچکہ آزمانک نبشت آیانی توکا ہے وژوراہبند ان کارمرزکت ٹیہنل
 ہاترن ء..... (Natnanal hawthorn) کتاب..... (Twice Told
 Tales) ء سرائیک چم شانک ء نبشت کہ مروچی آزمانک ٹکنیک ء سرائیک بے مٹین
 ترانے زانگ بیت۔ پوء آزمانک کسانو وژہن ء سرائیکین اثرودی کنگے زبا مین مثال
 انت کہ پہ وتی پراسراریں آزمانکان باز مشہور انت، ہے نوزدہمی صدی ء امریکہ ء چہ
 ایلمین پوء رند ٹیہنل ہاترن گندگ بیت ٹیہنل ہاترن پوء ہم عمرات ونوکیں افسانہ ء نیکی ء
 نیام ء آئی نام ہم کیت۔

ہے دوران کہ ایلمین پو و ہاترن امریکہ ء افسانہ ء دیروی ء وت گٹ اتنت دگہ
 ماکانی ادب ء توکا ہم کسانیں آزمانک شروع بوت۔ خاص فرانس وروس ء۔
 زانتکار گوشنت کہ فرانسیسی زبان اے پیہیں اثرے داریت کہ پہ آزمانک
 نیہی ء سک جوان انت۔ پیمیشکی مروچی ہم فرانسیسی زبان ء آزمانک دُنیا ء بے مٹ
 زانگ بنت۔ نوزدہمی صدی ء نیام ء فرانسیسی ادب ء توکا افسانہ یک جتائیں حیثیت ء
 وت ء دراکت۔ و ابازیں فرانسیسی نیسوکاں پہک ٹکنیکی آزمانکاں نبشت۔ فرانسیسی افسانہ
 نیساں چہ کہنیں۔ عادتو و فلسوفی آزمانکاں ابیدول دوستیں نفسیاتی دل لہری ٹکنیکی

آزمائے بہشت۔ ایشانی تو کابالزوک (Balsak) نام اول انت۔ ہمہ صدی و فرانس و مزین نہیں افسانہ نہیں درگیت کہ ہر یک مروچی آزمائے و روژنائیں استار انت۔ جارج سند (Georgesand) انا تول فرانس (Anathol ferance) زولا (Zola) و (Maupassan) ہمہ دور و نام وریں بچ انت۔

نوزدہمی صدی و روس و ہم آزمائے و ردوم و کمک دات۔ اے دوران و ہم روس و سے مزین نیسوک ٹالستانی (Talstani) ترگیوف (Torgeny) و دوستووسکی (Dostoevosky) عشق و جنگی آزمائے و بدل و روسی زبان و نفسیاتی و حقیقی رنگے بخش آیاں چہ ہر یک نیسوکاں نوک نوکیں سر حال ٹاپنت و دگ چچ کت۔ و دہمیکہ نوزدہمی صدی و میاں نجین و روس و سیاسی و راجی و مالی حالت و بدل بوگ و سوب و گورگی و چیخوف و نوکیں سر حال رست۔ آیان پہوشی و قوی آزمائے کافی تھا کار مرکزت۔ اے پنا آزمائے و دنیا و گورگی و چیخوف بے مٹیں قدرتی (Naturalistic) و حقیقی (Realistic) آزمائے دست کپنت۔ او اے حبرے گوشگ پشت پکپیت کہ ہے دوران و روس و ہنکہ زبری آزمائے۔ نہیں درگیت کہ دنیا تن مروچی آیبانی مٹ آورت نہ

کت۔ چہ ہمہ روسی آزمائے نیساں رندے بازیں انگریزی نیسوکاں اثر زورت۔ فرانسسی و روسی آزمائے نیساں نوکیں آزمائے و پیلوکت انت و آزمائے و دنیا و ادب و یک بازا ہمیں صنف و درجگ و رینت انت۔ مروچی کہ آزمائے یک کالمیں طوور (فارم) و تکنیک داریت۔ چہ ہمہ قماش آنی خواری و ہنر مندی و سوب و انت۔ کیستی صدی آزمائے و دوران و روج پہ روج مردمان پسند بو ان انت۔ الٹا سوب کیستی صدی و انسان و کار و وقت نہ رسگ و ذہن و پریشانی انت۔ آلوٹیت

کہ کمین وخت ء تو کاوتی ذہن ء باز آسرات بدنت ہمیشگی اے صدی ء بے حسابیں
 آزمانک نہیں ودی کتہ و ہر نیسوک ء کم و باز ایشی نیمگ ء گوش کتہ۔ بلے دنیا ء کیشتریں
 آزمانک نہیں فرانسیمی ودومی قماش آنی رند ء شنگ انت۔ آیاں کہ چہ رند گیری ء
 و ترا داشته آیاں آزمانک ء دنیا ء چچ نوکین نشان یلہ نہ داتہ۔ اے صدی ء انگریزی لہتیں
 آزمانک نیساں و تراگوں دنیا ء مردماں پچارینتہ۔ آیاتی توکا (D. U. Lawrence)
 مانسفیلڈ (Bates) بیٹس (Somersetmaughaum) سومرسٹ
 ماہم (Hemung way) ہمینگ ویے و ایچ جی ویلز ء نام دیم دیما انت۔

چہ آزمانک ء اے تاریخ ء و اتگ ء رند ہر وانوک ء دل ء اے گپ کیت کہ آخر
 ایشی طور و تکنیک چے انت؟ باید انت کہ آزمانک ء تعریف ء نیمگ ء دلگوش بیاں۔
 بیرٹ (Barrat) گوشت کہ:-

”آزمانک ء برزیں صفتان رند اے درابیت کہ آزمانک چے انت بلے بس
 ہے جوانیانی بوگ یک نبشنانک ء آزمانک جوڑ نہ کنت بلکہ زانتکاران لہتیں دگہ جہم
 ثابینتہ کہ آیانی موجودگی پہ یک تکنیکی آزمانک ء لوٹیت۔ اے حبر شمار ء سے انت کہ ہر سے
 آنی یکجا بوگ لازمی انت ہمیشگی اے حبران سے جمی (Thre Unities) گوشگ
 بوتہ اے سے ایں جمی (Thre Unities) چوش انت۔

1۔ پلاٹ

2۔ کردار

3۔ چپ و چاگرد

زانت کارگشت کہ تکنیکی آزمائے بداریت۔ پلاٹ واقعات و پیش
 آہنگ گوشت کہ کماہنگ ردیہ ردبنت۔ اے کماہنگ و پنج زینگ انت۔ اولین زینگ و
 موقع (Situation) گوشت کہ آزمائے نیس گول کمین لوزانی کمک و وتی وانوک و
 جانی دیماہا موقع و کہ وتی آزمائے و تو کا کارمرزنگ لوہیت پیش بداریت۔ دومی
 زینگ و ہتیں واقعات بنت کہ حکایت و مردم آیاں یک کارے کنگ یا نہ کنگا و پرماہیت
 کہ چوش مردمانی تو کا یک سیالی و دی بیت۔ یا آیانی کہنیں سیالی پرشیت
 اثر حکایت و دیماہوگ (Progrssing) گوشت چہ مردمانی مند و پاد و سیالی و دومی
 بوگ و پرشگ و آزمائے و تو کا یک آشوبے (Crisis) و دی بیت۔ اے آشوب
 دیماہوان کنت، یک جاگہے رسیت کہ آشوب و آخری ٹک انت۔ ہے آخری ٹک و
 کماہنگ گوشت (Climax) کماہنگس و رند واقعاتی دیم بہ تہلگ و بیت یعنی یک نتیجہ
 و رنت۔ ہے تہلگ و روگ و تو کا اے ہر پنچمیں زینگانی بوگ و پلاٹ گوشت و اے
 پلاٹ چہ انسان آنی زندمانی راستیں بوتگیس گپان زورگ بنت۔

2۔ آزمائے و دومی لوٹ کردار انت۔ (Characterization) آزمائے
 کردارانی چپ و چاگرد و گردیت۔ یعنی آزمائے چہ کردارانی پاد آہنگ و ننگ و گردگ
 و کارنگا جوڑ بیت۔ آزمائے و کردار یک مردم بوت کنت۔ و بازیں مردم ہم بوت
 کنت۔ اگن آزمائے کرداری آزمائے (Character Story) آوہد و
 تیگیس واقعات و کردار پہ یکیں کردار و پچارہنگ و یعنی آئی طبیعت و خاصیت و شخصیت و
 درازنگا کارگشت۔ و اگہ آزمائے پلاٹی آزمائے (Plot story) آوہد و تیگیس
 واقعات و کردار پہ پلاٹ زوردار کنگ و دیماہرگ و جہد کنت۔ آزمائے و کردار انسانی

انت وچہ حقیقی دنیاۓ مخلوقان انت چو کہنیں آزمانک ۽ جن پری و ملک آزمانک ۽
تو کارکنوک نہ بنت۔ بازیں شرگدار گوشت کہ گول کردار ۽ راست بوگ ۽ آئی زندہ
بوگ ہم لوٹہیت۔ بلے بازیں گوشت کہ پہ آزمانک ۽ ضروری نہ ئے کہ آئی کردار
زندگ ہم بہ بیت۔ یک مرتگیں انسانے ہم آزمانک ۽ کردار بوت کنت۔

ایڈت وارٹن (Edith wharton) گوشت۔

”کالمین زندگیں کردار پہ آزمانک نہ لوٹہیت۔ البتہ ناول ۽ تو کا باید انت کہ
کردار زندگ بہ بیت۔“

اے نیسوک ۽ ہنرمندی ۽ سرانت کہ وتی کرداران جاندار و حقیقی پیم پیش
بداربت و آئی کردار دگہ جہان ۽ مردم مہ بنت۔ مزنیں آزمانک نیسانی سپت ہمیش انت
کہ آچہ وتی کردارانی دپ ۽ ہر لوز ۽ کہ دراکنت آوانوک ۽ دل ۽ تہا کار کنت واصل
ودی کنت و وانوک آئی راستی ۽ سرادل ۽ ہج شکے نہ کاریت۔

3۔ سیمی گپ کہ پہ آزمانک ۽ لوٹہیت۔ آئی چاگرد (Atmosphere) انت۔
چاگرد ۽ مطلب واقعہ ۽ جاہ و ساعت انت۔ یعنی چہ کارے چہ جاگہ ۽ وچے ساعت ۽ بوتہ
پرچیکہ چپ و چاگرد کردار ۽ حیثیت پلاٹ ۽ سر حال ۽ نیمگا وانوک ۽ دلگوش کنت۔ شپ
وروج کردار و پلاٹ، جنگل و بازار تیوگیں وانوک ۽ ذہن ۽ سر اجتاجتا اثر دارنت و وانوک ۽
خیال ۽ بہ یک نیمگ ۽ برنت آزمانک نیس ۽ نہ لوٹہیت کہ چپ و چاگرد ۽ سیالی ۽ گول
کرداران پیش بداربت۔ ناول و ڈرامہ ۽ تو کانیسوک فراوان وخت داربت۔ ہر چیز ۽
پیروی ۽ بیان کنت۔ بلے آزمانک نیس پہ چاگرد ۽ پیش دارگ ۽ یک و دو گال کنت
و گوزیت۔ مثال ۽ ناول نیس پہ یک پنڈول ۽ خواری ۽ پیش دارگ ۽ واسطہ آئی ۽ رنگیں ہج
و خازگی این دیم و کرنڈ بستگیں ریش و پر شکمین لٹ و کہنیں تاس و چوٹیں سرین و گندگیں جاہ

وہاں تک کہ ایک و تار تارین نپادانی گپان پیلوی ء بیان کنت و ہر گپ ء اے پیم ء پیش
 داریت کہ آپنڈوک ء زندمانی ء یک نہ یک پہنادے ء پدربکت بلے آزمانک نویس اے
 گپانی سرہنکے وخت گار نہ کنت پہ ہے تیوگیس حبران یک دوگال کنت و گوزیت۔

بلے آئی ہے یک دوگال ہنکے پیلوانت کہ کردار چاگرد ء حیثیت ء
 زبردراکت۔ زانتکار گوشنت کہ چاگرد آزمانک ء سک درکارانت۔

چاگردگوں پلاٹ و کردار ء بندوک انت۔ یک کردار ء اصل چے انت و آئی
 یک گامے پرچہ زورتہ آیا کردار آدولین کارے کنگ ء لائق است یا نہ؟

بایدانت کہ اے گپانی پسو آزمانکانی چاگرد بدنت۔ آزمانک نویس وتی وانوک ء
 چے بازیں تفصیلانی بیان ء دل سیاہ نہ کنت واگہ پیلوی ء ضرورت ہم کپیت۔ آہمایان ہم

زآرگیس لوزان گوشت۔ دگہ گپان پہ وانوک ء فکر ء یلہ دنت تنکے وانوک چے وتی فکر ء آیان
 پوہ بہ بیت۔ آزمانک ء توکا وانوک و نیسوک ء فکر یکجاہ کار کنت۔ اے سے این جوانی آن

آزمانک ء سے جمی (Unities) گوشنت و ہر سے این جمی آئی یکجائی لوٹیت یعنی
 آزمانک ء کردار پلاٹ و چاگرد ہر سے این گوں یک دگر بندوک بہ بنت۔ اگہ پلاٹ

فقیرے زرعی بیگ انت۔ کردار ہم فقیرانی بہ بیت و چاگرد ہم ہمانی بہ بیت کہ توک ء فقیر وتی
 روچان شپ کنت چومہ بیت کہ گپ فقیر ء انت و کردار سپاہی ء و چاگرد یونیورٹی ء اے

سے این گپ کہ ہر آزمانک ء توکا ات مروچی ء زبان ء آہرا تیکنیکی آزمانک گوشنت و پہ
 روچی ء تیکنیکی آزمانک ء اے ہر سے این گپ لازمی انت۔ ہمیشگی یک واجبے گوشنت کہ
 یک زبرین آزمانک عمل ء یکی (Unity of Action) و مقصد ء یکی (Unity of

Purpose) بیان ء یکی ء (Unity of Anprestion) داریت۔
 (نوکیمن دور کوئٹہ 8-16 جنوری 1965ء)

وش گہی

..... عبدالقیوم .....

”بی بی! من چلیم آپ کرت و آورت لگر و نلان و بچار“

”بدا روتی د پازان من دروگ بندیں؟ راست گو تو بوتے“

”بی بی پدا آپ کنین؟“

”پدا آپ کنین! من تئی ٹیلگاں کشین مزن لٹ! بدار کہ ٹپال جان پس بیت

من ترا داگ نہ دات۔ منا نام تو ار مکن۔ تو منا ہمبر ادر وگ بند کئے۔ شما مولدانی کارانت

جان بدزچہ کارا اوبی بی و دروگ بند کن من تئی بہت پشت و نیات و گار کنین۔“

”ٹپال جان ماس! ٹپال جان ماس! تو ہشکت؟ کجائے تو، مہلو نکاں چونین

زبانے کشا مروچان۔“

”من تہا ان زانا مارا اے مولد کلیت ہبرے ہشکانان۔ کے انت گڑا تو آئی

سرگ نہ برت!“

من آئی دیم سیہ گت سرگ نہ برت۔ دگر آئی بہت پشت زانت کہ ناسب کئے

را گوشت من بخت کنین کہ تو کورنئے ناسب گوزگان انت تو ہنچیں، کہ پاد نہ یائے بہتکتے

چے کشیت؟ واجہ تو دور بوتگے، من ترانہ دیست، منی دست دیم گوں، گور پات گڑا انت۔

گور پات تئی سرا بوارت۔ تئی بز ان چم گوں گور پات سک انت۔ تو بز ان تئی

چم بنا کنتت کہ من واجہ و مکندین۔ پدا من ملامت کنت کہ ناسب سکی کنت۔ شمراد

ارابالا کشیتیں۔

تو اے بے پسانی دو اہا شرزانے ٹپال جانی۔ پس نہ گندے مروچی دیما دیم اے
 یذوات مناد روگ بند گت۔ کجاشت، جست کڑا باریں تو توئی ہبر اہلاس کن۔ کے ات تو

من آئی دیم سیہ گت۔ چار بچکارا من دات کہ جان دراء پکشت تاں
 آسا ہتاٹ بدینت کہ گوت کاہ چہ و پا دراہنت۔
 ”تو ہنت یلہ مداتین!“

”من کدی یلہ دات؟ صد کلدار ملام ان گت۔ نون صد کلدار آئی پسا رادر کیت در ہیں
 مال بندی بہ بیت۔ وتی ڈگار و مچاں در ہا بہا پکنت۔ ہنت آرا سد کلدار در نہینت او۔ من
 چارین بازین گجام مردے زبگ انت کہ آئی مچان پہ بہا زوریت و آرا موکیت تا نکلہ آئی
 سرے درونہ کیتا۔“

”جہدم کن! سوچ! بیا وتی نان ء نوش جان کن۔“

”بی بی نوواب کہتے، دلگوش گو من کن۔“

”ماوتوش گئی کین، تو مروچی پسیر او اپینگے

”ماو اینگ نہ ان۔ منی دلا حیا لے اہت“

”باریں چو میںھیالے، تنی ہے ہبر ہراب انت“

”تو اچ من وتی گپان چیر دے“

”نکا من چیر نہ دین۔ برے برے ہے شو میں دل انت۔ جیر دیت“

”نلے گپاں بل ناز جان! مے شپانی و اب برتا مہلونکا۔ ایس شپی ماوتو بے ترک

دوار کجا وتی نپادانی تہا میں۔ دوشی من کجا بوتکن، و لہجہ ء کا سدے اہنت کہ پلانی سرکش

انت۔ تووت زانے نام من ترا چیا بکشیں۔ و لہجہ ء کلو آت کہ سراء پھ من دیم بدے سرکش

مردم تو زانے پھ جی ہد کاء دستانہ ایت۔ مزن درد سری لوثیت۔ آ گریب عدل نائب
 پھمن نان کرتہ گردن ء لو پے تھا کہ پترت نون سر پد یوت کہ وشین نانے درگا آہتا۔
 مزنین کروکارے گتے۔ دست و پادے بازجت۔ ساہے ہول انت بلے منی مردم باز
 اتنت۔ بے وانگی گرگ یوت۔ نون کس پھ آئی سرے بڑ گادیمانہ بیت۔ دُر ہا یکیں تک
 انت بلے پٹ انت۔ آہانی یکی ء آرا۔ من ہما انت۔ ناہلاج بوتن؛ وتی کارچ کشیت
 ودیمانوتن۔ تو زانے ناز جان؟ مردم ولجہ ء نان وارت۔ آرا ہلار پکنٹ۔ سال بیت و شیخ
 من دان دنت۔ وہ زر پگار دنت۔ کم انت۔ بلے ام نہ چارے گشی نائب انت۔ جہلا ہالا
 نائب ء نام و توار انت۔ مروچی نہ دیستے گا جیاں منی دیمانہ پادنہ آحت۔ آچے من سک
 دُور اشن۔ آئی منانہ دیست۔ آئی مجال انت؛ منا بکند بیت؛ پادمنیت؛ سلام مدنت؛ بلے
 چوش من آرا چون کلین؟ وہ مردم منی رندا اتنت۔ یکے دپا درہت؛ کہ ولجہ گندے میر
 دوست بیخ تختا پات گو پیت۔ تنی دیمانہ پادنہ ایت؛ من وت دُرست نہ گت!

آئی مندے سیادیا نام گت؛ نون من آرا بخت مکیتن؛ اینکہ مردے دیمانہ منی چم
 گجا چست بوتنت۔ ایشان گشت کہ نائب نون آپیشے نائب نہ انت۔ ہیر بل سوچ آرا؛
 من وتی گپ یلہ دات؛ ہاں پرند و شیش مردم زانا من وتی سراجت آئی ہم کلواہتکت۔ من
 محبتین گشت لگور منی سر بردت بلے من وتی لگوری ء کجا منین۔ نون تاں کج من ترا باب
 دیاں پکنین۔ مروچی میں شپ منی نسیب انت کہ گوں تو منی ساہ اوش گچی کزگان! تو اچکا
 شک ان دیمانہ اینگرگن۔

”اہوں دپا آنگرکن؛ تنی دپا ہوں یو کیت“۔

رحم علی

..... میرا مٹھا خان .....

مروشیء ژاگو شے کہ چھل سال پیشترے حالورین۔ کاہان شہر سڑدار ماڑی دیما
مزائیں چھی اے نزا آتکلیاٹ۔ راجی و تمنی شراتوار بیغایہ نمت۔ دیوانے مجالس گرم اٹ۔
گارو پیران والا ہر کس وٹی پیراء دیغاٹ۔ من ہواں روشاں کستر ثان۔ وٹی خیالا من دے
سواد گند غاپہ شتو یک کنڈے ء چھی پہنا ذء نشتنغاں بحت واڈ کھناناں دراہیں چھی ناغمانی چپ
پتہ مناں سمانہ کھپتہ کہ کلتیں کچھری پھچے یہ باری چپ۔ پیشو شتہ من کہ انکو آنگو نگاہ تھری تہ من
دیشہ کہ جھلی تکا ژا یہ مز ن سنس۔ سوزار نگیں مڑدے بارغیں لٹھے ٹیک دیا نازم نرمیا چھی بیغا
بھیدانیں شاید ہے مڑد دیو ہر کس چپ پتہ؟ اے مڑدا آنگو چیا سلام داشہ۔ دو بردرا ہے ء
ژاندا سڑدارانوح نہ اتلگنیں مڑدا ژا حال لوٹھٹھا۔ ایشا حال شروع کھشہ۔

حال سے حیراں ما پشغوں ہندا

شاں بھری کوہ و نژہ و مندرا

درآ نو دیں مڑدا۔ ہور و گوار شتانی۔ دیم و چھراغانی۔ اگھ و بارانی، حیر و جنگانی،
نئے مزل و پندھانی، کلتیں حال شیرانی لافا داٹو حال حیر کھشہ، من حیراں پشغاں کہ اے
مڑد کھے کہ ایشا شیرانی اندرا حال و پیرا داشہ۔ ماں نزیخا نشتنغیں یہ پھیریں مڑدے آ ژا
پہول کھشہ کہ ہے حال دیوخ کھسیں، آ نہی ء جو او داشہ کہ ہے مڑد جمعلی شاہریں۔ رحم علی
کہ ہوانہیا گنبد جنگے شیر جھشہ، رحم علی مری تمنے شاہچہ نامیں پاڑ و مڑدے اٹ۔ شاہچہ مری
نئے بھارانی سیک اے یکہ فرقہ اے۔

بڑی پیرا اظاہر بی کہ راج و تمنے اندر اشاہرے زیند اماں دے آنہی اے
 عزت و قدرے مسترین وجہ گمبندے شیراٹ۔ گمبند جنگ شیر جھنور حملی ء نہ صرف
 انگریز دشمنیں بہادریں کڑ ادارانی نام و احما دارو شن کھشہ بلکہ بلوچی ادباماں پھر وٹ ہواں
 بمقام حاصل کھشہ کہ فارسی ادباماں فردوسی ء را حاصل ات۔ فردوسی ء شاہ نامہ
 اندر اکھڑ دے فرضی او خیالی کردار پیش کھشو؛ وٹی قومے دلا ماں بہادری او بھڑ مڑوائی اے
 نوخیں جوش و جوزغے پیدا کھنغے کوشش کھشہ؛ لیکن بلوچی زوانے فردوسی رحم علی ء حقیقی
 اوز بندغیں کڑ دارشون دا تو؛ ادبار اتاریخ ناہینتہ۔

رحم علی مری تمن اے ریزداریں شاعرٹ۔ تمن اے ہر مڑدم سزار ریزداریں
 شاہرے ٹک دیغ ہمیرنگا فرض ات چھو کہ مریداں پہ مرشذرا ٹک دیغ۔ راجی زبنداماں
 شاہرے ٹک دیغ گرانیں بارے نہیں۔ شاہرے ٹک ہے ریکی چلی اے یادانی کاسغے
 پر رحم علی یک سیر چمیں او بے طمعیں شاہرے ات۔ آں کسی دا زانی طمع گیر نیٹ۔ آنہی
 شاہری یکھ حذائی دا زے ات۔ او آنہی ء وٹی ہے دا زانیں پہ زراں بہا کھشہ نیں پہ مالاں
 شوکا؛ ہے سو بار رحم علی اے حیاتی وختا دے راج اندر آنہی اے ہمکر عزت و قدر اٹ کہ رحم
 علی ہر مچی ء کہ شت ہر کستا چھڑوئیں آنہی دف ء نیغادیت کہ شاہر چھ گھشی۔

رحم علی شاعری مے اسی زیندے ہر پہنا ذاپیش داری رحم علی شیراں چھتر چوہا۔
 حمد و مداح تصوف۔ سماجی زیندے جہل و بوز؛ سیالی و سیال داری؛ غرضیکہ زیندے
 ہر قدرے سرانقید موجودیں۔

رحم علی شاعری اے کلاژا مسترین صفت شاہرے؛ حاضر دماغی او حاضر جوادی
 این۔ آنہی ء را شیرانی گوئد لیس گال گھڑیٹا گون سمت حوانکہ رحم علی ہیج ٹوکے

بہاؤ الدین نوٹ، گھشت کہ یہ یکہ دھکے ء شاہریہ رائیکے پڑا شتہ شاہرا پڑے داڑھا ژا وٹی
 ماز صناپہ دان بوہ ولو شتہ گوشہ ماز من ء بندھ بھلے مانندوں سار شاہرا ماہنے مہیہ ٹھونکنا پہ سنگے
 پھونکے لیکن دست نہ کپتی، شاہرا آ خرز ہر کپتہ ایشیا پڑے داڑھا را گوشتہ :-

نہیں پڑا دانیں، نہیں پڑا ابو ہیں
 میں پڑا صبح ٹھونکنا کو ہیں
 دانی شوائے کہ شاہرا ڈ ہیں

جہاں سی اٹ کہ ہے دریں گال رحمعلی ء ژا سواتھی کھی انت بے مرڈ ء بچھا ژتہ
 کہ رحم علی شاہرین۔ دیم ترا بیٹو شاہر پھا ڈاں کپتہ کہ بشکا کھنے مے دستا خطائی پیشہ۔
 ہنرا بچھ نیا ژتا۔ شاہرا بر شکھند تو چپ کھشہ۔

راج و تمنا ژا کھڑ دے مرڈم کو ہستا نا ژا لڈ ٹو سندھ و کھھی نیغا شغخت،
 شاہرا راجانی چھڑ چھانگ بیخ اودہمی قوماں گور ہمسایہ آنی ڈولاندرغ و ہش نیٹ، پہچے کہ
 دہمی قومانی باؤٹ بیغا گوں وٹی قومی زندے رند و پھد گار بیغے خطرہ این، حوانکہ شاہرا
 راجد مانی وٹی دیس اے لغ و ہش نیٹ۔

میں راجانی بارو شاہرا گوشتہ :-
 شہزادی کھشیش کھھی بشاریں گاجر و چھھی

سے ژا خوار ہاں بچھی ورنٹ چانہا گوں لملیجاں
 کھشت ڈا کار گلے چھٹھا

رحم علی ء راے حالور و ہش نیٹ کہک شکاری ایں بانزانی پوری کوہ و دواران
 ہنٹ اوپٹ و میدانی نند و نیا ڈا گوں کھوتانی ارکاناں زیرنت۔

رحم علی سنگ دوستیں او بہادریں شاہرے اٹ۔ اشیء راہواں بے لچ و بے تنگیں
 ملام کہ آہاں و تارا انگریزاں گور پہ زراں بہا کھشہ و شش نیشٹ۔ ہمیر نگیں مژد مانی بار و اماں
 گشی کہ:-

کپتغاں کوڑا میں ترے بندا

میشلی ء پہ کافرے رندا

اشتغنت ایمانا ازا ہندا

ہر کہ پہ جو انیا پھر اٹھی

کلمو اداث و پیسوا کھشی

آنکہ ناکس و ٹیبہ و ڈوٹا میں

صحو سیاہ دیم و لچ و نا جا میں

دگھ جتی و تھان و خاصا میں

استی و نیستی اے جنگ۔ امیری و گریوی اے فرق۔ معاشی برادری او نا برادری

اے بحث او ملی ایں و ختاں ژا داں اے و ختا جز نہیں۔ رحم علی دے راجی زیندا ماں

ہمکر نا برادری دیٹو۔ حیرا نہیں کہ کسے تہ پیٹیں چا درانی تو خا دپتو و ہا دیں لیکن کسے پہ خشکیں

زبے ء دے حیرا نہیں۔ کسے ماں شادہ و مرادانیں کسے ماں نیم شفاں نشتو گوں اندوہاں

نالانیں شاہر گھشی کہ

نیم کھٹانی سرا میں نیم ملی ماں شفاں

نیم دھنی زبے نہ گندی نیم داری نوکراں

نیم گوں شادی مرادان نیم نالی پہ غماں

رحم علیٰ زیندے دہمی حالوراں ژا سواوٹی و ہشیشیں گپتاراں ماں حقان و تصوفی
 بیان دے کھشہ۔ اے بیوفائیں او نپا ذریں زیندے پچار آنہی ء ہمیر نگیں لوزاں ماں
 بیان کھشہ کہ شاہرے گالانی اشکھنغا پھدا مڑدے دل اے کوڑدین زیندا ژا بیزار بیٹ
 عمر ہے نپا ذاری، زیندے بے وفائی دے گھشے، کہ تصوفی کیکھ بہرے۔ ہرادیب
 و شاہراوٹی ڈولا ہے پیرا و اشہ لیکن رحم علیٰ اے پچارے بھیر دہمی شاہراں ژا بالکل جدا گیں
 ۔ رحم علیٰ زیندارا گواٹ و گور بیچ ڈولا سمجھی کہ آنہیا رانج ہندا قرار نیتیں۔ زیندے کارواں
 وٹی سامان و مڈی زڑ تھو دی منزلاں پھنداں جناناں دیمارواں۔ اے بے وفائیں کوڑی
 کسا گوردیر دانہ اوشتی۔ شاہر گھشہ :-

کوڑوے مکیف انت پنھا ذاریں
 الغی ایں کہ زور و لا چاریں
 لڈو لوغ لڈی ء کل قطاریں
 لڈو لوغ لیر و اں باریں
 گواٹ و گور بیچ و کس نہ پکاریں

رحم علیٰ گنبد شیرا گندے تہ معلوم بی کہ اشی ڈو برا ماں کو ہے دلے مانیں ہمیر نگیں
 دل کہ نین تھڑ سا پوہ بی نیس خوف و خطر۔ لیکن ماگندوں کہ ہے ساگی این مڑدم ہروختے
 کہ حمد و مداح گھشہ آنہی اے کوہیں دل موم ڈولا حل بیٹ درشی۔ شاہر زغیریں زارہاں
 کھنت او گول امیدارین دلا وٹی ڈیلے در برغاپہ دعا لوٹھی او گھشہ :-

بی حکمانی واژہ و واندا کار
 لوٹھا من تھی روشنیں دیدار
 قہر و مہرانی صادق و پچیار
 من و اخلاص باں باور ایباراں
 مہرواں بی او تھ مناں شودار
 زارہ و زاری دو تیفہ یاں.....
 رکھ ژبہ سہیل و بزیں کھاراں
 ننداں گول در خواستاں خدائی آل

گوں قرآنی مومنین دعایاں
 مملتی بالا ذاکناہ بلاں
 نہیں سخی اے آں نہیں ماں پھیاراں
 تو نری دروہ کھارو تھگ و بدکاراں
 پہ تھئی مسکیغاں طلب گاراں

رحم علی ء را چھڑوئیں وئی بالا ذے دزت نیٹ بلکہ آنہی گیتاراں ژا معلوم بی کہ
 آنہی اے نرم و نازر کیں دل پہ ہر گو یو و گوز و را ہا ز نہیں ٹھپے ڈولا دور بیٹ۔

گمبذ جنگ شیر پچارا ژا بغیر رحم علی شاہری اے پیرانا پیلو یا سر کھیت۔ گمبذ
 جنگ پیرا ہر کس سئی این۔ 15-1914ء اے عالمی جنگ ء ماں انگریز ہے
 حدا دا گوز در پیشہ کہ پرنگیاں ہر ہنداز ورتورا گوں بھرتی کھنغ شروع کھش۔ بلوچستاناں
 دے انگریزاں سردار اور اجانی دا ژہاں ژا پھوڑا پہ بھرتی لوٹھش۔ اے ڈیہی مڑ ماں سری۔
 دراشہ آ تلغیں پلنگی اصل و ہش نیٹ۔

دہمی ایشاں رانوکری ڈھبہ دے نیا تک پھذ انوکری دے پھوڑے کہ آنہیاں
 ہمکر پابندی ات کہ در شینی مڑ ماں پہ ہواں شرط و پابندیانی سر عمل کھنغ باز ڈکھائیں
 کھارے ات۔

سوی اے ڈیہی مڑم بے حد وطن دوستیں مڑم انت۔ دری ڈیہانی سکھائیں
 نغن ہندا وئی ڈیہاں نیم سیری یا لنگھڑی آدے و ہش انت۔ پھوڑا ماں بھرتی بنغ
 او دیریں ملکہاں روغ او گر یو گور بنغ اے ہندی مڑ ماں پہ باز گران ات۔ ہے سوبا بھرتی
 ویغا پہ کس تیار نیٹ۔ مری ء دے بھرتی ویغا ژا اجوادا شہ۔ ہے انکارے نتیجہ گمبذ
 جنگ صورتا در کپتہ۔

رحم علی وئی شیراں سری سری اے پیرا داٹ کہ ملک دوطنے دژ مناں چھشوں

پھلنگی اے ڈیہا آرتھوسو ہو کھشہ اوہے رنگیں مڑدانی مدت و جہا انگریزاں ہمیر نگا ڈیہہ
دئی دستہ کھشہ کہ نہیں ایساں ژاجان چھوڑا یئغ گراں کپتہ۔ شاہر گھشی :-

پنغلاں آرتھوٹورا نا

پھلنگی آتکہ مورانا

وطن اشہ مسلمانا

بنی بے غیر تیں جہانا

نریسی نین اژاجانا

شرابی رپتہ پیچانا

دیمتر شاہر پھلنگی اے ٹھنگی وچالا کیانی پچارا کھنت کہ چھشوں گوں دروہ

وہنرا پھلنگیا مخلوق پھرا متوڈیہہ کپتہ۔ عالی پھر مغاپہ انگریزے کلاں ژامزائیں ہنر

مخلوق رابغ اث چھو کہ شاہرا گوشتہ :-

ہنرے بازیں ٹھگائی

وطن گپتی پہ دانائی

انام ءء داٹ و پھرائی

گہین اے ذات ءء لوٹھائی

کھتیش پہ پیسوا بھائی

وطن داتیش پہ مستائی

انگریزاں بھرتی لوٹھغ وختا وٹی وفاداراں راگیر آرتھو داٹہ کہ منی دانغیں انعام

وخلتاں یات کھنت مروشی شوے پکرنے اومدت کھنغے روشن، رحم علی ء ہے پیرا داتو

گوشتہ :-

سری گوانکھٹ تمنداراں

پھلنگی دیم دازواران

پنغہ گوں شال و بلغاراں

منی دستے تمک خواراں

اغرا نہان ء گیرارے

من ءء داشت ماں درباراں

مروشی مارا پکارے

لیکن انگریزانی ہیج حیلہ کامیاب نویشتہ۔ شاہرا اولسے دف زوانی جواد داٹہ۔

نو ابولے بغایا
گرے حیا خدا یا
نذوین مزدے ءہائی ء
مروشی آتکے سے دارا
سرے کٹوں چھوسیہ مارا

گمبذ شیرے دوازده صد گال انت او ہے گالانی اندر اشاھر اسر مچاریں
بہادرانی کچھ یکھیا نام گپتو۔ کل سارا نینخت۔ لیکن ارمان ہمیش ایں کہ ہے شیرے دوازده
صد گالاڑاشتو چھڑوئیں صدے کچھا گال سر آتکے۔ ہے شیر اماں رحم علی ء ننگ دوست
وزم جنیں بہادرانی نام ہمارا دارا روشن کھشہ۔ گمبذ جنگ شیرے چندھی صد
کڑداراں ژاشہند او۔ بلوچ خان مرزی خان سیدھان خدا داد بیورغ باہر نہالان وزیر ہان
علی ہاں حیر دین مشہوریں بہادرنت۔

مزدمانی دالمان انگریزانی برخلاف مزدنھے ہمکر مزاکیں زہر و جوشے اٹ کہ
چھڑوئیں جنگے واہوا شکھشو ہر کس سر کپتہ کسے دست ء زحمے آتکے کسے ء تو پکے کسے
ہورگ سستی ء رائی پیشہ۔ کسے ء آڑتھی مشتے گنڈھا بستو سر کپتہ۔ لیکن ہر کس پہ مڑغا ہوسی
اٹ۔ جوش و زہرغ دا ہے خدا کہ گمبذ دالمان ء ایر کفا گوں مری ء واہوزرتھہ۔ لشکرے نعرہ
اودا ہواں گمبذ قلعہ اے مزدم کڑدار کھشہ غنت۔ انگریزے مزدم قلعہ مورچہ بستو نشتغنت۔
مری اے لشکرے نرتخ بیغا گوں گانڈی ایں تھیراں او مشین گنجاں تر ونگل ڈولا گوڑتھا لیکن
بہادران جغبر بریں تھیرماں ڈوبرا داشتغنت۔ او تھیرانی گواروکیں ہوراندرا قلعہ اے
تا کا چڑ تو اندرادر کپتغان۔ مڑوئیں بہادران ہے نہمت کھشہ کہ دہمی برادرابی ء
لوعا گڑوغی نیں۔ جوڑائیں براٹاں دودوئی ء پلو بستہ۔ جنگے آسامان مانداشہ بیورغ
وخداداد برات ء شمت۔ دوئیں براٹاں وٹی کڑتی پلو یک دھمیا گوں بستو جلو کھشہ کہ مرغ

دعا برائے کچھ دھمیا ڈالنا امانت۔ جلالہاں نامی کھلوانی اے دے بیورغ وختا دادا گوں
پہنڈیا پلو بستو جنگا اور پیش۔

مڑو نہیں بہادر ہے رنکا دست و دست کھٹو روغا سخت چھو کہ مڑوم سیروشنا دہاں
گوں ہوں رونت جنگا ماں اور بیو نہیں کڑ دارانی پچا رحم علی اے دف زوانی گوش دارغا
بومی شاہر بلوچ خان گزینی اے دفینی گھشی:

بلوچ خان زوم وانگئی
مڑوں گوں کافر احتی
کلاماں عومری بکی
درے زجا کھیہ جاکھی
مڑوئی زور ستارا
علی و دل دل اے زوارا
مڑوشی آتکے مے وارا
سرے کٹوں چھوسیاہ مارا

مرزی ہاں بجارانی اے مزائیں نامی ایں مقدمے اٹ۔ سیالی گھسوانی کھارانی
اڈمہ داریانی زیرغ سرداراں ژارند امقدمانی کھاریں۔ مڑزی ہاں دے جنگ تیاری
بیان شاہراہ رنکا کھنت۔

چنڈا مرزی ہاں میرین
ڈھرا اشارو بارزیرین
مہوڈ کہ گھسوے کھاراں
قہارانی سرمایاراں
مدتتا پاک رب پیرین
مزن نام و انم گیرین
سراں ہر روش زیاں داراں
علی و دل دلے زداراں
آئی او قول آچھاراں

سید ہاں دے مڑری ہانے براٹ اٹ۔ سید ہاں دے گوں وٹی براٹاں
کلاماں بندیت او بورا سنگھیاری او جگے میدا نارانی بیت۔ رحم علی سیدھانا سینگھار بیت

و گھشی۔

چڑی سیدھاں پہ اختیاری
رشوخیں سیاہا سنگھاری
سلاحش بستان قندھاری
تھرا اشارو او سیال داری
دھرا میرا تیں جماری

ہندے ہندے ء یہ لوغا ژادو و براٹ جوڑا نیا جنگا گونہ شمت۔ جاہے یہ
لوغا ژا چھیار چھیار براٹ وٹی قومی عزت و ناموز پارا جنگا شرتخ ء شمت۔ خدا داد بیورغ،
باہر نہالاں ہر چھیارین براٹ انت اوکل جنگا گون شمت۔ رحم علی ء ہمیر نکمیں حب
واخلاصے ء گون وٹی شیراماں ہے چھیاریں براٹانی پچار کھشہ کہ کسے گھشی ہے مزد رحم علی
اے جندے براٹ ء شمت رحم علی اے جندے وٹی ہے گالانی سرافخرٹ، گھشی کہ:

جڑی چینہد کھناں گواران
رواں بیورغا سینگھاراں
تھئی تازی ماں جھنڈ ساران
ہے ذاتیں سپاہ داراں
نہیں آتش پھنڈا کھاران
پھنڈی نندنت و گیراراں
خدا داد بار واماں گھشی:-

خدا داد بنگ و بورانی
وروخیں لیردے ساتھی
سلاحش بستان جنگانی
براخیں تیغ حراسانی
سرا مندیل مہکانی
نغاہ داریں گریوانی
باہر و نہالاں ناما گیرتھ و گھشی:-

نہنگیں باہر و نہالاں
کمان زیر و ہوز پالان
نخی و تیغ و بنگ پالان
ڈھرا بے مٹ و بے سیالان

علی ہاں ناہیں لوہارانی اے تھیرانی ہو رو گو ارشت اندراجلو اکھشو، گمبذ قلعہ
تا کا چڑ توہٹا چھو کہ شاہرا گوشتہ:-

علی ہاں شاے جکھئی

زیر ہاں آتکہ انڑتکی

پمشا پھیر کا حقی

منا میر اتنا سکھی

منی دستا نوی ٹھگی

مزارے زھرنا تر ڈی

کھشئی دادا ہے دڑدی

جھئی چھو لیر وی بھگی

روش آسانی بلوچستانے بلوچ ہڈ وء منت۔ گھشنت کہ مری تمنے مہکانی فرقہ
فقیریں او بزرگیں راجے۔ مہکانی ء ہمیر نگلیں ہڈ وداردے استہ شنت کہ آنہانی
ہدودارخانوں تھیر، تو پک اوزحم اثر انخت۔ دستور ہمیر نگلیں کہ ہدوداروخ جنگے
میداتا ژادرا دیر دارغی، پھچے کہ ہدوداروغے چند ہدوء آژادرین۔ گمبذ مڑائی ء حیردین
ناہیں مہکانی ء ہدو داشتہ۔ وموڈ کہ مڑدماں حیردین میدانا دیر داشتہ۔ گھشنت کہ توپکانی تھیر،
پھذوم ڈولا مڑدماں رامانا تلو کھفغا یہ شنت۔ لیکن جنگے ہلاں ہوشاماں عالما حیردین مہکانی
یلہ داٹوا داشتہ۔ اے مڑدارا کہ داروخ کس نویشتہ اے دے ہڈ واشتو جلو گھشہ جنگا شامل
ہشہ۔ جنگا ماں اواریغا گوں حیردین گزار ہشہ۔

ہدودارے گزار بیغا پھذا گلٹیا نی تھیران مری اے لشکر پیلوشتو ایر کھشہ۔

رحم علی ء ہے حال ایرنگا بیان کھشہ:-

گراں حیردین تھئی ناما

مری اے لشکرے ء نیاما

درآ ہدوے باززیرث

مری اے جنگ غم گیرث

مشیناں تر ونگلی گوڑتھا

تھئی پشت دپنہ پیرث

دوغاے آس آف پیٹھ سواد گیراں سواد دیٹھ

سرا حیر دین گنزار پیٹھ مری اے وار خطا پیٹھ

رحم علی ءا سوادے کھڑ دے دہمی شاہراں دے گمبڈ شیر جھٹھ ہے کلین شاہرانی
 شیر کیکھ بحر و وزن اندرینت حوانکدہ رحم علی اے او دہمی شاہرانی گال کیکھ دہمیگاں اور سوار
 پیٹھ شتعت۔ گمبڈ شیرے ہر شاہرے گالانی کھڑ و کھنغ او شیراں را کیکھ دہمیگاں گیشغ باز
 ضروری این کھارے۔ ہے کھارا سوار رحم علی شیرے گار پیٹھیں گالانی پھولغ و پھید کھنغ
 دے بلوچی زوان واد بے کیکھ مزائیں خدمتے بی۔ خدا سی این ہے کھار کھنغین بی او کھنغی
 دستہ در کھنغی.....؟

(اولس کونڈ دسمبر 1964ء)

بلوچی ادب اے پیرا

..... میر مٹھا خان مری .....

بلوچی او بے سری دور میر چا کرے باری ءِ ژا شروع بیٹ۔ میر چا کرے
 عہد ژا پیشی ایں بلوچی او بے پیرا دا اے وقتا معلوم نمین۔ البت میر چا کر باری اے
 او آہیا ژا رندی او بے کھمیں باز حال و پیرا معلومیں قیاس گھشی کہ او پل ایں ادب ہر چھی
 اے کہ دما رستہ یکھ حدے ءِ دانا پیلویں پھچے کہ بازیں شیرانی رلی ءِ ژا معلوم بی کہ
 نیما بازیں گال گارنت، کھڑ دے شیراں ماں یکھ شاہرے گال دہمی شاہرانی شیراں گوں
 اور بیغت۔ بازیں شیراں ماں اصلی ایں گالانی ہندا دہمی مڑ دماں وٹی دلا ژا گال ٹاہنو
 برادر کھغت۔ کہنیں او بے ناپیلو او غلط بیغے بازیں سوب انت۔ اولی باری آں تعلیم
 نیت جو انکہ شاہرانی گپتا تحریر اندرا آ تک نو بیغت۔ شاہرانی گپتا مڑ دماں یکھ دیمنا ژ
 اوف زوانی اشکھو یادداشتغت۔ زوانی یاد دار غاماں ہے مزائیں عیوے کہ باز دیرا داں
 لوک دلا نہ اوشتی، حوانکہ کھڑ دے بلوچی شیر دراہی ءِ گار بیغت۔ بازیں شیرانی چندھی گال
 شوشے بیغت۔ او بازیں شیرانی گال بذل بیغت؟

عہدی او بے نزارغ و تحریری صورتاں آرنے سری کوشش مسٹر لانگ ورتھ ڈیمز
 نامں یکھ علم دوستیں انگریزے ءِ کھش۔

مسٹر لانگ ورتھ ڈیمز یکھ انگریز آئی سی ایس افسرے ات۔ ایٹی ءِ وٹی
 نوکری اے کیشتر مدت بلوچی علاقہ آں ماں چھو کہ ڈیرہ غازی خان ضلع سیوی وغیرہ

آگوازیہ۔ بلوچی علاقہ آل ماں نندونیا ذسوبا مسٹر ڈیمز بلوچی زوانا کھمیں باز پودہ چو شینا
 ڈیمز اوٹی نوکری اندر 1875ء ءاگر واد 1896ء بلوچی شیرانی نزارغ و یہ ہند کھنغے
 کوشش کھتہ۔ ہر ہندے ء کہ ڈیمز شتہ ہواں ہندی میر و معتبر این سردار و سرگز و اں شاعر
 و پھیریں مڑواں یا ڈوم ہر کسے ء را کہ شیرے گیرت ہواں لکھتو گوروت ایر کھنغی۔ ہے
 کلین شیر یہ ہند کھتو۔ مسٹر ڈیمز (Popular poetry of Baluchis) نامیں
 یہ کتاب لکھتہ ہے کتاب رائل ایشیا ٹک سوسائٹی لندن ء 1907ء ء ماں چھاپ کھتہ۔
 مسٹر ڈیمز ارادیرہ غازیخان او ضلع سیوی ء ماں کھار کھنغے و جہا ترا چھڑ و میں مشرقی بلوچی
 اے شاہرانی شیر و سگپتغنت۔ افسوزیں کہ مسٹر ڈیمز ارا ہواں ڈیہاں کہ مغربی بلوچی
 استعمال بی چھو کہ چاغی، مکران، قلات، وغیرہ ماں کھار کھنغے موقع نہ رستہ۔ ناہیں یہ شاید
 ایشیا مغربی بلوچی اے کہنیں ادب دے مچ کھنغیش۔ اویلی ادب ء دہمی پہنا ڈوے پیش
 داشتیں۔ مسٹر ڈیمز اوٹی کتاب رومن حرفانی لافا لکھتا۔ ہے کتاب تیار کھنغاپہ ڈیمز
 صاحب ء مزائیں محنت و پورہائے کھتہ۔ شیرانی پٹ و پول وٹی ہندا ڈکھیا میں کھارے
 اٹ لیکن بلوچی زوان ء رارومن اندر لکھنغ شیرانی مچ کھنغادے ڈکھیا تریں کھارے
 اٹ۔ لیکن ڈیمز امزائیں کوشش و ہنرے ء گوں بلوچی زوانے لوزانی صورت ہمیرنگا
 رومن حرفانی اندر بند کھتہ کہ زوانے اصلی نمیں لہجہ پیدا بیٹہ بی۔

ڈیمز صاحب ء را بلوچی ادب ء ہیڑت تعابی ء گوں گندغے او آ نہی نزارغے
 کچھ سیاسی ضرورتے اٹ یا آ نہی ء ہے کھار وٹی ذاتی شوقے پیلو کھنغاپہ کھتہ بہر حال
 ہر وجہے کہ بی ڈیمز بلوچی شیرانی دپتر مچ کھتو او بے گراں بہائیں دولتے گار و بیراں
 بیغا ترا پچائینتو، بلوچی ادب سر امزائیں تھوروے ایر کھتہ، مسٹر ڈیمزے ہے کتاب میر

فدا بخش بھارانی مریء اردو رسم الخط اندر لکھتے او قدیم بلوچی شاعری نام ہے کتاب
 برہم ثقافت کوئٹہ 1963ء ماں چھاپ کھتے۔ مؤلف قدیم بلوچی شاعریء ماں
 شاہراہی زندگی حالات اردو زبان اندر ابیان کھتے۔ او آئی بی اے ٹر اسوا بلوچی نظمناں اردو
 لافہ ترجمہ دے کھتے۔ اردو ترجمہ وجہاژ ایلوچی نزانو خیں مڑدماں پہ بلوچی ادب ء
 رامطالعہ کھنغ موقع رستہ کتاب ء کتابت غلطی ہمکر بازنت کہ کتاب دہمی براپہ احتیاطا
 چھاپ کھنغ ء لومٹی۔

مسٹر ڈیمز اثر ندالالہ پتورام ء دے تاریخ بلوچستان اندر بلوچی زوانے
 کھڑدے شیر دا ثنعت۔ ہے شیراں چھمبھدی جنگے شیر باز مشہوریں او در اثریں شیرے۔
 مسٹر ڈیمز ہے کوشش ء باوجود بلوچی او بے مزائیں بہرے شوگا ریشہ او ہرچھی اے کہ
 واما رستہ داں دے یہ مزائیں حدے ء دانا پیلوں عہدی او بے مطالعہ ژا معلوم بی کہ
 کہنیں ادب چھدیم رخیں۔

زیند خیں او بالغیں او بے راے ظاہرین حالورے کہ کہنیں باری اے ہے
 بالغیں ادب میر چا کرے وختا ژادے باز پیشتر اپیدا او بازیں تجرباں ژا رند اترتی اے
 ہے سندھو ء وارستہ اگر میر چا کرے عہدا ژا پیشی باری آئی ادب دے محفوظ کھنے چشیں تہ
 گدا بلوچی او بے حقیقی مرتبہ اے جو انیا سا کپت۔

اولی او بے مطالعہ ژا معلوم بی کہ کہنیں او بے مقصد چھڑوئیں ادب نیٹ بلکہ اصلی
 مدعا زیندے ڈس وپاراٹ۔ قدیم ادب وبری ایں وختانی راجی زیندا او اخلاقی قدرانی
 سرحال ء بیان کھنت عہدی ادب یہ پلوے جنگ و جدلانی پیرادات او دہمی پلو! بلوچی مجلس
 دیوانائی۔ لڈو بوژانی سیالی کھوانی سخاوت۔ و بہادریانی حالاں بیان کھنت۔ غرضیکہ ہے

ادب بلوچانی تاریخی سماجی اور اخلاقی زیندے ہر پہناذ اپیش داری۔

اولی ادب ء باز مزائیں او نامداریں شاہر وادیب پیدا کھتغنت چھو کہ میر چاکر بیورغ، سحاق، زند، شہد اذ، بنگو، لاکھورند حمل، ریحان، بالاجپہ، شہ مرید، قویل جت وغیرہ۔
کہنیں ادب ء ماں نظمے بازیں قسم موجودنت چھو کہ ہالو، لیللا ڈو، لولی، جنگلی شیر
رومانی شیر حمد، مداح، داستان، ڈیہی، لولی مہتک وغیرہ۔

ہالو لیللا ڈو واملماں نظمے وزن یہ بحرانت سری وختاں کہ وانی شیرانی گال جوڑ
نوہ شغنت ہواں دفشاں مژدماں سیر و شاد ہانی ویلہاں ہے وزن آں ژا شیرانی کھار کپتت
او بے ترقی ء گوں شاہراں ہے بحرانی سرا شیر دے ناہینغنت، ہے شیراں ہالو اد لیللاں
ژو اے ہند گیت نخشہ۔ او ہالو اد لیللا ڈو دے لوزا شیرانی گالاں گوں ادار پشو شغنت۔ شاد ہانی
وختان یک مردے شیرا لونت اد باقی مچی ءے نشغنتیں ذال چک یہ ہندا ہالو اد لیللا ڈو ء
وہشیں زیراں گوں گھشت۔

لولی

لولی دے ادبے کیکہ باز کہنیں، قسمے لکھیں ماٹ وٹی تھنگو در و شمیم بچھاں یا ماہیں
جکھاں گوانزغاں، ماں لوڈ بنغ وختاں و ہشیں زیراں گوں لولیاں دینت لولی آئی اندرا چکے
مہر محبت پچارا ژا سوا آئی نہی آدھیں زیندا پہ نینیں دعا آں گوں پھجیا پھنت و نصیحت دے
اتیں لولی آئی ناہونخ کیشتر از ایفاء شمت جو انکہ لولی تیار کھنو نھیں شاہرانی نام دے
معلوم نیں لولی اے منشا چکا گوں مجالسیں، حوانکہ لولی اے گالانی زوان و ہش، آسان
اوسادہ ایں چھو کہ چہلی گالاں ژا معلوم بی۔

وہشیں و ہاد منی لال ء را

لولی لول منی بچھارا

چھری امرال گرانیں ناں
 میثی و میغان تلخیان
 لولی لول منی لال ءرا

لال میں پھل کدیں وزیانی
 زبیری ہر ششیں ہتھیاراں
 روزی شال منی بچھا باث

بازیں لولی آں ء ماں شاہراں بازرم و خونازرکیں خیال پیش گھنغت، یک
 شاہرے بچھاں راگوں بشامی جڑونوذاں شال ء واٹ کہ بشامی رغام جاہے چھڑوئیں
 مزانى ڈولابے گوارغا گوزنت او جا بے صدرغامی گوازنت ودلاں ساڑھ کھنت، شاہر
 وئیں کہ آنہی ء خدا بازیں بچھ و اتغت، آنہی لوغا بشامی جڑاں دل ء بہر ء گوڑتھا۔ آنہی
 لوغ کسانیں چکاں گوں آبادیں شاہروٹی گالاں ماں کستریں اور معصومیں چکاں
 راہورانی شکوئیں، ہیرتیں ترنپاں گوں شالادات و گھشی :-

بچھاں کہ درزانت بشامی

جا بے پہ مڑا گوازیعت

جا بے پہ رغامی گوازنت

گور من صدرغامی گوڑتھی

نمیاں منی کل نییہ

ہڑتیں شترغاں چھل ء سر

بلوچی ادب و تاریخ

اولی ایس ادب، گوستغیں زیندو بلوچانی دور باری اے پیلو یں تاریخ ء بیان
 کھنت بلوچ اصلا اڑا کھیت پھکوڑا آ نختت، پھچے آ نختت، بلوچی ادب ہے کلین
 نکال سرجمیا دات تاریخ دان تو نزیں ادب اے ہے بیان ء ممت یا نہ، لیکن ادب ء وٹی
 کی زانقی مطابق ء بلوچی تاریخ محفوظ دارغ ء پہ مزائیں کھارے کھشہ، بلوچی ادب

مارا ڈنچی کہ بلوچ ژا حلب و شام ملک ء در کپتخت بلوچانی حلب ء ژادر کھنے سوت گوں
 جزید جنگ و مزائی ایں 'جزید اگوں کر بلائے جنگ ء ژارند ابلوچ سیدستان پلوا شتخت
 ہواں روشاں شمس الدین سیدستان اے بادشاہ اث سیدستان ء بادشاہ ء بلوچانی بے حد
 باز عزت و لحاظ کھشہ ہے سو با بلوچ ہرچی وخت کہ سیدستان ء شتخت 'دل جمی آ گوں نشتیا
 پتخت لیکن خدائی قدر تا شمس الدین قضا پیشہ او آ نہی ہندا بدر الدین تخت ء نشہ 'نوفیس
 بادشاہ ء بلوچان را ڈکھیا کھنغ شروع کھشہ 'نیٹ بلوچاں پہ سیدستانا ماں جا لغ مشکل پیدہ
 لاچار پشو بلوچان سیدستان اشتو و اشہ ہواں وختاں بلوچانی مستریں سرژدار جلا لہان اث 'میر
 جلال بان چھل و چھیاری بولکا گوں سیدستانا ژادر کپتہ بلوچانی کارواں منزلاں جناناں حاریں
 بندر ء کہ کچج اے راستیں پلوا میں آ تگوسر پتہ - ہے کلیں حال شاہرا ایرژگا بیان کھشہ :

اژ حلب ء پھا ذکھایوں گوں جزید اجھیر وین

کلبلا بھمبور نیما شہر سیدستان منزلیں

بادشاہ مے شمس الدین ایں گوں بلوچاں خاطرین

نمین کہ بدر الدین آ تگہ نا غمانی شرتیں

میر جلا لہاں سنگتیں گوں چھل و چھیاریں بولکان

کھا تگوں حاریں بندرا و اکیچ راستیں پلواں

شاہرا سن و تاریخ ء ژا سوا گونڈین لوزانی اندر ابلوچی کلیں کہنیں تاریخ بیان کھشو

داشہ سن و تاریخ ء بیان شاہرے وں ء ژادے دریں حالورے اث پھچے کہ ہواں وختاں

بلوچاں ماں تعلیم نیٹہ ہے شیرا ماں دیم ترا شاہرادے بیان کھشہ کہ تھام تھام قبیلہ تھام

ڈیہا شتو 'نشہ' شاہرا مارا اے دے ڈسی کہ تھام راج رنداں گوں اواریں تھام تمن

لا اشارا گوں شریخیں شاہر گھشی کہ :-

ہوت نندی مکرانا کھوسخ ماں کیچج ء دفیں
 ہوت وکورائی اواریں اے ماں لاشارے گڑھیں
 دریشک و ہوت و مزاری اے گوں رندا یہ سریں
 پھو میر عالی جتوئی و رست ماں سیوی ڈھاڈریں
 رندا ماں شوران نندی لاشار ماں گندا و خیں
 اے منی پیر اورندیں اے بلوچے دفتریں

شاہرا شیرے آخری گالا ماں ”دفتر“ اے لوزا تاریخ اے معنا ماں استعمال
 کھنڈ یعنی بلوچی تاریخ ہمیر نگائیں چھو کہ شاہرا وتی گالاں ماں بیان کھنڈ چھڑدیکھ
 باہرے ء بلوچی تاریخ سر حال بیان تختہ بلکہ ہر شاہرا وتی عہدے تاریخی حالات بیان
 کھنڈت۔ تاریخی حالاں ماں کیشتر یا جنگ و مڑائیانی حال انت۔

بلوچستان ء ماں آبادیغا و ہدا بلوچیں قبیلہ آنی دری سیالاں گوں اے جنگ و مڑائی
 جوت او پھوٹا نادے تمنانی جنگ پیشخت۔ کہنیں ادب ہمے کل جنگانی تو نریں دری دژ مناں
 کوں پیشخت یا پھوٹا نا۔ راج و تمنانی ناما پیشخت یا کیکھ لکھیں مڑد مانی نیما کل پیرا بے رور عایت
 داشت چھو کہ بلوچ اوغانی جنگ ”رندوں لاشارے سی سالے جنگ غرضیکہ کہنیں ادب ء اولی
 و خانی پیلویں تاریخ بیان کھنڈ“ کہنیں او بے ہمے روایت بلوچی ادب ء سچلیں و ختاں
 داریندغ داشته تفکک جنگ شیر جمبڑی جنگ گمبذ جنگ شیر کہنیں روایتے بہرنت۔

اولی ادب اے خصوصیت

اولی ادب چھڑ و میں کہنیں تاریخ ء بیان نخت بلکہ بلوچانی عادات و خصائل
 بہادری و جنگ و دوستی رند و رسم دگ و دستور سیالی گھسٹو شد و جنگ سخاوت و مہمانداری باؤ ثانی
 ہر پہناڈ اپیلوی ء پیش داری۔

تاریخ و سماجی زیندے بیانا اثر اسوا کہنیں او بے مستزین خصوصیت راستی او حق گوئی این، او ملی شاہراں ہر چھی دے کہ گوشتہ بے رو و بریا گوشتہ نہیں کسے، ء ثا طمع داشتہ نہیں تھڑس و تا و جہا ژا کئے ای پرواہ کھشہ۔

عربے مشہوریں شاہرے ء را یکھ امیریں مڑدے ء گوشتہ کہ منی پستامن یکھ شیرے گوش، شاہرا جواد تھریذتہ کہ ”افعل حتی القول“ یعنی تھہ سری بھڑ مڑوائی کھارے کھن کہ من تھی پستامیان کھٹ کھناں۔

عربے راست گوئیں شاہراں و موز کہ کسے ای لافا پستے مہ و شیں، کسی سپت و شناخت ہے راست گوئی ء عربی زوانے شاہرائی گپتاراں ماں چوش و اثر پیدا کھشہ بلوچی زوانے شاہراں دے ہج کس ء ثا ہج طمع نہ داشتہ ہر کے ء ماں کہ سپت و تعریفے ہج حالور عیستہ شاہراں آنہی بے دا جیں سپت و شادے نخشہ۔ راستیں حالورا۔ شیں کہ بلوچی ادب ء ماں قصیدہ اصل نیلتین۔ بلوچی زوانے او ملی شاہراں، سخی و بہادران ثرا سوا کسی تعریفا ماں قصیدہ اے یکھ گال دے نہ گوشتہ۔

جام درک خان میر نصیر خان عہدے درباری شاہراٹ۔ میر نصیر خان یکھ بے بذلیں بہادرے بیغا ژا سوا یکھ بے مٹیں سخی دے استت۔ لیکن جام درک ء آنہی تعریفا ماں یکھ گالے دے نہ گوشتہ لیکن بہادر سخی او جوانین مڑدانی سپت دستاہ ء شاہراں ہج کھی نخشہ، آژونا میں مری این شاہوے ء سردار گزین خان موت سرا آنہی ے سوز ء ماں ہمیر نگلیں شیرے گوشتہ کہ آنہی ء ماں چھڑوئیں مڑدار سپت و ستاہ نخشی بلکہ آنہی موت سرا حوئیں انزوری گر۔ شغنتی، آرو گھشی۔

گزین ولی ہیں بنگر

کہتے تہ جسکتہ بھر

دلی داکینج دامبر

شیخ و پھتیر وریلی

ڈڈھ و پھرات دواییلی

زور انھیں بازتھ و نیلی

زور انھیں کھنت الھٹا

سر پر کہ داشتہ مٹا

لنگی و پوش و پٹا

زر شاں کھشیش ماں کھٹا

ہے گالاں ترا ظاہر بیٹ کہ شاہرے پہ چھلکر حب و اخلاص ہے گال گوشنعت
بھی کہ حب و اخلاص ہے ترا بغیر ہمیر نگیں گالانی براور کنغ کہ تھیر و نشتر ڈومالاں ایر نندنت باز
شکلیں کھارے۔

اولی ادب اے یک مزائیں خوبی اے کہ شاہراں ادب و راوٹی گزراں پہ
چ و ختا بہانختہ بلکہ کہنیں شاہر راست گوئی اوج گھشغ و پہ برہمنغیں تیغ و ڈولایاشت۔
راست گوئی آنہاں راہے حد اوادوست اٹ کہ یک شاہرے خان قلات کہ کلیں بلوچ
سے مسز اٹ بارو گوشتہ کہ:-

خان ہوا نہاں کہ دامان انت

اے چھے خان انت کہ حامغیں دان انت

کہنیں بلوچی ادب سے تاریخ، راست گوئی اوج گوئی سے تاریخیں۔

(اولس مارچ 1967ء)

روح کہ مانداریں گوں وٹ و سیب نہیں جہاں

..... میر مٹھا خان .....

اصلا ماں انسانی زیند جہدے نام انت انسان زیندے گزراں پہ ہمکر جہدے
کھنت کہ ہے پوراہا آنہی بھت ء گوں پھجیا آنہی اے روح ء دے مانیت وختہ
کھنت روح کہ مانیت تہ گڈ ء جان و بھت دے ناساز بیت ہوانکہ انسان ہکو بھتہ سلامتی
ء گوں اوار یا روح ء ناوشی اونا در اھی ء پہ دے علاج و در مانے پھولانا آتکہ روح کچھ
نرم و نازر کیں شے۔ ہے سوبا پھیر پھیر روح ء مانغانی اے در مان بیت نونت روح اے
ماندائی اے علاج دے نرم و نازر کیں شے انت۔

چھو کہ و حشیں توار۔ شریں گوناف زیب داریں صورت نازر کیں خیال وغیرہ ہے
و جہاراگ ساز مصوری و ادب نادرائیں روح ء در مان انت ادب دے انسانی روح ء و حشی
و خوشحالی ء پہ شرد دشمن اوزیہداریں شے آئی پچارا کھنت و روح ء مانغانی علاج ء کھنت۔
بلوچی علاقہ آنی ڈیہہ دوارا و وچپ و چھپار گڑ دا گل و بلبل نیستت۔ حوانکہ
بلوچی ادب دری دہانی گل و پھلانی پچارا گوں وتی دل ء و حش تخت بلکہ آہانی ہند ء فطرت
دے بشکشتیں دہمی بد و سوغاتاں ژا کھار ء گیر تھ۔ بلوچی ادب ء دامن گلاب و نرگس
پھلانی ہندا کواڑغی پھلانی پچارا ژا پھر انت۔ قمری بلبل ہند ء وتی ڈیہی کفوتاں محرم جوڑ
کھنت ووشی زہیرانی زارہاں مہلج ء وار سنی بلوچی ادب ندانم بہوئیں شہ جو آنی
ہندا ساز حشیں سمین دہمبوئیں سرگوانانی ذکر ء گوں اولے روح ء تازخ کھنت ریحان
رند آہ بندیں جزاں گندیت او ہے خیال ء گوں انہی روح بال ء کھنت کہ نہیں تھنی این

انار شکلیں نوخافاں گوں سیر آف بنت خشک بیوخیں کشار سوز بنت جزانی بندغا گوں
راہک و مالدارانی و ہش و بیٹ شاہر گھشی کہ :-

نوڈ مروشی من گوار غے ترانیں

کوہ کشے آف بندیں گروخانی

میش و گوخانی واژہ و ہشالاں

گل برنت سوزیں کھیلغی و اندکار

پہ نغور پھاڈیں بندلیں راجاں

ہردے گوار اشنت سمین ساڑتھیں

نور اشاہر گوہرام زئی ہمیر نگلیں و ہشیں بھیرے ء گرد و گردخانی پچار ء کھنت

کہ بے جز و ہور ء دے گردانی و ہشیں گوانکھ او بہوخیں کھورانی و ہش زمیریں توار گوشاں
کھشی۔ شاہر گھشی کہ :-

گرد و گوڑانی ہکل و زنباز

شف گروخانی چیلک و چوکار

کھور آف شیناں کشتغاں زنباز

آف پہ کھیں کشاں بہنت شہ تار

خوش انت راہک و بز گردہ دار

پت بر جاہ بیت لیکھو و واپار

بشامی ہوراں گوں سیمانی ریم مورانا رونت اوزنید کیکھ نوخیں شاذہ و شاد کامی اے

انت کیڑی چھو کہ شاہر گھشی کہ :-

ریم من سیمان سوزنیت ذان ء

بوشتاں تاروی ء کوه ء دامان ء

بہار گاہ مد ء برد بیوانانی دامن گواڑغی پھلاں پھر بیٹ اومہ گونغیں سومری وٹی

قولی آئی پار ء در شینی پھلاں چھنت ۔ شاہر گھشی کہ :-

پی گواڑغی لال پھلاں

نیم من جمبویں جیغ ء جنتھ

نیم من کنل و شر گوشاں

نیم پہ سمیں قولی ء

صحوے سر گواٹ چھڑ دنیا نو ذان ژازرے نیاری بلکہ تستغیں روحاں دے

بوذ کھاری تو کلی مست بانکھے سر گواٹاں پہ دل ء و ہش آ تک کھنت و گھشی :-

بانگے سر گواٹ کھیٹ اثر ء ہمبویں شماں

شر ء نائی کہ گونتی سموئے سلام

تھاں زرے کھیٹ کہ مست کھاں نیل بندے جڑان

کچھ دہمی شیرے گالاں ماں گھشی کہ

جی ہے گواٹ کہ شگر انائے

اژمنی دوست ء پلو اکھائے

تھ منی ج ان ء شر ء سپب آئے

گروخانی زرانک شاہراں رامہیلجانی برشکھندغاں گیرادینت ۔ سحاق

رند دیرین الکھاں گروخانی چیلک ء گندیٹ و گھشی :-

جنت گروخے ساں انکے دیریں

یانمی ایس یا تھنک دنیس گاج ایس

زڈتھغاں اکیراں اے ملے غاں

کھند غولیواں در حدیثیغاں

ہے ڈول ء جام درک ء رادے شکھند و خیس گروخ آنہی دوستے
پھیماں سر کھنت :-

آ تلغت کھندا ناں گروخ ودشی

کہوی ء ژا جگھی یارا

حال دوستانی دا ثغت مارا

رستہ درینے من ڈکنڑے پہرا

من گورے استینے عجب رنگیں

درست منی دوستے مہندوے گوئنت

گوہستانے تھنی و بے آفیں ڈیہاں تو کلی مست اے دل ء ماں جڑونوزانی

ہمیرنگیں شک ء پیدا کھشہ کہ آنہی ء ہر شیرا ماں جڑونوزانی پیرا ضرور موجودین۔ مست
کھشی کہ :-

گرداں نعر میں جی پہ شے و ہشیں زمیراں

ترغیاں نال گوانکھیں جی پہ شے و ہشیں زہکغاں

دہی ہندے ء گھشی کہ :-

بدرو بٹاشے گدر دل بنداں

ہیکہاں و ہشیں گمبغاں بنداں

چند ہاں شیدائی سواد گیراں
 بلوچ شاہروتی چپ و چھیار گژدے ہر شے پچاراماں اکیس پیش دلد باتے
 پیدا کھنت۔ بالا چھ زمستانے کھرغ شو شیمیں پالویں شفقانی پچارا کھنت و کھشی کہ:-

داں دے صبر کھن سرمنی حیثی

شف زمستانے چنہراں بلی

مرگ ژا جھالو کاں زمین بیایاں

لدوے بینگ ژا ہر دمی جھٹاں

پیالوے پیلوش انت کھرغ شو خیمیں

من کھیفانی دامن ء کر شک بنت

دہمی شاعرے تہارماہیں شفقانی ہندا ما کھنیں شفقانی پچاراگوں دل ء و ہش

کھنت کہ ما

ماہ ء چراغی دوز کھشے

ما ژا گل ء موکل کھشے

موکل پر ہوس ء نویث

موکل پینا کا میں دل ء

غرضیکہ بلوچ شاہراں وٹی ڈیہے چھیار کنڈے ہر قدرتی منظر ء ژا افاندہ زیرغ
 او قدرتی شے آنی بیان ء اے ماندا کیمیں او مونجھاکیمیں روح اے و ہش کھنغے وٹی وکس
 ہوندا او امزائیمیں جہدے کھشے:-

(اولس اگست 1966ء)

پیریں جوانسال

..... میر محمد بخش لہڑی .....

بلوچی ء اے دور ء شاعری ء پیر سالیس جوان پکیرین شاعر جوانسال بگٹی ء گون
منی اتلی گند وند سال ء 1962 ء اگست ء ماہ ء بوت ۔ ولجہ منی ہند ء احت و من شرف
ے وات ۔ اصل ء آسی بوت کہ من پماوانی زیارت ء چاروارٹھل ء شنگون ۔ او اولاک
ہواری ء نہ بودک ء سوب اچ آوانی دیدار ء زیر بوتگون (جوانسال ء ہند شہ نخل ء پیست
میل ء کس ء دور و پتند انت) تہ مہربان بوت ۔ او منی غریبی رگس ء تاپیست روش شرف
دار و منت وار گرت ۔

برزقد وبالادیں جوانسال (قد ء شش فٹ ء کس ء بیت) ے و ہد ء زند ء
دگ ہ نو دور و پد یا نک گوازینتہ ۔ بلے لاناں پرے عمر ء چندی جوانان ء پہ پادگام ژند کنت
ات کشیت کہ تنی و ہدی ہم من پہ پیادگ گیت میل شت کنیں او اے عمر ء مردم بکندیت
اوپد او شدلی و خندگ و مسخر جوانسال پکا جوانسال انت تازند جوانسال انت جوانسال ء
شاعری ء بارو ء چیزے حال و گال ء پیش من آوانی زند و ہندے چچی ءے ٹوک کنیں ۔
بلکن حدوک ء سکیں ء زیات کنت ۔

جوانسال ء و دی جاہ کٹھن انت ۔ بلوچستان (ڈیرہ بگٹی) و سندھ ء سرحد ء سرا کٹھن
انج شہر ء بست سی میل گستا انت ۔ جوانسال بلوچے پُنگ ء میراث مال و دولت ء چارینگ
ہر پانگی بوت چونائی کٹھن ء ایشانی پس و پیروکی خشکا بہ زمین جائیداد ہم است بلے بزاں
در کسانی ء کول مال و دولت اہیل وار تک او شہہ روج مروچی شیوار نہ انت کشیت ۔

روش ء تحراں گومال ء

چچی ء پھ سواد ء خیال ء

حکم ے ایچ منی اقبال ء

کاران دو جہان ء حال ء

مفت ء بے بہائیں لعل ء

زیر بندے من رومال ء

جوانسال ء سچتیں شاعری شہدہ قدرت شے دار ء بیگنج بیت 'دل ء کنیت او

دراکیت دو جہاں ء حال و مفت و بے بہائیں گال کہ جوانسال ء شاعری ء سپت انت۔

ایچ ہے قدرت ء ہے بن زہ ء در کایت۔

صُحْب ء یا نگواہ ء ڈرو ڈرو کنان ریادگ بیت او شام ء گون مال دو لو تال رسیت

اے شپائیں شاعر جوانسال انت۔

جوانسال ء کلگت ء جوانسال ء کسانئی ء تا جوانی ء وانگ و زانگ ء نام ہم کس ء

اشکلت اودو ء جوانسال نہ شکت پہ وانگ ء پہ ظاہر بے علمی او پہ حق عالمی گال کشیں شاعر ء

وتی شاعری پہ کساں سالی شروعات کرت صُحْب پس چارینت او شام ء شعر ء اشکلتا کینت

بلے ارمان انت جوانسال ء وت ہم وتی کساں سالی ء شعر شمو شنگ انت او جوانی ء تیر

دنگا کیں عشق ء اشکری گالان ء ہم و پتر نصیب نہ بوت نو کیں شعر گوشت۔ او کہنیں

شموشت تجربت و منزن عمری ء آسرو عاقبت عشق اے ہر بے خیال کرت شاعری ء اے

دور ہم یاداشت ء نزوری ء شکت بوت۔ بلے نون جوانسال ء وتی اے عمر ء کلے شاعریات

انت اونوشت انت۔ بھیں بھیں شراست کہ شہ صدینداں ہم زیات اش است او کشگا اش

کہ بناکت تہ پنجوش اش گوشتیت کہ دلء کار کنت دل کشیت بشکن کہ بشکن جوانسال
اے بہرے شاعری، صوفی گری او چند و سرء بار دء زیات انت۔

اے ردء ویم و تا کان پہ کلی تران کنان اے دمان اے حبر نہ شمشگی انت کہ
جوانسال بلوچی و اے دورے کہن ترین مزین عمر ترین صد سال پیش و شاعر ایت۔ شاعر
کہوت کشیت کہ من مست تو کلی و دور دیتگ بلوچی شعری تاریخ و یک گواہ و شاہد ایت
کہ آج مئے نابودی و در آرگ و پجارگ نہ بوتگ جوانسال و ایوک و صد سال ساری و
شاعری بار و حبر لکھ گوہر قیمتی کر زنت، بلے اے گوئیں شاعر راہم ماشوشہ چہ و زیات ترین
رد چہ بوت کنت۔

جوانسال و حبر و ترانان شہہ اے پدر بوت کہ بلوچی و اولی و مسترین شاعر شیخ
کلاں انت کہ آوانی چچ شعر کس و یات نیست۔ اواگن یات ..... بیت تہ کس نہ زانت۔
کے شعر انت دومی مسترین شاعر و شیخ عیسی انت کہ آوانی باز نامین شعرے

جی سمین بے پول و بہشتی و
اش لطیفانی پلو و کائے

(کہ باز و پہ جام دُرک و نامنیہ)

جوانسال کشیت کہ شاعری و آج شہہ کلاں و بالتہ دروک کتہ شہہ عیسی دست
تا پتہ او جام دُرک پھر ہپ کتہ بے نصیبی کہ مئے گور و ایوک و ہما شاعرے شعر استت
کہ صد سال و پیش آوان و شاعری و آج و پھر ہپ کنوک کشگ بوتگ او مروچی مئے
مسترین شاعر انت ماوت زانت کناں کہ آچونیں شاعر بوتگنت شہ عیسی بار و جوانسال
گوشت کہ شہہ عیسی میر چا کر و در باری تیں شاعرے ات آج شاہ مرید و نک و ات

او گوشت حانی ء ماس ء عاشق بُوتہ خیر اے تہ جو اں سال ء شعری تاریخی زندے چم
شانک ء ایت۔

جو انسال گوہے شاعری ء بازتر سنین سر مچارے ہم بوتگ۔ ہندوستان ء
نامہیں تحریک خلافت ء گون بوتگ اوگون مولانا محمد علی جوہر وشوکت علی ء گون دست کمک
بوتگ او اچ شش ماہ زیات ڈیرہ بگٹی ء بندی خانہ ء بندی ہم بوتگ انگریزانی ظلم وزورانی
بابت ء پشیں جہاد ء گون بوتگ جو انسال ء راجی زانت (سماجی شعور) ء پدر کنت۔
جو انسال ء براس شہہ بندی گری ء پخت۔ او افغانستان ء رہادگ بیت بلے جو انسال ء
اے مرادواہگ پیلانہ بوت۔

اے تہ جو انسال ء جنات نوں آوانی شاعری۔

حقیں تہ حبر ایش انت یکے کہ جو انسال اے دور ء کہن ترین پیر سالیں تجربت
کاریں زند ہمیں شاعر انت پمیشا اچ گلاں دیم ء انت اودہمی آوانی شاعری کہ بنی آدم ء
زند ء یک آدین ایت یک کشیتگیں جتا کرتگیں رہ بندے کہ زند ء حقیں او پکائیں دگ ء
بارت و نشان دنت پہمیں آوانی پنت سوج ء شاعری

جو انسال بلوچی ء اولی صوفی شاعر انت کہ اچ سر ء بنی آدم ء ایک راستگیں راہ ء
سوج دنت وت آئی سراکار بندانت اودہمی مردمان ء ہم سکیں دنت بلے بزان آوانی اے
شاعری چو چار چیں یادازی ء نہ انت سر ء پہ بنی آدمی ء پکری و عقلی پٹ و پول ء ہم سر و شاہ
کشیت

تئی قدرتاں روج وشپ گندگیاں

ترامانہ گندوں شہہ چماں بگیاں..... یا

ہر دم ء سرگنجیں خدایایات کنان
 ہر کس حیران انت تی بازیں قدرتاں
 تاہندایشی آزمان تازیگاں داشتہ گوں پراں؟
 تاٹنگیں روش اوتاٹنگیں استال وشفان؟
 تازیگا کارے تازیگا گوازینے جزان؟
 تال ہند ء سانجھے تاں ہندا کارے موسمان؟
 تازیگاں پاشینے کشارانی کچھان
 تازیگاں بازار کنے برو بیدہاں؟
 تازیگاں کوش گل انت سیبایاں منان؟
 تاٹنگیں رنگ و تاٹنگیں کوہ تینوواں؟
 تاٹنگیں برج انت تاٹنگیں جیہنیں گراں؟
 تاٹنگیں گشاں تازیگاں ساہ دار چران؟
 ٹاٹے روزی بہر کتے بختانی سران؟

جو انسال اے شعر بنی آدم ء زند ء محبتی جست و پد او ابد مانیں حیرانی ء احوال ء
 انت ہر بند و تی ہند ء یک سرجمیں فلسوف ءے کہ اے دور ء شاعرانی تکیں او بندے
 حیا لانی گئے نہ ایت جو انسال کہ صوفیہ شاعرے بلے زند ء ہر درد ء مارت وزانت کنت
 جو انسال ء شاعری یک سرجمیں جہلانگیں شاعری ایت چو عام شاعر ء پہ تلشکی حیا ل
 ہر اکت یا عام تلشکی (سطھی) جذب ولہر ء درازنگاز ء ہم حد کنت -
 مکھیں مات کوہ ء سرشاں رسکیں پُگ جو انسال پہ شپانگی زند ء اسراراں

کاریت اوپہ پیغمبری نشان اش دنت اوز میں ء بنی آدمی زانت ء کہ گندیت تہ گو شیت۔
من گنوخیاں کہ تی جہان ء نام ء گراں

زند ء جہل و بُر ز غلامی دوا جہیٰ پہ نام مزنی اوپہ کار کسانی، یکے غریبیں بے وس
انت حا کاں کپتہ دہمی گوں دان و گند میاں لیب کنت یکے تلوسیت دہمی آرام کنت اے
زند ء پدر کنگ پہ اے بد بختی ء دوا جہیں دور ء تہ گنو کی ایت اوتی جہان ء نام ء گرگ انت کہ
کس ء نہ گندیت۔

جوانسال ء زند ء بخت ء زانے اوسی راج نیست اوتنی وهد ء زانے کہ شہہ
دواجہی (غلامی) مستر و کستری ء بندان دراحتہ؟ بلے جوانسال ء بادشاہی گرونا کی ء دور
دیتگ آو ہد ء کہ مردم در چکانی سراچوبالی مرغ ء آماج کنگ و داغ دیگ بوتگ انت۔
آ دور ء چشیں تران ء کنگ گنو ک ء حبرے نہ ایت ہم کندگی قصہ نہ ایت

نیم دران دانان لیوانت من گندیم وکھٹاں
نیم دران حا کان نیم دران گندہ و گھراں
نیم دران ریمان نیم دران جیتان جزاں
نیم دریا حانی اندراں لہزان من سُر اں
نیم من برآن ہیل انت پہ ہواران بجاں
ہر کس راضی انت پہ رب ء دادناں؟
عالم کندیت گوں گنوخانی قصواں
من گنوخیاں کہ تی جہاں ء ناما گراں

جوانسال ء شاعری یک مزن پہنائیں شاعری ایت اوپہ بنی آدم ء برجاہی

ہرچی و دروغ داریت ہما دروغ داریت ہما دروغ کہ ہر پند مہر کی شاعر سے زروغ تکوینت
 او بلے پ بند نہ بیت وتی دروغ پہ سر چاری در کنت کشیت کہ:

انسانی	مردماں	اشتہ
ایمانی	بلے	ودیتہ
شیطانی	زرنگاں	شاحاں
خانی	سراختہ	تاں
حیوانی		کار و گندگیں
نیلانی	دسون	بلے

جو انساں وتی شاعری ء یک نیمگ ء اگن بلوچی ء کہن جگ و سنگ کا ہر
 کرتگاں ہما پیشی وڈ و پیم کہ شہہ خدا ورسول ء صفت و ثنا شروع بیت او پدا گدا سراہا وتی
 محل ء حصر ء کنت جو انساں ء شاعری نیکو کاری ء سیکن ء شاعری انت شہہ خدا ورسول ء
 نام کہ بکج کنت او کلمہ ء ہلاس بیت اے تہ بوت آوانی شاعری ء وڈ بلے گو میں کہ نہیں رہند
 جو انساں ء نوکیں ہما حیاں پر بستگنت کہ بلوچی ء باز نوکیں شے انت او پہ لوزا تک و زبان
 باز جو انساں نہ شمو شکی کار انت۔ جندا آدمی (Personification) ء شاعری یک باز
 متکس شاعری تہرایت او تراں ء یک شرین او کار میں ڈولے یک شعرے ء تہا حیا ء ما
 جندا آدمی ڈول ء نشان ءے داتہ اے بند ء بوانے تہ جو انساں ء شاعری ء ابد ما میں مزن
 شانی پدر بیت

ما حیا دیتہ گوں بدیں حالان
 مرد پکتی انت آں کہ بقالان

سردری ء گون کہنگ و شمالاں
 پادشفا دی ء پادگون نالاں
 رنگ ء چوسیا ہیں تا پگ دکالاں
 لودیتہ لاغ کشتہ جنجالاں
 دیرگانی داوا گرین سیالان
 توحیائے تن من دی جوانسالان
 ترا یک برے آساں من سرا بالان
 رہ گداری ء بہر کنان حالاں
 چرتہ کوڑو من مژوگردان
 اے حیانت کہ کپتہ من ورداں

چند مردی ء چہ و شتر ترس مثال بلوچی شاعری ء لاف ء نہ رسیت بے حیا راستی و نیکو
 کاری کہ مرد چہ کوڑو ء مژوگردان دردی کر تک جوانسال ء نامیت نہ کنت تھہ حیائے تن من
 دی جوانسالان آ آج بنی آدم ء پہ مہر ء جہد ء دل اکیم نہ انت تازانت کہ مہر دوستی گارو نیست
 نہ بیت بنی آدم اگن مہر زبان بکنت بے مہر زبان نہ بیت مرد پہ زند ء و ت راہ در گچت او

او آ کہ شہہ مردی ماوت دارکاناں درانت

چتراں لوٹاں میل اش حاکنت و ہر انت

من دی جوانسالان اے شعر ء تہا بے حیائی ء راہم پہ اے کوڑو ء تہ مردی ء نشان
 دیگ بو تک آحم ہے رنگ ء شاعر پشدا اشک کہ شاعری ء دپتر ء یک ابد مانیں شعرے
 کہ تیج دور دوز مانگ ء شمو شیت نہ کنت

مردہ ہستیء گزرتے پہ رندان
 شہسب سر میں و پیدا دگیں پندان
 بے حیائی شہہ سید ہاں کورین
 نہ یکتہ راہولاندہ و گوریں
 بے حیائی تہی بے حیائی انت
 بارے گوں ہنچیں ناروائی انت
 یک دریں دیمائے پُر خطائی انت

جو انسال کہنیں عہدی شاعری گوں نو کین زندے وتی تجربت و پکائیاں گوں
 پانچ ایک ٹرنگ کہ مروچی جو انسال بلوچی ء مسترین زندگیں شاعر انت او ما پرے حبر ء پر بست
 کہاں کہ جو انسال اگن پہ صوفی طہیں شاعری ء اولی بلوچ شاعر انت تہ جو انسال ء برز حیالی
 شادہ پکری و بنی آدم ء نفسا تک زانتی آ یار ادنیائے مز میں شاعر ان گوں ہوار کنت۔
 من وت یک روچے پرست کہ ولجہ شاموتی شاعری ء بارو ء چیزے مارا بکیش باز
 بزمیں عاجزی مردم ایت حبر ء کم اشکنت من ء گوشتے چے گوشتے تہ من گوشت ولجہ واتی
 شاعری ء بارو ء چچی ء ڈس و شریس مردے خندت گوشت منی شاعری چہ ات

موہیں دل ء اکیر گتہ
 کن جیریاں تقریر گتہ
 راہ رازنگاں زرتہ برتہ
 پتہ بانگاں بوہار کتہ
 دل گذنیاراں جا کتہ

شہیل ءوتی ہڈ کا جنت
 گڈ تو پدی رنداں شنتہ
 من مرغی تیں پیشکارکتہ
 پیشکارکتہ؛ گوشہ غزل
 چے تو اے اوچے تئی اثر؟

پہ چشیں مزن شائیں شاعری ء چشیں کم گندی جوانسال ء سپت انت۔ زند ء
 مستزین درد ہمیش انت کہ حقدار ء را آئی حق نہ رسیت جواں سال اچے ہے حق ز بہرین
 مردمان انت ارمان ء حبر انت کہ اگے گوئگیں شاعرے کہ بلوچی لوزانک و شاعری ء چم
 و پوزگون نود و دو سال ء تجریت ء ہرگار و گنڈ پتہ انت کہ کسے اش نہ زانت اے مے وتی
 نزدی انت کہ مے دست ء چشیں شاعر دنت او گنام بنت کس اش نام ء نہ زانت بایدتہ
 ہمیش انت کہ چوشیں شاعران پچار امینا تین تیکہ ماوتی شاعری و شاہ نویسی ء گاریں
 گوہران دراکرت پکنان۔

جوانسال تہ پیست روج منی ہندا اڑ کرت بلے تہ روج مروچی گوشے من یک
 کترہ ء و ابے دیست تئی و حدی دلوں رزیت بکنداں زیارت کدی بیت چو کہ آوانی و اب
 ء تہا الہما میں شعر کہے
 شود اشرا باں داتگاں
 مردم من ء بازگشاں
 من جنزگ ء کیگاں نیاں

شپ جاہ روج جاہ

..... میر محمد بخش لہری .....

زمتان بیکج او تیر ماہ و اول سراں بولان و بلو چان کاروان جنزگ و جبہ جنگ و
گنت۔ اے چوموخی مرغان رمینت او ملک ویند رش مال ولوتانی سراہماز بہت او جی شاہ و
مردان!

دورتاچم کارکنان زامرین اشتر چوکما تمکین دستونک و لڑ بندانت ژانگ
و پلینکوک ووش زیمیں لہراہا گوں گام جنان منزل جنان انت برے گوکانی حاکشانی انت
برے حرانی سرسٹ انت اشتر انت گون گدان و گنداران گوں مشک و کلیان گوں مرغ
و ڈبان پیر زال و گندگوں و تی کسان سالیس نواسک و چوں لڈان انت پیر مرد چون
ضعیف و عاجز انت سوار انت بلے و تی کبہنیں پلینگی و دست و انت ماس گوں گشان و
گوانزگ و چک و سہڈ نیگا انت چک و ہم دم برتے راہ و دوسرین شپ جاہ روج جاہ و
شیر مردان بچار چون پہ کشادگامی گوں شرط و ہمبیلان زہم من سرین پڑمن گوپگ و کدی
شیر او کدی لیکو اد کدی لیکو جنان انت مہارا نچو دست و انت۔ گوشے ملک و کپتکش
او دور دور و کاران کنان انت اوہ دیم و مانہ دیتہ پس و دلوت پیش و گرانڈ و پلینگ انت
شکاری او کوہی تازیان چو چاگرد گرتکنت ہو! اے کاروان و رہ کپتکنت چران انت چران
انت آسردلوت انت۔

رودرحت و سیامیں چادر مانشانت اوروج و تنگہیں تاس آپ بوان ایریڈان
انت کاروان و راشپ و گپت نوں کجارت و بچ نہ روت داریت صحب و بانگواہ و جاہ جنت

کوہ آ پر تھیں دامن آ گڈ انانی آج من سیاہ و تھاریں شپ آ انچووری بیت گوشے رنگ
آ ستار میں سری آ سرارولہہ شہم کپگانٹ۔

اشتریلہ انت کہ پھرنت دمش برتہ شاباش انتش کہ راہ آ نہ دروہنت اوہ زال
بول اداہم مشک و کلیانی آپ کنگ آیلہ نہنت آ یاران بچار آ چشم جنورکرت نان آرت آ
سرشگ انت کاک جوڑ بوگانٹ پرانی اڑ بوگ انت پسانی شیر و شتگ انت دمے آ رند
..... ملک تربیت۔

گدان و تنبوانی میانچی پس و دلوٹ انت بلے تازیانی چم آ واب شتہ انچوکیں
توارے بیت کلیمن کارواں جہ سریت شاباش انت ہے مردان شرچپ چاگردش کرتگان
بلے ہم بے آرام انت آ زندے ہنچیں کہ چم مچ نہ بنت کہ آ گاہ بنت کے زانت کدگرگ
آ بہایت پتارے ہولاریت آ سلاح پہ ہنچیں کارانی واسطہ انت پیش آ دزوڈنگ مان
اقتان گڈان چوش بوت کہ کاروان چوڈل و بوک آ نزیک و گور آ داشتان اوکی آ و حد آ جاہ
جتاں بے بز ان آ پیشی عہدانی حبرے۔

بانگواہ بوت روچ آ نک نہ دات او کہ کارواں ہماز نیم کاردانین انت ریادگ انت
کاروان ردگ منزل جنگ اوشتگ او آرام حرام سیر و عاروس شادہ برک مرک و موت زہگ
وز اتن پہ آ نہ جلوکیں ہار آ ہج در بست نہ کنان روکان کے داریت کس آ نا جوڑ انت ناٹب
انت ہر دار و تہلگ بیت ہم پہ روکائی بو ان انت احت نہ کنت او اولاک و اشتر اتیں مرک آ
کے داشت کنت پہ بے بند رو بے جا گہان ماتین گل زمین پر این امباز بے منت انت
بلے کارواں روان انت

بانور سمبھتہ۔ اشترے کوہانک آ جمازان انت او سالونک گون پاگ و پڈ کہ آ زہم

من بگل ء جبہ جنان انت زمیں رہ رواحکائی ء نکاح او حرماگ ء بہر بوگ گئے شموشتہ جنگ
 دہرہ ہم بہت۔ برے برے کاروان اوستان اگن درمدے تہا بہایت زوروز بردستی ء بیت۔
 اگن نہ کارواں نہ جلایت

ہور و گوات ہارو بشام قہرین زمستان یا آہڑین گرماگ کاروان ء نہ دارنت
 چوئیں جوئیں بلے سرچپارین زندے ایشانی بے گس و بے بندری چنکیاس جپاد جنجال
 کشان بلے دم نہ بران چوئیں پرکارین چوئیں مشکول و دستکھیں زندے ایشانی پہ اولاک
 ولتان چہ نہ سگان چہ جنجال نہ کشاں وتی زندہ ہے بزگل و میش گلانی گوری او دلگوشی ء تیر
 کنت۔ پہوت ء پوریات و کسب آوان ء دگہ چہ است ابیداج ایشان شتر پہ آوانی دور
 دور سرین مساپریان بارکشی ء پہ المی انت بزگل او میش آوان ء روگن دنیت شیر دینت خر
 دو شیلانچ آوانی آپ و داد انت سال ء سر او دار میشانی پشماں چشت بہا و سیم کنت وتی
 حمر و جان ء گدان شوہاز کنت گدان و گندارانی چیلک و ساد آوانی جاہ و بندر ہم ہے ولوتانی
 سر ء انت ہمیشا آوانی گوروگوسی ء شپ جاہی اور وچ جاہی مارنت پرچا کہ دولت و مال
 سلامت جان سلامت ایمان برجا بے ہوری او خشک سالی زمیندار دوہقان کاران ء چو
 نصقان او زبان دات نہ کنت چو کہ یک بلوچ ء مال و دولت ء را بے کاہی او آپی اللہ مکننت
 ایشانی مال دو ولوتانی سرانادر اہی و نا طہی ء بیت بزاں ء نادر اہی او نا طہی آوانی جنڈے
 سرائنت۔ حد از انت کہ آوانی چہ حال بیت مردم ء چہ دنیا ء روت آئی پشت پدے بیت
 بے اولاک و دولت کہ اچ بلوچ ء دست ء شت گدان ہیچ نہ منت۔

مرد چاں زمانہ و درشتہ زند ء ہر پہنات ء بودنا کی بگیج بوتہ کلین دنیا ء اولس و عالم
 پدیمرنی ء منزل جنان انت ء ملک و لدیس مردم ہم چم وت ء کلین چیان گندیت دنیا ء

تجھیں بہران سائینسی وڈو پیمان نوکیں ارماہ ۽ من مہلوک ۽ زندہ و دی کرنگ نوکیں رہ
 و ہندو گجگ بوتگنت کہ پشت منگیں بہر چون دیم ۽ بردنت اوگون تیز و نکائیں زندہ ہمراہ
 و ہنکو پگ بہ بنت۔ ہے ڈول ۽ ہر جاہ ہر بندان کہ ۽ وڈو پیم کار بندگ بوتگنت آدمی پہ
 بومنا کی ۽ روج پہ روج تیز و گشا در جزان دروان انت پاد ۽ کنگ یک یک ۽ کشگ بیت
 زندہ تجھیں کار پہ زوت و گشادی نہ بنت صبر و موہ لوٹت بلے بز ان دست ۽ دست ۽ وت ۽
 سرے ایر کنگ منزل ۽ دور و گستاکت نزنیا ریت۔

زندہ بہر و ہر پہنات ۽ کہ مروچی زندہ بوجی ۽ دیم ۽ بران انت وتی کار کنونی
 انت ۽ کاروان و سد بان ۽ شپانک و چوپان ہم زندہ تیر کنگ ۽ پہ وتی۔ بش ۽ کار ۽ کنگ
 انت او پنچو سرجمی والمی انت پنچو کہ دہقان کار او دہمی کسب و روزگار ہرچی وتی ہند ۽
 انچو بوگی انت پنچو کہ دہمی چیز۔

پہ ملک پہ ڈیہہ پہ اولس مال دلوت و ارلاگ پنچو المی و پکاری انت انچو کہ لاپ
 وچ انچو کہ دہمی پکاری کار شپانک و کاروان وتی ہند ۽ ہم چہ وتی ڈیہہ و وطن ۽ کار کرت
 کناں شیر روغن گد و حبر نان و نارشت۔ کنے ۽ پکار نہ انت کے نہ لوٹیت؟ ہر ڈیہہ او ہر
 ملک ۽ کار انت بلے میٹ گل و بز گلانی چارینوک و گوری کنوک ہم ۽ حق ۽ دارنت کہ ہم
 چار حرف بو ان آوانی ہم چم روژنا بہ بنت آ ہم چار حبر کرت بکنان آوانی ہم اولاد
 و اندہ زانت کار بہ بنت آ ہم پہ وتی مال دولوتان و اکثر و کواس بہ بان آوان ۽ دار و درمان
 کنوک ۽ بہ بیت آوان ۽ ہم مدام ۽ گس و بندرے بہ بیت آ ہم آچ ہور ۽ تر مہنت آ ہم
 اچ قہرین زمستان ۽ یک و برفان برکت۔

شے عیسیٰ

..... میر محمد بخش لہڑی .....

بلوچی شعری ادب ء گوں مستریں المیہ ہمیش انت کہ چشیں کہنیں وقدیمی زمانے ء بوٹگ ء باوجود تہ روج مروچی آئی ہیج تاریخ نوشتہ کنگ نہ بوٹگ اوچ چشیں مکملیں اوپوریتیں رائے ہم دیگ نہ بوٹگ ایشی وجہ چوناحت بازانت بلے یک سبب ء وت بلوچی ء تاریخ ء جوڑ نہ بوگ انت۔

مروچی ماگن بلوچی ء کہنیں وقدیمیں قصہ وداستان بواناں اوشری ء غور بکناں تہ مارا معلوم بیت کہ مروچی قصہ وداستانانی کردار موجود انت بلے ہما شری داستانانی نوشتہ کنوکانی نام گم وگا رانت۔

حقیقت ایش انت کہ آزمانگ پہ بلوچاں وجنگ وجدول زمانگ بوٹگ آدور ء اگن یک ساعتے اچ وت من وتی جنگ وجیڑھ وباہمی فساداں آوان ء فرصت ہم رستگ تہ عاشقی داستان وقصاں آوان ء بے آرام کر تگ اے خبر صحیح انت کہ اے رنگ ء گوں کلیں بلوچی حاکماں نہ بوٹگ، بازیں حاکماں وت شاعری وبلوچی ادب ء دلچسپی ہم زرتگ ادوت ہم شاعر بوٹگ انت بلے شاعر ء را اے مقام دیگ نہ بوک ء ہم بلوچی شعری ادب ء اہمیت ء رانقصان وگزنندرسائینگ۔

بلوچی شعری ادب ء چہ خس انچیں شعر وداستان استت کہ تنی وہد ء آدانی باروا ہیج یک طرفہ فیصلہ کنگ نہ بوٹگ کہ لکھو کش کئے انت ادالیش یک دم فیصلہ ہم کنگ نہ بیت۔ اے بابت ء چیزے درملکی میں نوشتہ کنوک البتہ کار کر تگ ادائے شعری ادب ء

سر ابا زین کتاب نوشتہ کرتگ انت اے کتاب وتی ہندا باز مکمل و سر جم نہ انت بلے پے ادب
 درستاں باز فاندگی و نفع دو کیس چیز ان اے درملکی نوشتہ کنوکان زیات پے مہلوک والس ء
 اشکنگ ء سر ابا ورتگرتگ او ہرچی کہ نوشتہ کرتگ آوانی سرا آوان وت کم تپاس کرتگ
 چوناما راچہ اے غیراں و باناں اے وڈیں ایت ہم دارگ نہ لوئیت کہ آوان ہرچی کہ نوشتہ
 کرتگ آصحیح و درست انت ہمیشا بلوچی شعری ادب ء دلچسپی گروکان ء اچ شروع ء
 چارگ و باز تحقیقات و پٹ پول کنگ کپیت اے تحقیقاتاں باز اختلاف ہم بوت کنت
 بلے دگہ بچ راہ ہم نیست۔

اے سلسلہ ء یک قدیمیں صد سال ء عمرے شاعر جوان سال کہ اے وحد ء زند
 و سلامت انت گوشت کہ بلوچی ء اولی مزنیں شاعر کلاں بوتگ او دہمی شخ عیسیٰ مروچی ء
 ماگوں شمشے عیسیٰ ء زند و حیات و شاعری ء باز و اچیزے عرض کناں او من ایشی ء پے وت فخر
 و شرف زانین کہ شے عیسیٰ وڈین شاعرے ء گوں شما بچارا کنین باد صبا ء پیغام دنت او وتی
 بے آرامی ء چون ظاہر کنت کہ

واب برتہ چوناک شپی پاساں

بوف دلشآں گراں باہمیناں

بھرتی موئین جئاں پاساں

چو کبیرانی آرڈہیں آساں

شے عیسیٰ ء شاعری دل ء لہڑ ء شاعری انت و ہما شاعری انت کہ دگہ مردمانی
 کشگ و حکم ء نوشتہ نہ بیت بلکن آوانی درد دل ء پاہار ء چہ چنت بیت حقیقت ہمیش انت
 کہ ہما شاعری دیرمان و دائمی بیت کہ دہمی کسانئی نظریہ ء زیر اثر ء کنگ نہ بیت۔

انسانی تب اچ شروع آنتہ آخر یک انت روج نک بیت کہ قبیلہ درد ہر کس ء کہ
 بیت تکلیف ء بیت دشی ہر کس ء بہ بیت خوش بیت غم پہ کس ء غم نادر اہی ونا جوڑی پہ غریب
 واجبہ پہ قبیلہ و روج نک ء ہر نیمگ ء مرد ما پہ نادر اہی انت او شاہ مرید اچ عیسیٰ ء گد ء شاعرے
 او شاہ عیسیٰ اچ شاہ مرید ء سرے چون شاہ عیسیٰ و شاہ مرید یک نکلے مردم انت دوئیں اچ شے
 کبیری خاندان ء انت او ہر دوک عاشق طہیں شاعر بوتگ انت اے دوہمی ٹوکے کہ شاہ
 مرید ء گول چا کر ء وابستگی ء زیات شہرت رست او ہر کس ء پہ یادگا بوت او شاہ عیسیٰ ء کلاں
 بے خیال کرت بلے حقیقت ایش انت کہ آ کس کہ پہ دل ء دوستی و محبت زندگ بوگ لوئنت
 آچ بر نہ مرنت و موت نہ گندنت شاہ عیسیٰ اچ ہمازندگیں شاعران انت۔
 مشہورین شاعر جام درکت شے عیسیٰ ء شاعری بارو ء گوشت۔

آس ء بالہ عیسیٰ ء

مادی پڑھو اڑے نشستن

جام درک ء اے منگ شاہ عیسیٰ ء شاعری ء را آئی حقین مقام ء دیگ ء جذبہ ء

ظاہر کنت۔

شے عیسیٰ ء شاعری ء جذبات تیزی و اثر گیری باز صفت و ثناء لائق انت یک
 جاہے گول شے عیسیٰ ء زبان ء وانگ ء پدما اے اندازہ کرت کناں کہ آوانی زبان
 باز صاف و شرانت اچ دوہمی ہما نیگیں زبانانی اثر ء پاک انت چو کہ قبیلہ میمگ ء سندھی
 زبان اثر بلوچی زبان ء آتگ۔

شے عیسیٰ ء زبان بلوچی شاعری ء اولی زبان انت کہ صاف دشتہ انت ہمنجیں
 الفاظ است کہ ما آوانی مفاد مطلب ء شری پہ مبان بلے ایشی وجہ زبان دیر ء نہ اشکنگ

انت ما اے اندازہ پہ خوبی کرت کناں کہ عیسیٰ اولی دور و شاعر انت اے سلسلہ و دہمی اے
 دلیل دیگ بوت کنت کہ شے عیسیٰ و عاشقی۔ داستان ہم گوں اولی دور و وابستہ انت
 گوشت کہ شے عیسیٰ و را گوں مشہور داستانی کردار حانی و ماس عشق بوتگ اچ ایسی ما اے
 اندازہ کرت کناں کہ شے عیسیٰ شے مرید و عمر و مستر بوتگ ہمے یک ڈریں جذباتانی ظاہر
 و اظہار کنوکیں شاعر تا ابد زندگ بوت کنت شے عیسیٰ شررتگیں املانی بار و کشیت

قہر املانی گر گریں ناز انت

دن دے کم دون دے باز انت

اے ٹوک ہر شاعر و کرتگ بلے اے خوبصورتی شے عیسیٰ و بہر انت اے شعر و
 بار و باز زبان لکھوکان و خیال انت کہ جام درک و شعر انت بلے کہنیں مردمانی بخت
 و پد و تحقیقات و اے حبروت فیصلہ بیت کہ اے جام و نہ انت شے عیسیٰ و گنت۔

عیسیٰ و شاعری و یک مزین شے قادر و قدرتانی گندگ و آوانی بار و چیزے
 پوہ بوگ و گوشت انت پٹ و پول و لہر انت۔

عیسیٰ یک گورے چرآن و

برے و تینگے بیوان و

حکل و کنگستان و

اشکو تو درے ایمان و

تو چوں زندگے بے نام و

بریاں ہمے گال آختہ

عیسیٰ دن دمانے و نند

شاہ و قدرتوں چچی و گند

عیسیٰ دن و مانے نشہ

شاہ و قدرتوں دیستہ

قدرت و بچار و پٹ و پول چو قدرت و جوڑ کر تگمیں چیزاں کہ ہر کس و ہر و م اش
 پہ نہ بیت ہم و ہدے و ہدے عقل و زانت و نیا انت شاہ عیسیٰ و ہنچیں بازیں شعر استت کہ
 پوپاچ و چستان و انت و کس اش پہ نہ بیت بلے مردم کہیں غور بکنت تہ زانت کہ ایسی و
 ہا شاعر و قدرت و یک مز نہیں فلسفہ و دیستہ۔ مثال و

چچی و من سمندر و لائیں

گوڑ دے کر مکر و مرداریں

پوست و آدمی و کاریں

درختے پل صراط و رستگ

لبے دوزخ و دیم پائیں

لبے من بہشت و لافیں

غرض کہ شہ عیسیٰ و شاعری بلوچی دورے اولی شاعری انت؟ او یک سر جمیں
 فلسفہ و ویک سر جمیں دفترے تنی و ہدے مارا انگہ پٹ و پول کنگی انت۔ عیسیٰ و شاعری اتا
 تحقیقات لوہیت امیت انت کہ ادب و وسعت و زبان زانت اے ادبی خدمت و پت و فخر
 زاناں ہر چچی کہ تہ اے و ہدے معلوم بوتگ آ یا نی روشنی و ما پہ یقین و دل جمی و گشت کناں کہ
 شاہ عیسیٰ اولی دور و یک مز نہیں او ابد مانیں شاعرے بوتگ۔

رندی ٹوک

اے کشمین 1962ء و 1967ء گردا گرد 1967ء و نیام و چھاپ پٹنیں نوشتا نکاں شہ
 لوزانتانی کشمینی نوشتا تک انت اے ٹوک تا گوشت میہیت کہ کشمین لاف و آرتنیں
 نوشتا نکاں کہیں نوشتا تک ہے نیام و چھاپ نویہ بلے اے گوشت کنوں کہ مے چند
 نغاه و ہر لوزانتے و کشمینی نوشتا تک ہمیشنت کہ ماے کتاب لاف و واتننت کشمینی
 لوزانتانی پچار مار دیر باڑت و بلوچی سک سری و ہجینیت پریشہ ماچڑا اے حال شریخی و دا
 وٹار داروں کہ نوشتا نکانی کشمین و ماوتی دیماچے چے ٹوک داشتہ

لوزانتی کیلڈ

زوان و لوٹ و پکار

زوان و جٹائیں بولی

بلوچی لکھ وڑ و دیروی

ردانگی دیروی

بلوچی دودر بیدغ

لوزانت و نوخیں سر حالے سراتراں

نوشتا زکائی کشمین ء حکیم اتا میر مٹھا خان و ملک محمد پناہ ء تات و پچار برائی کو فغ
 پیخت و پرو فانی جنجال ء وختے وختے غوث بخش صابر ء بھڑائی دی مزائیں منت ء ٹوکے۔
 اے چو کمیں نہ بہمدی نوکے تا است انت بلے وتی مسک ء سوک کفغ لیتروی کفغ
 و وٹار تھنڈغ و ٹوکائی بندغ مے چا گردی ٹوک انت آپوش کہ تہارنت سک تہارنت
 سک تہارنت شپ، منی پلینک، منی ڈائری ء لہتیں تاک شاعر ریکی دی کشمین ء گون
 منت بلے کار مسترانی گہگریں پر زور پیخت او ہے نوشتا تک مادر کثغت۔
 نوشتا زکاں ما ”نامانی ابجد“ ء سرار داتہ کہ اے ٹوک دی وت وتی سرا سار ء
 دیر کفغ ات۔

(صورت)

صورت خان مری سال 1943ء خداداد شہر کوہلوء میر اسماعیل
خان ء لوگ ء ودی بوت۔ واثرہ کالج ء وانگ ء رندر یڈ یو پاکستان ء گوں
بلوچی پروگراماں گلائیش بوت۔ رند ء ٹرائبل پبلسٹی ء اولس ماہتاگ ء شوکار
بوت۔ ء ہنچو ترقی کنان ء پریس انفارمیشن ڈیپارٹمنٹ ء ڈائریکٹر ء منصب
ء ریٹائر بوت۔

صورت خان بلوچی ء اردو ء نامی کیں نوشت کارے آئی بشتانک
اردو بلوچی ء انگریزی حالتا کاں شنگ بنت۔ واثرہ ء چار کتاب چھاپ ء
شنگ بوتگ انت۔

بلوچی اکیڈمی کوئٹہ